

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Львівський національний університет імені Івана Франка

На правах рукопису

ВЕРБА-СИДОР ОЛЬГА БОГДАНІВНА

УДК 347.95:347.98](477)

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ СУДУ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник
Богдан Йосип Гнатович,
кандидат юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України

Львів – 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
	4
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1 ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ТА УЧАСТЬ СУДУ В НЬОМУ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	11
1.1 Правова природа виконавчого провадження	11
1.2 Роль суду у виконавчому провадженні	26
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУДУ НА СТАДІЇ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ	36
2.1 Методологічні засади дослідження правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні із цивільних справ	36
2.2 Сутність правосуб'єктності суду	41
2.3 Класифікація повноважень суду в процесі виконання рішень у цивільних справах	57
Висновки до другого розділу	64
РОЗДІЛ 3 КОМПЕТЕНЦІЯ СУДУ ЩОДО ЗВЕРНЕННЯ РІШЕНЬ ДО ВИКОНАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗПОРЯДЧИХ ПРАВ СТОРІН	67
3.1 Вирішення судом питань, пов'язаних із видачею виконавчого документа	67
3.2 Повноваження суду щодо видачі дубліката виконавчого документа і поновлення пропущеного строку виконавчої давності	84
3.3 Компетенція суду щодо визнання мирової угоди та прийняття відмови стягувача від примусового виконання	93
Висновки до третього розділу	113
РОЗДІЛ 4 КОМПЕТЕНЦІЯ СУДУ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ	119
4.1 Вирішення судом питань, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень	119
4.2 Вирішення судом питань, пов'язаних із настанням обставин, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішень	140
Висновки до четвертого розділу	166
	172
ВИСНОВКИ	
ДОДАТКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

абз. – абзац

ГК – Господарський кодекс України

ГПК – Господарський процесуальний кодекс України

ДВС – державна виконавча служба

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини

ЗК – Земельний кодекс України

КК – Кримінальний кодекс України

м. – місто

обл. – область

п. – пункт

п.п. – пункти

р. – рік

РЄ – Рада Європи

РП – Республіка Польща

РРСФР – Російська Радянська Соціалістична Федеративна Республіка

РФ – Російська Федерація

СК – Сімейний кодекс України

ст. – стаття

ст.ст. – статті

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ЦК – Цивільний кодекс України

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс України

ч. – частина

ч.ч. – частини

ВСТУП

Актуальність теми. Із проголошенням незалежності в Україні розпочався процес реформ, метою яких є створення правової держави. Як відомо, однією з визначальних ознак правової держави є забезпечення реального захисту прав людини і громадянина. Серед державних органів, які здатні ефективно здійснювати такий захист, чільне місце посідає суд.

Діяльність суду є важливою гарантією законності в процесі виконання рішень. Цивільним процесуальним кодексом України від 18.03.2004 р. (далі – ЦПК) передбачено виключні повноваження суду щодо вирішення питань, які стосуються виконавчого провадження. Законами України, якими внесено зміни до ЦПК, а також новою редакцією Закону України “Про виконавче провадження” від 04.11.2010 р. передбачено низку новел щодо виключної компетенції суду у виконавчому провадженні та щодо процедури загалом.

Як неодноразово зазначалось у практиці Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), право на судовий захист було б ілюзорним, якби воно не передбачало виконання судових рішень, які набрали законної сили. Виконуваність таких рішень слугує мірилом довіри суспільства і до судової влади, і до держави в цілому. В Україні виконання рішень судів у цивільних справах поки що залишається неефективним інститутом. Про це свідчить, зокрема, значна кількість звернень до ЄСПЛ зі скаргами на незадовільне виконання рішень судів.

Серед робіт монографічного характеру, які присвячені проблематиці правосуб’єктності, найбільш відомими є праці таких вчених із різних галузей юриспруденції: С. С. Алексєєва, С. С. Бичкової, Й. Г. Богдана, С. М. Братуся, К. В. Гусарова, О. С. Іоффе, О. О. Красавчікова, А. В. Міцкевича, А. К. Сергун, Ю. К. Толстого, Р. О. Халфіної, Н. О. Чечіної, М. С. Шакарян, С. А. Якубова та інших. Проблеми виконавчого провадження досліджували: Ю. В. Білоусов, Д. Х. Валєєв, П. П. Заворотько, О. В. Ісаєнкова, І. Б. Морозова, Ю. Д. Притика, С. Я. Фурса, В. М. Шерстюк, М. Й. Штефан, С. В. Щербак, М. К. Юков та інші.

Окремі аспекти ролі суду, зокрема у процесі виконання рішень, були предметом дисертаційних робіт таких процесуалістів, як Д. Я. Малешин (“Суд в процессе исполнения судебных постановлений”, Москва, 2002 р.), З. З. Саттарова (“Участие суда в исполнительном производстве”, Москва, 2004 р.), І. Б. Шицький (“Правовий статус місцевих господарських судів в Україні: становлення і розвиток”, Київ, 2006 р.), О. В. Колісник (“Суд як суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин”, Харків, 2008 р.).

Незважаючи на значну кількість наукових праць з окремих аспектів досліджуваної проблематики, слід зазначити, що правосуб’єктність суду на стадії виконання рішень судів у цивільних справах на дисертаційному рівні в умовах реформи судової системи України не досліджувалася. Щодо правової природи правосуб’єктності загалом і правосуб’єктності суду зокрема, виконавчого провадження та ролі суду в ньому немає єдиного підходу. Окрім цього, з огляду на численні зміни до цивільного процесуального законодавства України, відсутність тлумачення норм із питань виконання рішень вищими судовими інстанціями і узагальнень судової практики є нагальна потреба у теоретичній розробці окресленої проблематики. Викладене свідчить про актуальність дослідження вказаних питань у науці цивільного процесуального права.

Зв’язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у межах науково-дослідної проблематики кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2005–2008 рр. “Вдосконалення цивільного законодавства в світлі нового Цивільного кодексу України” (номер державної реєстрації 0105U004945), на 2009–2011 рр. “Гармонізація цивільного законодавства з правом Європейського Союзу” (номер державної реєстрації 0109U004333) та на 2012–2014 рр. “Удосконалення механізму правового регулювання у світлі новелізації цивільного законодавства” (номер державної реєстрації 0112U003754). Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 39/2 від 22.02.2006 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з’ясування юридичної природи правосуб’єктності суду та її вияву на стадії виконання рішень, ухвалених у порядку цивільного судочинства, розробка і формулювання змін та доповнень

до чинного цивільного процесуального законодавства щодо оптимізації механізму виконавчого провадження.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі основні *задачі*:

- дослідити правову природу виконавчого провадження;
- з'ясувати роль суду у виконавчому провадженні;
- розкрити зміст правосуб'єктності суду;
- виокремити структурні елементи правосуб'єктності суду на стадії виконання рішень юрисдикційних органів;
- запропонувати класифікацію повноважень суду щодо здійснення ним попереднього захисту на стадії виконання рішень у цивільних справах;
- проаналізувати норми, які регулюють повноваження суду, пов'язані із здійсненням попереднього захисту на стадії виконання рішень у цивільних справах, виявити прогалини і недоліки у них та запропонувати удосконалені їх редакції;
- з урахуванням проведеного дослідження розробити зміни та доповнення до ЦПК та Закону України “Про виконавче провадження”.

Об'єктом дослідження є цивільні процесуальні відносини, які виникають у сфері виконання рішень судів у цивільних справах.

Предметом дослідження є правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні.

Емпіричною основою дослідження є матеріали судової практики, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень України.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач використано такі методи: *діалектичний* – з його допомогою визначено місце виконавчого провадження в системі права та в юридичному процесі (підрозділ 1.1), соціальне призначення суду (підрозділи 1.2, 2.3); *історичного аналізу* – із застосуванням цього методу досліджено еволюцію доктрини правової природи виконавчого провадження (підрозділ 1.1), розвиток теорій правосуб'єктності (підрозділ 2.2); *герменевтичний* – за допомогою цього методу досліджено основні поняття юридичного процесу, зокрема цивільного, встановлено зв'язки між цими поняттями та розглянуто їх змістовно-сміслове співвідношення (підрозділи 1.1, 2.2); *аналізу та синтезу* – стали у нагоді під час дослідження правосуб'єктності суду на стадії виконання рішень через характеристику окремих повноважень суду та об'єднання їх

у групи (підрозділи 2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.2); *дедукції* – дозволив перейти від загального поняття правосуб’єктності, розробленою загальною теорією права, теорією цивільного права і теорією цивільного процесуального права, до поняття правосуб’єктності суду (підрозділ 2.2); *системного аналізу й класифікації* – на основі цих методів згруповано повноваження суду за різними критеріями (підрозділ 2.3); *системний і структурно-функціональний* – дали змогу зробити висновок, що кожне повноваження суду, яким він потенційно володіє відповідно до чинного законодавства, може бути реалізованим на конкретному етапі виконання рішення за наявності певних умов, передбачених у законодавстві (підрозділи 3.1–3.3, 4.1–4.2); *правових аксіом* – на основі вихідних положень загальної теорії права досліджено правосуб’єктність суду та її структуру (підрозділ 2.2); *формально-догматичний* – використовувався під час аналізу законодавства та формулювання змін для його вдосконалення (підрозділи 3.1–3.3, 4.1–4.2); *теоретичного моделювання* – за допомогою названого методу сконструйовано Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження” (підрозділи 3.1–3.3, 4.1–4.2) тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права комплексним дослідженням правосуб’єктності суду та її реалізації на стадії виконання рішень юрисдикційних органів.

За результатами проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків, пропозицій, зокрема:

вперше:

1) запропоновано визначати правову природу виконавчого провадження за сукупністю двох критеріїв: за місцем у юридичному процесі (виконання судових рішень у цивільних справах є стадією цивільного процесу) та за місцем у системі права (виконавче провадження є комплексним міжгалузевим інститутом);

2) встановлено, що стосовно до суду зміст поняття “компетенція” (повноваження, встановлені законом, для органу судової влади, які він може реалізовувати під час здійснення судочинства) та зміст поняття “правовий статус” (права та обов’язки суду як юридичної особи, які він може реалізовувати як учасник приватних правовідносин) не збігаються;

3) повноваження суду щодо здійснення ним попереднього захисту на стадії виконання рішення об'єднано у дві групи: а) компетенція суду пов'язана із зверненням рішення до виконання; б) компетенція суду пов'язана із вирішенням питань, які виникають під час примусового виконання рішення;

4) сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення практики застосування положень ЦПК і Закону України "Про виконавче провадження" щодо:

– видачі судом кількох виконавчих листів (ч. 2 ст. 368 ЦПК), дубліката виконавчого листа або судового наказу (ст. 370 ЦПК) та нового виконавчого листа (ст. 373 ЦПК);

– стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом (ст. 369 ЦПК) та повороту виконання рішення (ст.ст. 380–382 ЦПК);

– вирішення судом питання про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України (ст. 377-1 ЦПК) та визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання (ст. 217 ЦПК);

– заміни сторони виконавчого провадження (ст. 378 ЦПК), звернення стягнення на грошові кошти належні боржнику від інших осіб (ст. 377 ЦПК) і внесення виправлення до виконавчого листа (ст. 369 ЦПК);

– визначення ідеальної частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами (ст. 379 ЦПК), та виділення в натурі частки майна боржника (цивільно-правовий спір, який вирішується судом в порядку позовного провадження);

удосконалено:

1) положення про правосуб'єктність суду як передбачені законом потенційні можливості набувати і здійснювати "правообов'язки" (компетенцію);

2) нормативну модель механізму виконання рішень судів у цивільних справах;

дістали подальшого розвитку:

1) теоретичні положення про те, що правосуб'єктність суду на стадії виконання судових рішень має два елементи: а) загальна юридична здатність суду до набуття і реалізації повноважень у виконавчому провадженні та б) здатність суду до набуття і реалізації його повноважень у конкретній справі на стадії виконання судових рішень;

2) положення про дуалістичність правосуб'єктності суду: а) суд як публічна особа – орган державної влади і його діяльність є частиною державної діяльності під час здійснення

функцій правосуддя; б) суд як юридична особа публічного права, яка у приватноправових відносинах діє як юридична особа, є носієм приватних прав та обов'язків.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності для подальшого розвитку теорії цивільного процесу;
- правотворчій діяльності для удосконалення чинного законодавства України, що регулює виконавче провадження у цивільних справах (автором розроблено та запропоновано Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження” – Додаток А);
- правозастосовній практиці (виконане дослідження дозволило сформулювати низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення практики застосування положень ЦПК та Закону України “Про виконавче провадження”);
- навчальному процесі шляхом їх використання під час проведення лекційних та практичних занять із дисциплін “Цивільний процес” та “Виконавче провадження” (Акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 14.11.2012 р. № 55 – Додаток Б).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження теоретичного та практичного характеру були оприлюднені на таких міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях, семінарах, круглих столах: XII, XIII, XV регіональних науково-практичних конференціях “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні” (9–10.02.2006 р., 8–9.02.2007 р., 04–05.02.2009 р., м. Львів); II Міжнародній науково-практичній конференції “Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку” (17–18.03.2006 р., м. Луцьк); Міжнародній науково-практичній конференції “П'ять осінніх юридичні читання” (27–28.10.2006 р., м. Хмельницький); Міжнародній науково-практичній конференції “Правовые отношения в контексте развития современного законодательства и правоприменения” (03–04.10.2008 р., м. Іваново, Російська Федерація); Міжнародній науково-практичній конференції “Права людини у філософському, політологічному та правовому вимірах” (19.12.2008 р., м. Харків); круглому столі “Проблеми оптимізації цивільного процесу в сучасних умовах судової реформи” (28–29.05.2010 р., с. Залізний Порт, Херсонська обл.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасне

міжнародне та вітчизняне право як регулятор суспільних відносин” (07–08.10.2010 р., м. Одеса); II науково-практичній конференції “Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів” (04.03.2011 р., м. Хмельницький); III і IV міжнародних наукових конференціях “Компаративістські читання” (29–30.04.2011 р., 29.04.2012 р., м. Київ, м. Львів).

Публікації. Основні наукові результати дисертації опубліковані в 11 наукових статтях, 10 з яких у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань ДАК України, а також у тезах 25 доповідей на конференціях, семінарах, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою, задачами, об’єктом та предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які поділяються на 10 підрозділів, висновків, двох додатків (розміщених на 28 сторінках), списку використаних джерел (налічує 39 сторінок та містить 342 найменування). Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст – 177 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ТА УЧАСТЬ СУДУ В НЬОМУ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1 Правова природа виконавчого провадження

Однією з найважливіших умов для досягнення дієвості та ефективності судової влади є якісна законодавча база, що ґрунтується на сучасних теоретичних розробках і відповідає реаліям сьогодення. Рішення судів, оголошені від імені держави, мають бути не лише деклараціями, вони мають виконуватися, а в необхідних випадках – у примусовому порядку. Без можливості примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів судовий процес стає немовби паралізованим. Проблема реформування механізму виконання рішень юрисдикційних органів і посилення ролі суду на стадії виконання рішень надзвичайно актуальна, оскільки кінцевим і основним результатом судового розгляду має бути поновлення порушених прав.

В Україні, на жаль, низька ефективність виконання судових рішень [264; 310; 190; 144, с. 17]. Це також засвідчує статистика звернень до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) зі скаргами на незадовільне виконання рішень судів. У зв'язку з існуванням проблеми невиконання судових рішень в Україні у контексті стандартів прав людини ЄСПЛ ухвалено так зване “пілотне рішення” проти України (у справі “Іванов проти України” від 15.10.2009 р. [236]) [69, с. 318–323].

Вважаємо, що конструктивне вирішення проблеми правової природи виконавчого провадження неможливе без звернення до правових актів Ради Європи та правових позицій ЄСПЛ, юрисдикція якого з питань тлумачення їх застосування визнається Україною.

Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [120] у ст. 8 право на судовий захист трактує як право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами. А поновлення права – це його приведення до такого стану, в якому воно перебувало до порушення, а за неможливості – повна компенсація шкоди, завданої порушенням права. Отже, результатом виконавчого провадження має бути фактичне приведення порушеного права до такого стану, в якому воно перебувало до порушення.

ЄСПЛ так роз'яснює зміст п. 1 ст. 6 Конвенції “Про захист прав людини і основоположних свобод” від 04.11.1950 р. [155; 219]. Указана норма містить “право на суд”, одним із аспектів якого є право на доступ до правосуддя, тобто право порушувати позовне провадження в судах із питань цивільно-правового характеру. Право особи на звернення до суду у випадку будь-якого спору про її цивільні права та обов'язки було б ілюзорним, якби внутрішньонаціональна система права держав, які ратифікували Конвенцію, допускала, щоб остаточне обов'язкове рішення суду залишалось недієвим, завдаючи шкоди одній зі сторін. Виконання рішення, ухваленого судом, має розглядатися як невід'ємна частина судового розгляду за змістом ст. 6 Конвенції [238].

Відповідно до позиції ЄСПЛ, викладеної у п. 34 Рішення у справі “Бурдов проти Росії” [234], в Рішенні у справі “Імобільяре Саффі” проти Італії” [232] та в Рішенні у справі “Горнсбі проти Греції” [235], “неможливо, щоб п. 1 ст. 6 Конвенції, детально описуючи процесуальні гарантії сторін, – справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку – не передбачав захисту процесу виконання судових рішень; тлумачення ст. 6 Конвенції виключно в межах забезпечення лише права на звернення до суду і порядку судового розгляду, швидше за все, призвело б до ситуацій, несумісних з принципом верховенства права...”. Отже, згідно з позицією ЄСПЛ право на звернення до суду охоплює право на виконання судового рішення без зволікання.

Вважаємо слушною думку Д. А. Марданова, що у рішеннях ЄСПЛ виконання рішення суду визначається важливою сферою судового захисту і правосуддя загалом [172, с. 84].

ЄСПЛ під час розгляду справ “Шмалько проти України” [239]; “Ромашов проти України” [237], “Реджент компанії” проти України” [233] зазначає, що виконання рішення, яке ухвалив будь-який суд, має розглядатися як невід'ємна частина судового процесу.

З наведених вище положень можна зробити висновок, що ЄСПЛ розглядає виконавче провадження як невід'ємну частину судового процесу.

На нашу думку, доцільним і обґрунтованим є відтворення цих положень шляхом унесення доповнень [207] до ст. 1 Закону України “Про виконавче провадження” [204] та залишення цієї статті без змін у новій редакції Закону [208]: “Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження...”.

Класифікатор галузей законодавства України подає виконавче провадження у структурі цивільного процесуального права [148].

Тобто законодавець сприйняв традиційну позицію більшості вчених, а також позицію ЄСПЛ і визначив виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження. Хоча не всі науковці позитивно сприйняли нову редакцію цієї статті Закону. Проти такого законодавчого визначення виконавчого провадження виступає, наприклад, С. В. Щербак [316, с. 14–15].

В юридичній літературі висловлюються різні позиції щодо сутності виконавчого провадження, характеру правовідносин у виконавчому провадженні. Так, виконавче провадження розглядають як: завершальну стадію цивільного процесу (С. М. Бочарова [28, с. 8], Р. Х. Валєєва [40, с. 3], М. М. Дарькіна [110, с. 17–35], Л. М. Завадская [117, с. 38–60], П. П. Заворотько [118, с. 134–161], О. Ф. Козлов [149, с. 22–23], В. В. Комаров [153, с. 424], Д. Я. Малєшин [165, с. 16, 50, 66; 166, с. 87–105; 168, с. 181], І. Б. Морозова [178; 179, с. 38–52], О. Г. Натахіна [182, с. 6, 9; 183, с. 11–34], В. П. Пастухов [193, с. 1], А. В. Рєго [230, с. 9–10, 95, 101, 147–148], З. З. Сагтарова [248, с. 18–49; 249], А. К. Сєргун [252, с. 70; 254, с. 4, 8, 12–13; 262, с. 281], Л. Талан [265], В. В. Худенко [283, с. 7, 8, 12, 14], М. Й. Штефан [119, с. 12; 307, с. 607; 308], С. В. Щєпалов [313, с. 8, 32, 33, 57, 58, 146; 314, с. 9] та інші); підгалузь цивільного процесуального права (С. С. Алексєєв [10, с. 22]); процесуальну функцію цивільного судочинства (І. М. Зайцев [121, с. 14–19; 122]); юридичну гарантію захисту прав людини (А. В. Чєкмарєва [291, с. 4, 39, 42–47]); підгалузь або інститут адміністративного права або адміністративного процесуального права (Н. Є. Бузнєкова [32, с. 14–41], І. Бурмаков [33, с. 3–10], А. І. Перєпєлиця [194], Ю. О. Попова [199; 200, с. 75], О. М. Саричєв [247, с. 15–51], С. Я. Фурса, С. В. Щєрбак [280, с. 33; 315, с. 108–111] та інші); самостійну галузь – виконавче право (О. В. Ісаєнкова [133; 135; 136, с. 27–31], Т. В. Шакітько [300, с. 18–70; 301, с. 3–4, 11] та інші); самостійну суто процесуальну галузь права – виконавче процесуальне право (Д. Х. Валєєв [34, с. 14–38; 35, с. 13, 15; 36, с. 9; 37, с. 12–57; 139, с. 15–65], М. Ю. Чєлищєв [137; 292, с. 309–317] та інші); самостійну галузь – цивільне виконавче право – в структурі виконавчого права (Ю. В. Білоусов [16, с. 20; 21, с. 14; 22, с. 54–59; 23, с. 27], Ю. В. Гєпп [89, с. 6–7; 90, с. 10–35], О. В. Гріцай [102, с. 4–58] та інші); самостійну процесуальну публічну галузь права – цивільне виконавче право

(Д. В. Чухвічев [297, с. 14, 18, 26]); комплексну галузь права (Д. Н. Горшунов [96, с. 237], В. М. Шерстюк [302, с. 15], М. К. Юков [154, с. 9; 323, с. 92–93; 324, с. 155–191] та інші); комплексне правове утворення (С. П. Бряндин [31]); позапроцесуальну (матеріальну) галузь права (В. Ф. Кузнецов [161, с. 7, 23–24, 79, 81], І. В. Решетнікова, В. В. Ярков [231, с. 190–226; 336, с. 47–48; 337, с. 11; 338, с. 30–47; 339, с. 198–210]); комплексну галузь права, яка регулює не лише процесуальні, а й матеріально-правові відносини (В. М. Шерстюк [302]; М. Г. Баумова, Є. Я. Мотовіловкер [13, с. 86–96]); процесуально-процедурну галузь права (М. Р. Тарасова [267]); сукупність процесуальних дій, самостійний процес виконання – цілісне і порівняно самостійне правове утворення в системі права (В. А. Селєзньов, А. Д. Пронякін [251, с. 8, 11]).

Виконавче провадження – багатоаспектне правове явище. Спробуємо визначити його місце в системі права.

1975 року М. К. Юков уперше в науці цивільного процесуального права радянського періоду зробив кілька так званих “уточнень” щодо сутності виконавчого провадження [323, с. 91–97; 324, с. 155–191]. Ці уточнення для багатьох дослідників проблеми правової природи виконавчого провадження стали відправною точкою обстоювання позиції про відокремлення виконавчого провадження від цивільного процесу.

Практично немає наукової роботи про сутність виконавчого провадження, у якій би не було посилання на праці М. К. Юкова, і дослідники, які обґрунтовують думку щодо відокремлення виконавчого провадження від цивільного процесу, по-своєму інтерпретують і викладають дещо в іншому світлі положення цього науковця, пристосовуючи їх до своїх позицій.

Тут вважаємо необхідним зробити певні застереження. Так, М. К. Юков у своєму дослідженні обґрунтовує існування комплексної галузі законодавства – виконавчого провадження. І лише у передостанньому абзаці наукової роботи згадує про принципи виконавчого права [323, с. 97]. В цьому, як видається, виявляється певна непослідовність його позиції.

На нашу думку, М. К. Юков безпідставно вживає в цьому випадку термін “галузь права”, називаючи галузю права явище, яке таким за змістом не є. У його роботі немає чіткої межі між поняттями “галузь права” та “галузь законодавства”. Однак, як відомо, ці

поняття не можна вживати як синоніми, бо у них різний зміст. З аналізу особливостей так званого “виконавчого законодавства” логічно **не** випливає висновок про “виконавче провадження як комплексну галузь права, до предмета якого належать якісно неоднорідні відносини” [323, с. 94].

Відповідно до положень загальної теорії права галузь законодавства – це не сукупність галузевих норм права, а сукупність юридичних форм (нормативних актів), в яких указані норми реально виражені й закріплені. Відтак, первинним елементом системи законодавства є не норма права і, тим більше, не правовий інститут, а та конкретна правова форма, в якій виражена ця правова норма або певна сукупність норм [159, с. 68–69] (стаття нормативно-правового акта, яка не завжди містить три структурні елементи правової норми). Тому вважаємо, що М. К. Юков некоректно ототожнює побудову внутрішньої системи галузі цивільного процесуального законодавства з формуванням правових інститутів та їх розподілом у кодексі, оскільки правовий інститут є елементом галузі права, а не галузі законодавства.

Щодо поняття “галузь права”, то загальноприйнятим є його визначення як системи юридичних норм, які регулюють певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання [227, с. 119].

Як слушно зазначає А. І. Бобилев, якщо система права є сукупністю норм права, систематизованих за предметною ознакою (галузі права), то система законодавства – це сукупність нормативних актів, яка будується як з урахуванням галузевого принципу, так і без його врахування. Наприклад, у деяких випадках закон приймається для конкретної сфери правового регулювання, а в інших – закон містить норми різних галузей права [24, с. 24]. Система права – це певна внутрішня його структура (побудова, організація), яка виникає об’єктивно як відображення суспільних відносин, що існують у реальності та розвиваються. Тому не можна штучно на теоретичному рівні створювати нову галузь права (виконавче право).

Для визначення правової природи виконавчого провадження і з’ясування ролі суду в ньому слід також розглянути сутність таких терміно-понять, як “комплексна галузь права” та “комплексна галузь законодавства”.

Для розмежування цих понять візьмемо за основу відомі положення загальної теорії права. Традиційно основними елементами системи права вважаються: галузь права, інститут права, норма права [330, с. 8]. А щодо існування в системі права комплексних утворень, таких як комплексні правові інститути, комплексні галузі права, комплексні галузі законодавства впродовж тривалого часу ведеться дискусія.

Прихильниками поділу системи права на основні та комплексні галузі права є: В. К. Райхер [228, с. 109, 186, 189–190], Ю. К. Толстой [272, с. 42–47; 273, с. 101–103], О. С. Іоффе, М. Д. Шаргородський [131, с. 362–365], Ю. С. Шемшученко [325, с. 549], В. М. Протасов [224, с. 39–45] та інші. Однак, практично усі дослідники цієї проблематики, окрім В. К. Райхера, підтримують цю точку зору із певними застереженнями.

Заперечують існування комплексних галузей права у своїх працях: Л. С. Галєсник (який влучно зазначає, зокрема, що виділяючи комплексні галузі права, можна дійти і до “трамвайно-тролейбусного, банно-прального, бакалійно-гастрономічного права...” [88, с. 112]), С. С. Алексєєв (який вважає сукупності норм, що в літературі відносять до комплексних галузей права, не частинами об’єктивно існуючої системи права, а галузями законодавства, або галузями правової науки [8, с. 93–101]; проте пізніше вчений змінює свою позицію на протилежну і розпочинає підтримувати існування комплексних галузей права з певними застереженнями [5, с. 10–17; 7, с. 44–45; 10, с. 187]), О. О. Красавчіков (який вважає так звані комплексні галузі права суб’єктивно створеними групами норм права, які належать певним галузям системи права в цілому або до певних правових інститутів конкретної галузі права зокрема [159, с. 69; 160, с. 250–251, 258–263]), О. С. Іоффе (який згодом змінює свою позицію і заперечує їх існування з точки зору суперечності законам логіки [129, с. 55–56]), Д. А. Керімов [146, с. 301].

Так, О. О. Красавчіков повністю заперечує існування не лише комплексних галузей права, а й комплексних галузей законодавства. Обґрунтовуючи свою позицію, він зауважує, що речі слід називати своїми іменами: правом – право, законодавством – законодавство, галузю права – галузь права... Водночас автор запроваджує нове поняття “функціональний нормативний масив”, яким окреслює форму функціонального взаємозв’язку правових норм, інститутів, галузей, що визначається наявністю двох або більше різнорідних самостійних предметів правового регулювання, які перебувають між собою у стані

взаємодії. З огляду на мозаїчність предмета правового регулювання функціональним правовим масивам притаманні різні методи правової регламентації. Нормативний масив може бути зосередженим в одному нормативному акті, хоч у більшості випадків функціональна спільність норм виражається у формі низки актів [159, с. 69–71]. На нашу думку, поняття “функціональний нормативний масив” наближається за змістом до поняття комплексної галузі законодавства, а не до комплексної галузі права, проте відображає специфіку у змісті.

Доволі поширеним у юридичній літературі є підхід, за яким комплексність може стосуватися лише системи законодавства, а комплексні галузі є галузями законодавства, а не права [331, с. 95–98]. Проте законодавство і право взаємопов’язані як форма і зміст. Елементи системи права існують у певних формах (актах законодавства).

На нашу думку, В. Ф. Яковлєв слушно наголошує на тому, що слід розмежовувати галузь права і галузеве законодавство, з одного боку, та об’єднання норм різних галузей права, які взаємодіють, – комплексні нормативні утворення та комплексне законодавство – з іншого [332, с. 16–23]. Незважаючи на те, що безпосередньою основою системи законодавства є система права, вони не збігаються. До системи законодавства, окрім галузевого (відображає поділ права на галузі і в основі цього поділу – диференціація в праві), входить ще й міжгалузеве, комплексне законодавство, яке має відмінну від галузевого правову природу (є формою взаємодії різних галузей і в його основу покладено інтеграцію в праві) [332, с. 17–19]. Існування комплексного законодавства вчені пояснюють порівняною самостійністю форми у її взаємодії зі змістом, суспільними потребами, волею законодавця як виразника суспільних потреб у регулюванні певної сфери суспільних відносин [159, с. 68; 332, с. 18]. Комплексними галузями законодавства є норми декількох галузей, які регулюють різні за видовим змістом відносини, наприклад, законодавство про загальні питання господарської діяльності, про сільське господарство та інші [24, с. 27].

Поділяємо теоретичні підходи М. М. Агаркова [2, с. 4–5], І. В. Павлова [191, с. 10–11], С. В. Полєніної [197, с. 6–8; 198, с. 71–79], які не підтримують ідеї про існування комплексних галузей права і водночас вважають реальним фактом існування комплексних правових інститутів і їх ролі у становленні нових галузей права. Погоджуємося і з О. О. Красавчіковим, який у контексті взаємодії правових норм та інститутів виділяє

функціональний взаємозв'язок (поєднання) правових норм, яке не призводить ні до утворення у системі права нової галузі права, ні галузі законодавства. Це функціональний нормативний масив, окремим частинам якого можуть бути притаманні різні методи правової регламентації [159, с. 69–70]. Зазначимо, що в юридичній літературі є і протилежні позиції. Деякі вчені (наприклад, О. С. Іоффе [129, с. 57] та Д. А. Керімов [146, с. 301]) не погоджуються з існуванням комплексних інститутів, проте їхні позиції ми вважаємо менш обґрунтованими.

С. В. Полєніна обґрунтовує існування комплексних правових інститутів, серед яких виділяє міжгалузеві функціональні інститути, які виникають у “точках дотику” суміжних неоднорідних галузей права, наприклад, цивільного та адміністративного. Неоднорідність галузей права обумовлює наявність між їх нормами лише функціонального зв'язку, який стабільний [197, с. 6–8; 198, с. 71–79].

Вважаємо доцільною екстраполяцію теоретичної концепції С. В. Полєніної на виконавче провадження [49, с. 52–57]. З уваги на викладене та спираючись на теоретичні погляди С. В. Полєніної, можна зробити висновок, що виконавче провадження належить до комплексних міжгалузевих функціональних правових інститутів. Оскільки функціональний характер таких інститутів стабільний, то виконавче провадження неможливо розглядати як проміжну (перехідну) форму до якісно нової галузі права. Тому, підтримуючи позицію С. В. Полєніної, вважаємо, що виконавче провадження не може бути визнане новою окремою галуззю права.

У літературі питання правової природи правовідносин, які виникають у виконавчому провадженні, донині дискусійні [230, с. 10–11, 23–24; 313, с. 17–20]. На нашу думку, незважаючи на те, що у сфері виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів виникають різні правовідносини (зокрема, які мають риси цивільних процесуальних правовідносин, цивільних, адміністративних правовідносин), вони органічно поєднані і утворюють певну системну цілісність. Розчленувати їх можна лише з допомогою наукового абстрагування та застосування прийомів логіки і, таким чином, установлювати їхню належність до предметів, відповідно, різних галузей права.

Вважаємо, що на стадії виконання органічно поєднані такі основні групи правовідносин: 1) правовідносини за участю суду, який здійснює попередній та наступний

судовий захист (цивільні процесуальні правовідносини); 2) правовідносини, які виникають із примусового виконання, за участю державного виконавця, з потенційною можливістю участі суду (цивільні процесуальні правовідносини); 3) правовідносини за участю державного виконавця та вищих посадових осіб органів Державної виконавчої служби, а також правовідносини за участю інших органів, які у випадках, передбачених законом, виконують рішення судів та інших органів (адміністративні правовідносини); 4) правонаступництво; відступлення права вимоги; переведення боргу; представництво; договір доручення; довіреність; наслідки визнання особи безвісно відсутньою, оголошення особи померлою; відповідальність; опіка; договори зберігання та страхування арештованого і конфіскованого майна; договір комісії; договори з експертами та спеціалістами; реалізація арештованого майна з дотриманням правил про договір купівлі-продажу; мирова угода, яка за суттю є цивільним правочином, укладеним в особливій процесуальній формі; договір оцінки арештованого майна; проведення аукціонів (публічних торгів); договір про надання певних послуг; договір банківського рахунка; визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, з урахуванням норм цивільного, сімейного, земельного, житлового права та інші (цивільні правовідносини).

Учені, які вважають виконавче провадження окремою галуззю права, покладаючи в основу своєї позиції такий критерій, як предмет правового регулювання, на нашу думку, деякою мірою спекулюють указаним поняттям. За цим критерієм можна штучно сконструювати незліченну кількість так званих нових “галузей” права [332, с. 21–22]. Оскільки і галузь права, і міжгалузеве комплексне нормативне утворення та інші правові феномени спрямовані на врегулювання певних суспільних відносин, тобто мають певні предмети регулювання, але у різних аспектах.

Згідно з результатами сучасних досліджень у галузі загальної теорії права однорідність суспільних відносин не є обов’язковою ознакою предмета галузі права. Так, як зауважує В. М. Протасов, цивільне процесуальне право за глибинною природою можна розглядати як комплексне [224, с. 44], оскільки до його предмета входить складна соціальна система, бо в кожній справі виникає складне цілісне утворення (юридичний процес як сукупність низки відносин різних суб’єктів із судом). Цивільне процесуальне право відрізняється від інших галузей права притаманними лише йому способами впливу на

суспільні відносини (предмет) і своєрідністю їх (способів) комбінації, тобто своєрідним методом правового регулювання, який складається з імперативних і диспозитивних елементів. Виконавче провадження як комплексний міжгалузевий функціональний правовий інститут **не** володіє оригінальним способом впливу на суспільні відносини (оскільки в ньому поєднуються імперативні та диспозитивні складові) і, отже, не породжує особливий метод регулювання. Виконавчому провадженню притаманний імперативно-диспозитивний метод, як і загалом усьому цивільному процесуальному праву. Отже, немає правових підстав розглядати суспільні відносини, які виникають у процесі виконавчого провадження, як незалежний предмет правового регулювання. Підтримуємо позицію Л. Талана про те, що ці відносини мають похідно-допоміжний характер і вповні відображають основну модель цивільних процесуальних відносин. Єдиною відмінністю є те, що виконавче провадження є заключною стадією цивільного процесу, в якій реалізується рішення суду і в якій державний виконавець функціонує, зокрема, і під контролем суду [265, с. 100].

Погоджуємося із думкою Д. Я. Малєшина про те, що повноваження щодо виконання рішень юрисдикційних органів є своєрідною “прикордонною” зоною взаємодії судової та виконавчої гілок влади [165, с. 66], або, як зазначає В. В. Ярков, виконавче провадження знаходиться в точці дотику судової та виконавчої влади, оскільки охоплює діяльність як органів правосуддя, так і ДВС [251, с. 9], де формальний підхід теорії поділу влади недоцільний [165, с. 66; 166, с. 89]. Підтримуємо думку В. М. Протасова про те, що галузева належність процесуальної процедури не повинна залежати від органу, який цю процедуру здійснює [225, с. 22]. Як правильно стверджує Л. Талан, принцип поділу влади не може бути підтвердженням відокремлення виконавчого провадження від цивільного процесу. З огляду на це, зокрема, не витримує критики положення про те, що спочатку захист матеріального права здійснюється в межах цивільного процесуального права судом, а згодом – у межах окремої галузі права – виконавчого права державним виконавцем [265, с. 100].

Деякі науковці виокремлюють виконавче провадження у галузь права, вказуючи на притаманність йому такої структурної ознаки, як внутрішня організація, тобто наявність загальної і особливої частин, а також на те, що загальні положення цивільного

процесуального права неможливо застосовувати до відносин у виконавчому провадженні. Проте, ми з цим не згодні. Для обґрунтування своєї позиції розглянемо положення загальної теорії права. Вважаємо, що в цьому випадку відбувається некоректне використання понять. Так, О. С. Іоффе аргументовано доводить, що: по-перше, Загальна частина є підрозділом системи законодавства, а не системи права; по-друге, Загальна частина є підрозділом не будь-якого, а лише кодифікованого законодавства, причому кодифікованого за галузевим, а не за комплексним принципом [128, с. 82–83]. Тобто існування Загальної частини – це ознака форми галузі права (галузевого законодавства). Тому ми не поділяємо позицію дослідників [103, с. 28–31], які вважають, що виконавче провадження (на їхню думку, як окрема галузь права) має свою систему, яка складається із Загальної та Особливої частин.

А. О. Павлушина та А. Є. Мурзін влучно підкреслюють, що вітчизняне праворозуміння нормативне, із заформалізованим підходом до правової матерії, в якому тривалий час і дуже часто тепер так званий “кодексний” критерій сприймається як “цариця доказів” галузевої належності певного правового інституту та його місця в системі права [192, с. 40]. Тому позиції таких учених, як М. А. Вікут [82, с. 52], Г. Д. Улетова [274, с. 41], Д. Х. Валєєв [34, с. 45–46; 139, с. 25–26] про те, що до прийняття окремого закону примусове виконання розглядалося як стадія цивільного судочинства, бо регулювалося цивільним процесуальним законодавством, а згодом (із прийняттям закону про виконавче провадження) законодавець відмовився від такого підходу і розпочав зважати на те, що примусове виконання судових та інших рішень не є обов’язком судової влади, а виконавчої, та що воно є самостійним правовим інститутом, відтворюють так званий “кодексний” критерій. На нашу думку, наведені позиції М. А. Вікут, Г. Д. Улетової, Д. Х. Валєєва не витримують критики з огляду на предметний критерій. Прийняття нового закону не може бути визначальним чинником для зародження і виділення нової галузі права. Тому система законодавства про виконавче провадження як сукупність відповідних нормативно-правових актів не дає підстав говорити про самостійну галузь – виконавче право.

Зауважимо, що стадія виконання притаманна кожному виду юридичного процесу та виходить за межі традиційного (вузького) розуміння виконавчого провадження (як примусового виконання рішень юрисдикційних органів). Лише в такому загальному розумінні поняття стадії виконання можна говорити про Загальну частину, яка охоплює

спільні інститути виконання усіх видів юридичного процесу. Тому ми погоджуємося із А. О. Павлушиною та А. Є. Мурзіним у тому, що у випадку прийняття Виконавчого кодексу останній має бути розгорнутим і містити у Загальній частині універсальні для стадії виконання категорії: правовідносини, стадії, можливість здійснення судом попереднього та подальшого контролю (захисту права), строки виконання, представництво, правонаступництво, витрати, розшук боржника тощо [192, с. 111, 121–139]. Тобто у Виконавчому кодексі з огляду на наведене зауваження слід було б привести до спільного знаменника усі загальні положення щодо стадії виконання у цивільному, господарському, адміністративному, кримінальному процесі та інших видах процесуальної матерії, а всі особливості, зокрема виконання рішень у цивільних справах і роль суду в цьому процесі, слід зосередити у ЦПК. Нераціонально змінити лише назву нормативного акта із Закону України “Про виконавче провадження” на Виконавчий кодекс без змістовних змін.

Вважаємо доцільним не “кодифікувати” таким чином виконавче провадження (шляхом перейменування Закону на Кодекс), як пропонують учені, що обстоюють точку зору щодо виокремлення цього інституту в нову галузь права. Погоджуємося із думкою О. Т. Боннера про те, що концепції Виконавчого кодексу та Закону про виконавче провадження ґрунтуються на абсолютно неправильній позиції, оскільки автори вчинили спробу штучно розділити процесуальні дії суду щодо забезпечення позову, забезпечення виконання судового рішення, попереднього та подальшого контролю суду за діями виконавця, роз’яснення рішення суду та діяльність виконавця [26, с. 116; 27, с. 297–298]. С. В. Щепалов також вважає, що норми, які регулюють виконавче провадження, слід включити до ЦПК [313, с. 9]. Ми пропонуємо всі основні нормативні положення, особливо, які стосуються повноважень суду на цій стадії, внести до ЦПК, а технічні моменти залишити у підзаконних нормативно-правових актах і усунути плутанину та дублювання положень між ЦПК, Законом України “Про виконавче провадження”, як це зробили законодавці багатьох держав, зокрема Польщі (ст.ст. 758 – 1088 ЦПК Республіки Польща) [61, с. 111–119], Німеччини [56, с. 103–112], Латвії (ст.ст. 538–635 Цивільного процесуального закону Латвії [98]) та інших.

Кількість джерел правового регулювання не є вирішальним критерієм виокремлення нової галузі права. Для прикладу, якщо розглянути правове регулювання різних інститутів

цивільного права, то щодо кожного є велика кількість законів і підзаконних нормативно-правових актів, окрім Цивільного кодексу, проте, ніхто не мовить про відокремлення кожного інституту цивільного права в самостійну галузь лише на підставі наявності великої кількості нормативних джерел.

Законодавство, яке регулює відносини виконавчого провадження, не є механічним поєднанням текстів норм, а тією формою, яка використовується для узгодження дії норм різних галузей права щодо суб'єктів цих відносин. Структура як системи законодавства, так і системи права не змінюється від того, у якому нормативно-правовому акті міститься текст тієї чи іншої правової норми.

Отже, наявність комплексного міжгалузевого законодавства, що регулює відносини у сфері примусового виконання, – це лише одна (і водночас не визначальна) із багатьох ознак галузі права, таких як предмет і метод правового регулювання, принципи, функції, механізм регулювання та інші. Тому вважаємо, що саме ця ознака не дає підстав говорити про виконавче провадження як про окрему галузь права.

Не підтримуємо також позицію тих дослідників, які вважають виконавче провадження підгалуззю адміністративного або адміністративного процесуального права. По-перше, за правовою природою відносини з примусового виконання рішень юрисдикційних органів і відносини, які входять до предмета адміністративного права (відносини, які виникають у процесі організації та діяльності виконавчої влади), абсолютно різні. Окрім цього, на стадії виконання рішень у цивільному процесі діє принцип диспозитивності, який зовсім не характерний для адміністративного права.

Відповідно до теоретичних положень юридичного процесу критерієм виокремлення різних видів проваджень є характер справ. Провадження виражають предметну характеристику процесу, а стадії – динамічну. Особливостями стадії є те, що вона розпочинається тоді, коли завершується попередня; стадія має певну мету; іноді необхідна наявність процесуальної підстави (акта) для переходу від однієї стадії до іншої тощо. Так, на відміну від апеляційного, касаційного проваджень (теоретично правильно – стадій), позовне, наказне та окреме провадження не слідує одне за одним, а практично завжди виключають існування одне одного. Як зазначають А. О. Павлушина та А. Є. Мурзін,

поняття “провадження” та “стадія” співвідносяться як статична і динамічна якісні характеристики юридичного процесу [192, с. 24–38, 47].

Беручи за основу теоретичне положення про те, що кожному виду юридичного процесу притаманна стадія виконання, зазначимо, що в цивільному, господарському, адміністративному, нотаріальному та інших видах юридичних процесів є стадія виконання. На нашу думку, незважаючи на багаторічну традицію застосування терміна “виконавче провадження”, а також на назву закону (Закон України “Про виконавче провадження”), теоретично правильно для позначення процедури виконання рішень юрисдикційних органів уживати термін “стадія”, а не “провадження”.

Використовуючи діяльнісний підхід до аналізу правової природи виконавчого провадження, Д. Я. Малешин робить цікавий висновок, що складовими цивільного процесу є два окремі процеси: процес вирішення спору та процес виконання судових постанов. І якщо діяльність щодо виконання рішень суду вилючити з системи цивільного процесу, то функціонування цієї системи порушиться, бо буде неможливо досягти спільної мети – захисту права [166, с. 102–105]. Підтримуємо думку О. Г. Натахіної про те, що виконавче провадження – це продовження процедури поновлення порушеного права, де першим етапом є судочинство, в якому порушене право позбавляється спірності, а виконавче провадження є наступним етапом, у якому це право поновлюється в примусовому порядку [182, с. 9]. М. М. Коршунов вважає судову владу відповідальною не лише за ухвалення, а й за виконання рішення [158, с. 261–264]. П. П. Заворотько у своїй праці “Процессуальные гарантии исполнения судебного решения” детально описує та переконливо доводить взаємозв’язок кожної стадії цивільного процесу зі стадією виконавчого провадження [118]. Науковець правильно стверджує, що стадія виконання є важливою частиною судового захисту, органічною складовою єдиного цивільного процесу [118, с. 168]. А. К. Сергун стверджує, що стадія виконання рішень пов’язана з попередніми стадіями цивільного процесу тим, що всі стадії процесу є етапами реалізації норми матеріального права, усі стадії є єдиним процесом примусової реалізації права, мають спільну мету – захист прав [254, с. 12].

Судовий захист є основною і найбільш універсальною формою захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Інші юрисдикційні акти виконуються за правилами,

встановленими для виконання судових актів, бо ці правила доволі ефективні, тому нема потреби встановлювати інший порядок виконання для юрисдикційних актів інших органів. Тобто, у такому випадку законодавець запозичує порядок виконання судових актів для виконання інших правозастосувальних актів [313, с. 13–14]. Підтримуємо думку О. Г. Натахіної та А. В. Рего про те, що в цьому разі діє принцип процесуальної економії [183, с. 22].

Від вирішення питання, якою є мета цивільного процесу, залежить визначення правової природи виконавчого провадження: чи є воно невід'ємною частиною цивільного процесу, чи якимось іншим, самостійним правовим явищем. Поділяємо міркування Д. Я. Малєшина про те, що позиція вчених, які вважають, що метою цивільного процесу є реальне поновлення права шляхом виконання рішення суду [166, с. 96–99], найбільш переконливо аргументована. За виникнення спору і порушення права особа звертається до суду, а не до ДВС, ставлячи перед судом завдання захистити її порушене право певним способом, а сам хід вирішення спору особу, як правило, не цікавить. Однак, суд не може без вирішення спору зобов'язати відповідача вчинити певні діяння. Тому поряд із загальною метою цивільної процесуальної діяльності є дві проміжні мети: вирішення спору та реальне поновлення права [166, с. 100–101]. З уваги на загальну мету цивільного процесу стадія виконання входить до цивільного процесу як один із його інститутів. Без фактичного виконання рішень судів утрачає сенс вся попередня діяльність суду з розгляду та вирішення справи по суті.

Отже, більшість учених – представників науки цивільного процесуального права – підкреслюють значення виконавчого провадження в реалізації мети цивільного судочинства, передбаченої ст. 1 ЦПК [287], яка полягає у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

На нашу думку, якщо розглядати співвідношення виконавчого провадження та цивільного процесу як наслідку та причини, як пропонує О. В. Ісаєнкова [133, с. 32; 135, с. 20], то це не тільки не підтверджує, а заперечує виокремлення виконавчого провадження в самостійну галузь права. Цивільний процес може забезпечити досягнення своєї мети лише

за умови об'єднання в єдине ціле з виконавчим провадженням [11, с. 86; 143, с. 8–9; 282, с. 17].

Отже, позов, яким порушується цивільний процес, рішення суду і виконавче провадження, під час якого виконується це судове рішення, мають одну мету – захист суб'єктивного права або інтересу, тобто його поновлення.

Видання державним виконавцем своїх актів, постанов тощо [102, с. 13] не підтверджує самостійність виконавчого провадження. В цивільному процесі на різних стадіях можуть брати участь різні суб'єкти (експерт, органи державної влади та місцевого самоврядування, органи опіки та піклування, спеціаліст) та видавати свої акти (висновки).

На нашу думку, аргумент, що діяльність суду відрізняється від діяльності виконавця [139, с. 16–17], не підтверджує самостійність виконавчого провадження від цивільного процесу.

Підсумовуючи, зазначимо, що правова природа виконання судових рішень полягає в тому, що воно є комплексним міжгалузевим інститутом (за місцем у системі права) та стадією процесу (за місцем у юридичному процесі). Зокрема, виконання рішень у цивільних справах, і добровільне, і примусове, є стадією цивільного процесу. Передбачена законом потенційна можливість участі суду у виконавчому провадженні є важливою гарантією законності в процесі поновлення прав осіб, оскільки суд приймає найважливіші процесуальні рішення у процесі виконання, наділений контрольними повноваженнями щодо законності діянь державного виконавця, діє в межах цивільної процесуальної форми.

1.2 Роль суду у виконавчому провадженні

За результатами розгляду справи суд покликаний ухвалити законне, обґрунтоване та виконуване рішення, а на стадії його виконання суд повинен сприяти стягувачеві у реальному поновленні його порушених прав.

Ефективність захисту права особи полягає у справедливому, неупередженому і своєчасному розгляді та вирішенні цивільної справи судом, у виконанні ухваленого рішення, в тому числі у примусовому порядку. Невиконання рішень юрисдикційних

органів негативно відображається на авторитеті органів державної влади та держави в цілому.

Реальність реалізації суб'єктивних прав, як правильно підкреслює І. М. Зайцев, завжди була необхідною умовою ефективності судової діяльності [122, с. 104].

На стадії виконання рішення будь-які труднощі та віддалення у часі реалізації свого права значно більше турбують заінтересовану особу, ніж на попередніх стадіях процесу [94, с. 134–148].

Виконання рішення суду, яке набрало законної сили, є одним із основних елементів змісту права на судовий захист (поряд із правом особи на звернення до суду; розглядом її справи у тому суді і тим суддею, до підсудності яких вона належить за законом; особистою участю особи у розгляді її справи судом; справедливим, публічним і компетентним розглядом справи незалежним та неупередженим судом із дотриманням принципу змагальності та рівноправності сторін; отриманням юридичної допомоги та правом на захист; використанням рідної мови; розглядом справи впродовж “розумних” строків; оскарженням ухваленого судового акта до вищої судової інстанції та виправленням судової помилки) [268, с. 20].

Як слушно стверджує І. М. Зайцев, на завершальному етапі захисту прав та інтересів осіб завдання суду своєрідні, проте ця своєрідність відображає функціональну самостійність виконання рішень і цілком відповідає завданням і меті цивільного судочинства [122, с. 103–107].

Під час виконавчого провадження реалізується функція примусу, спрямованого з боку судової влади на учасників судочинства у вигляді підкорення усіх зобов'язаних суб'єктів юридичним приписам, які містяться в судових постановках [246]. Без такого примусу судова влада не може реалізовуватися. Але примусова здатність судової влади доволі специфічна. На думку Л. О. Воскобітової, з одного боку, суд, діючи у сфері правових конфліктів, наділений правом застосовувати значний ступінь примусу: владне визнання юридичного факту чи констатація порушення права, а з іншого – він є “найслабшою” та “найнепомітнішою” серед інших гілок влади, бо своїми силами і засобами не може застосувати жоден із засобів примусу, які він проголошує у своїх владних актах. Для цього необхідні ресурси, зусилля та дії виконавчої влади [86, с. 97–98].

Щодо того, чи є суд суб'єктом виконавчого провадження, чи ні, в літературі є дві групи позицій: 1) суд не є суб'єктом правовідносин у виконавчому провадженні (Д. Х. Валєєв [36, с. 13], Р. Х. Валєєва [39, с. 9], М. А. Вікут, Ю. В. Гепп [89, с. 15], Г. О. Жилін [116, с. 81]); 2) суд є суб'єктом правовідносин у виконавчому провадженні (І. М. Зайцев [121, с. 16], М. Б. Зейдер [125, с. 27], З. З. Саттарова [248, с. 37–40], Н. О. Чечіна [295, с. 36–37], В. Н. Щєглов [311, с. 134]). А. К. Сєргун, визначаючи ознаки правовідносин на стадії виконання рішень юрисдикційних органів, наголошує, що суд є основним суб'єктом цих правовідносин [254, с. 22–23]. Оскільки ми вважаємо виконання судових рішень у цивільних справах стадією цивільного процесу, то безумовно розглядаємо й суд суб'єктом тих правовідносин, які виникають на цій стадії.

На нашу думку, не зовсім обґрунтоване твердження О. В. Гріцай про те, що суд не є обов'язковим суб'єктом правовідносин на завершальній стадії процесу та його дії в ході виконавчого провадження організаційні, а домінувальне становище у цих правовідносинах займають органи примусового виконання [102, с. 8, 61]. Зазначимо, що суд, видаючи стороні виконавчий документ та здійснюючи інші важливі повноваження, передбачені Розділами VI та VII ЦПК, наближає останню до поновлення її порушеного права. Примусове виконання судових рішень не може бути відкритим без суду (суд видає виконавчий лист). Щодо примусового виконання рішень інших юрисдикційних органів, то хоч виконанню таких рішень не передують стадії цивільного процесу, проте до суду можна оскаржити діяння державного виконавця.

У літературі простежується думка, що у виконавчому провадженні процесуальні правовідносини дещо складніші, ніж у попередніх стадіях процесу, оскільки, окрім суду, в них бере участь ще один носій владних повноважень – державний виконавець [111, с. 16]. Ми не погоджуємося з цією позицією, оскільки в попередніх стадіях процесу також можуть брати участь органи державної влади, місцевого самоврядування, прокурор тощо. Тому стверджувати, що участь державного виконавця якось ускладнює правовідносини, немає підстав.

Висновок О. В. Гріцай про те, що правовідносини за участю суду у виконавчому провадженні є цивільними процесуальними, оскільки регулюються нормами ЦПК, і тому суд не є суб'єктом виконавчого провадження, видається таким, що суперечить логіці.

Н. О. Чечіна та П. П. Заворотько слушно зауважують, що виконавець вчиняє певні дії щодо виконання рішень, які законом віднесені до його компетенції, але не замінює собою суд як суб'єкта процесуальних відносин [118, с. 177]. Уважаємо, що некоректно мовити про заміну державним виконавцем суду на стадії примусового виконання. По-перше, в законодавстві є лише інститут заміни сторони у виконавчому провадженні, а не суду. По-друге, державний виконавець не є і не може бути правонаступником суду в цих правовідносинах. По-третє, така заміна відбувається не автоматично й не сама собою, а за мотивованою ухвалою суду (ст. 378 ЦПК). І суд, і державний виконавець здійснюють свої власні повноваження, які відрізняються між собою. Їхня діяльність щодо виконання рішення також має відмінні методи та способи здійснення. Кожен із них, за твердженням П. П. Заворотька, є самостійним суб'єктом юридичної діяльності щодо застосування правових норм [118, с. 177–178].

Погоджуємося також із позицією П. П. Заворотька в тому, що усі дії виконавця щодо найважливіших прав та інтересів сторін повинні отримувати відповідну санкцію суду, що є гарантією правильності і законності здійснення судового виконання [118, с. 171].

Водночас вважаємо недостатньо обґрунтованою позицію Р. Х. Валєєвої, І. Б. Морозової, І. М. Вставської, С. А. Савченко про те, що у правовідносинах у виконавчому провадженні суд замінюється державним виконавцем як центральним суб'єктом і всі правовідносини виникають із державним виконавцем з однієї сторони та стягувачем, боржником, прокурором тощо – з іншої [87, с. 37–38; 179, с. 47, 59]. Спростовуючи таке твердження науковців, наведемо приклади правовідносин, у яких державний виконавець узагалі не бере участь, а натомість центральне місце посідає суд: місцевий суд, який розглянув справу, вирішує питання, пов'язані із зверненням судового рішення до виконання (ч. 1 ст. 368 ЦПК); за заявою особи, на користь якої ухвалене рішення, суд видає виконавчий лист (ч. 2 ст. 368 ЦПК); за заявою стягувача або боржника суд, який видав виконавчий лист, може виправити помилку, допущену під час його оформлення або видачі, чи визнати виконавчий лист таким, що не підлягає виконанню, та стягнути на користь боржника безпідставно одержане стягувачем за виконавчим листом (ч. 2 ст. 369 ЦПК); суд поновлює пропущений строк для пред'явлення виконавчого документа до виконання (ст. 371 ЦПК); за заявою сторони суд, який видав виконавчий

документ, розглядає питання про відстрочку або розстрочку виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення (ст. 373 ЦПК); за заявою сторони суд замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником (ч. 1 ст. 378 ЦПК); за заявою особи суд вирішує питання про поворот виконання (ст.ст. 380–382 ЦПК). Наведене вище твердження не відповідає чинному законодавству та ігнорує вагомі функції суду у виконавчому провадженні.

Особливістю суб'єктного складу процесуальних правовідносин у виконавчому провадженні є процесуальна співпраця суду, який виконує головну роль у прийнятті найважливіших процесуальних рішень у процесі виконання, та державного виконавця, в результаті якого забезпечується захист прав осіб. На думку М. В. Мешкова, взаємовідносини суду та виконавців мають ґрунтуватися на принципі процесуальної взаємодії (процесуального партнерства) [180, с. 58]. Суд у виконавчому провадженні виконує головну роль, оскільки видає виконавчий документ, без якого виконавче провадження взагалі неможливо ініціювати перед державним виконавцем. Тому аргумент Д. Х. Валеева про те, що в суду не виникає обов'язок примусово виконати рішення [38, с. 10–12; 137, с. 11–13], безпідставний, бо для цього є спеціальний суб'єкт – державний виконавець. Суду також не має обов'язку особисто проводити експертизу, здійснювати переклад тощо, бо це повноваження інших суб'єктів.

Суд також наділений контрольними повноваженнями щодо законності рішень і дій державного виконавця, які реалізуються судом шляхом розгляду скарг заінтересованих осіб (до виключної компетенції суду у виконавчому провадженні належить визнання рішень, дій, бездіяльності державного виконавця незаконними). Погоджуємося із позицією А. В. Рего про те, що судовий контроль у виконавчому провадженні відрізняється більшим обсягом юридичних гарантій, порівняно з існуючим адміністративним контролем процесу виконання. Судовому контролю у виконавчому провадженні притаманні зокрема детально регламентована процесуальним законодавством процедура та демократичні принципи судочинства [230, с. 101].

Контроль за виконанням судових рішень, на думку П. П. Заворотька, є засобом укріплення законності, умовою, яка забезпечує виконання завдань цивільного судочинства, ефективною гарантією досягнення мети такого виконання [118, с. 344]. Підтримуємо

позицію М. Г. Авдюкова, який наголошує, що участь суду в реалізації мети цивільного судочинства не може обмежуватися розглядом і вирішенням справи по суті, оскільки помилки, допущені виконавцем під час виконання рішення, можуть звести нанівець результати діяльності суду на попередніх стадіях процесу [1, с. 3]. Судова система діє не заради правозастосування, а задля захисту прав та інтересів осіб, які звернулися до суду за захистом [276, с. 6].

А. А. Максуров роль суду у виконавчому провадженні з огляду на його компетенцію, розглядає у двох аспектах: по-перше, суд є важливим суб'єктом цивільного виконавчого правовідношення, бо вирішує чимало питань, які виникають у виконавчому провадженні; по-друге, суд є наглядовим органом, який оцінює законність дій (бездіяльності) виконавця, а також законність прийнятих ним рішень, що означає реалізацію передбаченого Конституцією права громадян на судовий захист [99, с. 310–311].

В ході примусового виконання рішень суд здійснює свої повноваження у цивільній процесуальній формі. Повноваження суду у виконавчому провадженні мають іншу правову природу, ніж повноваження державного виконавця. Суд покликаний вирішувати питання, які вимагають правової оцінки і від яких залежить динаміка виконання рішення [248, с. 38]. Підтримуємо ідею російських процесуалістів про те, що якщо розглядати виконавче провадження як складову цивільного процесу, то суб'єкти користуються усіма гарантіями, які передбачає судова процесуальна форма, а якщо виконавче провадження розглядати як адміністративну процедуру, то основною метою є реалізація положень юрисдикційного акта без урахування усіх гарантій та заходів адміністративно-правового та кримінально-правового характеру за невиконання виконавчих документів [27, с. 297; 87, с. 21; 230, с. 19; 231, с. 205–206]. Н. А. Рассахатская зауважує, що під час здійснення повноважень суду у виконавчому провадженні діє цивільна процесуальна форма з усіма притаманними їй гарантіями, а під час учинення виконавчих дій діє звичайна процедура, яка не має детальної нормативної моделі [229, с. 141–145]. Погоджуємося із М. М. Даркіною в тому, що існуюча процесуальна форма ще не вичерпала своїх можливостей і буде ефективною за умови її вдосконалення. Тому немає підстав говорити про нову комплексну галузь виконавчого права [110, с. 33].

Підтримуємо критичні зауваження О. Т. Боннера щодо концепції існування самостійної галузі виконавчого права. Також погоджуємося з позицією науковця щодо важливості ролі суду у виконавчому провадженні, яка полягає в тому що, окрім судового контролю за діями виконавця, у виконавчому провадженні відбувається постійна взаємодія судових і несудових процедур, перехід виконавчого провадження із процесуальної площини у процедурну і навпаки. Зокрема є можливість захисту прав інших осіб під час вчинення виконавчих дій, а також можливість скасування рішення в апеляційному чи касаційному порядку та вирішення питання про поворот виконання рішення [26, с. 117–118; 27, с. 297–298].

І. Б. Морозова вважає, що найчастіше суд бере участь у виконавчому провадженні у передбачених законом випадках, коли звичний порядок примусового виконання порушено і вирішення питань, які виникають унаслідок цього, належить виключно до компетенції суду [179, с. 120]. Г. О. Жилін також вважає, що лише за аномального розвитку виконавчого провадження в ньому бере участь суд і що лише за таких умов воно є частиною цивільного процесу [116, с. 16]. Ми не згодні з такими думками науковців, бо видання виконавчого листа, визнання мирової угоди, допуск негайного виконання рішення та інші види повноважень не є чимось винятковим у розвитку виконавчого провадження. Вважаємо, що правильно було б говорити про передбачену законом потенційну можливість суду брати участь у стадії примусового виконання рішень юрисдикційних органів.

Цілком погоджуємося із думкою Ю. В. Гепп, А. В. Реґо, З. З. Саттарової про те, що захист суб'єктивних прав охоплює правосуддя та реальне поновлення порушених прав, тобто виконання ухваленого рішення, а участь суду у виконавчому провадженні є гарантією забезпечення законності на цій стадії [90, с. 62–63; 230, с. 21–22; 248, с. 5, 32].

Вважаємо обґрунтованою позицію тих науковців, які наголошують на відмінності між примусовим виконанням як сукупністю виконавчих дій ДВС та провадженням щодо розгляду питань, пов'язаних з примусовим виконанням, як процесуальною діяльністю суду [19, с. 67; 143, с. 5–10; 275, с. 4].

Зважаючи на одну й ту ж кінцеву мету судочинства і виконавчого провадження, а також передбачені законом обставини, що можуть виникати і вимагають безпосередньої

участі суду, тому норми, які регулюють повноваження суду у виконавчому провадженні, вміщено у цивільному процесуальному законодавстві.

Не всі науковці схвалюють реформу механізму примусового виконання рішень юрисдикційних органів, згідно з якою виконавця виведено із підпорядкування судовій владі та в структурі виконавчої гілки влади створено Державну виконавчу службу. Так, З. З. Саттарова слушно вважає, що ця реформа не вирішила два основні завдання: по-перше, створення оптимальної форми організації сфери примусового виконання рішень, і, по-друге, підвищення ефективності виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Окрім того, як зазначає З. З. Саттарова, передання функцій з примусового виконання від судової до виконавчої влади порушує конституційний принцип розподілу влад на три гілки та встановлений баланс між ними [248, с. 16–18, 37]. На думку М. С. Шакарян, це один із прикладів невдалого вирішення проблеми законодавцем, бо реалізацію акта судової влади узалежнена від органів виконавчої влади [298, с. 276–287]. На нашу думку, не втратила актуальність позиція П. П. Заворотька про те, що ефективність виконання залежить не лише від власне виконавчих дій, а й від зв'язку та взаємозалежності органів виконання та судових органів [118, с. 167].

Підтримуємо пропозицію Д. Я. Малєшина про те, що законодавцєві слід посилити роль суду у виконавчому провадженні на всіх етапах примусового виконання, розпочинаючи з відкриття виконавчого провадження, підготовки та здійснення заходів примусового виконання, до закінчення виконавчого провадження. Зокрема, на думку науковця, слід наділити суд ширшими повноваженнями у таких сферах: затвердження витрат стягувача на примусове виконання, накладення арешту на майно та оцінки цього майна, припинення виконання рішення, повернення виконавчого документа без виконання [167, с. 19–22].

Незважаючи на те, що у Главі 2 Закону України “Про виконавче провадження”, яка має назву “Учасники виконавчого провадження”, серед так званих “учасників” суд не передбачено, проте він є суб’єктом правовідносин, які виникають на стадії виконання рішення. Назву цієї Глави вважаємо дещо недосконалою в контексті законодавчої техніки, з огляду на що пропонуємо термін “учасники” замінити поняттям “суб’єкти”.

Отже, законодавством передбачені виключні повноваження суду у виконавчому провадженні, процесуальна форма, в якій суд здійснює ці повноваження. Під час реалізації своєї компетенції суд оцінює обставини, наведені сторонами, державним виконавцем та іншими суб'єктами, контролює процес розпорядження сторонами своїми процесуальними правами, оцінює правомірність рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця за скаргами заінтересованих осіб тощо. Без реалізації судом своїх повноважень у кожному конкретному випадку виконання рішення було б проблематичним. Тобто суд покликаний гарантувати належне виконання рішення, що, своєю чергою, забезпечує поновлення порушених прав особи.

Зважаючи на усі повноваження, якими суд володіє у виконавчому провадженні, можна зробити висновок, що його роль у виконанні рішення надзвичайно вагома.

Висновки до першого розділу

1. На підставі аналізу положень загальної теорії права робимо висновок, що за місцем у системі права виконання рішень юрисдикційних органів є комплексним міжгалузевим функціональним правовим інститутом, який виникає внаслідок взаємодії інститутів різних галузей права: цивільного процесуального, цивільного, сімейного, земельного, трудового, адміністративного, податкового, кримінального та інших. За місцем у юридичному процесі виконання рішень юрисдикційних органів є завершальною стадією процесу (цивільного, господарського, адміністративного), зокрема виконання судових рішень у цивільних справах є стадією цивільного процесу.

Стадію виконання рішень не можна відокремлювати від судочинства, бо тоді діяльність суду буде безрезультатною, а його рішення – декларативним, адже особа, яка звернулася до суду за захистом свого права, має на меті поновити це право.

З уваги на одну і ту ж остаточну мету судочинства і стадії виконання рішень, передбачені законом обставини, що можуть виникати і вимагають безпосередньої участі суду у вирішенні певних питань, не можна виключати норми, які регулюють виконавче провадження, зі структури цивільного процесуального права.

Пропонуємо всі основні нормативні положення, особливо, які стосуються повноважень суду на цій стадії, внести до ЦПК, а технічні моменти закріпити у підзаконних нормативно-правових актах. Окрім цього, необхідно також усунути плутанину та дублювання положень ЦПК, Закону України “Про виконавче провадження” та підзаконних нормативних актів, як це зробили законодавці багатьох держав (зокрема Польщі, Німеччини, Латвії та ін.).

2. Передбачена законом потенційна можливість реалізації судом своїх повноважень на стадії виконання є важливою гарантією законності в процесі поновлення прав осіб, оскільки суд приймає найважливіші процесуальні рішення у процесі виконання, наділений контрольними повноваженнями щодо законності діянь державного виконавця, діє в межах цивільної процесуальної форми.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУДУ НА СТАДІЇ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

2.1 Методологічні засади дослідження правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні із цивільних справ

Методологічною основою дисертації є філософські, загальнонаукові та спеціальні (юридичні) методи наукового пізнання. Засадничо робота ґрунтується на методологічному плюралізмі, що дає змогу більш повно та всебічно розглянути предмет дослідження – реалізацію правосуб'єктності суду на стадії виконання рішень.

Соціальне призначення суду визначаємо, керуючись філософськими засадами соціального детермінізму, що передбачає вивчення цього інституту крізь призму суспільної практики, умов розвитку суспільства, факторів, що зумовлюють виникнення судочинства і суду.

Для досягнення мети дисертації, яка полягає у з'ясуванні юридичної природи правосуб'єктності суду та її вияву на стадії виконання рішень, ухвалених у порядку цивільного судочинства, в роботі використовується діалектичний метод наукового пізнання. Зокрема, з використанням закону єдності логічного та історичного підходимо до вивчення цивільного процесу як послідовної зміни визначених цивільним процесуальним законодавством станів або явищ, яка відбувається закономірно, відповідно до його призначення, як до логічного ходу розвитку процесу як єдиного явища, що складається з сукупності послідовних дій органів і посадових осіб, спрямованих на досягнення певного матеріально-правового результату. На основі вказаного методу здійснюється розгляд стадій цивільного процесу як певних моментів, періодів, етапів у його розвитку, кожна з яких має якісні особливості.

Діалектичний закон єдності і боротьби протилежностей відображається в осмисленні розвитку процесу як внутрішньорозчленованої цілісності, тобто

неподільність процесу як цілого зумовлює його органічну єдність, взаємозв'язок і взаємозумовленість його складових елементів – стадій. Беручи за основу позицію діалектичної єдності усіх стадій процесу, яка обумовлює і послідовність, і якісне розрізнення між стадіями у розвитку процесу, робимо висновок, що за місцем у юридичному процесі виконавче провадження є завершальною стадією судового захисту прав осіб.

Користуючись діалектичним законом переходу кількісних змін в якісні, а також категоріями “поступовість” і “стрибок” як нерозривно пов'язаними сторонами розвитку процесу, відображаємо трансформацію стадій цивільного судочинства – від моменту звернення заінтересованої особи до суду за захистом її права аж до реального поновлення цього права на стадії виконання рішення юрисдикційного органа.

На основі методу історичного аналізу досліджується еволюція доктрини правової природи виконавчого провадження (від наукової праці М. К. Юкова, який 1975 року вперше в науці цивільного процесуального права радянського періоду зробив кілька “уточнень” щодо сутності виконавчого провадження; наукової розробки А. І. Бобилева щодо системи права і системи законодавства; монографій В. К. Райхера, Ю. К. Толстого, О. С. Іоффе, М. Д. Шаргородського, Ю. С. Шемшученка, В. М. Протасова щодо поділу системи права на основні та комплексні галузі права; наукових розвідок Л. С. Галесника, С. С. Алексеева, О. О. Красавчікова щодо заперечення існування комплексних галузей права; роботи В. Ф. Яковлева про розмежування галузі права і галузевого законодавства, з одного боку, та об'єднання норм різних галузей права, які взаємодіють між собою, – комплексні нормативні утворення та комплексного законодавство – з іншого; публікацій М. М. Агаркова, І. В. Павлова, С. В. Полєніної щодо комплексних правових інститутів і їх ролі в становленні нових галузей права; дослідження В. М. Протасова щодо комплексності цивільного процесуального права). За допомогою згаданого методу простежується розвиток теорій правосуб'єктності від перших досліджень правосуб'єктності вченими-цивілістами, розробок

представників загальної теорії права щодо універсальності теорії правосуб'єктності до праці Н. О. Чечіної з теорії цивільного процесуального права.

За допомогою герменевтичного методу досліджуються основні поняття юридичного процесу, зокрема цивільного, встановлюються зв'язки між цими поняттями та розглядається їх змістовно-сміслове співвідношення.

Загальнонаукові методи аналізу та синтезу стають у нагоді під час дослідження правосуб'єктності суду на стадії виконання рішень через характеристику окремих повноважень суду та об'єднання їх у групи. Так, шляхом методу аналізу згруповуються позиції науковців стосовно сутності виконавчого провадження, після чого, із застосуванням методу синтезу, формується авторська позиція, яка полягає у тому, що до з'ясування сутності виконавчого провадження слід підходити, зважаючи на два критерії одночасно у сукупності: за місцем у юридичному процесі та за місцем у системі права. З використанням методу аналізу розмежовано повноваження суду щодо: видачі кількох виконавчих листів, дублікату виконавчого листа або судового наказу та нового виконавчого листа; стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом і поворот виконання рішення; поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання та переривання строку давності пред'явлення виконавчого документа до виконання; заміни сторони виконавчого провадження та звернення стягнення на грошові кошти належні боржнику від інших осіб; унесення виправлення до виконавчого листа і заміни сторони. Цей метод використовуємо й для вирішення завдання виділення структурних компонентів цивільної процесуальної правосуб'єктності суду на стадії виконання рішень. Аналізуючи найпоширеніші підходи і тенденції до розуміння правосуб'єктності, об'єднуємо їх з допомогою методу синтезу у три великі групи: ототожнення правосуб'єктності та правоздатності; правосуб'єктність як праводієздатність; широке розуміння правосуб'єктності.

Беручи за основу метод дедукції, констатуємо, що оскільки відповідно до Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, а виконання рішень судів є однією зі стадій судочинства, яка спрямована на визнання або

поновлення порушених прав, свобод чи інтересів осіб, то рівень забезпечення прав людини залежить від ефективності функціонування юридичного механізму виконавчого провадження. За допомогою цього методу обґрунтовується теза про те, що передання функцій з примусового виконання від судової до виконавчої влади порушує конституційний принцип розподілу влад на три гілки та встановлений баланс між ними, це один із прикладів невдалого вирішення проблеми законодавцем, бо реалізація акта судової влади узалежнена від органів виконавчої влади. Окрім цього, користуючись методом дедукції, від загального поняття правосуб'єктності, розробленого загальною теорією права, теорією цивільного права і теорією цивільного процесуального права, переходимо до поняття правосуб'єктності суду. Використовуючи згаданий метод дедукції, робимо висновок про тріадність структури правосуб'єктності суду. Незважаючи на дискусії, які тривають у науковому середовищі, щодо можливості і доцільності введення терміна “правосуб'єктність” у нормативні акти, а так само на те, що, на перший погляд, застосування терміна, який у своїй суті має своєрідну “тріадність” (дієздатність, правоздатність і компетенція (щодо осіб публічного права, яким, зокрема є суд), робимо висновок, що запровадження цього терміна буде тільки позитивним фактором у розвитку науки права, правотворчості та правозастосування, звичайно, після здійснення моделювання ситуацій, яке повинно усунути можливе різночитання змісту цього поняття, і упорядкувати відповідно до нормативних визначень правосуб'єктності суміжні правові інститути.

На основі методів системного аналізу й класифікації групуємо повноваження суду за різними критеріями. Беручи за основу системний і структурно-функціональний методи, робимо висновок, що кожне повноваження суду, яким він потенційно володіє відповідно до чинного законодавства, може бути реалізованим на конкретному етапі виконання рішення за наявності певних умов, передбачених у законодавстві. Використовуючи функціональний метод під час аналізу виконавчого провадження, робимо висновок, що складовими цивільного процесу є два окремі процеси: процес вирішення спору та процес виконання судових постанов. І якщо діяльність щодо виконання рішень суду вилучити з системи цивільного процесу, то

функціонування цієї системи порушиться, бо неможливо буде досягти спільної мети – захисту права.

Користуючись методами узагальнення та абстрагування з огляду на положення про те, що стадія виконання притаманна кожному видові юридичного процесу та виходить за межі традиційного (вузького) розуміння виконавчого провадження (як примусового виконання рішень юрисдикційних органів), робимо висновок, що у випадку прийняття Виконавчого кодексу він має бути розгорнутим та містити у загальній частині універсальні для стадії виконання категорії. Метод узагальнення дає можливість також установити співвідношення правозастосування (судової практики) та правового регулювання на стадії виконання рішень юрисдикційних органів. Здійснений аналіз правозастосування дає змогу зробити висновки про тлумачення судами законодавства на практиці.

Шляхом аналізу відображених у доктринальних і нормативних джерелах позицій щодо загального поняття “правосуб’єктність” та користуючись методами абстрагування та формалізації, виводимо формулу правосуб’єктності. За допомогою методу абстрагування також установлюються риси правовідносин у сфері виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів.

За допомогою методу теоретичного моделювання сконструйовано Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження” та визначено ефективність запропонованих новел до законодавства.

Окрім згаданих вище філософських і загальнонаукових, в роботі використовуються й галузеві методи (методи юридичної науки).

Так, застосовуючи порівняльно-правовий метод, зіставляємо норми інституту виконавчого провадження в цивільному процесуальному праві України та зарубіжних держав, а також – норми чинного законодавства України та норми законодавства УРСР. Указаний метод дозволяє також вирішити питання взаємної суперечності норм ЦПК. Так, для прикладу, єдиною підставою для видачі дубліката є втрата виконавчого документа (ч. 1 ст. 370 ЦПК), а новела від 04.11.2010 р. (про видачу дубліката виконавчого листа у разі встановлення кількох місць роботи чи

отримання доходів боржника в справах про стягнення аліментів) логічно суперечить першому реченню ч. 1 ст. 370 ЦПК, яке є загальною нормою. Тому цим реченням слід було б доповнити ст. 368 ЦПК, у якій передбачено підстави для видачі кількох виконавчих листів.

Із застосуванням формально-догматичного методу правознавства здійснюється аналіз законодавства та формулюються зміни для його вдосконалення.

За допомогою методу тлумачення юридичних норм з'ясовується правова природа виконавчого провадження.

Під час застосування методу правових аксіом на основі вихідних положень загальної теорії права досліджуються правосуб'єктність суду та її структура.

2.2 Сутність правосуб'єктності суду

Недосконалість і відповідно недостатня ефективність чинного законодавства в сфері виконання рішень юрисдикційних органів зумовлені, зокрема, відсутністю теоретичних розробок щодо правосуб'єктності суду. В сучасних умовах питання про правосуб'єктність суду на стадії виконання рішень надзвичайно важливе. Для того, щоб з'ясувати зміст правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні, слід зважити на поняття правосуб'єктності, розроблене загальною теорією права, теорією цивільного права і теорією цивільного процесуального права.

У літературі поняття “правосуб'єктність” є одним із найбільш дискусійних. Незважаючи на те, що ця юридична конструкція зазнала тривалого історичного розвитку, дотепер у правовій науці нема єдиної точки зору щодо проблеми правосуб'єктності.

Дослідженню правосуб'єктності присвятили свої роботи чимало представників різних галузевих наук і загальної теорії права, а саме такі вчені-юристи: Н. Г. Александров, С. С. Алексєєв, Й. Г. Богдан, С. М. Братусь, Я. Р. Веберс, А. В. Венедіктов, К. В. Гусаров, А. І. Денисов, Д. Р. Джалілов, О. С. Іоффе, В. В. Комаров, О. О. Красавчіков, О. В. Міцкевич, О. М. Нечаєва, Г. І. Петров, В. І. Тертишніков, Ю. К. Толстой,

Р. О. Халфіна, Б. Б. Черепакін, Н. О. Чечіна, Д. М. Чечот, М. С. Шакарян, М. Д. Шаргородський, М. Й. Штефан, В. Н. Щеглов, С. А. Якубов та інші.

Першими розпочали досліджувати правосуб'єктність учені-цивілісти, згодом – представники загальної теорії права розробляли загальну теорію правосуб'єктності. В теорії цивільного процесуального права правосуб'єктність найперше вивчала Н. О. Чечіна у 1962 р. [295].

Як слушно зазначає С. А. Якубов, правильне розуміння цивільної процесуальної правосуб'єктності має неабияке теоретичне значення для науки цивільного процесуального права, оскільки з правосуб'єктністю пов'язане визначення і зміст цивільних процесуальних правовідносин. А практичне її значення – для захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, для належного здійснення правосуддя судом [295, с. 22–23; 333, с. 114].

Збагачення правової науки таким терміном як “правосуб'єктність” виправдане (корисне) лише у випадку, коли він за змістом не тотожний якомусь іншому поняттю. Тому, як обґрунтовано вважає Я. Р. Веберс, необхідно чітко окреслити межі цього поняття, не ототожнюючи його з іншими правовими категоріями [42, с. 18].

У сучасній юридичній науці є багато позицій щодо розкриття змісту поняття “правосуб'єктність”, основні з яких нами проаналізовано [60, с. 183–191; 63, с. 98–100; 64, с. 263–266]. Отже, найпоширеніші три підходи до розуміння правосуб'єктності: 1) ототожнення правосуб'єктності та правоздатності; 2) правосуб'єктність як праводієздатність; 3) широке розуміння правосуб'єктності (включення до змісту поняття “правосуб'єктність” трьох елементів: “правоздатність”, “дієздатність” та “правовий статус” або “права та обов'язки з правового статусу”, або “права і обов'язки, надані законом” у різних комбінаціях).

1. Ототожнення правосуб'єктності та правоздатності

Одним із перших питання правосуб'єктності досліджував А. В. Венедіктов. Учений вважає, що держава наділяє осіб “правоздатністю або, що теж саме, правосуб'єктністю, тобто здатністю мати права та обов'язки” [43, с. 615; 45, с. 35]. Проте у своїх наступних наукових працях А. В. Венедіктов дещо змінює свою думку з приводу абсолютного ототожнення цих двох понять і зауважує: “Щодо тих галузей права чи окремих інститутів,

для яких закон установлює різні передумови (умови) правоздатності і дієздатності, поняття правосуб'єктності справді збігається з поняттям правоздатності. Так, наприклад, поняття цивільної правосуб'єктності і цивільної правоздатності рівнозначні. Але щодо тих галузей та інститутів, для яких закон установлює однакові передумови (умови) правоздатності та дієздатності, правоздатність і дієздатність є єдиним інститутом, до якого можна застосувати єдиний термін – “правосуб'єктність”, який охоплює в цих галузях права обидві категорії в їх нерозривній єдності” [44, с. 20].

Цю позицію поділяє і С. М. Братусь. Він вважає, що “визнаючи окрему людину або колективне утворення особою, цим ми визнаємо за ними правоздатність. Правоздатність – це право бути суб'єктом прав і обов'язків. Правоздатність і правосуб'єктність – рівнозначні поняття” [30, с. 6]. С. М. Братусь підкреслює, що “правоздатність” і “правосуб'єктність” – тотожні поняття щодо всіх суб'єктів цивільного права [29, с. 36]. Даючи визначення правосуб'єктності, вчений виключає поняття дієздатності, зважаючи на те, що вона конкретно виявляється як право за її реалізації, вже як суб'єктивне право. Дослідник також вважає, що правосуб'єктність є необхідною умовою правоволодіння, тобто правоздатність – необхідна передумова суб'єктивного права.

Погоджуємося з С. А. Якубовим, який зазначає, що С. М. Братусь, досліджуючи правоздатність, яку ототожнює з правосуб'єктністю, дещо випереджає процес правореалізації, оскільки правоволодіння – це належність прав і обов'язків суб'єктам права у зв'язку з наявністю регламентації їх у нормах об'єктивного права; правоволодіння притаманне суб'єктові права, а правореалізація – суб'єктові правовідношення. Реалізація суб'єктивного права (обов'язку) можлива лише в конкретному правовідношенні, зважаючи на прояв конкретної правосуб'єктності [333, с. 116].

Д. М. Чечот також заперечує розмежування правоздатності та правосуб'єктності. На думку вченого, якщо, визнаючи особу суб'єктом права, ми визнаємо за нею здатність бути учасником правовідносин, тобто носієм правосуб'єктності, то чим ця властивість відрізняється від здатності особи володіти правами та обов'язками [296, с. 11–12].

Позицію щодо ототожнення правосуб'єктності та правоздатності обґрунтовують ще такі вчені, як: О. Г. Потюков [203, с. 4–7], Н. Г. Юркевич [329, с. 3, 4, 9], Н. Г. Александров [4,

с. 134], С. Ф. Кечек'ян [147], Ю. К. Толстой [271], О. В. Міцкевич [175, с. 5], А. К. Сергун [253, с. 72–102].

С. Ф. Кечек'ян, погоджуючись із С. М. Братусем, також підтримує підхід, за яким правосуб'єктність і правоздатність тотожні [147, с. 84–85]. Поділяючи думку Е. В. Васьковського та А. Рождественського, С. Ф. Кечек'ян зауважує, що поняття правоздатності охоплює поняття дієздатності, а дієздатність є особливим видом правоздатності. Учений виділяє загальну правоздатність (абстрактна можливість набувати права, загальна здатність бути суб'єктом права) і спеціальну або конкретну правоздатність (здатність володіти певними правами). Дієздатність, за визначенням С. Ф. Кечек'яна, є видом спеціальної правоздатності, а саме – здатність мати права на вчинення діянь, які зумовлюють юридичні наслідки.

Ю. К. Толстой вважає, що для розмежування правосуб'єктності (яку він визначає як здатність мати права і обов'язки) і правоздатності (здатності бути суб'єктом прав і обов'язків) немає ні теоретичних, ні практичних підстав, бо за словесною відмінністю цих формулювань нема відмінностей за змістом. Інтереси теорії і практики вимагають, щоб поняття “правоздатність” і “правосуб'єктність” розглядалися як тотожні у всіх галузях та інститутах права [271, с. 9–11].

Вважаємо обґрунтованою критику ототожнення правосуб'єктності та правоздатності О. О. Красавчіковим [263, с. 79–80], С. А. Якубовим [333, с. 121] і Я. Р. Веберсом [42, с. 20], які зазначають, що, по-перше, якщо ці категорії ідентичні, то нема потреби оперувати двома термінами для позначення одного і того ж поняття; по-друге, категорія правосуб'єктності без можливості її реалізації втрачає і соціальний, і власне юридичний зміст; по-третє, правосуб'єктність не вичерпується лише здатністю мати права, вона багатогранна.

II. Правосуб'єктність як праводієздатність

Чимало науковців, розробляючи поняття “правосуб'єктності”, зважали і на роль дієздатності в цьому правовому явищі.

Правосуб'єктність, за твердженням О. С. Юффе та М. Д. Шаргородського, є суспільно-юридичною властивістю (ознакою) суб'єкта, охоплює і здатність володіти правами та обов'язками, і здатність до їх реалізації. Особливістю цивільної правосуб'єктності є те, що

обидві названі здатності не обов'язково повинні збігатися в одній особі і можуть бути об'єднані завдяки здатностям, які належать іншим особам [131, с. 206–211].

За визначення сутності правосуб'єктності О. С. Іоффе зазначає, що вона розкривається з допомогою двох категорій – правоздатності і дієздатності. Правоздатність забезпечує можливість володіння цивільними правами і обов'язками. Проте, лише цього факту суб'єктові цивільного права недостатньо. Він зацікавлений в реалізації своїх прав і повинен виконати покладені на нього обов'язки. Така можливість забезпечується суб'єктові іншою його здатністю – дієздатністю [130, с. 101].

Подібно до сутності правосуб'єктності підходить і Б. Б. Черепакін. Учений розрізняє активну правосуб'єктність (яка охоплює правоздатність і дієздатність) і пасивну правосуб'єктність (лише правоздатність) [101, с. 41].

С. С. Алексєєв також вважає правосуб'єктність суспільно-юридичною ознакою, яку норми права надають особам відповідно до потреб суспільного розвитку. Поняття “суб'єкт права” і “правосуб'єктність” за змістом збігаються. А поняття “суб'єкт права” і “суб'єкт правовідношення” мають різні відтінки у змісті: суб'єкт права – це особа, яка володіє правосуб'єктністю, тобто потенційно здатна бути учасником правовідносин; а суб'єкт правовідношення – це реальний учасник цих правових відносин. Тобто ці поняття співвідносяться як правоволодіння і правореалізація. Правосуб'єктність, за висловлюванням С. С. Алексєєва, охоплює два основні моменти: правоздатність і дієздатність. Тому іноді правосуб'єктність називається “праводієздатністю” [6, с. 71; 9, с. 276–277].

Наукові розробки О. С. Іоффе, М. Д. Шаргородського і С. С. Алексєєва щодо дослідження правосуб'єктності мають велике значення і для загальної теорії права, і для галузевих наук, водночас мають велику кількість послідовників, серед яких: С. Л. Лисенков [164, с. 214], М. С. Кельман та О. Г. Мурашин [145, с. 274], М. М. Марченко [173, с. 592], В. І. Червонюк [294, с. 481–482] та багато інших.

Не погоджується з таким підходом до розуміння правосуб'єктності О. М. Нечаєва, яка вважає, що оскільки між правоздатністю і дієздатністю є істотні відмінності, тому їх неможливо об'єднати, злити воедино за допомогою терміна “правосуб'єктність”, який є

штучним утворенням, що не має реального змісту. Те ж саме вона говорить і про термін “праводієздатність” [187].

Ми не погоджуємося з позицією О. М. Нечаєвої, оскільки те, що дві складові різні, абсолютно не означає, що їх не можна поєднувати.

Критикуючи цей підхід (розуміння правосуб’єктності як праводієздатності), Я. Р. Веберс вважає, що відбувається ототожнення правосуб’єктності з праводієздатністю, тобто ці терміни виступають синонімами. Звідси, на думку вченого, впливає те, що поняття “правосуб’єктність” є зайвим і від його вживання потрібно взагалі відмовитися [42, с. 23–24].

Проаналізувавши дослідження Я. Р. Веберса, вважаємо його позицію суперечною, оскільки він відкидає ототожнення правосуб’єктності з праводієздатністю і водночас стверджує, що правосуб’єктність ґрунтується на правоздатності і дієздатності, що вони виражають здатність особи бути суб’єктом права.

Нам видається необґрунтованою точка зору М. Г. Матузова, яка полягає в тому, що краще взагалі не вводити категорію правосуб’єктності, оскільки це ускладнює і так непрості питання і призводить до нових зайвих суперечок і дискусій [174, с. 84].

Поділяє підхід до правосуб’єктності як праводієздатності й С. С. Бичкова, яка вважає, що правосуб’єктність є передумовою виникнення, набуття правового статусу і складається із правоздатності та дієздатності [20, с. 33, 37, 42–53].

Втратила свою актуальність і позиція В. І. Корецького, який категорично заперечує можливість використання поняття “правосуб’єктність”, оскільки його немає в законодавстві [157, с. 97]. Сучасне законодавство містить цей термін, зокрема назва статті 48 КАС України звучить так: “Адміністративна процесуальна правосуб’єктність”.

III. Широке розуміння правосуб’єктності

Зазначимо, що С. С. Алексєєв розглядає правосуб’єктність і як специфічне суб’єктивне право в контексті складової загальнорегулятивних правовідносин (правосуб’єктності як суб’єктивному праву кореспондують певні юридичні обов’язки: суб’єкт може вимагати визнання його суб’єктом права, утримання від будь-яких дій, які можуть порушити правосуб’єктність, зменшити її обсяг...). Органи державної влади зобов’язані забезпечити

все необхідне для безперешкодної і повної реалізації правосуб'єктності [6, с. 74–76; 9, с. 279–282].

Таку позицію, що правосуб'єктність є своєрідним суб'єктивним правом (“правом на право”), поділяють і інші вчені: С. М. Братусь [30, с. 6], О. С. Іоффе та М. Д. Шаргородський [131, с. 260].

В. С. Ем теж вважає, що правосуб'єктність – це право загального типу, забезпечене державою матеріальними і юридичними гарантіями. Наділення суб'єкта правосуб'єктністю – це наслідок існування триваючого зв'язку суб'єкта і держави [114, с. 125–126].

На думку О. В. Міцкевича, зміст правосуб'єктності тотожний правовому статусу і зводиться до сукупності загальних прав і обов'язків (правоздатності), а також до конкретних прав і обов'язків, які безпосередньо впливають з дії законів [175, с. 30].

Г. В. Мальцев вважає, що правосуб'єктність означає єдність правового статусу (як сукупності правових можливостей, наданих суспільством і державою) та правоздатності [169, с. 87].

До змісту правосуб'єктності Б. К. Бегічев включає правоздатність, дієздатність, а також конкретні права та обов'язки, надані у зв'язку з дією закону [15, с. 64, 74].

Отже, спільним для всіх наведених вище поглядів є включення до змісту поняття “правосуб'єктність” понять “правовий статус”, “права та обов'язки з правового статусу” або “права і обов'язки, надані законом”.

У літературі трапляються не тільки різночитання терміна “правосуб'єктність”; дослідники переважно погоджуються на самій можливості його існування, хоча вкладають у нього дещо різний зміст (так само далеко не всі дотримуються думки про його доцільність уведення в нормативну практику), їхні мотивації мають характер і особистого несприйняття, і обґрунтованого заперечення.

Незважаючи на дискусії, які тривають у науковому середовищі і щодо можливості, і доцільності введення терміна “правосуб'єктність” у законодавчу практику, а так само на те, що, на перший погляд, застосування терміна, який за сутністю містить деяку тріадність (дієздатність, правоздатність і компетенція (щодо осіб публічного права, яким зокрема є суд)), дублюючи водночас наявні визначення, ускладнює розуміння визначення правового статусу особи, на нашу думку, запровадження цього терміна буде тільки позитивним

фактором у розвитку науки права, а також за відповідного його застосування і на практиці, звичайно, після здійснення дослідження з моделювання ситуацій, що повинно усунути можливе різночитання норми юрисдикційними органами, і упорядкувати відповідно до норми суміжні правові інститути. Без цього непередумані дії внесуть тільки дисбаланс у наявну систему праворозуміння і правозастосування, що може призвести до неналежного здійснення функцій органами, які покликані захищати права і свободи особи.

З огляду на значення слова “здатний” (на що, до чого, і з інфінітивом; для кого і до чого...) [258, с. 531–532] можемо зробити висновок, що сама категорія “здатність” абстрактна. Правовий статус (права та обов’язки) наповнює поняття “правосуб’єктність” змістом. Виведемо формулу правосуб’єктності:

правосуб’єктність = (здатність мати + здатність здійснювати) x права та обов’язки.

Отже, на нашу думку, загальне поняття “правосуб’єктність” охоплює три елементи: правоздатність, дієздатність, правовий статус (права та обов’язки).

Поняття *цивільної процесуальної правосуб’єктності* як здатності мати і здійснювати процесуальні права та обов’язки у цивільному процесі, як здатності стати суб’єктом процесуальних відносин до Н. О. Чечіної, як вона ж і підкреслює, не розглядалося в жодній роботі вчених цивільного процесуального права [295, с. 22–23]. Цивільну процесуальну правосуб’єктність Н. О. Чечіна розглядає як загальну, абстрактну передумову цивільних процесуальних прав і обов’язків, як складову, але самостійну частину загальної правосуб’єктності. Нею володіють всі особи, які можуть стати суб’єктами процесу, тобто суб’єкти цивільного процесуального права, які можуть стати суб’єктами цивільного процесуального правовідношення [295, с. 22–29].

Вважаємо обґрунтованою позицію В. Н. Щєглова, який стверджує, що цивільно-процесуальна правосуб’єктність у широкому значенні похідна від матеріальної цивільної правосуб’єктності лише в такому розумінні, що здатність володіти матеріальним цивільним правом була б нереальною без здатності захищати його, отримати такий захист від суду. Так виникає необхідність в існуванні суду як державного органу, який здійснює примусове застосування норм цивільного права, а також і необхідність в існуванні *процесуального*

права, що регулює його діяльність, а також діяльність сторін і всіх інших учасників процесу. Все це обумовлене існуванням самого цивільного права [311, с. 109–112].

Проте ототожнювати цивільну та цивільно-процесуальну правосуб'єктності не можна, оскільки не всі суб'єкти, які здатні брати участь у цивільному процесі, можуть бути учасниками цивільних правовідносин. У більшості суб'єктів цивільного процесу процесуальна правосуб'єктність не є похідною від цивільної. Цивільна процесуальна правосуб'єктність самостійна і похідна у вузькому значенні від цивільної лише у сторін і третіх осіб [311, с. 112].

Тому вважаємо, що цивільна процесуальна правосуб'єктність суду не є похідною від цивільної правосуб'єктності у вузькому розумінні, оскільки в її основі – завдання захисту цивільних прав фізичних і юридичних осіб, держави та інших суб'єктів публічного права, які можуть бути учасниками цивільних правовідносин.

Цивільна процесуальна правосуб'єктність, на думку В. Н. Щеглова, є здатністю бути суб'єктом судового чи іншого цивільного процесу, володіти цивільно-процесуальними правами і обов'язками та здійснювати їх своєю діяльністю відповідно до становища суб'єкта у порушеній цивільній справі. Цивільна процесуальна правосуб'єктність охоплює всі численні права та обов'язки, які передбачені законом, але тільки в потенції [312, с. 17–24].

С. Л. Лисенков [328, с. 50], Ю. С. Шемпученко, М. Н. Пархоменко [328, с. 44], В. Б. Авер'янов [327, с. 196], П. С. Дружков, М. В. Ченцов [293, с. 10–11], І. М. Вставская, С. А. Савченко [87, с. 43], К. В. Гусаров [105, с. 114], П. П. Заворотько [118, с. 174], А. К. Сергун [254, с. 25–26] та інші вчені, на нашу думку, дещо звужують обсяг поняття правосуб'єктності суду, зводячи його зміст лише до повноважень суду. Ці науковці вважають, що правосуб'єктність органу державної влади визначається змістом його компетенції, тобто сукупністю закріплених у нормах права повноважень, що надаються йому для забезпечення виконання покладених на нього функцій. Від повноти юридичної фіксації повноважень органу державної влади залежить ефективність його діяльності. Так, на думку К. В. Гусарова, особливістю вияву правосуб'єктності суду є те, що її зміст відрізняється від змісту правосуб'єктності інших суб'єктів цивільного процесу і складається з юрисдикції і комплексу предметних та функціональних повноважень [104, с. 156–157;

105, с. 114]. Як вважає П. П. Заворотько, правосуб'єктність суду на стадії виконання рішення виявляється у всіх тих правах і обов'язках, які він має щодо державного виконавця та осіб, що беруть участь у виконанні [118, с. 174]. А. К. Сергун зазначає, що суд бере участь у процесуальних правовідносинах на стадії виконання не завдяки правоздатності, а його участь ґрунтується на компетенції. “Здатність” сторони та “здатність” суду брати участь у процесі мають різну правову природу. Суд може і зобов'язаний, як правильно вважає А. К. Сергун, брати участь в кожному цивільному процесуальному правовідношенні та вести процес від початку і до кінця. “Здатність” суду брати участь у процесі є виявом його компетенції, а “здатність” сторони є виявом її права на судовий захист [254, с. 25–26].

Особливе становище суду як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин визначається конституційними принципами правосуддя та законодавчо встановленим статусом суддів.

Ще представники дореволюційної доктрини цивільного процесуального права, зокрема А. Х. Гольмстен, виділяють особисту та предметну правоздатність суду (очевидно, А. Х. Гольмстен має на увазі правосуб'єктність суду – в її теперішньому розумінні). Отже, під правосуб'єктністю суду А. Х. Гольмстен розуміє наявність у нього всіх необхідних умов здійснення влади, які є вже його обов'язком. Ці необхідні умови є особистими і предметними; відповідно до цього і правосуб'єктність може бути поділена на особисту і предметну. Під особистою правосуб'єктністю суду на межі XIX – XX століть розуміють наявність таких умов існування судової влади, які безпосередньо стосуються його особового (особистого) складу. Це, по-перше, умови, які стосуються службової легітимації суддів. У цьому розумінні склад суду вважається належним, коли судді обрані для здійснення правосуддя з дотриманням закону, тобто в законі встановлено вимоги, яким повинен відповідати майбутній суддя. По-друге, склад суду має бути належним щодо кількості суддів. В такому випадку йдеться про одноособовість і колегіальність у розгляді цивільних справ. А. Х. Гольмстен надає перевагу колегіальному складові суду, оскільки зменшується імовірність підкупу суддів, полегшується вирішення складних питань тлумачення і застосування закону. І, по-третє, склад суду має бути належним щодо справи, яка підлягає розгляду. Це означає, що суддя не повинен мати пряму чи побічну особисту заінтересованість у результаті розгляду справи. Окрім особистої, А. Х. Гольмстен виділяє

предметну правосуб'єктність суду, під якою розуміє такі умови здійснення судової влади, що стосуються самих справ, які підлягають його розглядові. Предметна правосуб'єктність суду ще називається компетенцією, яка охоплює підвідомчість і підсудність [95, с. 35–87]. Тобто суд є правосуб'єктним, якщо відповідає всім указаним умовам.

Спробуємо зробити аплікацію чинного законодавства на теоретичні положення, запропоновані А. Х. Гольмстенем.

Суд функціонує через діяльність посадових осіб – суддів, які є фізичними особами і володіють правоздатністю та дієздатністю. Для призначення (обрання) на посаду судді особа повинна відповідати вимогам, установленим ст. 127 Конституції України, ст.ст. 51, 64 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” від 07.07.2010 р. № 2453-VI [222]. Громадяни, що визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними, не можуть бути навіть рекомендованими на посаду судді (ч. 2 ст. 64 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”).

Законодавець звужує обсяг прав суддів, зокрема суддя не має права: займати посаду в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та мати представницький мандат; поєднувати свою діяльність з підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку; суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках (ст. 53 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”).

Склад суду має бути належним щодо кількості суддів (у цьому випадку мовиться про одноособове і колегіальне начала у розгляді цивільних справ) (ст. 15 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, ст.ст. 11-1, 18 – 19, ч. 4 ст. 234, ч. 1 ст. 302, ч.ч. 1, 2 ст. 332, ч. 1 ст. 333, ч. 1 ст. 360, ч. 2 ст. 360-2 ЦПК України). Суддя не повинен мати пряму чи побічну особисту заінтересованість у результаті розгляду справи, тобто він має бути об'єктивним і неупередженим (ст.ст. 20–25 ЦПК України). Як було зазначено вище, окрім особистої правосуб'єктності, суд має предметну правосуб'єктність, яка стосується самих справ, що підлягають його розглядові (компетенція).

На нашу думку, *умови набуття правосуб'єктності судом* відповідають “моделі належного суду”, запропонованої О. В. Колісник: *судовий орган є належним*, коли дотримані правила про юрисдикцію та підсудність; *склад суду є належним*, коли він сформований згідно із законом, дотримується вимог щодо об'єктивності, неупередженості, незалежності, безсторонності, справедливості та безпосередності під час розгляду справи [150]. О. В. Колісник виокремлює три види правосуб'єктності суду: *загальну* – це можливість конкретного органа судової системи, до юрисдикції якого входить і якому підсудна справа, розглядати її; *конкретну* – це здатність конкретного складу суду вирішувати ту чи іншу справу; *індивідуальну* – це здатність окремих членів складу суду розглядати справу [150].

Щодо правосуб'єктності суду підтримуємо позицію А. Х. Гольмстена з деякими застереженнями. Як зауважувалося, під правосуб'єктністю суду А. Х. Гольмстен розуміє наявність у нього всіх необхідних умов здійснення влади. “Умови здійснення влади” (інакше кажучи, умови набуття і здійснення судом його повноважень у конкретній справі) не є його правосуб'єктністю як такою. На нашу думку, суд не може (не має здатності) здійснювати свої повноваження (не є правосуб'єктним) у конкретній справі, якщо він не відповідає згаданим умовам (щодо складу суду, заінтересованості у результаті розгляду справи, юрисдикції, підсудності тощо). Вважаємо, що “здатність” суду мати і здійснювати свої повноваження визначається як загальними правовими властивостями суду, так і його відповідністю умовам здійснення своїх повноважень у конкретній справі. Суд є правосуб'єктним у конкретній справі, якщо судді призначені чи обрані на посаду згідно з вимогами законодавства (загальні складові правосуб'єктності), дотримані правила щодо розмежування юрисдикції, підсудності, одноособового чи колегіального розгляду справи, суддя не має особистої заінтересованості у результатах розгляду справи тощо (індивідуальні складові правосуб'єктності).

Відтак правосуб'єктність суду на стадії виконання судових рішень має два складники: а) загальна юридична здатність суду до набуття і реалізації повноважень у виконавчому провадженні та б) здатність суду до набуття і реалізації його повноважень у конкретній справі на стадії виконання судових рішень.

Проаналізувавши наукові праці М. С. Шакарян “Субъекты советского гражданского процессуального права” (1970 р.) та П. Ф. Єлісейкіна “Гражданские процессуальные правоотношения” (1975 р.), робимо висновок, що теоретичні погляди цих учених актуальні і зараз [113, с. 46; 299, с. 3–11]. Ідеї М. С. Шакарян з урахуванням сучасних теоретичних розробок і нового законодавства відтворюють у своїх роботах І. Б. Шицький (“Правовий статус місцевих господарських судів в Україні: становлення і розвиток”, Київ, 2006 р.) [303, с. 96–100; 304; 305, с. 145–150] та О. В. Колісник (“Суд як суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин”, Харків, 2008 р.) [150]. Ми підтримуємо позиції цих науковців і вважаємо, що правосуб’єктність суду слід розглядати у двох аспектах: 1) як органа державної влади, діяльність якого є владною під час здійснення функцій правосуддя; 2) як юридичної особи публічного права, учасника приватних правовідносин під час здійснення оперативного-господарської діяльності.

У першому випадку суд володіє правосуб’єктністю органа державної влади. Остання виражається через його *компетенцію*, сукупність владних повноважень, які передані судові державою як своєму органу здійснення правосуддя. Утворення певного суду означає наділення його повним обсягом прав і обов’язків, які здійснюються судом у кожному конкретному випадку (у справі) залежно від конкретних обставин. У процесуальній діяльності суд є владним суб’єктом, який реалізує свою компетенцію.

У другому випадку суд має правоздатність, дієздатність і *правовий статус* як юридична особа, як суб’єкт приватних правовідносин. Діючи як юридична особа, суд у процесі може мати процесуальний статус *сторони* у справі, і відповідно – реалізувати свої права та обов’язки.

Розглянемо зміст складової правосуб’єктності суду – його *компетенції*. Серед науковців немає єдиного підходу до визначення поняття “компетенція” та його співвідношення з поняттям “повноваження”. Не вникаючи у дискусію теоретиків, коротко зазначимо, що в науці є дві думки із цього приводу: 1) сукупність повноважень є компетенцією (С. Л. Лисенков, Ю. С. Шемшученко, М. Н. Пархоменко); 2) компетенція складається з повноважень та інших правових явищ, наприклад, відповідальності, предмета відання тощо (Ю. А. Тіхоміров, В. Б. Авер’янов, Д. Голосніченко [93, с. 123–127]). У нашій

роботі ми зважаємо на розуміння компетенції, яке представлене представниками першої позиції.

На думку Д. М. Бахраха, компетенція складається із сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання. Першим елементом компетенції є обов'язки і права, пов'язані з реалізацією влади, другим – підвідомчість, тобто правове закріплення кола предметів, об'єктів, справ, на які поширюються владні повноваження [14, с. 178].

Компетенція – сукупність установлених в офіційній формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, застосовувати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо. Основною формою реалізації державними органами (зокрема судом) своєї компетенції є видання ними правових актів (у цьому випадку – індивідуальних). Розширення або звуження компетенції органу державної влади може відбутися лише на підставі закону [327, с. 196].

Відповідно до ст. 6 Конституції України органи судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і згідно із законами України.

Погоджуємося із Є. Кулаковою, яка зазначає, що встановлення компетенції має на меті чітку організацію та спеціалізацію діяльності різних органів державної влади. Посадові особи не можуть ухилятися від здійснення своєї компетенції і не мають права виходити за її межі [162, с. 11–14].

Владними повноваженнями, згідно з позиціями О. В. Міцкевича [175, с. 127] та Ц. А. Ямпольської [334, с. 10, 11], кожен орган держави володіє, зважаючи на свою компетенцію, в якій ці повноваження виявляються не лише як права, але і як обов'язки. Відтак повноваження суду так само, як і інших органів влади, розглядаються як “правообов'язки”. За визначенням Є. Кулакової, владні повноваження державного органу складаються з юридичних прав для здійснення державних функцій та юридичних обов'язків, які покладаються на нього державою. Права стають реальною можливістю щодо виконання покладених функцій та збігаються з обов'язками, тобто необхідністю щодо держави, і зливаються в єдину правову категорію повноважень [162, с. 12]. Подібну позицію займає І. М. Погрібний. На його думку, процесуальні повноваження не можна

віднести лише або до прав, або до обов'язків. Наділений процесуальними повноваженнями орган держави є не тільки управоможеним суб'єктом, а й зобов'язаним вчиняти дії, передбачені нормами процесуального права. Учений наголошує, що в процесуальних правовідносинах компетенція органів держави є найбільш формалізованою. Правозобов'язувальний характер повноважень державних органів полягає в тому, що чітко визначені межі їх прав щодо інших суб'єктів і водночас встановлено обов'язок використовувати надані права для досягнення мети [195, с. 11; 196, с. 103–126].

Компетенція судді як посадової особи, як уважає Н. В. Янюк, з одного боку, виявляється у службових обов'язках і правах посадової особи, а з іншого – становить основу для виконання службових завдань. Службові обов'язки є первинними і визначають обсяг службових прав, які створюють умови для виконання цих обов'язків. Службові обов'язки виражають зміст службової діяльності [335].

Погоджуємося із позицією Т. О. Савельєвої про те, що коли говоримо про правовий статус щодо органа державної влади, то маємо на увазі його компетенцію, тобто чітко визначену сферу владних повноважень, наданих цьому органу державою. До компетенції суду, як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин, входять повноваження, спрямовані на здійснення правосуддя [246, с. 41].

Юридичний інтерес суду як органа державної влади обумовлений метою і завданнями, поставленими перед ним законодавцем, тобто він полягає у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Отже, щодо суду зміст понять “компетенція” (повноваження, встановлені законом, для органу державної судової влади, які він може реалізовувати під час здійснення судочинства) та “правовий статус” (права та обов'язки суду як юридичної особи, які він може реалізовувати як учасник приватних правовідносин) не збігаються.

Вважаємо, що здатність судової влади ефективно здійснювати свою діяльність полягає не тільки у регламентованій можливості діяти відповідно до матеріального і процесуального закону під час вирішення спорів, які виникають здебільшого з причин ймовірного порушення права, а також – у можливості наявної системи судочинства реально

відновлювати порушені права (тобто реалізовувати свої повноваження на стадії виконавчого провадження).

Незважаючи на спроби органів держави врегулювати ситуацію з нормативної точки зору, а також намагання науковців, які відповідальні за теоретичне обґрунтування і надання пропозицій щодо створення та вдосконалення наявних регулятивних норм, виникає неповнота модельованої компетенції органу (суду), який за самим визначенням зобов'язаний здійснювати функції держави в гарантуванні справедливості та дієвості (ефективності) правосуддя.

Ефективність діяльності означає досягнення потрібних результатів, наслідків, найбільшого ефекту [257, с. 492]. На нашу думку, під ефективністю в процесуальному значенні необхідно розуміти реальне, а не декларативне нормативне відновлення порушених прав.

На наш погляд, правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні є квінтесенцією ефективності діяльності суду, яку він здійснював упродовж усіх попередніх стадій.

Отже, “здатність” суду мати і здійснювати свої повноваження визначається як загальними правовими властивостями суду, так і його відповідністю умовам здійснення своїх повноважень у конкретній справі. Здатність суду мати і здійснювати свої повноваження визначається відповідністю суду умовам набуття правосуб'єктності: коли дотримані правила про юрисдикцію та підсудність; коли суд сформований згідно із законом, дотримується вимог щодо об'єктивності, неупередженості, незалежності, безсторонності, справедливості та безпосередності під час розгляду справи. Правосуб'єктність суду на стадії виконання судових рішень має два елементи: а) загальна юридична здатність суду до набуття і реалізації повноважень у виконавчому провадженні та б) здатність суду до набуття і реалізації його повноважень у конкретній справі на стадії виконання судових рішень.

Проаналізувавши сутність та елементи правосуб'єктності суду, зазначимо, що ця дисертація, зважаючи на межі предмета дослідження, присвячена одному з елементів правосуб'єктності суду – його компетенції (повноваженням), яку суд здійснює на стадії виконання рішень.

2.3 Класифікація повноважень суду в процесі виконання рішень у цивільних справах

Класифікація повноважень суду у виконавчому провадженні має важливе теоретичне та практичне значення для: з'ясування сутності і правової природи кожного повноваження, ефективності виконавчого провадження на практиці, вдосконалення правового регулювання. З огляду на позиції науковців висловимо свою думку щодо класифікації повноважень суду під час виконавчого провадження.

Повноваження суду у виконавчому провадженні класифікують за різними критеріями. Так, Л. А. Терехова використовує критерій ролі суду у виконавчому провадженні [269, с. 173–177]; В. М. Шерстюк класифікує повноваження суду за їх цільовою спрямованістю; А. А. Нейсалова пропонує групувати повноваження суду за наслідками реалізації судом першої інстанції своїх повноважень [186, с. 111]; Ю. В. Білоусов, розглядаючи питання взаємодії суду та державного виконавця, відповідно поділяє повноваження суду [250, с. 20–23]; Д. Я. Малешин аналізує функції суду у виконавчому провадженні крізь призму діяльнісного підходу [165, с. 116–190].

Інші вчені виокремлюють певні групи повноважень суду на стадії виконання рішень, не виділяючи конкретні критерії: Н. А. Панкратова [140, с. 194–195], В. В. Ярков [97, с. 548–552], І. Б. Морозова [177, с. 106], П. П. Заворотько [118, с. 346], С. І. Гладишев [91, с. 30; 92, с. 14–15].

Н. А. Панкратова повноваження суду у виконавчому провадженні поділяє на такі групи (за законодавством РФ): **1)** повноваження суду як органу, який видав виконавчий документ; **2)** повноваження суду, які впливають на рух виконавчого провадження (функція попереднього контролю); **3)** повноваження суду щодо контролю за діями виконавця (функція наступного контролю); **4)** повноваження суду щодо притягнення до відповідальності за порушення законодавства про виконавче провадження [140, с. 194–195]. Наведена класифікація повноважень суду Н. А. Панкратової порівняно з іншими однорідна, з чітко виокремленими критеріями.

Перш ніж запропонувати свою класифікацію повноважень суду на стадії виконання рішень, з'ясуємо зміст таких понять: “контроль”, “нагляд”, “судовий контроль”, “судовий захист” та інших.

Основоположною засадою дослідження будь-якого явища чи процесу з позицій методології наукового пізнання є визначення змісту понять. Дотримуємося думки про те, що одне й те ж поняття, в якій би галузі права чи юридичній науці воно не вживалося, має мати один і той же зміст (звичайно, зважаючи на певну специфіку, наприклад, суб'єктного складу).

В юридичній науці досі не сформований єдиний підхід до співвідношення понять “контроль” і “нагляд”, а поняття “судовий контроль”, “судовий нагляд” і “судовий захист” практично нерозроблені.

Так, О. Ф. Андрійко визначає контроль як перевірку виконання законів, рішень тощо [327, с. 323]. Державний контроль – це діяльність державних органів щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать установленим державою нормам. Поняття “державний нагляд” науковець вважає видом державного контролю, що має постійний, систематичний характер і здійснюється спеціальними державними органами за діяльністю не підпорядкованих їм органів або осіб з метою виявлення порушень законності, перевірки дотримання і виконання нормативно-правових актів [327, с. 138, 140].

І. В. Ващенко основною рисою контролю вважає можливість упорядкування фактичного стану підконтрольного об'єкта відповідно до встановлених щодо цього об'єкта вимог, можливість змінювати його поточні параметри так, щоб вони збігалися з уявленнями про ідеальний перебіг цього процесу, тобто це не просто спостереження й аналіз, а конструктивна дія [41].

Із аналізу визначень понять “контроль” і “нагляд”, наведених вітчизняними науковцями, робимо висновок, що ці визначення не зовсім конкретні, оскільки на їхній основі неможливо чітко розмежувати зміст цих понять. А якщо два поняття означають одне й те ж, то немає необхідності в існуванні обох, щоб не перевантажувати понятійний апарат і не створювати зайву плутанину.

Представники польської правової науки наголошують, що поняття “контроль” слід відрізнити від поняття “нагляд”. Б. Банашак контроль визначає як вид діяльності, який

складається з: визначення обов'язкового стану, передбаченого приписами імперативних норм; установлення реального стану виконання цих норм; установлення співвідношення між вимогами правових норм і реальним станом їх виконання в розумінні їх відповідності одне одному та надання результатів такого співвідношення відповідному суб'єктові (підконтрольному; суб'єктові, на вимогу якого було проведено контроль; вищій інстанції тощо) [341].

Нагляд (*nadzór*) – це діяльність, що охоплює компетенцію зі здійснення контролю та компетенцію щодо коригування змісту діяльності суб'єкта, який підлягає контролю. Норми права визначають гарантії за втручання під час здійснення нагляду (“наглядового втручання”) (наприклад, забезпечення відповідності нормам права діяльності органу, який здійснює нагляд), ситуації, коли втручання у діяльність піднаглядного суб'єкта можлива, а також засоби здійснення нагляду.

Тобто, згідно з польською правовою доктриною, “нагляд” – ширше поняття, ніж “контроль”, оскільки органи, які здійснюють нагляд, наділені повноваженнями щодо перевірки існуючого стану виконання правових норм і втручання у діяльність суб'єкта з метою коригування його діяльності у випадку виявлення порушень.

На думку Д. Х. Валєєва, нагляд, на відміну від контролю, завжди здійснюється ззовні щодо об'єктів інших систем. На підставі цього науковець виділяє дві процесуальні форми нагляду у виконавчому провадженні – судовий і прокурорський та дві процесуальні форми контролю – внутрівідомчий та контроль, який здійснюють інші учасники виконавчого провадження (сторони, представники, органи державної влади та місцевого самоврядування). Судовий нагляд у виконавчому провадженні здійснюється у трьох напрямках: постановлення судом ухвал, які істотно впливають на виконавче провадження; розгляд судом скарг на діяння виконавця; розгляд судом позовних заяв із питань виконавчого провадження [34, с. 252–254]. З аналізу концепції Д. Х. Валєєва очевидно, що нагляд і контроль у виконавчому провадженні нерозривно взаємопов'язані та не можуть існувати один без одного: суд, здійснюючи нагляд, розглядає скарги сторін на діяння виконавця, які сторони подають, здійснюючи контроль, тощо.

Гадаємо, що застосування понять “контроль” і “захист” не повністю відображають зміст діяльності суду на стадії виконання рішень. Особа звертається до суду з метою

захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів (ч. 3 ст. 8 Конституції України, ст. 3 ЦПК).

Суд здійснює перевірку дотримання приписів норм права органами правозастосування у відповідь на звернення заінтересованої особи. *Праву особи на судовий захист* кореспондує *обов'язок суду* здійснити таку перевірку в межах його виключної діяльності – правосуддя. Після ухвалення рішення суду та його виконання право особи поновлюється, стає реально захищеним, також відбувається захист публічних інтересів, які полягають в усуненні конфлікту в суспільстві.

Основною метою цивільного судочинства є захист суб'єктивного права, тобто його поновлення, а стадія виконання рішення є одним із найважливіших етапів на шляху поновлення порушених прав. Участь суду у виконавчому провадженні є гарантією забезпечення законності під час виконання судових рішень і рішень інших юрисдикційних органів.

Суд є не просто суб'єктом правовідносин на стадії виконання рішень, він владний, вирішальний суб'єкт. Водночас до компетенції суду віднесені найважливіші, основні питання щодо відкриття, розвитку і закінчення виконавчого провадження. Хоч безпосередньо виконавчі дії, спрямовані на арешт, вилучення і реалізацію майна боржника тощо, суд не вчиняє, проте це не означає, що суд усунений з виконавчого провадження.

На нашу думку, роль суду у виконавчому провадженні відповідно до законодавства України в цілому характеризується здійсненням ним попереднього і подальшого захисту. *Попередній судовий захист* полягає в тому, що суд дає санкцію (дозвіл) на вчинення певної процесуальної дії. *Подальший судовий захист* полягає у: здійсненні судом нагляду щодо вже вчиненої виконавчої дії (розгляд судом скарг на діяння державного виконавця); вирішення судом питання про поворот виконання, а також видачі судом виконавчого листа за рішенням третейського суду.

З уваги на обсяг дисертації, ми обмежимо її предмет до розгляду повноважень суду щодо здійснення ним попереднього судового захисту, а наші напрацювання щодо подальшого судового захисту викладемо в монографії у майбутньому. Нижче схематично окреслимо перспективу нашої наукової роботи щодо подальшого судового захисту.

Повноваження суду щодо розгляду скарг на діяння державних виконавців щодо виконання ними рішень юрисдикційних органів є різновидом подальшого судового захисту; автономною спрощеною (порівняно із розгорнутою – позовною) процедурою цивільного судочинства; здійснюється в межах вже розпочатого провадження у певній справі в передбаченій Розділом VII ЦПК процесуальній формі за зверненням заінтересованої особи. До суду за захистом можна звернутися і відразу (без попереднього оскарження діянь виконавця в адміністративному порядку), і після отримання незадовільного для особи рішення начальника ДВС [75, с. 85–88; 78, с. 12–14]. У нашій науковій роботі пропонуємо для вираження збірного поняття замість понять “рішення, дії, бездіяльність або відмова від здійснення передбачених законом дій” вживати поняття “діяння” державного виконавця. Зазначимо, що поняття “діяння” теоретично нейтральне і не слід потрапляти під вплив юридичних термінологічних стереотипів, наприклад, що цей термін вживається лише у кримінальному праві (як синонім терміна “злочин” і як характеристика об’єктивної сторони злочину). В теорії права діяння юридичне – це вид соціальних діянь у сфері правового регулювання, що набуває вигляду дії чи бездіяльності суб’єктів права і тягне правові наслідки. Як зазначає О. Д. Тихомиров, є два види юридичного діяння: дія (форма активного волевиявлення суб’єкта права, результатом якого є зміни в навколишньому середовищі та оточенні суб’єкта дії) та бездіяльність (утримання суб’єкта права від здійснення певних дій як пасивна форма його зовнішнього волевиявлення, невтручання в процес соціальної взаємодії інших суб’єктів). За різними критеріями юридичні діяння поділяють на: правомірні і протиправні (правопорушення), суспільно корисні і суспільно небезпечні, дії і бездіяльність тощо [327, с. 217]. Отже, відповідно до загальнотеоретичного розуміння діяння вважаємо, що це поняття може застосовуватися у будь-якій галузі права, зокрема у цивільному процесі щодо державного виконавця. На нашу думку, це збірне поняття “діяння державного виконавця” доцільно вживати і в нормативно-правових актах (ЦПК, Законі України “Про виконавче провадження”), а не лише в теорії.

Завдяки інституту повороту виконання, який є самостійним засобом захисту прав, суд усуває негативні наслідки для боржника від скасованого чи зміненого рішення, яке було повністю або частково виконане (суд поновлює порушене право боржника). Поворот виконання – це повернення сторін виконавчого провадження в первісне становище

(повернення безпідставно отриманих благ стягувачем боржникові) у зв'язку зі скасуванням виконаного рішення суду або акта іншого юрисдикційного органу (правової підстави виконання) з метою поновлення їхніх прав. Тобто суд здійснює реституцію [50, с. 2–8; 67, с. 180–189; 73, с. 50–51; 74, с. 84–87; 79, с. 131–133].

Повноваження суду щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є своєрідною формою судового контролю за законністю рішень третейських судів. Особливістю судового поновлення прав осіб у цьому випадку є те, що рішення ухвалює третейський суд, а виконавчий документ видається державним судом. Суд, який видає виконавчий лист, не розглядав спору між сторонами, і видача виконавчого листа не є продовженням того ж самого провадження у справі [76, с. 94–119].

З огляду на наведене, судові повноваження щодо здійснення ним подальшого захисту у виконавчому провадженні (розгляд скарг на діяння суб'єкта, який уповноважений вчиняти виконавчі дії; повернення стягненого за виконаним рішенням, яке було скасоване вищою судовою інстанцією; видача виконавчого документа у справі, якої суд не розглядав, – за рішенням третейського суду) за своєю правовою природою відмінні від групи питань, які суд вирішує, здійснюючи попередній захист (надання дозволу на вчинення тієї чи іншої процесуальної дії або вирішення певного питання під час примусового виконання).

Отже, на основі аналізу різних позицій науковців щодо класифікації повноважень суду та стадійності виконавчого провадження, пропонуємо *власну класифікацію повноважень суду у виконавчому провадженні:*

I. Повноваження суду щодо здійснення ним попереднього судового захисту на стадії виконавчого провадження:

а) компетенція суду, пов'язана зі зверненням рішень до виконання:

- вирішення судом питань, пов'язаних із видачею виконавчого документа:

1) видача судом одного або кількох виконавчих листів (ст. 368 ЦПК; п.п. 1, 2 ч. 2 ст. 17 Закону);

2) компетенція суду щодо негайного виконання рішень (п. 7 ст. 214, п. 3 ч. 1 ст. 220, ст. 367 ЦПК; ч. 3 ст. 30 Закону);

3) виправлення судом помилки у виконавчому документі, визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом (ст. 369 ЦПК);

- повноваження суду щодо видачі дубліката виконавчого документа і поновлення пропущеного строку виконавчої давності:

1) видача дубліката виконавчого листа або судового наказу (ст. 370 ЦПК; п. 8 ч. 3 ст. 11, ч. 2 ст. 12 Закону);

2) поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання (ст. 371 ЦПК; ст. 24 Закону);

б) компетенція суду щодо вирішення питань, які виникають під час примусового виконання рішення:

- вирішення судом питань, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень:

1) вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (ст. 374 ЦПК);

2) вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини (ст. 375 ЦПК; п. 10 ч. 3 ст. 11, ст. 40 Закону);

3) вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 376 ЦПК; п.п. 10, 15 ч. 3 ст. 11 Закону);

4) вирішення питання про тимчасове обмеження боржника-фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи у праві виїзду за межі України (ст. 377-1 ЦПК; п. 18 ч. 3 ст. 11 Закону);

- вирішення судом питань, пов'язаних із обставинами, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішень:

1) вирішення судом питань про відстрочку, розстрочку виконання рішення, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення (ст. 373 ЦПК; п. 8 ч. 3 ст. 11, ч. 3 ст. 25, ст. 36 Закону);

2) судові вирішення питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках, та інше майно (ст. 377 ЦПК; ст. 55 Закону);

3) заміна судом сторони виконавчого провадження (ст. 378 ЦПК; ч. 5 ст. 8 Закону);

4) визначення судом частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами (ст. 379 ЦПК; ч. 6 ст. 52 Закону).

5) роз'яснення судового рішення (ст. 221 ЦПК; п. 8 ч. 3 ст. 11, ст. 34 Закону);

- вирішення судом питань про можливість реалізації розпорядчих прав сторін, унаслідок яких виконавче провадження закінчується:

1) розгляд питання про затвердження судом мирової угоди сторін (ст. 372 ЦПК; ч. 3 ст. 12, п. 2 ч. 1 ст. 49 Закону);

2) прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання рішення (ст. 372 ЦПК; ч. 2 ст. 12, п. 1 ч. 1 ст. 49 Закону).

II. Подальший судовий захист у процесі примусового виконання рішень:

а) судовий контроль за виконанням судових рішень – оскарження діянь державного виконавця (ст.ст. 383–389 ЦПК; ст. 82 Закону);

б) вирішення судом питання про поворот виконання (ст.ст. 380–382 ЦПК);

в) повноваження суду щодо видачі виконавчих листів за рішеннями третейських судів (ст.ст. 389-7–389-11 ЦПК) [72, с. 26–29].

Висновки до другого розділу

1. Зміст поняття “правосуб’єктність” охоплює здатність мати і здійснювати права та обов’язки (повноваження).

“Здатність” суду мати і здійснювати свої повноваження визначається як загальними правовими властивостями суду, так і його відповідністю умовам здійснення своїх повноважень у конкретній справі. Здатність суду мати і здійснювати свої повноваження визначається відповідністю суду умовам набуття правосуб’єктності: коли дотримані правила про юрисдикцію та підсудність; коли суд сформований згідно із законом, дотримується вимог щодо об’єктивності, неупередженості, незалежності, безсторонності, справедливості та безпосередності під час розгляду справи.

Правосуб'єктність суду на стадії виконання судових рішень має два елементи: а) загальна юридична здатність суду до набуття і реалізації повноважень у виконавчому провадженні та б) здатність суду до набуття і реалізації його повноважень у конкретній справі на стадії виконання судових рішень.

Правосуб'єктність суду – це не сукупність його абстрактних здатностей (мати цивільні процесуальні права та обов'язки та здійснювати їх власними діями), а передбачені законом потенційні можливості здійснювати правообов'язки, компетенцію (як сукупність таких правообов'язків).

Здатність судової влади ефективно здійснювати свою діяльність полягає не тільки у регламентованій законом можливості здійснювати свою діяльність з вирішення спорів, які виникають здебільшого з причин конфлікту інтересів та/або ймовірного порушення права, а також – у можливості наявної системи судочинства реально відновлювати порушені права (шляхом реалізації своїх повноважень під час виконавчого провадження).

Законодавчо передбачена можливість участі суду на стадії виконання рішення є одним із визначальних чинників, які впливають на ефективність діяльності суду, яку він здійснював упродовж усіх попередніх стадій.

2. Правосуб'єктність суду дуалістична:

1) суд як орган державної влади. Його діяльність є частиною державної діяльності в процесі здійснення функцій правосуддя. Суд володіє особистою та предметною правосуб'єктністю. Остання визначається через його компетенцію, сукупність владних повноважень, які надані судові державою як органів здійснення правосуддя. Утворення певного суду означає наділення його повним обсягом прав і обов'язків, які реалізуються ним у кожному конкретному випадку під час розгляду справ;

2) суд як юридична особа (публічного права), яка у приватноправових відносинах є носієм приватних прав та обов'язків. (Тобто суд як юридична особа, має правоздатність, дієздатність і правовий статус. Цей вид правосуб'єктності суду не виявляється у процесуальній діяльності суду під час здійснення правосуддя, оскільки в процесі такої діяльності для суду головне – реалізація владних повноважень, компетенції).

Щодо суду зміст понять “компетенція” (повноваження, встановлені законом, для органу державної судової влади, які він може реалізовувати під час здійснення судочинства)

та “правовий статус” (права та обов’язки суду як юридичної особи, які він може реалізовувати як учасник приватних правовідносин) *не збігаються*.

3. Пропонуємо таку класифікацію повноважень суду, якими він наділений на стадії виконання рішень у цивільних справах:

I. Повноваження щодо здійснення судом попереднього судового захисту на стадії виконання рішень: *А)* Компетенція суду, пов’язана із зверненням рішень до виконання; *Б)* Компетенція суду щодо вирішення питань, які виникають під час примусового виконання рішення:

II. Повноваження щодо здійснення подальшого судового захисту в процесі виконання рішень: *а)* судовий контроль за виконанням судових рішень – оскарження діянь державного виконавця (ст.ст. 383–389 ЦПК; ст. 82 Закону); *б)* вирішення судом питання про поворот виконання (ст.ст. 380–382 ЦПК); *в)* повноваження суду щодо видачі виконавчих листів за рішеннями третейських судів (ст.ст. 389-7–389-11 ЦПК).

РОЗДІЛ 3

КОМПЕТЕНЦІЯ СУДУ ЩОДО ЗВЕРНЕННЯ РІШЕНЬ ДО ВИКОНАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РОЗПОРЯДЧИХ ПРАВ СТОРІН

3.1 Вирішення судом питань, пов'язаних із видачею виконавчого документа

Видача судом одного або кількох виконавчих листів. Виникнення виконавчого провадження після ухвалення судового рішення залежить від волі стягувача, який може у зв'язку з дією принципу диспозитивності скористатися або ні своїм правом – звернути або ні виконавчий документ до виконання. Проте без суду неможливе примусове виконання рішення, оскільки законом до компетенції місцевого суду, який розглянув справу, віднесено вирішення питань, пов'язаних із зверненням судового рішення до виконання. Отож, суд є ключовим суб'єктом, бо видає виконавчий лист.

Питанням звернення судових рішень до виконання присвячені праці науковців різних періодів, таких як: Р. Бахтієв, М. С. Борисов, А. І. Зайцев, Є. В. Казанцева, Н. В. Кожевнікова, А. І. Котова, Н. В. Морозов, Н. В. Павлов, А. Р. Тубаєв, В. Уруков та інші. Проте науковці розкрили не всі аспекти звернення рішень юрисдикційних органів до виконання. У нашому дослідженні спробуємо висвітлити звернення судових рішень до виконання через призму компетенції суду.

Відповідно до ч. 1 ст. 368 ЦПК до повноважень місцевого суду, який розглянув справу, належить вирішення питань, пов'язаних із зверненням судового рішення до виконання. Тому суди практично завжди роблять посилення на ст. 368 ЦПК як на загальну норму, поряд із іншими статтями – як спеціальними – під час вирішення питань про: видачу дубліката виконавчого листа, визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, роз'яснення змісту виконавчих листів, відстрочку виконання рішення, розстрочку виконання рішення, звернення стягнення на майно боржника, яке знаходиться у інших осіб, заміну сторони виконавчого провадження, роз'яснення рішення, видачу виконавчого листа та поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа для виконання, внесення змін до виконавчого листа, внесення доповнень до

виконавчого листа, зміну прізвища у виконавчому листі, виправлення помилки в оформленні виконавчого листа і визнання його таким, що не підлягає подальшому виконанню, до набрання рішенням суду чинності і повернення його до суду.

Погоджуємося із думкою Ю. В. Білоусова про те, що слід розрізняти: момент видачі виконавчого листа судом (юридичне приведення рішення до примусового виконання) і момент приведення рішення до виконання (фактичне, реальне виконання рішення суду) [289, с. 699]. Отже, на цьому етапі стадії виконання суд є ключовим суб'єктом, бо без суду виконавче провадження не може виникнути.

Відповідно до ч. 2 ст. 368 ЦПК суд за кожним судовим рішенням, яке набрало законної сили, за заявою осіб, на користь яких воно ухвалено, видається один виконавчий лист.

Суд здійснює своє повноваження щодо видачі виконавчого листа за рішенням у справі лише на підставі звернення заінтересованої особи з відповідною заявою. Тому незаконним є безпосереднє надсилання судом виконавчого листа виконавцеві для виконання (омінаючи на цьому етапі стягувача). Такі дії суперечать принципу диспозитивності.

Суди не мають права видавати стягувачам виконавчі листи або судові накази на виконання рішень, які ще не набрали законної сили, адже це є порушенням вимог ч. 2 ст. 368 ЦПК (за винятком випадків негайного виконання – ст. 367 ЦПК). Як наслідок, постановами державних виконавців можуть відкриватися виконавчі провадження, в яких пропонується боржникам добровільно виконати рішення судів, які ще не набрали законної сили. Отже, державні виконавці можуть незаконно застосувати до боржників заходи, передбачені ст.ст. 28, 89 Закону України “Про виконавче провадження” за невиконання рішень боржниками упродовж установлених ними строків.

Зазначимо, що не за всіма актами судів видається виконавчий лист. Так, у справах окремого провадження звертається до виконання копія рішення суду (абз. 5 п. 16.6 Наказу Державної судової адміністрації України “Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевому загальному суді” від 27.06.2006 р. № 68 [141]). Незважаючи на те, що рішення суду в справах окремого провадження мають загальнообов'язковий характер, вони не підлягають примусовому виконанню [151, с. 55; 189, с. 220].

Суд видає виконавчі листи за рішеннями про присудження, які можуть бути примусово виконані (наприклад, про присудження майна, грошових коштів, відібрання дитини, стягнення аліментів, про виселення, вселення, примусовий обмін жилого приміщення, про стягнення боргу за договором позики, про поновлення на роботі у зв'язку із незаконним звільненням тощо).

Згідно з ч. 4 ст. 368 ЦПК, якщо судом було вжито заходів щодо забезпечення позову за заявою осіб, на користь яких ухвалено судові рішення, суд разом із виконавчим листом видає копію документів, які підтверджують виконання ухвали суду про забезпечення позову. Наприклад, такими документами, залежно від застосованого виду забезпечення позову, можуть бути: повідомлення про накладення заборони відчуження майна, лист ДАІ про накладення арешту на автомобіль, акт опису та арешту майна тощо [279, с. 15–16]. Тобто, як зазначає Ю. В. Білоусов, це сприяє державному виконавцеві в повному обсязі та швидко виконати рішення суду [289, с. 702–703].

У другому реченні ч. 2 ст. 368 ЦПК передбачені дії суду у виняткових випадках: “Якщо на підставі ухваленого рішення належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, або якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів чи проти кількох відповідачів, суд має право за заявою стягувачів видати *кілька виконавчих листів*, точно зазначивши, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом”.

У процесі правозастосування слід розрізняти такі поняття: “*кілька виконавчих листів*” (із точним зазначенням у кожному, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом – ч. 2 ст. 368 ЦПК), “*дублікат виконавчого листа*” (видається у випадку втрати виконавчого листа або судового наказу – ст. 370 ЦПК) та “*новий виконавчий лист*” (видається у випадках, передбачених ст. 373 ЦПК). Однак, на практиці через недостатню обізнаність із законодавством вживають також терміни “*другий примірник виконавчого листа*”, “*другий екземпляр виконавчого листа*”, “*копія виконавчого листа*”, що неправильно.

Наведемо неоднозначні приклади із судової практики. Так, суд постановив ухвалу про видачу стягувачеві *другого примірника виконавчого листа* на примусове виконання рішення суду у цивільній справі про стягнення з боржника аліментів на утримання доньки у розмірі 1/4 частки усіх видів заробітку (доходів) щомісяця, за яким здійснювати стягнення

аліментів із пенсії боржника (а перший виконавчий лист було видано на стягнення аліментів із заробітної плати боржника) (Ухвала Будионівського районного суду м. Донецька від 14.12.2009 р. у справі № 6-69/09 [115]). В аналогічній справі суд видав “другий екземпляр виконавчого листа” (Ухвала Торезького міського суду Донецької області від 09.03.2010 р. у справі № 6-31/10 [115]). У іншій справі суд відмовив у задоволенні подання виконавця про видачу *копії виконавчого листа* за безпідставністю, роз’яснивши, що стягувачеві слід було звертатися із заявою про видачу ще одного виконавчого листа (Ухвала Борщівського районного суду Тернопільської області від 04.03.2009 р. у справі № 6 – П – 4/09 [115]). Тому слід уніфікувати законодавчу термінологію, щоб не було таких розбіжностей в аналогічних справах.

На практиці виникла ситуація, коли до суду звернулися із заявою про *визнання недійсним виконавчого листа*. Суд правильно, на нашу думку, відмовив у задоволенні такої заяви, зважаючи на те, що чинним процесуальним законом вчинення такої процесуальної дії не передбачено (Ухвала Ялтинського міського суду Автономної Республіки Крим від 28.10.2008 р. [115]). Суд не має права з власної ініціативи виходити за межі вимог заяви (ст. 11 ЦПК).

З огляду на викладене чинна редакція ч. 2 ст. 368 ЦПК недосконала. Пропонуємо її змінити і викласти у такій редакції:

“2. За актом суду, який підлягає примусовому виконанню (про присудження) за заявою заінтересованої особи, видається один виконавчий лист, якщо інше не передбачено законодавством. Виконавчий лист видається за актом суду, який набрав законної сили. Якщо рішення допущене до негайного виконання, то виконавчий лист видається в день ухвалення рішення.

Суд за заявою стягувачів видає кілька виконавчих листів, точно зазначивши, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом, у випадках:

- 1) якщо на підставі ухваленого рішення належить передати майно, що перебуває в кількох місцях;
- 2) якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів чи проти кількох відповідачів;

- 3) якщо у рішенні суду передбачене звернення стягнення на різні види виплат чи періодичних платежів, які отримує боржник (зарплата, стипендія, пенсія, різні види допомог тощо);
- 4) якщо встановлено кілька місць роботи чи отримання доходів боржника у справах про стягнення аліментів;
- 5) якщо у рішенні суду передбачене стягнення з усіх видів доходів боржника і виконавчий лист видано та подано до якогось одного органу для виконання, а згодом з'ясується, що у боржника є ще інші види доходів, на які теж слід звертати стягнення, але це неможливо здійснити, бо було видано лише один виконавчий лист;
- б) в усіх інших випадках, коли за одним виконавчим листом неможливо в повному обсязі виконати рішення суду”.

Вважаємо, що запропоновані теоретичні положення, зміни і доповнення цивільного процесуального законодавства щодо розглядуваної проблеми допоможуть особам у захисті їхніх прав.

Компетенція суду щодо негайного виконання рішення. За загальним правилом рішення суду підлягає виконанню після набрання ним законної сили (ч. 1 ст. 223, ст. 294 ЦПК). Проте законодавець передбачає спеціальне правило – конкретні випадки, у яких можливе виконання рішення ще до набрання ним законної сили. За термінологією нормативних актів – це випадки *негайного виконання судових рішень*.

Проблематиці інституту негайного виконання не присвячено багато наукових досліджень. Деякі питання цієї сфери розробляли такі науковці, як М. С. Борисов, А. І. Міщенко, О. П. Рябченко, О. Хотинська, К. В. Шаляпіна, М. Й. Штефан.

ЦПК містить перелік категорій справ, у яких суд зобов'язаний допустити негайне виконання рішень (ч. 1 ст. 367 ЦПК).

Незважаючи на неоднозначне формулювання статті: “суд допускає...”, щодо цього переліку категорій справ суд *зобов'язаний* допустити рішення до негайного виконання. Однак, зазначимо, що ця імперативна вказівка закону адресована лише судові. Внаслідок дії принципу диспозитивності у цивільному процесі, зокрема на стадії виконавчого

провадження, сторона може, на її розсуд, скористатися або ні своїм правом на негайне виконання рішення суду. Всупереч волі стягувача, якщо він утратив інтерес до поновлення свого права з допомогою заходів примусу і не звертається із заявою про примусове виконання рішення та не пред'являє виконавчий лист до виконання, виконавче провадження не може виникнути за жодних обставин.

Як бачимо, ст. 367 ЦПК 2004 р. на відміну від раніше чинного ЦПК 1963 р. передбачає повноваження суду щодо допуску рішення до негайного виконання у вигляді *обов'язку суду*.

Для порівняння відповідно до раніше чинного ЦПК 1963 р. суд у певних випадках був наділений *правом* допустити рішення до негайного виконання (*факультативне негайне виконання рішення суду*), а в інших – *зобов'язаний* (*обов'язкове негайне виконання рішення суду*).

Вважаємо, що заслуговує на увагу норма, яка міститься в ЦПК РФ та АПК РФ про те, що суд, допускаючи негайне виконання рішення, може зобов'язати позивача забезпечити *поворот його виконання*, якщо рішення суду буде скасоване. В ЦПК РФ закріплені гарантії захисту прав боржника, чого поки що немає в українському законодавстві. Тому пропонуємо доповнити ст. 367 ЦПК аналогічною нормою (з уваги на положення ст. 382 ЦПК, коли поворот виконання рішення не допускається).

Ч. 4 ст. 30 Закону України “Про виконавче провадження” містить норму про момент відкриття виконавчого провадження державним виконавцем, якщо рішення підлягає негайному виконанню. У разі якщо рішення підлягає негайному виконанню, державний виконавець *відкриває* виконавче провадження *не пізніше наступного робочого дня після надходження документів*, зазначених у ст. 17 Закону, і *невідкладно розпочинає його примусове виконання*.

У процесуальній літературі критикується редакція цієї статті Закону [278, с. 322]. На нашу думку, критика обґрунтована, оскільки з її змісту очевидно, що негайне виконання рішення суду, порівняно із виконанням рішення суду на загальних підставах, характеризується тільки *скороченим строком відкриття виконавчого провадження*. Зазначимо, що у раніше чинній редакції цієї статті (до 10.07.2003 р.) передбачалося *вчинення виконавчих дій в день відкриття виконавчого провадження*, а не у порядку, що

передбачений для усіх рішень на загальних підставах. Отже, за чинним законодавством порядок виконання судових рішень, за якими допущено негайне виконання, зокрема строки здійснення виконавчого провадження, строки провадження виконавчих дій тощо, аналогічний, як і для іншої категорії рішень судів. Виняток становить лише строк відкриття виконавчого провадження – не пізніше наступного робочого дня після надходження документів.

На нашу думку, слід передбачити особливий механізм – спрощену і швидку процедуру виконання рішень, які підлягають негайному виконанню, звичайно, зважаючи на специфіку виду рішень, категорію справ.

Важливі положення щодо моменту поновлення прав, а не лише моменту початку процесуальних дій щодо їх поновлення закріплені в ЦПК РФ, які, вважаємо, доцільно запозичити. Так, згідно з ч. 4 ст. 36 Закону РФ “Про виконавче провадження” [188] вимоги, передбачені у виконавчому листі про поновлення на роботі незаконно звільненого чи переведеного працівника, повинні бути виконані не пізніше першого робочого дня після надходження виконавчого документа до підрозділу судових приставів. У ч. 5 ст. 36 Закону РФ “Про виконавче провадження” встановлено положення про те, що якщо виконавчим документом закріплено негайне виконання передбачених у ньому вимог, то їх виконання повинно бути розпочате не пізніше першого робочого дня після дня надходження виконавчого документа до підрозділу судових приставів.

Поняття “негайний” означає здійснення зразу, без затримки, терміново [259, с. 275].

За чинним законодавством у процедурному аспекті сторона не має можливості без зволікань примусово виконати рішення, яке допущене судом до негайного виконання, тобто виконати таке рішення, власне, *негайно*. Це впливає із аналізу співвідношення змісту статей 367 та 368 ЦПК. З одного боку, рішення допущене до негайного виконання, а з іншого, ст. 368 – єдина загальна норма у ЦПК, яка регулює звернення рішень до виконання і якою передбачено, що за кожним судовим *рішенням, яке набрало законної сили, видається виконавчий лист*. Фактично, хоч рішення і допущене судом до негайного виконання, проте відповідно до ЦПК виконавчий лист за таким рішенням не може бути виданий і як наслідок – це рішення без виконавчого листа неможливо примусово виконати з допомогою органів ДВС. Лише в підзаконному нормативному акті – “Інструкції з діловодства в місцевому

загальному суді” [141] – передбачено, що виконавчі листи виписуються не пізніше другого дня після набрання рішенням суду законної сили, а в справах, у яких рішення підлягає негайному виконанню, – *у день постановлення рішення* (п. 16.6.1.). Вважаємо, що це положення необхідно внести до ст. 368 ЦПК. Слід на законодавчому рівні гарантувати право особи, яка виграла справу, і рішення допущено до негайного виконання, отримати виконавчий документ у день ухвалення рішення.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 214 ЦПК суд *під час ухвалення рішення* вирішує питання, чи є підстави допустити негайне виконання судового рішення. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 220 ЦПК суд, *що ухвалив рішення*, може за заявою осіб, які беруть участь у справі, чи з власної ініціативи ухвалити *додаткове рішення*, якщо суд не допустив негайне виконання рішення у випадках, установлених ст. 367 ЦПК. Заяву про ухвалення додаткового рішення може бути подано *до закінчення строку на виконання рішення*. У ч. 1 ст. 367 ЦПК наведено перелік справ, у яких суд допускає негайне виконання рішень, а в ч. 2 ст. 367 законодавець знову вказує на часовий момент, коли суд може допустити негайне виконання у разі стягнення всієї суми боргу в певних категоріях справ у словах *“ухвалюючи рішення”*.

З уваги на аналіз наведених законодавчих положень суд може вирішувати питання про допуск рішення до негайного виконання, по-перше, під час ухвалення рішення, і, по-друге, на стадії виконання рішення. Проте немає чіткості в ЦПК щодо другого випадку.

Допустити рішення до негайного виконання і негайно виконати рішення – абсолютно різні дії. Особа, права якої порушені, зацікавлена в другому з наведених понять.

На нашу думку, редакція ст. 367 ЦПК недосконала, оскільки з її змісту випливає, що суд обмежений у часі розгляду такої заяви – він може розглянути таке клопотання лише під час ухвалення рішення. Тому вважаємо доцільним удосконалити і чітко прописати процедуру розгляду судом питання про звернення рішення до негайного виконання на стадії виконавчого провадження, виклавши ст. 367 ЦПК у такій редакції:

“1. Суд допускає негайне виконання рішень у справах про:

- 1) стягнення аліментів – у межах суми платежу за один місяць;
- 2) присудження працівникові виплати заробітної плати, але не більше ніж за один місяць;

3) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, – у межах суми стягнення за один місяць;

4) поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника;

5) відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала;

6) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб;

7) примусову госпіталізацію чи продовження строку примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу.

2. Суд може допустити негайне виконання рішення у разі стягнення всієї суми боргу при присудженні платежів, визначених пунктами 1, 2 і 3 частини першої цієї статті.

3. Суд за заявою стягувача має право допустити рішення до негайного виконання також і в інших випадках, ніж ті, що передбачені ч. 1 цієї статті, якщо внаслідок особливих обставин сповільнення його виконання може спричинити значну шкоду стягувачеві або зробити виконання неможливим. Негайне виконання рішення в таких випадках допускається за надання стягувачем забезпечення повороту виконання на випадок скасування рішення суду (зустрічного забезпечення) шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі присудженої суми або надання банківської гарантії, поруки або іншого фінансового забезпечення на цю ж суму.

4. Допущене до негайного виконання рішення суду має бути виконане, а за неможливості його виконати в повному обсязі відразу – фактично розпочати вчинення виконавчих дій в наступний робочий день після дня звернення стягувача до державного виконавця”.

Розглянувши проблемні питання інституту звернення рішення суду до негайного виконання, виявивши недоліки законодавчої техніки та прогалини у правовому регулюванні в умовах низької правової культури та корупції, які значно знижують рівень захисту прав осіб, робимо висновок, що врахування законодавцем запропонованих нами змін до ЦПК є важливим етапом на шляху побудови правової держави.

Вирішення судом питання щодо оформлення виконавчого документа, виправлення помилки в ньому чи внесення змін до нього та визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню. Суд має повноваження видавати певні виконавчі документи (виконавчі листи, судові накази, ухвали), лише за наявності яких особи можуть реалізувати своє право на звернення рішень до примусового виконання.

Відповідно до ст. 369 ЦПК, нову редакцію якої законодавцем було прийнято 15.03.2006 р. [206], до компетенції суду входить вирішення трьох категорій звернень: про виправлення помилок, допущених під час оформлення або видачі виконавчого документа; про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, та про стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом.

Оскільки суд видає різні види виконавчих документів (окрім виконавчих листів, ще й судові накази та ухвали), то, на нашу думку, у назву та у зміст ст. 369 ЦПК необхідно внести зміни, вживаючи замість вузького поняття “виконавчий лист” ширше – “виконавчий документ, виданий судом”.

Суд повинен перевіряти наявність права на звернення із заявою в порядку ст. 369 ЦПК, яким відповідно до ч. 2 цієї статті наділено лише сторін виконавчого провадження (а також їх представників і органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб). Це зумовлено дією принципу диспозитивності. Ні державний виконавець, ні інші учасники виконавчого провадження не мають права на звернення із такими заявами.

У ч. 3 ст. 369 ЦПК не передбачено, з якого моменту починає спливати цей строк розгляду заяви. Пропонуємо доповнити цю норму і викласти її у такій редакції: “суд розглядає заяву в десятиденний строк з моменту надходження заяви до суду у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу”.

Відповідно до ч. 3 ст. 369 ЦПК неявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви, звідки випливає, що наслідки неявки сторони позовного провадження не застосовуються. Проте на практиці деякі суди плутають виконавче провадження із позовним, помилково застосовуючи в процесі розгляду заяв про виправлення помилки у виконавчому листі чи визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, норми з інституту позовного провадження (Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської

області від 28.08.2007 р. у справі № 22-ц-1004/2007 рік [115]). Так, суд залишив “позов” (насправді – заяву про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню) без розгляду через триразову неявку “позивача” (Ухвала Ужгородського міськрайонного суду від 21.08.2008 р. у справі № 2-2772/08 [115]; Ухвала Слов’янського міськрайонного суду Донецької області від 11.09.2007 р. у справі № 2-2993/07 [115]). Трапляються випадки, коли суд правильно відмовляє у відкритті провадження, на підставі того, що така “позовна заява” не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства (позовного провадження), оскільки відповідно до ст. 369 ЦПК України стягувачем або боржником подається заява про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, **а не позов** про припинення стягнення за цим виконавчим листом (Ухвала Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 26.02.2009 р. у справі № 2- 2698 \ 2010 р. [115]).

У ч. 1 ст. 369 ЦПК міститься бланкетна норма, згідно з якою виконавчий лист має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України “Про виконавче провадження” (ст. 18).

У разі невідповідності виконавчого документа вимогам, передбаченим ст. 18 Закону України “Про виконавче провадження”, за п. 6 ч. 1 ст. 26 цього Закону державний виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження. У випадку відмови у відкритті виконавчого провадження на цій підставі державний виконавець згідно з ч. 3 ст. 26 Закону роз’яснює стягувачу право на звернення до суду чи іншого органу (посадової особи), які видали виконавчий документ, про упорядкування виконавчого документа відповідно до вимог закону.

З наведених законодавчих положень очевидно, що неналежне виконання судом обов’язку щодо оформлення виконавчого документа тягне несприятливі наслідки для стягувача у вигляді відтермінування в часі поновлення його права і додаткових незручностей, оскільки він має ще раз звертатися до суду в порядку ст. 369 ЦПК і після судової процедури знову – до ДВС із заявою про відкриття виконавчого провадження в межах строку виконавчої давності. Але це ще не все, адже, як слушно зазначають С. В. Щербак [279, с. 17] та Ю. В. Білоусов [289, с. 704–705], через недоліки в діяльності суду (неякісне оформлення виконавчого документа) стягувач може пропустити строк

виконавчої давності і йому слід буде звертатися до суду з клопотанням про поновлення цього строку.

В чинній редакції ст. 369 ЦПК йдеться про виправлення *помилки* у виконавчому листі. Помилка – неправильність у підрахунках, написанні слова, неточність; неправильна думка, хибне уявлення про когось, щось [260, с. 118–119]. Поняття “недолік” уживається у таких значеннях: недогляд, упущення, помилка; негативна риса, ознака кого-, чого-небудь; відхилення від норми; відсутність належної кількості чого-небудь [259, с. 293–294]. Вважаємо, що поняття “помилка” вужче за змістом, ніж “недолік”, тому в ЦПК правильніше було б указати на виправлення *недоліків* виконавчого документа.

Типовими недоліками виконавчих листів є такі: помилкове зазначення імені, по батькові чи прізвища сторони; неправильно зазначена адреса сторони, не вказано ідентифікаційний номер боржника; зроблено помилку в номері ЄДРПОУ; зазначено неправильну суму, яка підлягає стягненню з боржника, вказано не тих сторін та не той предмет позову, не зазначено, з кого, на користь кого необхідно стягнути кошти, неправильно зазначено назву і місцезнаходження підприємства, у якому боржник працює; у виконавчому листі відсутній фактор примусовості, не визначено, з якого часу повинна розпочатися виплата та в який спосіб; неправильно вказано номер цивільної справи, у якій винесено судове рішення; сума прописом відрізняється від суми цифрами; зазначено неправильно дату видачі виконавчого листа; не вказано номер розрахункового рахунку сторони; не зазначено строк пред’явлення виконавчого листа до виконання; помилково вказано неправильну дату набрання рішенням законної сили; не зазначено такий реквізит, як назва “Виконавчий лист”; неправильно зазначено дату народження дитини у справі про стягнення аліментів тощо. В судових наказах також часто трапляються недоліки, наприклад: не зафіксоване місце проживання стягувача, неправильно відображено прізвище судді, не вказана дата народження сторони [68, с. 47–50].

Відповідно до абз. 2 ч. 5 ст. 8 Закону України “Про виконавче провадження” у разі, якщо сторона виконавчого провадження змінила найменування (для юридичної особи) або прізвище, власне ім’я чи по батькові (для фізичної особи), державний виконавець за наявності підтверджувальних документів своєю постановою, яка затверджується начальником відділу, змінює назву сторони виконавчого провадження.

Наведена нами норма Закону неконкретна, незрозуміло, у якому саме документі (чи документах) державний виконавець змінює назву сторони. Вважаємо, що у виконавчому документі, до видачі якого державний виконавець не має стосунку, він не може своєю постановою змінювати якісь реквізити. Змінювати зміст виконавчого документа має право лише орган, який його видав, наприклад, суд, якщо йдеться про виконавчий лист, судовий наказ чи ухвалу. А вже на підставі таких змін державний виконавець може вносити зміни у видані ним документи виконавчого провадження. Не конкретизовано також, який зміст законодавець укладає у поняття “підтверджуючі документи”: чи це ухвала суду, чи лише, наприклад, новий паспорт особи, яка змінила прізвище?

Отже, на нашу думку, до повноважень суду має належати не лише виправлення помилок чи усунення інших недоліків у виконавчому документі, допущених *під час його видачі*, а й таке повноваження, як унесення виправлень до виконавчого документа на підставі змін, які трапляються із сторонами *під час виконавчого провадження вже після видачі виконавчого документа*, наприклад, зміни прізвища сторони у зв'язку із укладенням шлюбу, розлученням чи з інших причин, зміни місця проживання, зміни місця роботи тощо.

Вважаємо доцільним запозичити і внести до ЦПК цінне положення з Інформаційного листа Вищого господарського суду України “Про Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо примусового проникнення до житла, виїмки та вилучення документів виконавчого провадження” від 20.04.2006 р. № 01-8/908, відповідно до якого *виправлення до виконавчого документа не можуть зачіпати суть судового рішення, на виконання якого видано цей виконавчий документ*.

Тому, якщо у рішенні суду та відповідно у виконавчому листі є певні недоліки, то суд має відмовити в задоволенні заяви, поданої в порядку ст. 369 ЦПК (виправлення помилки у виконавчому листі) і роз'яснити право особи на звернення до суду із заявою про постановлення ухвали про виправлення описок чи арифметичних помилок у судовому рішенні (ст. 219 ЦПК) чи про ухвалення додаткового рішення (ст. 220 ЦПК) – залежно від недоліку в рішенні. Для прикладу, в одній зі справ у рішенні суду та у виконавчому листі немає вказівки, в якій саме частині (солідарно, в частках, з кожного) підлягають стягненню судові витрати з відповідачів. Тобто помилки під час написання виконавчого листа немає.

Фактично, ухвалюючи рішення, суд не вирішив питання стосовно судових витрат, а саме – в якій саме частині (солідарно, в частках, з кожного) підлягають стягненню судові витрати з відповідачів. На нашу думку, суд правильно постановив, що заява особи про виправлення помилок у виконавчому листі та видачі нового виконавчого документа задоволенню не підлягають, що не позбавляє заявника права звернутись до суду із заявою про ухвалення додаткового рішення відповідно до ч. 1 ст. 220 ЦПК (Ухвала Сакського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 26.04.2010 р. у справі № 6-52/2010 р. [115]).

Суд повинен обов'язково враховувати, що підставами для визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, відповідно до ч. 4 ст. 369 ЦПК є: помилкове видання виконавчого листа; якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою; якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково з інших причин. Положення щодо відсутності обов'язку боржника “з інших причин”, на нашу думку, робить перелік підстав для визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, відкритим, невичерпним.

Наведемо приклади із судової практики. Так, судом помилково на виконання одного судового рішення безпідставно видано три виконавчі листи, чим перевищено визначену судом до стягнення суму боргу в три рази (Ухвала Апеляційного суду Чернігівської області від 18.05.2010 р. у справі № 22ц-1814/2010 [115]). В одній зі справ суд неправомірно відмовив у задоволенні заяви боржника про визнання виконавчого листа, виданого судом на виконання рішення суду, таким, що не підлягає виконанню, оскільки рішення було виконане добровільно (Ухвала апеляційного суду Харківської області від 28.07.2006 р. у справі № 22 ц-3854 2006г. [115]). Прикладом так званих “інших причин” відсутності обов'язку боржника, на нашу думку, можна вважати справу, коли рішенням суду було задоволено вимоги боржника щодо виключення його як батька з актового запису про народження дитини (Ухвала Ленінського районного суду м. Луганська від 26.02.2010 р. у справі №6-289/2010 року [115]). Суд визнає виконавчий лист таким, що не підлягає виконанню, у випадку, коли виявлено оригінал виконавчого листа після завершення виконання за дублікатом [289, с. 705].

Відповідно до ч. 4 ст. 369 ЦПК, якщо стягнення за виконавчим листом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим листом. Як слушно зазначається в літературі, цей інститут застосовується не самостійно, а лише у випадках задоволення заяви про виправлення помилки у виконавчому документі або у випадку визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню [289, с. 706–707]. Проілюструємо наведену законодавчу норму прикладом із судової практики. З батька на користь матері для утримання неповнолітньої дитини за рішенням суду постановлено стягувати аліменти, про що видано виконавчий лист. За іншим рішенням суду мати позбавлена батьківських прав щодо дитини. З матері присуджено стягнення аліментів на користь батька для утримання дитини. Проте попередній виконавчий лист (за яким батько був боржником) не був відкликаний, у зв'язку з чим за ним продовжували стягувати аліменти впродовж трьох місяців. Суд задовольнив заяву батька про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, та стягнення з матері переплачених аліментів за три місяці (Ухвала Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 29.01.2010 р. у справі № 2-914-2010 [115]).

Наголосимо, що інститут стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом (ст. 369 ЦПК) та інститут повороту виконання рішення (ст.ст. 380 – 382 ЦПК) – два різні процесуальні інститути з неоднаковими підставами і процедурою їх застосування.

По-перше, питання про поворот виконання уповноважені вирішувати: суд апеляційної інстанції; суд касаційної інстанції; суд першої інстанції під час розгляду справи у зв'язку з нововиявленими обставинами; суд, рішення якого було скасоване, за нового розгляду справи; суд першої інстанції, у якому перебуває справа, за заявою боржника про повернення стягненого з нього за скасованим рішенням. Визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, та стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом належить до компетенції суду, який видав виконавчий документ, і якщо це рішення не було змінене чи скасоване вищими судовими інстанціями.

По-друге, умовами для повороту виконання є скасування або зміна виконаного частково або повністю первісного рішення суду (того рішення суду, яке стало підставою виконання, а виконання в подальшому почало підлягати поверненню), набрання новим рішенням суду законної сили і вказівка в ньому на поворот виконання. Для визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, суд має встановити, що його було видано помилково або що обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою (щоб унеможливити виконання одного й того ж рішення двічі – добровільно боржником і ще раз у примусовому порядку) або з інших причин. Відповідно до ч. 3 ст. 369 ЦПК до розгляду заяви про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, суд має право своєю ухвалою зупинити стягнення за виконавчим листом, а також витребувати виконавчий лист. Якщо стягнення за таким виконавчим листом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим листом.

В законодавстві є прогалина щодо нечинності: виконавчого листа, у якому є помилки, які згодом ухвалою виправлено, а також виконавчого листа, який визнано таким, що не підлягає виконанню. У ст. 369 ЦПК слід чітко вказати: “виконавчі документи, у яких є недоліки, які згодом ухвалою виправлено, або виконавчі документи, які визнано такими, що не підлягають виконанню, є нечинними і замість них видаються нові виконавчі листи, про що суд зазначає у відповідній ухвалі”.

Пропонуємо викласти п. 28-1 ч. 1 ст. 293 ЦПК у такій редакції: “задоволення заяви або щодо відмови в задоволенні заяви про виправлення помилки у виконавчому документі чи внесення змін до виконавчого документа або визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню”, а також доповнити п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК України: “ухвали суду першої інстанції, вказані у пунктах 1, 3, 4, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 28-1, 29 частини першої статті 293 цього Кодексу...”.

На підставі проведеного аналізу пропонуємо нову редакцію ст. 369 ЦПК:

“Стаття 369. Оформлення виконавчого документа, виправлення недоліків у ньому, внесення змін до нього та визнання його таким, що не підлягає виконанню

1. Виконавчий документ має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України “Про виконавче провадження”.

2. Суд, який видав виконавчий документ, може за заявою стягувача або боржника виправити недоліки, допущені під час його оформлення або видачі, внести зміни до виконавчого документа чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню, та стягнути на користь боржника безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом.

Виконавчі документи, у яких є недоліки, які згодом ухвалою виправлено, або виконавчі документи, до яких ухвалою суду внесено зміни, а також виконавчі документи, які визнано такими, що не підлягають виконанню, є нечинними і замість них у разі необхідності суд видає нові виконавчі листи, про що суд зазначає у відповідній ухвалі.

Виправлення чи зміни до виконавчого документа не можуть змінювати зміст судового рішення, на виконання якого видано цей виконавчий документ.

3. Суд розглядає заяву в десятиденний строк з моменту надходження заяви до суду у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу. Неявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви. До розгляду заяви суд має право своєю ухвалою зупинити стягнення за виконавчим документом, а також витребувати виконавчий документ.

4. Суд ухвалою усуває недоліки виконавчого документа чи вносить до нього зміни, а у разі якщо його було видано помилково або якщо обов’язок боржника відсутній повністю чи частково у зв’язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин, суд визнає виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково. Якщо стягнення за таким виконавчим документом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом”.

Отже, запропоновані нами зміни та доповнення до чинного цивільного процесуального законодавства, які ґрунтуються на аналізі судової практики, сприятимуть швидкому захисту прав осіб.

3.2 Повноваження суду щодо видачі дублікату виконавчого документа і поновлення пропущеного строку виконавчої давності

Видача дублікату виконавчого листа або судового наказу. Для гарантованого поновлення прав стягувача на стадії виконання судового рішення законодавець наділяє суд важливим повноваженням щодо видачі дублікату виконавчого листа. Без такого повноваження суду відкриття чи подальший перебіг виконавчого провадження, як завершальної стадії цивільного процесу, за певних обставин (наприклад, втрати виконавчого документа) неможливе, оскільки підставою для відкриття виконавчого провадження і вчинення виконавчих дій є оригінали виконавчих документів, виданих судом, а не їх копії, навіть засвідчені у передбаченому законом порядку.

Щоб з'ясувати сутність цього повноваження суду, проаналізуємо визначення поняття “дублікат”. Дублікат – другий чи наступний примірник письмового документа, що має, на відміну від копії, однакову з оригіналом юридичну силу. Дублікат видається з метою – по-перше, заміни оригіналу документа, необхідної у випадках, коли під час укладення правочину оригінальний документ може отримати лише одна зі сторін (наприклад, для підтвердження прийняття вантажу залізницею перевізник може видати відправникові вантажу замість вантажної квитанції другий екземпляр накладної, тобто її дублікат), по-друге, відтворення оригіналу документа за його втрати [257, с. 430; 277].

У ч. 1 ст. 370 ЦПК передбачено, що замість *втраченого* оригіналу виконавчого листа або судового наказу суд, який видав виконавчий лист або судовий наказ, має право за заявою стягувача або поданням державного виконавця видати його дублікат. Зважаючи на зміст цієї норми, умовою для видачі дублікату виконавчого листа є *втрата оригіналу*.

04.11.2010 р. ч. 1 ст. 370 ЦПК доповнено реченням такого змісту: “Суд, який видав виконавчий лист про стягнення аліментів, має право за поданням державного виконавця у разі встановлення *кількох місць роботи чи отримання доходів боржника* видати дублікат виконавчого листа”.

На нашу думку, це речення логічно суперечить першому реченню ч. 1 ст. 370 ЦПК, яке є загальною нормою, і яке єдиною підставою для видачі *дублікату* передбачає *втрату* виконавчого документа. Цим реченням слід було б доповнити ст. 368 ЦПК, у якій

передбачено підстави для видачі *кількох виконавчих листів*. Тому пропонуємо виключити це речення із ч. 1 ст. 370 ЦПК.

У редакціях ч. 1 ст. 370 ЦПК та п. 8 ч. 3 ст. 11 Закону України “Про виконавче провадження” є ще одна розбіжність – щодо назви документа-звернення до суду державного виконавця – заява чи подання.

Щодо цієї колізії Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України у своєму листі від 18.12.2006 р. “Щодо порядку підготовки та надіслання державними виконавцями до суду подань і заяв” зазначає, що в такому випадку до суду направляється подання [320].

На нашу думку, немає сенсу по-різному називати звернення державного виконавця до суду, якщо жодних юридично значущих наслідків це не має. Тому доцільно створити єдиний підхід щодо назви такого звернення, щоб на практиці не виникала зайва плутанина, фактично безпідставні відмови у прийнятті судом до розгляду таких звернень, ускладнення становища особи, яка потребує захисту права, внаслідок такої формальної причини.

ЦПК передбачає виключну підсудність розгляду і вирішення питання про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу. Такі заяви розглядаються судом, який видав виконавчий документ, оскільки справа перебуває в цьому суді, а дублікат видається на підставі матеріалів справи та рішення суду або першого примірника судового наказу.

Щодо строку на звернення із заявою про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу, то в ЦПК його не передбачено. Для прикладу, в ч. 1 ст. 120 ГПК передбачено, що у разі втрати наказу господарський суд може видати його дублікат, якщо стягувач або державний виконавець звернувся із заявою про це до закінчення строку, встановленого для пред’явлення наказу до виконання. Вважаємо, така норма ГПК чітка і однозначна, тому доцільно внести відповідні доповнення в ЦПК.

З аналізу законодавчих положень очевидно, що строк звернення до суду із вимогою про видачу дубліката виконавчого документа спливає разом із спливом виконавчої давності – строку для пред’явлення цих виконавчих документів до виконання (ст. 22 Закону України “Про виконавче провадження”).

Якщо стягувач пропустив строк пред’явлення виконавчого документа до виконання і втратив цей виконавчий документ, то, щоб реалізувати своє право на примусове виконання

рішення, йому необхідно одночасно просити суд поновити цей строк і видати дублікат виконавчого документа. Якщо суд визнає неповажними причини пропуску виконавчої давності стягувачем і відмовить йому у поновленні пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, то відповідно і відмовить у видачі дубліката виконавчого документа.

У випадку, якщо строк пред'явлення виконавчого листа або судового наказу сплив і в заяві немає клопотання стягувача про поновлення цього строку, то суд постановляє ухвалу про залишення такої заяви без розгляду. Виконавче провадження в такому випадку взагалі не може бути відкрите (п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України "Про виконавче провадження"). Суд в ухвалі про залишення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу без розгляду зобов'язаний навести причини залишення її без розгляду і роз'яснити стягувачеві його право на подання заяви про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа або судового наказу до виконання (ст. 371 ЦПК, ч. 2 ст. 12, ст. 24 Закону України "Про виконавче провадження").

Серед повноважень державного виконавця, як влучно зауважує В. Е. Беляневич, не передбачено право звертатися із заявою про поновлення строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, тому він може звертатися із заявою про видачу дубліката виконавчого документа лише в межах строку виконавчої давності [17, с. 822].

Ще однією прогалиною у правовому регулюванні процедури видачі судом дубліката виконавчого документа є відсутність строку, впродовж якого суд зобов'язаний розглянути і вирішити це питання.

У зв'язку з наведеним вважаємо, що ст. 370 ЦПК потрібно викласти у такій редакції:

"1. Замість втраченого оригіналу виконавчого документа, виданого судом, суд, який його видав, має право за заявою стягувача або поданням державного виконавця до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання видати його дублікат.

Заява про видачу дубліката виконавчого документа залишається без розгляду, якщо особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення строку виконавчої давності, а також якщо в поновленні цього строку відмовлено.

Заява про видачу дубліката виконавчого документа повинна містити: – найменування суду, до якого подається заява (подання); – найменування органу державної виконавчої служби, ім'я, найменування осіб – сторін у справі, їх місце знаходження, проживання, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такі відомі; – зміст вимог; – виклад обставин, якими обґрунтовуються вимоги; – зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину; – перелік документів, що додаються до заяви (подання). Заява (подання) підписується суб'єктом звернення із зазначенням дати її подання. За видачу стягувачу дубліката виконавчого листа або судового наказу справляється судовий збір у розмірі, встановленому законом.

2. Заява про видачу дубліката виконавчого документа, виданого судом, розглядається в судовому засіданні з викликом сторін і заінтересованих осіб. Їхня неявка не є перешкодою для вирішення питання про видачу дубліката. Суд зобов'язаний вирішити питання впродовж десяти днів із дня надходження звернення до суду.

3. Суд під час судового засідання з розгляду заяви про видачу дубліката виконавчого документа, виданого судом, має встановити: чи державним виконавцем не було вчинено якісь виконавчі дії за первісним виконавчим документом, чи не було звернено стягнення за цим виконавчим документом, чи рішення повністю не виконане, які причини втрати виконавчого документа.

Суд за клопотанням заінтересованої особи поновлює строк пред'явлення виконавчого документа до виконання, якщо його пропущено з поважних причин.

За результатами розгляду заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу суд постановляє ухвалу про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу і видає дублікат виконавчого листа або судового наказу або ухвалу про відмову у задоволенні заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу.

4. Якщо судом встановлено, що судові рішення повністю виконано, то суд постановляє ухвалу про відмову у задоволенні заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу.

Якщо судом встановлено, що судові рішення виконано частково, то суд в ухвалі про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу зазначає

повний обсяг стягнення, а також указує, яку частину рішення виконано і яка ще підлягає виконанню державним виконавцем.

5. Суд в ухвалі про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу вказує, що після видачі дубліката виконавчого документа первісний виконавчий документ втрачає свою силу і не може бути пред'явленим до виконання стягувачем, виконавчі дії вчиняються на підставі дубліката.

6. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку”.

Отже, на практиці відсутність чіткого правового регулювання компетенції суду щодо видачі дубліката виконавчого документа зумовлює чимало проблемних питань. Це не сприяє ефективності поновлення прав осіб, які звертаються за судовим захистом. Тому, вважаємо, що запропоновані нами зміни та доповнення до ЦПК вирішать багато суперечливих моментів судової практики.

Поновлення судом пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання. Пропуск стягувачем строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання викликає негативні правові наслідки для нього у вигляді втрати можливості примусово виконати рішення суду в порядку виконавчого провадження, оскільки відповідно до ст. 24, п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження” державний виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження у разі пропуску встановленого строку пред'явлення документів до виконання. В цьому випадку важливу роль виконує суд, який наділено повноваженнями щодо поновлення строку так званої виконавчої давності.

Деякі аспекти проблем пропуску строку виконавчої давності були предметом дослідження таких науковців, як Є. І. Денісова, М. Якимовський та інші.

Строком виконавчої давності в літературі називають строк чинності виконавчого документа, період часу, протягом якого зберігається його виконавча сила, тобто передбачений законом період часу, протягом якого виконавчий документ може бути пред'явлений до примусового виконання і стати підставою для відкриття виконавчого провадження та вчинення виконавчих дій, спрямованих на реалізацію припису юрисдикційного акта [100, с. 484–485; 289, с. 710–711].

За визначенням О. В. Ісаєвої, пропуск процесуального строку є юридичним фактом (відносною подією), що настає в результаті бездіяльності уповноваженого або зобов'язаного суб'єкта в момент настання чи закінчення (спливу) цього строку з поважних причин або з причин, які не можуть бути визнані такими, і спричиняє відповідні правові наслідки. Поновлення пропущеного строку є визнання судом дійсним права вчинити відповідну процесуальну дію, яке було втрачене внаслідок пропуску зацікавленою особою процесуального строку, встановленого для її вчинення, з причин, визнаних судом поважними [132, с. 147, 172].

У ст. 371 ЦПК, ч. 2 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” передбачене право стягувача, який пропустив строк пред'явлення виконавчого документа до виконання, звернутись із заявою про поновлення пропущеного строку до суду.

Чинна редакція ч. 2 ст. 371 ЦПК, ч. 2 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” встановлює альтернативну підсудність для вирішення цього питання. Розгляд заяви про поновлення строку виконавчої давності належить до компетенції суду, який видав відповідний документ, або суду за місцем виконання рішення.

Відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” обмежуються повноваження суду щодо поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, зводячи компетенцію суду лише до поновлення пропущеного строку за виконавчими документами, виданими судом – виконавчим листом і судовим наказом. За іншими виконавчими документами, як передбачено Законом, пропущені строки поновленню не підлягають. Підтримуємо аргументи, наведені у спеціальній літературі, що таке положення закону не відповідає ст. 124 Основного Закону, відповідно до якої юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі [278, с. 310]. З огляду на це конституційне положення, а також на положення ст. 371 ЦПК, де законодавець застосовує загальний термін “виконавчий документ”, суд, на нашу думку, може вирішувати питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення до виконання виконавчого документа, виданого будь-яким органом, а не виключно судом. Уважаємо, що норма, яка міститься у ч.ч. 2, 3 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження”, позбавляє особу можливості захистити свої права і має бути виключена.

У ч. 1 ст. 371 ЦПК установлено, що стягувачам, які пропустили строк для пред'явлення виконавчого документа до виконання з причин, визнаних судом *поважними*, пропущений строк може бути поновлено. Аналогічна норма міститься і в ст. 119 ГПК. На нашу думку, законодавцеві слід навести критерії, якими має керуватися суд, невичерпний перелік поважних причин пропуску строку виконавчої давності, за наявності яких суд поновлює цей строк. Науковці пропонують поважними вважати такі причини: смерть заявника і розшук його правонаступників та встановлення їх прав на спадкування (у випадку, коли стягувач помирає до відкриття виконавчого провадження, правонаступники стягувача можуть звертатися до суду із заявою про поновлення пропущеного строку, якщо право вимоги може бути успадкованим); розгляд справи про визнання стягувача недієздатним; проходження стягувачем строкової військової служби в Збройних Силах України або інших військових формуваннях; перебування стягувача у тривалому службовому відрядженні; знаходження стягувача на лікуванні у стаціонарному лікувальному закладі; безпорадний стан стягувача; оскарження в апеляційному (у разі поновлення строку на апеляційне оскарження) чи касаційному порядку рішення суду [278, с. 310–311]; інші причини, через які стягувач не мав можливості вчасно пред'явити виконавчий документ до виконання.

Відповідно до ч. 2 ст. 371 ЦПК суд розглядає заяву про поновлення пропущеного строку в судовому засіданні з повідомленням сторін, які беруть участь у справі. Їхня неявка не є перешкодою для вирішення питання про поновлення пропущеного строку. Як слушно зауважує Ю. В. Білоусов, у редакції цієї частини статті некоректно вжито термін “сторони, які беруть участь у справі” [289, с. 712]. В цьому випадку простежується чергова непослідовність законодавця, оскільки він не дотримується своєї ж класифікації учасників цивільного процесу, за якою виділяє осіб, які беруть участь у справі, та інших учасників цивільного процесу. Тому в ч. 2 ст. 371 ЦПК слід виправити помилку і замінити термін “сторони, які беруть участь у справі” на “особи, які беруть участь у справі”.

Суд розглядає заяву про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання в 10-денний строк. Зважимо на прогалину, яка виникає у зв'язку з відсутністю у правовому регулюванні вказівки на період часу, впродовж якого особа має право знову звернутися до органів ДВС, щоб примусово виконати рішення.

Науковці, які досліджують проблеми виконавчого провадження, по-різному розглядають ці питання. Так, Ю. В. Білоусов пропонує застосувати аналогію норм цивільного процесуального законодавства, а саме – ч. 3 ст. 73 ЦПК, за якою відповідну процесуальну дію слід учинити одночасно із клопотанням про поновлення пропущеного процесуального строку, то пред'явлення виконавчого листа до виконання повинно бути невідкладним. У будь-якому разі, як зазначає Ю. В. Білоусов, поновлення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання не означає надання нового строку, впродовж якого можна подати виконавчий документ до виконання [289, с. 713].

Ми вважаємо неможливим застосування аналогії закону в цьому випадку, оскільки згідно з ч. 3 ст. 73 ЦПК одночасно з клопотанням про поновлення чи продовження строку належить вчинити ту дію або подати той документ чи доказ, стосовно якого заявлено клопотання, а пред'явити виконавчий документ до виконання особа може лише після розгляду і позитивного вирішення її заяви про поновлення пропущеного строку судом. Ці дії, по-перше, об'єктивно розділені в часі і, по-друге, особі слід звертатися до різних органів державної влади – із заявою про поновлення строку виконавчої давності особа звертається до суду, а подає виконавчий документ для примусового виконання до органів ДВС.

Зауважимо, що інститут поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання та інститут переривання строку давності пред'явлення виконавчого документа до виконання мають нетотожні наслідки щодо перебігу строків. Так, відповідно до ч. 2 ст. 23 Закону України “Про виконавче провадження” після переривання строку пред'явлення виконавчого документа до виконання (у зв'язку із пред'явленням виконавчого документа до виконання; частковим виконанням рішення боржником; наданням судом, який видав виконавчий документ, відстрочки виконання рішення) перебіг строку поновлюється. Час, що минув до переривання строку, в новий строк не зараховується. У випадку ж поновлення пропущеного строку виконавчої давності законодавець нічого конкретно не передбачає, окрім можливості поновлення строку, щоб повернути втрачене право пред'явити до виконання виконавчий документ.

Погоджуємося із позицією В. Е. Беяневича, який вважає, що поновлення процесуального строку означає лише, що суд надає дозвіл особі вчинити процесуальну дію,

незважаючи на те, що строк для її вчинення вже пропущений. Тобто поновлення строку не означає, що перебіг строку продовжується. Питання про поновлення строку може бути порушено лише після закінчення процесуального строку [17, с. 819].

Ми пропонуємо у ЦПК передбачити положення про результати процесуальної діяльності суду та про часові межі реалізації стягувачем права на пред'явлення виконавчого документа до виконання, які, на нашу думку, має встановлювати суд, і доповнити ст. 371 відповідними частинами в такій редакції:

“3. Поважними є такі причини: смерть заявника і розшук його правонаступників і встановлення їх прав на спадкування; розгляд справи про визнання стягувача недієздатним; проходження стягувачем строкової військової служби в Збройних Силах України або інших військових формуваннях; перебування стягувача у тривалому службовому відрядженні; знаходження стягувача на лікуванні у стаціонарному лікувальному закладі; оскарження в апеляційному (у разі поновлення строку на апеляційне оскарження) чи касаційному порядку рішення суду; інші причини, через які стягувач не мав можливості вчасно пред'явити виконавчий документ до виконання.

4. За результатами розгляду заяви суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення заяви стягувача про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання або про відмову у задоволенні заяви про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання.

5. У випадку поновлення судом пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання суд в ухвалі зазначає, впродовж якого періоду часу з моменту набрання законної сили ухвалою стягувач може пред'явити виконавчий документ до виконання. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Запропоновані та апробовані [59, с.172–175] нами зміни та доповнення до вітчизняного законодавства щодо вдосконалення правового регулювання інституту поновлення судом пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, за умови прийняття їх законодавцем, забезпечать його ефективне функціонування і, як наслідок – зросте відсоток виконаних рішень.

3.3 Компетенція суду щодо визнання мирової угоди та прийняття відмови стягувача від примусового виконання

Важливим юридичним наслідком укладення і визнання судом мирової угоди, а також відмови стягувача від примусового виконання і прийняття її судом для сторін виконавчого провадження є відсутність необхідності здійснювати подальше примусове виконання державним виконавцем і закінчення виконавчого провадження.

Незважаючи на правову природу судового рішення, як імперативного рішення органу державної влади, акту волевиявлення держави, законодавець гарантує свободу сторін у процесі. Можливість сторін по-іншому узгодити свої інтереси після формальної реалізації права на звернення до юрисдикційного органу – до суду, який вже вирішив спір, і є тією законодавчою гарантією, втіленням у життя принципу диспозитивності, який є основним принципом побудови цивільних і цивільно-процесуальних правовідносин.

Компетенція суду щодо визнання мирової угоди на стадії виконання рішень у цивільних справах. Одним із шляхів розпорядження правом на захист порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод чи інтересів є співпраця суду і сторін у процесі, в результаті якої спір про право врегульовується сторонами з допомогою визнання судом згідно з передбаченою процедурою укладеної між сторонами мирової угоди. Особливістю мирової угоди, укладеної під час примусового виконання рішення, є відсутність спору між сторонами на момент укладення мирової угоди, оскільки він вже вирішений судом.

Незважаючи на те, що інститут мирової угоди був об'єктом наукових пошуків багатьох науковців, однак його застосування на стадії виконавчого провадження досліджено фрагментарно. Відсутність досконалої правової регламентації та ґрунтовних теоретичних розробок учених інституту мирової угоди та повноважень суду щодо її визнання на стадії виконавчого провадження обумовлюють актуальність нашого дослідження.

У Цивільному кодексі України [286] (далі – ЦК) поняття мирової угоди та його визначення відсутні. Для прикладу, особливим видом мирової угоди за законодавством

Польщі є судова мирова угода (*ugoda sądowa*), урегульована приписами Цивільного процесуального кодексу Республіки Польща [342] (далі – ЦПК РП) [53, с. 215–219].

Український законодавець розкриває поняття мирової угоди у Законі України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” [205] (абз. 18 ч. 1 ст. 1) як домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов’язання за угодою сторін.

Законодавець декларує право сторін під час виконавчого провадження укласти *мирову угоду про закінчення виконавчого провадження*, яка визнається судом (ч. 3 ст. 12, п. 2 ч. 1 ст. 49 Закону України “Про виконавче провадження”).

Дуже лаконічно викладена процедура визнання мирової угоди, укладеної між сторонами, в процесі виконання рішення у ст. 372 ЦПК. Мирова угода подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше 3-денного строку передає її до суду за місцем виконання рішення для визнання. Суд має право перевірити і не визнати мирову угоду, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб, і за результатами розгляду мирової угоди суд постановляє ухвалу відповідно до положень ЦПК.

Для порівняння, у ст. 175 ЦПК урегульовано два варіанти процедури укладення сторонами мирової угоди на стадії судового розгляду: 1) мирова угода як *урегулювання або ліквідація спору* (ч.ч. 1 – 4 ст. 175 ЦПК) – новація договору і, як наслідок – виникнення нового цивільно-правового зобов’язання (сторони, як правило, не подають цей договір на розгляд суду); у разі виникнення спору за цим договором (мировою угодою) у сторін є можливість звернутися до суду в загальному порядку; 2) мирова угода як *спосіб вирішення спору* (ч.ч. 5, 6 ст. 175 ЦПК) – зміст мирової угоди повинен перевірятися судом на відповідність законодавству і, відповідно, визнаватися або ні судом; за таких умов мирова угода набуває статусу процесуального документа.

Повноваження суду щодо визнання мирової угоди на будь-якій стадії процесу обумовлені вимогами цивільної процесуальної форми, яка передбачає відповідну реакцію суду (у вигляді контролю) на дії сторін із розпорядження їхніми матеріальними і процесуальними правами. Суд повинен допомогти сторонам у здійсненні їхніх прав, а саме, в цьому випадку – вживати заходів, спрямованих на примирення сторін, сприяти їм за

наявності їхньої ініціативи у врегулюванні спору. Правовідношення, яке виникає на підставі укладення мирової угоди на кожній стадії цивільного процесу, в тому числі виконавчого провадження, відбувається за участю суду: позивач – суд – відповідач, стягував – суд – боржник.

Проблема укладення мирової угоди на стадії виконання рішень полягає в тому, що на цей момент спір між сторонами вирішено, ухвалено судове рішення, яке набрало законної сили, а сторони по-іншому врегульовують спір, наче, на перший погляд, нехтують загальнообов'язковим актом органу держави. Обґрунтовуючи можливість, правомірність і доцільність укладення мирової угоди в процесі примусового виконання, зважимо на те, що все провадження у справі відбувається з волі сторін, які звернулися до суду з метою врегулювання спору, поновлення прав, що і є основним завданням цивільного процесу, тому сторони мають право відмовитися від подальшої процедури, закінчивши справу миром. З уваги на принцип диспозитивності в цій ситуації некоректно акцентувати на руйнуванні попередньої діяльності суду, порушенні вимог загальнообов'язковості судового рішення. Так, М. Б. Зейдер вважає право сторін укласти мирову угоду на стадії виконавчого провадження правом на розпорядження правами, підтвердженими рішенням суду, що вступило в законну силу [126, с. 120–123]. Тобто мирова угода не порушує законну силу рішення суду. На думку М. А. Рожкової, безспірні права, підтверджені рішенням суду, є одним із видів майна – майновими правами, якими сторони можуть розпоряджатися на власний розсуд, у тому числі укладати різні правочини щодо них [245]. Також у доктрині цивільного процесуального права вважається, що ще одним аргументом на користь конституційності інституту мирової угоди на стадії виконавчого провадження є те, що мирова угода набирає чинності з моменту її визнання судом. Тобто сторони не самі змінюють рішення, не усувають усю попередню діяльність суду, підписавши мирову угоду, а його змінює суд, який ухвалив це рішення раніше (виносячи ухвалу про визнання мирової угоди), тому конституційні принципи в даному випадку не порушуються [250, с. 80].

Слід розрізняти укладення і визнання мирових угод на будь-якій стадії процесу, в тому числі на стадії виконання рішення, та примусове виконання мирових угод у випадках невиконання їх добровільно.

У першому випадку – укладення мирової угоди на стадії виконавчого провадження – суд здійснює попередній судовий захист, реалізуючи контрольні повноваження.

Ухвала суду про визнання мирової угоди має важливе значення, оскільки нею підтверджується законність домовленості сторін про мирне врегулювання їхнього спору.

Процедура проведення судового засідання з метою вирішення питання про визнання мирової угоди на стадії виконавчого провадження практично не має відмінностей від будь-якого іншого звичайного судового засідання. Головне питання, яке повинен вирішити суд, – *чи нема перешкод для визнання поданої сторонами мирової угоди*. Відповідно до ч. 2 ст. 372, ч.ч. 3, 5 ст. 175 ЦПК суд перевіряє, чи умови мирової угоди не суперечать закону (суд перевіряє, чи дотриманий сторонами процедурний порядок звернення до виконавця, чи дійсно укладена мирова угода, який її зміст, чи зрозуміло, чітко, однозначно, безумовно викладено умови, чи можливе у конкретному випадку укладення мирової угоди (наприклад, не може бути укладена мирова угода в ході виконавчого провадження за результатами розгляду позовів про визнання та перетворювальних позовів, оскільки, зважаючи на їхню правову природу, вони не передбачають примусове виконання), чи сторони не змінюють імперативні вказівки закону своєю мировою угодою (наприклад, неможливе укладення мирової угоди у справах окремого провадження), чи стосується угода предмета спору, чи особи, що її уклали, мають право на її укладення, чи їхнє волевиявлення вільне, чи наявна єдність волі та волевиявлення, чи усвідомлюють сторони умови і наслідки визнання мирової угоди, чи всі умови мирової угоди підлягають примусовому виконанню (якщо сторони включають у мирову угоду умови, які неможливо виконати, то спір не ліквідується, а видозмінюється, віддаляється в часі, проте неминуче виникне в майбутньому), чи в результаті ліквідується спір між сторонами, чи у змісті мирової угоди немає умов щодо оцінки нових доказів чи встановлення нових обставин, оцінки ухваленого судового рішення), чи вони не порушують права, свободи, інтереси інших осіб (чи можуть сторони розпоряджатися об'єктами, правами, щодо яких укладена мирова угода, чи наявні правопідтверджувальні документи, чи умови мирової угоди не утворюють обов'язків для інших осіб, окрім сторін), чи не обмежений представник сторони, який висловив намір вчинити ці дії, у повноваженнях на їх вчинення.

Як слушно зауважує О. Святогор, мирова угода, як складова цивільного процесу, з подальшим її визнанням судом не може бути укладена під умовою, оскільки ухвала суду не може бути умовною [250, с. 79–80].

У ст. 372 ЦПК йдеться про мирову угоду в процесі виконання без вказівки на те, що в її змісті має бути умова про закриття виконавчого провадження. А в Законі України “Про виконавче провадження” передбачено право сторін укласти *мирову угоду про закінчення виконавчого провадження* (ч. 3 ст. 12), тобто таке положення закону дещо обмежує волевиявлення сторін щодо змісту мирової угоди, оскільки Закон вимагає від сторін лише узгодити закриття виконавчого провадження. Вважаємо таке положення закону некоректним і таким, що звужує обсяг можливостей сторін щодо врегулювання спору на власний розсуд. Тому пропонуємо внести зміни до ч. 3 ст. 12 Закону України “Про виконавче провадження”, виклавши її у такій редакції: “сторони мають право укласти мирову угоду, яка визнається судом, ...”.

Видається, що законодавцем не зовсім удало встановлено підсудність розгляду заяви про визнання мирової угоди в процесі виконання. Провадження з розгляду мирової угоди відкривається в межах справи, у якій суд ухвалив рішення, за примусового виконання якого сторони уклали мирову угоду. Суд реалізує свої повноваження у виконавчому провадженні. Так, у ч. 1 ст. 372 ЦПК передбачено, що такі заяви розглядає суд за місцем виконання рішення. Пропонуємо в цьому випадку закріпити правило альтернативної підсудності, за яким заяву про визнання мирової угоди можна було б подавати або до місцевого суду, який розглядав справу і видав виконавчий лист, або до суду за місцем виконання рішення.

Оскільки суд є суб’єктом виконавчого провадження, то сторони можуть безпосередньо подавати заяву до суду, як і на попередніх стадіях процесу. Суд мав би повідомити сторони та виконавця про час і місце розгляду заяви. У зв’язку з цим вважаємо недоцільною вимогу ЦПК щодо обов’язкового подання заяви про визнання мирової угоди в процесі виконання до суду через державного виконавця.

Суд має обов’язок повідомити сторін виконавчого провадження та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання, щоб мати можливість роз’яснити сторонам усі процесуальні та матеріальні наслідки визнання мирової угоди.

Недоліком процедури розгляду заяви про визнання мирової угоди в процесі виконання є відсутність строку, впродовж якого суд зобов'язаний її розглянути. На практиці така прогалина у законі призводить до зниження ефективності виконання. За аналогією з іншими категоріями питань, які вирішуються судом на стадії виконання, для розгляду заяви про визнання мирової угоди пропонуємо встановити 10-денний строк її розгляду і постановлення відповідної ухвали. Вважаємо, що 10-денний строк є оптимальним для розгляду такої категорії процесуальних питань.

Відповідно до ч. 3 ст. 372 ЦПК за результатами розгляду мирової угоди суд постановляє ухвалу відповідно до вимог ЦПК. Знову ж таки, нечітке формулювання норми, відсутність вимог до змісту цієї ухвали створюють труднощі на практиці. Законодавцві слід унести зміни до ЦПК, установивши, що в ухвалі про визнання мирової угоди, окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд в описовій частині має навести умови мирової угоди, поданої суду сторонами, в мотивувальній частині суд повинен оцінити ці умови і навести мотиви, з яких він відхиляє ту чи іншу умову, а в резолютивній частині суд має викласти умови мирової угоди, на яких вона затверджується [226, с. 251–252, 307–313, 401–402, 829–831, 997–999]. Однак не всі науковці згодні з такою позицією. Так, М. О. Рожкова вважає, що в резолютивну частину ухвали про визнання мирової угоди не можуть бути включені умови мирової угоди, що утворюють матеріально-правові наслідки для сторін, бо ця частина ухвали передбачена для викладу владних приписів суду; такі умови можна включати в мотивувальну частину ухвали з вказівкою на визнання їх судом [245]. На нашу думку, таке положення ускладнювало б примусове виконання мирової угоди, оскільки відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України “Про виконавче провадження” у виконавчому документі повинна бути зазначена резолютивна частина рішення (в цьому випадку ухвали). Якщо продовжити логічний ряд розмірковувань, то у випадку, коли в резолютивній частині ухвали не передбачити умов мирової угоди, то їх не буде у виконавчому листі, і їх неможливо буде виконати.

Важливо зазначити, що законна сила рішення суду, ухваленого до визнання мирової угоди на стадії виконавчого провадження, зберігається щодо встановлених у ньому судом обставин, щоб не було зловживань сторонами шляхом подання тотожних позовів.

З моментом визнання судом мирової угоди пов'язані важливі питання подальшої долі попереднього (ухваленого перед визнанням мирової угоди) рішення суду та виданого за ним виконавчого листа в аспекті можливості їх примусового виконання. Пропонуємо у ЦПК унести положення, згідно з яким після визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження сторони не можуть повторно ініціювати процес примусового виконання рішення суду, ухваленого судом до укладення сторонами мирової угоди. Цю прогалину в законодавстві слід ліквідувати, доповнивши ЦПК відповідним положенням.

Судова ухвала про відмову у визнанні мирової угоди має бути мотивованою, суд має обов'язок навести підстави, які спонукали його відмовити у визнанні мирової угоди, зокрема, які конкретно порушення закону було допущено сторонами, які положення угоди порушують права чи свободи осіб.

Слід передбачити в ЦПК положення про те, що сторони можуть подати заяву про постановлення додаткової ухвали суду, якщо суд помилково не вніс до резолютивної частини ухвали якісь положення мирової угоди, які він перевіряв. Проте, за відсутності таких новел у ЦПК цю ситуацію можна вирішити шляхом подання апеляційної скарги на ухвалу суду про визнання мирової угоди в процесі виконання згідно з п. 8 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

Законодавець не уточняє, яку з ухвал можна оскаржити в апеляційному порядку: про визнання мирової угоди, про відмову у її визнанні, чи обидві. Щодо цього положення підтримуємо точку зору В. І. Тертишнікова, який вважає, що у сторін у більшості випадків немає підстав для оскарження ухвали суду про визнання мирової угоди, оскільки суд погодився з розпорядчими діями сторін, за винятком, наприклад, випадку, наведеного вище. У випадках постановлення судом ухвали про відмову у визнанні мирової угоди, суд створює певні так звані перешкоди у здійсненні розпорядчих прав сторін, і вони, відповідно, можуть оскаржити таку ухвалу до суду апеляційної інстанції [270, с. 398–399].

У випадках визнання судом мирової угоди між стягувачем і боржником у процесі виконання виконавче провадження підлягає закінченню (п.п. 1, 2 ч. 1, ч. 3 ст. 49 Закону України «Про виконавче провадження»). Правове значення визнання мирової угоди судом полягає у преклюзивності (сторони вже не можуть повернутися до тотожного спору, до застосування заходів державного примусу) [109].

До повноважень суду, які забезпечують реальне поновлення прав осіб на стадії виконавчого провадження – коли спір уже вирішено, але конфлікт інтересів ще не вичерпано – належить вирішення багатьох важливих складних питань, які розглядаються в порядку цивільного судочинства, серед яких – захист прав сторони мирової угоди, укладеної після ухвалення рішення суду, у випадку невиконання протилежною стороною умов цієї угоди.

Запропоновані міркування автора є однією зі спроб відповіді на численні проблемні питання, які виникають перед судом та іншими суб'єктами в процесі виконання рішення суду.

Мирова угода, укладена під час примусового виконання рішення, є ефективним інститутом цивільного процесуального права, але лише за умови добросовісності контрагентів та якісного правового регулювання. В цьому контексті виникає запитання, чи можна вдатися до державного примусу, якщо одна зі сторін добровільно мирову угоду не виконує?

Відповідь є позитивною, хоч у процесі примусового виконання мирової угоди виникає чимало проблем через відсутність правового регулювання та наукових розробок. Також із проведеного аналізу практики примусового виконання мирових угод, визнаних судами на стадії виконавчого провадження, можна зробити висновок про те, що є низка законодавчих прогалин у цій сфері, не передбачено чіткий дієвий механізм судового контролю за її виконанням.

На сучасному етапі законодавець не відносить мирову угоду до виконавчих документів. До 01.01.2004 р., коли набрав чинності Закон України “Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень” [216] і яким було внесено зміни до Закону України “Про виконавче провадження” [204], мирова угода була в переліку виконавчих документів і невиконання її боржником не створювало проблем, оскільки стягувач міг пред'явити мирову угоду до органів ДВС для її примусового виконання.

Тому є проблема із забезпеченням реалізації права сторони мирової угоди, укладеної під час примусового виконання рішення і визнаної судом, та виконання її умов, якщо протилежна сторона відмовляється добровільно виконувати ці положення.

Є дві позиції науковців (розпочинаючи від дореволюційної правової доктрини і завершуючи сучасною) щодо випадку, коли боржник не виконує свої обов'язки з мирової угоди, укладеної під час виконавчого провадження. Згідно з першою точкою зору кредитор має право звернутися до суду з *новим позовом*, за результатами розгляду якого на підставі судового рішення видається виконавчий лист [3, с. 100]. Відповідно до другої позиції за затвердженою судом мировою угодою на клопотання заінтересованої особи має видаватися *виконавчий лист і немає потреби ініціювати ще одне провадження* [321, с. 147].

Для порівняння, практика господарського судочинства сприйняла позицію першої групи авторів (п. 3.9.6 Роз'яснення Вищого арбітражного суду України "Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України" [213], п. 9 Роз'яснення Вищого арбітражного суду України "Про деякі питання практики застосування статті 121 Господарського процесуального Кодексу України" [215], п. 11 Роз'яснення Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України" [211], п. 3.19 Постанови Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції" [214], п. 7.9 Постанова Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України" [212]).

На нашу думку, для вирішення проблеми щодо можливості примусового виконання мирової угоди у вітчизняному цивільному судочинстві, укладеної на стадії виконавчого провадження, потрібно найперше розмежовувати мирову угоду сторін та ухвалу суду про її визнання. Це два різні юридичні факти. Лише за умови дотримання сторонами законодавчих вимог щодо надання мировій угоді так званої судової форми (складений юридичний факт) – постановлення ухвали суду про визнання мирової угоди – можна говорити про можливість видачі виконавчого листа для її примусового виконання, щоб у сторони з'явилася можливість з допомогою застосування засобів державного примусу спонукати недобросовісного контрагента до виконання своїх зобов'язань за мировою угодою.

У процесуальній літературі простежуються певні погляди щодо примусового виконання умов мирової угоди. Так, Я. П. Зейкан та О. Власов вважають, що примусовому

виконанню підлягає ухвала суду про визнання мирової угоди, до резолютивної частини якої включено всі умови мирової угоди (за аналогією з господарським судочинством) [84; 127, с. 248–249]. Зауважимо, що це лише аналогія, а законодавчих положень, які б регулювали цю процедуру, поки що нема. З 2005 р. є суперечлива судова практика з цих питань [57, с. 35–44].

Щоб вирішити проблему, чи є ухвала про визнання мирової угоди виконавчим документом, чи не є, потрібно розкрити зміст понять “підстава виконання” та “виконавчий документ”. Так, за визначеннями М. Д. Олегова, підстави виконання – це судові постанови та акти інших юрисдикційних органів, які відповідно до прямої вказівки закону підлягають примусовому виконанню в порядку виконавчого провадження. Виконавчий документ – це виданий відповідно до акта уповноваженого органу чи посадової особи (підстави виконання) документ, складений за чітко визначеною формою, на основі якого органи ДВС безпосередньо здійснюють примусове виконання (стягують майно, грошові кошти, примушують боржника вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення) [100, с. 481]. Отже, зі змісту розкритих понять очевидно, що ухвала суду про визнання мирової угоди, навіть якщо до її змісту внесені положення мирової угоди, є підставою виконання, а не виконавчим документом.

На нашу думку, з уваги на теоретичні положення ухвала суду про визнання мирової угоди за правовою природою не належить до рішень про присудження, і на її основі не може відкриватися виконавче провадження, оскільки суд лише визнає (засвідчує) волевиявлення сторін самостійно врегулювати спір і добровільно виконати свої зобов’язання. В змісті ухвал про затвердження мирової угоди суд від імені держави не покладає обов’язок на боржника вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення тощо, а цитує умови мирової угоди сторін, тобто суд, порівняно зі сторонами, які на власний розсуд вирішують спір між собою, здійснює доволі пасивну функцію – визнає або ні мирову угоду. Такі положення мирової угоди за правовою природою не є в одній площині з положеннями виконавчого документа, який підлягає примусовому виконанню.

Тому без унесення конкретизуючих змін і доповнень до п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України “Про виконавче провадження” ухвалу суду про визнання мирової угоди не можна

відносити до виконавчих документів, а коректніше після клопотання заінтересованої особи видавати виконавчий лист.

Уважаємо, якщо б законодавець у ЦПК передбачив обов'язкове подання нового позову в разі добровільного невиконання мирової угоди, то це лише ускладнювало б процедуру та становище стягувача.

Вважаємо, що саме для гарантованості захисту прав усіх суб'єктів під час розгляду питання про примусове виконання мирової угоди, укладеної на стадії виконання рішень і не виконаної добровільно, суд, який розглядає це питання, має за результатами розгляду постановляти ухвалу, зокрема, щоб у заінтересованих осіб була можливість її оскаржити.

За проведення законотворчої роботи слід зважати на вимогу дотримання цілісності самої правової системи, зокрема в сфері виконавчого провадження. Звичайно, однією з вимог, які ставляться до врегулювання державою системи відносин у будь-якій сфері, а особливо ж у тій, яку ми розглядаємо, є прозорість і спрощення регулювання (звичайно, не через ефективність в аспекті і нормативного, і реального захисту прав та інтересів осіб). Дотримуючись цих вимог і маючи за основу основоположний принцип диспозитивності в приватному праві, забезпеченням якого і є процес, нами подано проект новел правового врегулювання процесуального оформлення актів волевиявлення сторін та гарантованої можливості їх примусового виконання.

Тому до вдосконалення правового регулювання цієї сфери суспільних відносин стягувач перед укладанням мирової угоди з боржником на стадії виконавчого провадження повинен ґрунтовно обміркувати такий достатньо ризикований крок, бо його може очікувати небажання боржника добровільно і добросовісно виконувати усі положення визнаної судом мирової угоди і як наслідок – значні витрати на примусове стягнення свого майна.

Отже, для ліквідації прогалин у законодавстві, вважаємо, що законодавцеві потрібно викласти ст. 372 ЦПК у такій новій редакції:

“Стаття 372. Мирова угода в процесі виконання рішення

1. Мирова угода, укладена між сторонами, в процесі виконання рішення подається в письмовій формі до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для визнання. Сторони мають право подати мирову угоду державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду, який

розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для визнання.

Сторони в процесі примусового виконання можуть укласти і подати для визнання судові мирову угоду щодо частини предмета стягнення і про закінчення виконавчого провадження в цій частині. Щодо іншої частини предмета стягнення, відповідно, виконавче провадження продовжується.

2. Суд зобов'язаний повідомити сторін виконавчого провадження та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви. У судовому засіданні суд повинен роз'яснити сторонам процесуальні та матеріальні наслідки визнання мирової угоди. Суд має право перевірити і не визнати мирову угоду, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. Провести судове засідання і постановити відповідну ухвалу суд зобов'язаний упродовж десяти днів із дня надходження в суд мирової угоди сторін.

3. За результатами розгляду мирової угоди суд постановляє ухвалу відповідно до положень цього Кодексу. Окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд в описовій частині має навести умови мирової угоди, поданої суду сторонами, в мотивувальній частині суд повинен оцінити ці умови і навести мотиви, з яких він відхиляє ту чи іншу умову, а в резолютивній частині суд має викласти умови мирової угоди, на яких вона затверджується. Умови мирової угоди вносяться до журналу судового засідання. Ухвала про визнання мирової угоди повинна обов'язково містити вказівку про те, що рішення суду, ухвалене перед визнанням мирової угоди, за яким видано виконавчий документ і відкрито виконавче провадження, вже не підлягає виконанню, а також втрачає чинність цей виконавчий документ. Після визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження сторони не можуть повторно ініціювати процес примусового виконання рішення суду, ухваленого судом до укладення сторонами мирової угоди.

Судова ухвала про відмову у визнанні мирової угоди має бути мотивованою, суд має обов'язок навести підстави відмови у визнанні мирової угоди, зокрема, які конкретно порушення закону було допущено сторонами, які положення угоди порушують права чи свободи осіб.

Ухвала про визнання мирової угоди, а також ухвала про відмову у визнанні мирової угоди можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

4. Мирова угода виконується добровільно особами, які її уклали, в порядку і строки, передбачені мировою угодою.

У разі фактичного виконання мирової угоди виконавче провадження підлягає закінченню, про що державний виконавець вносить відповідну постанову.

5. У випадку невиконання мирової угоди добровільно вона підлягає примусовому виконанню після спливу строку на добровільне її виконання, встановленого сторонами, за правилами цього Кодексу та Закону України “Про виконавче провадження” на підставі виконавчого листа, виданого судом за ухвалою суду про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно.

6. Заява сторони про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, подається до суду, який постановив ухвалу про визнання мирової угоди, у письмовій формі.

У заяві зазначаються: – найменування суду, якому адресується заява; – ім'я (найменування) осіб, які є сторонами мирової угоди, а також ім'я представника сторони, що подає заяву, якщо заява подається представником, їх місце проживання або місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такий відомий; – дата визнання судом мирової угоди, а також строк добровільного її виконання; – докази добровільного невиконання однією із сторін умов мирової угоди; – зміст клопотання; – перелік документів, що додаються до заяви; – підпис сторони або її представника; – дата подання заяви.

До заяви про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, додаються: копія ухвали суду про визнання мирової угоди; документи, що підтверджують невиконання або часткове невиконання мирової угоди.

7. Суд розглядає заяву про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, в судовому засіданні упродовж десяти днів із дня надходження її до суду з повідомленням стягувача та боржника про час і місце судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви.

8. За результатами розгляду заяви суд постановляє мотивовану ухвалу про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, або ухвалу про відмову у видачі виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно. Кожна з цих ухвал можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Суд на підставі ухвали про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, видає виконавчий лист”.

Повноваження суду щодо прийняття відмови стягувача від примусового виконання. Принцип диспозитивності пронизує цивільний процес, і одним із найяскравіших його виявів на стадії виконавчого провадження є передбачена нормативно можливість стягувача самостійно розпорядитися своїми матеріальними правами і процесуальними засобами їх захисту та отримати наслідки такого розпорядження, тобто – відмовитися від примусового виконання рішення суду. Однак, незважаючи на те, що від стягувача залежить виникнення і припинення процесу, кожної наступної його стадії, і зокрема примусового виконання рішення, можливість розпорядитися правами стягувач має лише за санкцією (резолуцією) суду. Тобто відмова стягувача від примусового виконання є одностороннім волевиявленням (наприклад, на відміну від мирової угоди, яка є двостороннім волевиявленням), правом сторони, спрямованим на припинення виконавчого провадження, яке вона може реалізувати лише під контролем суду.

У цьому випадку суд, як суб'єкт правовідносин, здійснюючи функцію попереднього захисту прав осіб, наділений повноваженнями перевірити і прийняти або ні таке розпорядження сторони.

Відповідно до положень чинної редакції ст. 372 ЦПК відмова стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше 3-денного строку передає її до суду за місцем виконання рішення для визнання. Суд має право перевірити і не прийняти відмову стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. За результатами розгляду відмови від примусового виконання суд постановляє ухвалу відповідно до положень ЦПК.

На нашу думку, правове регулювання процедури прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення є недосконалим, оскільки чітко не виписані багато важливих моментів, що спричиняє труднощі на практиці і як наслідок – тягне порушення прав сторін, здебільшого – стягувача.

На нашу думку, вимога ч. 1 ст. 372 ЦПК щодо подання заяви стягувачем на ім'я державного виконавця про відмову від примусового виконання, яку виконавець передає до суду, обмежує стягувача у захисті своїх прав, штучно створюючи додаткову інстанцію перед судом. Оскільки суд є суб'єктом виконавчого провадження, то сторона може безпосередньо подавати заяву до суду, як і на попередніх стадіях процесу. Суд мав би повідомити сторін і виконавця про час і місце розгляду заяви стягувача.

Суд, реалізуючи свої повноваження у виконавчому провадженні, розглядає звернення стягувача щодо відмови від примусового виконання судового рішення. Проте правове регулювання підсудності розгляду заяви стягувача про відмову від примусового виконання не зовсім удале. Провадження з розгляду цієї заяви стягувача відкривається в межах справи, у якій суд ухвалив рішення, за примусового виконання якого сторона вирішила відмовитися від стягнення. У ч. 1 ст. 372 ЦПК передбачено, що такі заяви розглядає суд за місцем виконання рішення. Пропонуємо в такому випадку закріпити правило альтернативної підсудності, за яким заяву про відмову від примусового виконання рішення суду можна було б подавати або до місцевого суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення.

Суд зобов'язаний повідомити сторін виконавчого провадження, державного виконавця та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання, роз'яснити сторонам усі матеріальні та процесуальні наслідки відмови стягувача від стягнення (зокрема, суд роз'яснює стягувачеві зміст ст.ст. 50, 51 Закону України "Про виконавче провадження").

Основне питанням, яке повинен вирішити суд, – установити дійсну волю стягувача і з'ясувати, чи усвідомлює стягувач відмінність між подібними, на перший погляд, інститутами: – відмови стягувача від примусового виконання рішення суду (п. 1 ч. 1 ст. 49 Закону України "Про виконавче провадження"); – письмової відмови стягувача від одержання предметів, вилучених у боржника при виконанні рішення про передачу їх

стягувачеві, або знищення речі, яка мала бути передана стягувачеві в натурі (п. 5 ч. 1 ст. 49 Закону України “Про виконавче провадження”); – повернення виконавчого документа без виконання на вимогу суду або іншого органу (посадової особи), який видав виконавчий документ (п. 9 ч. 1 ст. 49 Закону України “Про виконавче провадження”).

Вважаємо, що українському законодавцеві для гарантування реального поновлення прав осіб потрібно встановити в ЦПК положення про обов’язкове внесення до журналу судового засідання заяви стягувача про відмову від примусового виконання, мотиви, якими він керується, розпоряджаючись своїм правом, підпис стягувача, який засвідчує те, що його ознайомлено судом та що він усвідомлює матеріально-правові та процесуально-правові наслідки вчиненої ним процесуальної дії. За записами в журналі судового засідання вищі судові інстанції матимуть змогу перевірити законність та обґрунтованість ухвали суду.

Ні в ЦПК, ні в Законі України “Про виконавче провадження” не передбачено конкретні критерії, дотримуючись яких, суд повинен перевіряти обставини справи, у якій стягувач відмовляється від стягнення. Формулювання таких критеріїв у ст. 372 ЦПК – “якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб” – дуже загальне, це майже продубльовані положення ст. 23 Конституції України про те, що здійснення прав та свобод людини не повинно порушувати права та свободи інших людей.

Тому в ЦПК законодавцеві доцільно було б передбачити низку питань, які суд повинен вирішити, тобто передбачити конкретний об’єкт судової перевірки під час розгляду питання про прийняття відмови стягувача від примусового виконання рішення на стадії виконавчого провадження.

Для прикладу змоделюємо кілька ситуацій. Так, мати неповнолітньої дитини, яку з якихось причин помилково у виконавчому листі названо стягувачем, відмовляється від примусового стягнення аліментів на користь дитини. Мати неповнолітньої дитини є її законним представником і, звертаючись до суду, вона доповнює неповну процесуальну дієздатність дитини. Зазначимо, що мати не є незамінною особою, що може представляти інтереси дитини. Ці функції може здійснювати, наприклад, інша особа, призначена опікуном дитини, дитячий будинок, у якому проживає дитина, управління освіти органу місцевого самоврядування, усиновитель. Оскільки у матеріальному аліментному правовідношенні кредитором є дитина, то участь у процесі її законного представника не

надає йому право вимоги. Суд зобов'язаний перевірити, чи не порушуються інтереси дитини такою дією її законного представника, якими мотивами керувався представник, відмовляючись від аліментів на користь дитини, чи інтереси дитини є визначальними, чи особа, яка зобов'язана сплачувати аліменти, запропонувала якесь майно або певну суму коштів як одноразовий платіж, щоб згодом не платити, тобто суд має перевірити законність і дотримання інтересів дитини внаслідок укладення такого правочину щодо належного дитині майна.

На практиці виникають труднощі, коли матір дитини у виконавчому листі, виданому судом для примусового стягнення аліментів, зазначено стягувачем. Державний виконавець так і вважає стягувачем матір дитини, яка ініціювала відкриття виконавчого провадження за своєю некоректно сформульованою вимогою приблизно такого змісту: “стягнути на користь матері аліменти для утримання її дитини”, замість такого: “стягнути на користь дитини”. У такому випадку, якщо стягувач, яким номінально за виконавчим листом є мати, помирає, то виконавче провадження підлягає закінченню (п. 3 ч. 1 ст. 49 Закону України “Про виконавче провадження”), а дитина за відсутності належного реагування і захисту може залишитися без засобів для існування. Або якщо такого “стягувача” – матір – позбавлено батьківських прав, то у державного виконавця нема підстав, на перший погляд, припинити примусове стягнення грошових коштів для колишньої матері, а інтереси дитини знову можуть бути незахищеними. З огляду на сказане, щоб не допускати виникнення таких прецедентів на практиці, суд зобов'язаний чітко і правильно визначати сторін у процесі і точно це відтворювати у виконавчому листі.

Наведемо ще один приклад. На стадії виконавчого провадження за рішенням суду про розподіл майна між колишнім подружжям дружина (стягувач) подає на ім'я державного виконавця заяву про відмову від примусового виконання, мотивуючи її тим, що на цей момент вони з боржником проживають разом, примирились і мають намір відновити сімейні відносини, тому зникла необхідність виконання рішення суду, і вона просить суд прийняти відмову від виконання рішення. Суд, розглянувши заяву, заслухавши думки осіб, які беруть участь у справі, встановивши, що стягувачеві роз'яснено наслідки відмови від примусового виконання рішення щодо припинення виконавчих дій державним виконавцем і закінчення виконавчого провадження, зробив висновок, що за вказаних обставин заява про

відмову від примусового виконання рішення є законною, не порушує права і свободи інших осіб і підлягає визнанню, виконавчі дії – припиненню, а виконавче провадження – закінченню [226, с. 403–404, 999–1000].

Не виняток, що стягувач може виявити бажання подарувати борг протилежній стороні – боржникові, щоб зберегти з ним партнерські або дружні відносини, чи з якихось інших особистих міркувань зробити благородний жест, вільно розпорядившись належним йому матеріальним правом на користь боржника; або боржник може вчинити дії, які він зобов'язаний вчинити за рішенням суду, і відтак зникає необхідність застосування засобів примусу щодо боржника; або боржник може припинити вчиняти дії, від вчинення яких він зобов'язаний за рішенням суду утриматися; та інші випадки. Суд, перевіrivши обставини, законність такого волевиявлення, приймає відмову від примусового виконання. Як бачимо, стягувач може керуватися різними мотивами, які спонукають його відмовитися від примусового виконання судового рішення.

Згідно з ч. 3 ст. 372 ЦПК за результатами розгляду відмови від примусового виконання суд постановляє ухвалу. Проте, не конкретизовано, про що саме постановляється ухвала. В такому випадку суд постановляє ухвалу про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження або ухвалу про відмову у визнанні відмови стягувача від примусового виконання.

У нормі ч. 3 ст. 372 ЦПК немає вимог до змісту ухвали про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, що створює труднощі на практиці. Отже, є потреба законодавчо врегулювати цей сегмент процедури шляхом унесення відповідних доповнень до ЦПК.

Розглянемо ситуацію, яка може виникнути на практиці, якщо вимога стягувача є подільною. Для вдосконалення правового регулювання цього питання пропонуємо передбачити можливість стягувача на стадії виконавчого провадження відмовитися від примусового виконання певної частини його вимог. У цій частині суд припиняє виконавче провадження, а щодо іншої – примусове виконання судового рішення продовжує тривати.

Підкреслюємо, що законна сила рішення суду, ухваленого до прийняття відмови стягувача від примусового виконання рішення суду на стадії виконавчого провадження, зберігається щодо встановлених у ньому судом обставин, щоб запобігти поданню тотожних

позовів. У зв'язку з цим у ЦПК слід унести відповідне положення. Відтак очевидний висновок про правове значення прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання, яке полягає у преклюзивності, тобто сторона вже не може повернутися до тотожного спору, до застосування заходів державного примусу для поновлення свого права.

На підставі викладеного аналізу чинного правового регулювання, судової практики та теоретичних міркувань [52, с. 14–23] пропонуємо відокремити інститут прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання від інституту визнання судом мирової угоди, доповнивши ЦПК новою статтею 372-1, яку викласти у такій редакції:

“Стаття 372-1. Відмова стягувача від примусового виконання рішення

1. Письмова заява стягувача про відмову від примусового виконання рішення подається до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для прийняття. Стягувач має право на свій розсуд подати таку заяву державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для прийняття.

2. Суд зобов'язаний повідомити сторін виконавчого провадження, державного виконавця та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви. У судовому засіданні суд повинен роз'яснити сторонам процесуальні та матеріальні наслідки прийняття відмови. Суд має право перевірити і не прийняти відмову стягувача від примусового виконання рішення, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. Провести судове засідання і постановити відповідну ухвалу суд зобов'язаний впродовж десяти днів із дня надходження до суду заяви.

3. До журналу судового засідання обов'язково вноситься заява стягувача про відмову від примусового виконання, мотиви, якими він керується, розпоряджаючись своїм правом, підпис стягувача, який засвідчує те, що його ознайомлено судом і що він усвідомлює матеріально-правові та процесуально-правові наслідки вчинюваної ним процесуальної дії.

4. Під час вирішення питання про прийняття відмови стягувача суд повинен вирішити такі питання: – чи дотриманий стягувачем процедурний порядок звернення; – чи

можлива у конкретному випадку відмова цим суб'єктом від примусового виконання; – чи особа, яка відмовляється від примусового виконання рішення суду, не порушує права, свободи, інтереси інших осіб (наприклад, чи може особа розпоряджатися цими об'єктами, правами, чи є в неї правопідтверджувальні документи); – чи не обмежений представник сторони, який висловив намір вчинити ці дії, у повноваженнях на їх вчинення; – чи вільне волевиявлення стягувача; – чи наявна єдність волі та волевиявлення; – чи усвідомлює стягувач умови і наслідки прийняття відмови від примусового виконання.

5. За результатами розгляду заяви стягувача суд постановляє ухвалу або про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, або ухвалу про відмову у визнанні відмови стягувача від примусового виконання відповідно до положень цього Кодексу. В ухвалі про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд в описовій частині має навести мотиви такої відмови, факт повідомлення судом та усвідомлення стягувачем наслідків його відмови від стягнення, в мотивувальній частині суд повинен викласти свою оцінку законності відмови стягувача від примусового виконання та встановлення, чи нема порушень прав чи свобод інших осіб і, якщо вони є, то навести мотиви, з яких суд не приймає відмову стягувача від примусового виконання, зокрема, суд повинен указати, які конкретно порушення закону допущено стороною, які права чи свободи і яких осіб порушуються (у випадку негативного вирішення звернення стягувача), а в резолютивній частині суд має викласти свою резолюцію, визнати відмову стягувача від примусового виконання та закінчити виконавче провадження або відмовити у задоволенні заяви стягувача про відмову від примусового виконання, а також повідомити сторін про можливість і процедуру апеляційного оскарження ухвали. В ухвалі про прийняття відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження суд також має вирішити питання про припинення розшуку боржника (у випадку його оголошення) та про відшкодування витрат за фактично проведені розшукові заходи.

6. У випадку, коли вимога стягувача подільна, він може подати судові для перевірки і вирішення питання про прийняття заяву про відмову від частини предмета стягнення і про закінчення виконавчого провадження в цій частині. Суд за результатами розгляду заяви

стягувача про відмову від частини предмета стягнення постановляє мотивовану ухвалу про прийняття відмови стягувача від примусового виконання частини предмета стягнення або – ухвалу про відмову у задоволенні заяви стягувача про відмову від частини предмета стягнення. Щодо іншої частини предмета стягнення за умови прийняття судом відмови стягувача від частини предмета стягнення, відповідно, виконавче провадження продовжується. Сторони виконавчого провадження мають право оскаржити постановлену ухвалу суду в апеляційному порядку.

7. Ухвала про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження або ухвала про відмову у визнанні відмови стягувача від примусового виконання можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 19-1 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Висновки до третього розділу

1. Підводячи підсумки проведеного аналізу повноважень суду, пов'язаних із зверненням рішень до виконання та відкриттям виконавчого провадження, зазначимо, що без суду неможливо звернути рішення до виконання, суд є ключовим суб'єктом цього етапу процесу. Суд шляхом видачі виконавчого листа дає можливість стороні продовжити процес захисту свого порушеного права і домогтися реального його поновлення.

Розмежовано повноваження суду щодо видачі: “кількох виконавчих листів” (із точним зазначенням у кожному, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом – ч. 2 ст. 368 ЦПК), “дублікату виконавчого листа або судового наказу” (видається у випадку втрати судового виконавчого документа – ст. 370 ЦПК) та “нового виконавчого листа” (видається у випадках відстрочки, розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання – ст. 373 ЦПК).

Запропонована нова редакція ч. 2 ст. 368 ЦПК, у якій враховано положення про те, що суди мають право видавати виконавчі листи тільки за судовими актами про присудження, які набрали законної сили, на підставі заяви уповноваженої особи, а також

розширено перелік випадків, за яких суд видає кілька виконавчих листів, і перетворено цей перелік з вичерпного у невичерпний.

2. З проведеного аналізу правового регулювання інституту негайного виконання рішення суду (виконання рішення до набрання ним законної сили) можна зробити висновок, що механізм, передбачений ЦПК 1963 р., порівняно з сучасним, був досконалішим та ефективнішим на практиці, бо в особи було значно більше гарантій саме негайної виконуваності рішення, а не тільки пришвидшеного початку цієї процедури. Істотним недоліком чинного законодавства, який слід усунути, є те, що, окрім скороченого строку відкриття виконавчого провадження, для, власне, негайного виконання рішення нічого більше не встановлено: ні скорочених строків проведення виконавчих дій та виконавчого провадження загалом, ні вимоги щодо вчинення виконавчих дій в день відкриття виконавчого провадження. До ст. 368 ЦПК необхідно внести норму про те, що за рішенням, допущеним до негайного виконання, виконавчий лист видається в день його ухвалення. Суд слід наділити повноваженням у певних екстрених випадках на його розсуд допускати рішення до негайного виконання, передбачивши чіткі умови та критерії, а також відкрити перелік категорій справ, у яких допускається негайне виконання рішення.

3. Суд, реалізуючи свої повноваження щодо виправлення недоліків, допущених під час оформлення або видачі виконавчого документа, про визнання його таким, що не підлягає виконанню, та про стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом, також здійснює попередній захист прав осіб.

У результаті аналізу судової практики та нормативних джерел обґрунтовано, що правом на звернення із відповідними заявами наділені лише сторони виконавчого провадження, запропоновано застосування судом відповідних наслідків у випадку недосконалості заяви. Сформульовано пропозиції щодо оптимізації процедури розгляду заяв, зокрема щодо строку судового розгляду; запропоновано надати право апеляційного оскарження ухвали про відмову в задоволенні заяви про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню; заповнено прогалину в правовому регулюванні щодо чинності виконавчого документа, у якому є помилки, які згодом ухвалою виправлено, та виконавчого документа, який визнано таким, що не підлягає виконанню, тощо. На основі аналізу судової практики виявлені типові недоліки виконавчих листів і судових наказів.

Суд може вносити не будь-які зміни до виконавчого документа, але тільки такі, що упорядковують виконавчий документ відповідно до рішення суду. Якщо ж у рішенні суду та, відповідно, у виконавчому листі є певні недоліки, то суд має відмовити в задоволенні заяви, поданої в порядку ст. 369 ЦПК (виправлення помилки у виконавчому листі), і роз'яснити право особи на звернення до суду із заявою про постановлення ухвали про виправлення описок чи арифметичних помилок у судовому рішенні (ст. 219 ЦПК) чи про ухвалення додаткового рішення (ст. 220 ЦПК) – залежно від недоліку в рішенні.

На основі прикладів охарактеризовано підстави для судового визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню.

Інститут стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом застосовується як наслідок – у випадках задоволення заяви про виправлення помилки у виконавчому документі або у випадку визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню.

Стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом (ст. 369 ЦПК) і поворот виконання рішення (ст.ст. 380 – 382 ЦПК) – два різні процесуальні інститути з різними підставами і процедурою їх застосування.

4. Здійснення судом попереднього судового захисту виявляються і під час розгляду заяви про видачу дубліката виконавчого документа в судовому засіданні. Адже видача дубліката виконавчого документа не є тільки формальною механічною дією, оскільки суд зобов'язаний з'ясувати низку питань, від яких залежить поновлення прав стягувача, захист інтересів боржника, щоб не було допущено повторного звернення стягнення на майно боржника. Єдиною підставою для видачі дубліката є втрата виконавчого документа (ч. 1 ст. 370 ЦПК). Тому новела від 04.11.2010 р. (про видачу у разі встановлення кількох місць роботи чи отримання доходів боржника в справах про стягнення аліментів) логічно суперечить першому реченню ч. 1 ст. 370 ЦПК, яке є загальною нормою. Цим реченням слід було б доповнити ст. 368 ЦПК, у якій передбачено підстави для видачі кількох виконавчих листів. Запропоновано викласти ст. 370 ЦПК у новій редакції, передбачивши можливість реалізації особою права на звернення до суду в межах строку виконавчої давності (інакше, якщо особа не просить поновити строк, то суд залишає заяву без розгляду), 10-денний строк судового розгляду звернення; зміст заяви; обставини, які має

встановити суд; процесуальний результат розгляду заяви – відповідну ухвалу та її зміст; один із наслідків – визнання судом недійсним первісного виконавчого документа і неможливості проводити за ним стягнення навіть у випадку його виявлення.

5. Суду належить виключне повноваження щодо поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання. Без поновлення судом пропущеного строку виконавчої давності стягувач не мав би можливості поновити свої права шляхом примусового виконання рішення суду у випадку поважності причин, через які він пропустив цей строк. Саме до компетенції суду, а не, наприклад, державного виконавця чи інших органів державної влади (посадових осіб) належать повноваження щодо оцінки наведених стягувачем обставин і причин пропуску строку та доказів на підтвердження поважності цих причин. З огляду на універсальність судової юрисдикції, вважаємо, що суд може вирішувати питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення до виконання виконавчого документа, виданого будь-яким органом, а не виключно судом. Тому норма, яка міститься у ч.ч. 2, 3 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження”, позбавляє особу можливості захистити свої права і має бути виключена.

Розмежовано інститути: поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання (надається ще одна можливість пред'явити до виконання виконавчий документ) та переривання строку давності пред'явлення виконавчого документа до виконання (час, що минув до переривання строку, до нового строку не зараховується).

6. Провівши аналіз повноважень суду з визнання мирової угоди в процесі виконання (ст. 372 ЦПК), можемо підсумувати, що цей інститут має певну специфіку і тому процедура визнання мирової угоди судом потребує належного детального правового регулювання та, відповідно, законодавчого вдосконалення.

Нині розуміння законодавцем суті захисту і поновлення прав суб'єктів цивільно-правових відносин є певною мірою неповне. Саме тому для цілісного захисту прав та інтересів сторін, насамперед стягувача, необхідно передбачити інститут примусового виконання умов мирової угоди сторонами, встановивши в ЦПК відповідні повноваження суду.

Суд виконує функції органу, що своїм компетентним рішенням вводить у силу документ, який має правову природу договору сторін. Визнаючи мирову угоду ухвалою, суд надає їй властивість обов'язковості, а постановляючи ухвалу про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, і видаючи виконавчий лист, – додаткові гарантії виконання мирової угоди.

7. Суд наділений вагомими повноваженнями, здійснюючи які, може істотно впливати на хід і подальшу долю виконавчого провадження, зокрема перевіряє законність волевиявлення стягувача і за результатами перевірки постановляє ухвалу або про визнання відмови стягувача від примусового виконання (у такому випадку виконавче провадження підлягає закінченню), або про відмову у визнанні (ст. 372 ЦПК).

Відмова стягувача від примусового виконання є його правом як сторони процесу, реалізація якого має матеріально-правові (стягувач відмовляється від можливості застосування заходів примусу для поновлення його права) та процесуально-правові (закінчення виконавчого провадження, яке не може бути розпочате знову) наслідки для сторін. Це право стягувач може реалізувати лише під контролем суду.

Правове регулювання процедури прийняття відмови стягувача від примусового виконання недосконале. Пропонуємо законодавцеві доповнити ЦПК ст. 372-1, у якій: надати можливість стягувачу звертатися із заявою про прийняття відмови від стягнення безпосередньо до суду, а не через державного виконавця; встановити альтернативну підсудність, наділивши повноваженнями щодо розгляду такого звернення суд, який розглянув справу і видав виконавчий документ, або суд за місцем виконання рішення – за вибором сторони; у статті ЦПК установити обов'язок суду роз'яснити стягувачу матеріально- та процесуально-правові наслідки відмови від примусового виконання, а також відмінність цього правового інституту і його наслідків від суміжних; передбачити положення про детальне фіксування такого волевиявлення сторони у журналі судового засідання; встановити десятиденний строк для розгляду і вирішення цього питання; чітко окреслити об'єкт судової перевірки під час розгляду питання про прийняття відмови стягувача від примусового виконання; передбачити два види ухвал суду за результатами розгляду – і про позитивне, і про негативне вирішення клопотання стягувача, зміст ухвал і

можливість їх апеляційного оскарження, а також право стягувача на відмову від частини предмета стягнення.

РОЗДІЛ 4

КОМПЕТЕНЦІЯ СУДУ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

4.1 Вирішення судом питань, які виникають під час підготовки до здійснення заходів примусового виконання рішень

За підготовки до примусового виконання рішень, як і за відкриття чи закінчення виконавчого провадження, суд виконує ключову роль, бо уповноважений вирішувати такі важливі питання, зокрема: про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (перед переданням дитини стягувачеві у справах про відібрання дитини); про оголошення розшуку боржника або дитини; про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи; про тимчасове обмеження боржника-фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи у праві виїзду за межі України.

Вирішення судом питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. На стадії виконання рішень у справах про відібрання дитини може виникати необхідність у влаштуванні дитини до дитячого або лікувального закладу перед переданням її стягувачеві. Ця необхідність зумовлена станом дитини, що перебуває у стресовій ситуації, у зв'язку з чим у неї може погіршуватися стан здоров'я. Зважаючи на законодавчі гарантії першочергового забезпечення інтересів дитини, саме до компетенції суду належить вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу.

Сімейний Кодекс України [255] (далі – СК) передбачає правове регулювання низки ситуацій, у яких можливе порушення питання про відібрання дитини (ст. 163, ч. 3 ст. 161, ч. 1 ст. 162, ст. 167, ст. 170). У житті дитини такий період надзвичайно важкий, особливо у психологічному аспекті. Тому важлива наявність досконалого правового регулювання здійснення судом повноваження на стадії виконання рішень про відібрання дитини щодо влаштування її до дитячого або лікувального закладу.

У ст. 374 ЦПК, ч. 2 ст. 77 Закону України “Про виконавче провадження” передбачено, що під час виконання рішень про відібрання дитини у разі потреби

державний виконавець може звернутися до суду з поданням щодо вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого чи лікувального закладу.

Ми вважаємо некоректним законодавче положення щодо суб'єкта звернення до суду, оскільки воно обмежує право сторін, дитини на захист своїх прав. Механізм, який створений наведеними вище нормами, передбачає можливість лише державного виконавця звернутися до суду із поданням про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Інші учасники виконавчого провадження позбавлені права звертатися безпосередньо до суду з такими клопотаннями. Вони можуть подавати заяви про тимчасове влаштування дитини до дитячого чи лікувального закладу державному виконавцеві. Він, відповідно, реагуючи на надходження заяви, звертається з поданням до суду. Часові межі між отриманням клопотання заінтересованої особи про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу та зверненням державного виконавця до суду з поданням про це чинне законодавство не містить. У зв'язку із такою прогалиною у правовому регулюванні можливі зловживання державного виконавця, його зволікання із поданням, чим можуть порушуватися інтереси дитини. В заінтересованих осіб є право оскаржити дії або бездіяльність виконавця згідно зі ст.ст. 383–389 ЦПК, що потребує чимало часу.

За наявності імперативної вказівки ЦПК щодо єдиного суб'єкта звернення до суду для вирішення цього питання, як зазначає Ю. В. Білоусов, суд постановляє ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі через те, що заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства і роз'яснює заявникові його право звернутися з клопотанням про тимчасове влаштування дитини до дитячого чи лікувального закладу до державного виконавця, у провадженні якого перебуває цей виконавчий документ [289, с. 721].

Передбачена законом існуюча процедура звернення до суду через державного виконавця, на нашу думку, надто тривала у часі, що не сприяє ефективності примусового виконання рішення суду, немає оперативності у вирішенні цього важливого питання щодо дитини.

Тому пропонуємо наділити правом на звернення із заявою до суду про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу, окрім державного виконавця,

особу, яка захищає права дитини (батьки, інші родичі, усиновителі, піклувальники, органи опіки та піклування тощо).

Ні у ЦПК, ні у Законі України “Про виконавче провадження” не вказано, який саме суд уповноважений вирішувати питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Однак, у п. 8.3. Інструкції з організації примусового виконання рішень від 02.04.2012 р. № 512/5 [142] передбачено, що повноваженням розглядати таке подання виконавця наділено суд за місцем виконання рішення. В літературі також висловлюється думка, що, зважаючи на положення ч. 2 ст. 20 Закону України “Про виконавче провадження”, виконання рішення, яке зобов’язує боржника вчинити певні дії, провадиться державним виконавцем за місцем здійснення таких дій, робиться висновок про те, що державний виконавець звертається з поданням до суду за місцем проведення таких дій [184, с. 573]. Вважаємо, що для підвищення рівня гарантованості судового захисту з уваги на інтереси дитини в цьому випадку слід, по-перше, правило про підсудність такої категорії звернень установити на рівні закону (ЦПК), а не підзаконного нормативно-правового акта (Інструкції), по-друге, встановити *альтернативну підсудність*: суд, який ухвалив рішення про відібрання дитини, або суд за місцем виконання рішення.

У ч. 2 ст. 374 ЦПК встановлено десятиденний строк розгляду і вирішення судом цього питання. З огляду на високу імовірність важкого стану дитини (наприклад, дитина могла зазнати жорстокого поводження з нею, отримати тілесні ушкодження від батьків, які є хронічними алкоголіками або хворими на психічні хвороби, тривалий час бути замкненою без їжі тощо) і нагальну необхідність надання їй медичної допомоги, сприяння психологічній адаптації у випадку виконання рішення про відібрання дитини, вважаємо такий строк розгляду судом питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу неприпустимо тривалим.

На нашу думку, законодавцеві слід змінити цю норму і передбачити положення, яке б спонукало суд *негайно* розглянути і вирішити це питання, а інших учасників, зокрема державного виконавця та орган опіки і піклування – з’явитися у судові засідання. Суд зобов’язаний відкласти судовий розгляд у випадку неявки державного виконавця та представника органу опіки і піклування.

Слід також зважити на положення п. 5 ч. 1 ст. 367 ЦПК, згідно з яким суд допускає негайне виконання рішень у справах про відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала. Суд, як правило, допускає негайне виконання у випадку, коли перебування дитини у боржника згубно впливає на її психічне або фізичне здоров'я.

Пропонуємо також урегулювати питання, пов'язане з результатами процесуальної діяльності суду у вигляді постановлення відповідної ухвали за вирішення такої категорії питань, доповнивши ст. 374 ЦПК.

З огляду на наведені аргументи вважаємо доцільним змінити ст. 374 ЦПК та викласти її у такій редакції:

“1. Питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу вирішується судом, який ухвалив рішення про відібрання дитини, або судом за місцем виконання рішення за заявою особи, яка захищає права дитини (батьки, інші родичі, усиновителі, піклувальники, органи опіки та піклування тощо) або за поданням державного виконавця.

2. Суд не пізніше, ніж на наступний робочий день із дня отримання заяви чи подання розглядає це питання в судовому засіданні з викликом заінтересованих осіб і за обов'язковою участю представників органів опіки та піклування. Неявка сторін не є перешкодою для вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу.

3. За результатами розгляду заяви заінтересованої особи або подання державного виконавця суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення заяви чи подання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу або ухвалу про відмову у задоволенні заяви чи подання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Ухвали можуть бути оскаржені заінтересованими особами в апеляційному порядку відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 293 ЦПК” [58, с. 91–94].

Компетенція суду щодо вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини. В умовах розвитку ринкової економіки в Україні та становлення демократичних засад функціонування суб'єктів ринкових відносин, скасування тотального контролю державного апарату за дотриманням договірної дисципліни, у провадженні судів

перебуває значна кількість справ щодо стягнення боргів. Через недобросовісність боржників рішення судів добровільно не виконуються, боржники зникають разом із майном. Для поновлення прав кредитора у таких ситуаціях у законодавстві України передбачено інститут розшуку боржника.

Інститут розшуку дитини – не менш важливий, бо захисту підлягають найбільш незахищені члени суспільства. Видається, законодавцем об'єднано ці два інститути, зважаючи на процедуру оголошення розшуку, проте, вважаємо, це не зовсім виправдано, оскільки майнові інтереси та інтереси дитини – непорівнянні об'єкти.

Певним аспектам інститутів розшуку боржника, його майна, дитини присвятили свої наукові праці такі вчені: А. В. Агапов, В. Д. Андрущак, А. М. Беляков, К. Л. Голубєва, Л. А. Грігор'єв, О. В. Гріщай, А. В. Грішин, С. А. Дудкіна, В. В. Єжов, І. М. Ільїнська, Д. А. Марданов, А. Л. Орьол, Ю. М. Поспєлов, В. В. Прохоренко, П. Скобліков, А. В. Фадєєв, Д. Г. Фільченко, С. Я. Фурса, С. В. Щербак, Ф. І. Юсупов та інші. Незважаючи на наявність певних теоретичних розробок інституту розшуку, він не має вичерпної теоретичної розробки та належного нормативного регулювання у вітчизняному праві. Вважаємо, законодавцеві необхідно заповнити існуючий правовий вакуум. Нижче подаємо наші міркування щодо шляхів вирішення цих проблем.

Щодо нормативного визначення поняття “розшук”, то ні в ЦПК, ні в Законі України “Про виконавче провадження” немає його визначення. Згідно з п. 1.3 Порядку розшуку боржника-фізичної особи [201] *розиук громадянина-боржника* – це комплекс розшукових заходів, які проводяться з метою встановлення місцеперебування боржника. Вважаємо це визначення *тавтологічним*: “розшук... – це комплекс розшукових заходів...”.

З огляду на зміст норми ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” *підставою для оголошення розшуку боржника або дитини* є відсутність відомостей про їхнє місце проживання або перебування чи місцезнаходження. Проте нормативно не передбачено умови, що суд оголошує розшук боржника або дитини лише у випадку наявності документального підтвердження підстави розшуку (відсутності відомостей). Так, для прикладу, п.п. 2, 5 ч. 1 ст. 47 Закону України “Про виконавче провадження” підтверджують нашу позицію про те, що суд може оголосити розшук боржника, якщо

виконавчі дії, проведені виконавцем, не завершилися успіхом, а не тільки, коли відсутні відомості про об'єкт розшуку.

Документальне підтвердження факту неможливості внаслідок проведених державним виконавцем заходів отримання інформації про місце проживання або перебування чи місцезнаходження боржника або дитини потрібне і для уникнення безпідставного оголошення розшуку, і для захисту прав боржника, з якого за ч. 3 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” стягуються витрати, пов'язані з розшуком.

Пропонуємо у зв'язку з викладеним доповнити ч. 1 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” і викласти її у такій редакції: “У разі відсутності відомостей про місце проживання або перебування чи місцезнаходження боржника, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини державний виконавець після вчинення усіх можливих дій щодо отримання відповідної необхідної інформації (наприклад, подання запитів), які виявилися безрезультатними, та задокументувавши факт цієї безрезультатності в акті, звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини”.

Тобто, якщо комплексно аналізувати положення Закону України “Про виконавче провадження”, можемо зробити висновок про те, що державний виконавець, перш ніж звертатися до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини або виносити постанову про розшук майна боржника, має вчинити певні дії для встановлення необхідної інформації, зокрема надсилати запити до різних органів. Наведемо кілька прикладів із законодавства: ч. 1 ст. 55, ч. 3 ст. 63 Закону України “Про виконавче провадження”, п. 3.12, 7.14, 7.15, 8.4 Інструкції з організації примусового виконання рішень. Наприклад, відповідно до п. 3.12. названої Інструкції перед зверненням до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника-фізичної особи або дитини, державний виконавець вживає заходів, спрямованих на встановлення фактичного місцезнаходження боржника-фізичної особи або дитини щодо: отримання відповіді на запит від відповідних територіальних органів МВС України щодо місця реєстрації особи; отримання інформації від учасників виконавчого провадження та інших осіб, у тому числі усно (в такому випадку отримана інформація відображається в акті державного виконавця), про можливі місця перебування боржника; перевірки наявності боржника за можливими місцями його

перебування, встановленими під час проведення виконавчих дій; отримання інформації щодо місця роботи боржника; отримання інформації про боржника з інших джерел.

Як очевидно із наведених нормативних положень, державний виконавець надсилає запити до різних органів без попередньої санкції (дозволу) суду з метою отримання офіційної інформації з офіційних джерел. Така діяльність щодо збору інформації шляхом надсилання запитів не є розшуком. *Лише у випадку, коли відповіді на запити державного виконавця не міститимуть необхідну запитувану інформацію, може бути ініційована перед судом процедура оголошення розшуку боржника або дитини через органи внутрішніх справ*, оскільки державний виконавець за законодавством України не є суб'єктом оперативно-розшукової діяльності і не наділений повноваженнями здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Ч. 1 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” передбачено, що у разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування чи місцезнаходження боржника-фізичної особи, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини державний виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини. Тобто, згідно з чинною редакцією Закону немає обмежень за категорією справ, а підставою для звернення до суду є лише відсутність відомостей.

Недоліком у правовому регулюванні інституту розшуку дитини, вважаємо, є відсутність переліку виконавчих документів, за якими оголошується розшук дитини. За чинним законодавством суд на власний розсуд вирішує, у яких категоріях справ і за якими виконавчими документами необхідно оголосити розшук дитини. На нашу думку, ЦПК слід доповнити переліком виконавчих документів, за якими суд зобов'язаний оголосити розшук дитини у випадку відсутності відомостей про місце її перебування, зокрема: виконавчі документи, які містять вимоги про передачу дитини одному з батьків, про відібрання дитини, про визначення місця проживання або порядку виховання дитини. Зазначимо, що, наприклад, за виконавчим листом про стягнення аліментів не може бути оголошено розшук дитини, оскільки об'єктом виконання є обов'язок боржника вносити періодичні платежі, а не визначення місцеперебування дитини.

Відповідно до чинного законодавства державний виконавець зобов'язаний звернутися до суду за заявою стягувача або за власною ініціативою за наявності

відповідних підстав. У разі невиконання державним виконавцем свого обов'язку звернутися до суду його бездіяльність відповідно до ч. 4 ст. 40 Закону України "Про виконавче провадження" може бути оскаржена заінтересованою особою до відповідного суду у 10-денний строк. Важливо встановити момент часу, з якого розпочинає спливати цей 10-денний строк. Як слушно зазначається у цивільній процесуальній літературі, обчислення строку бездіяльності державного виконавця здійснюється з моменту подання стягувачем заяви про оголошення розшуку боржника або дитини [278, с. 429].

Ми пропонуємо розширити коло суб'єктів права на звернення до суду, надавши право звернутися до суду із заявою про оголошення розшуку стягувачеві. Наділення правом звернення до суду в таких категоріях справ лише виконавця звужує права стягувача.

У ст. 375 ЦПК не передбачено випадок постановлення судом *ухвали про припинення розшуку боржника*. Однак, на практиці виникають ситуації, коли стягувач відмовляється від примусового виконання, суд відповідно до ст. 372 ЦПК приймає таку відмову, а механізм припинення розшуку на законодавчому рівні не передбачено. Проте у підзаконному нормативно-правовому акті – у п. 4.1 Порядку розшуку боржника-фізичної особи, який видано 27.08.2008 р., як підстава для закриття розшукової справи, зазначена така *ухвала – про припинення розшуку за відмовою стягувача від стягнення*.

Наведемо приклад із судової практики. Так, районний суд, розглянувши матеріали подання державного виконавця ДВС про оголошення розшуку боржника, встановив таке. За ухвалою райсуду оголошено розшук боржника за несплату аліментів на утримання неповнолітніх дітей, оскільки він відсутній за місцем реєстрації та останнім місцем проживання. Стягувач звернулася із заявою про припинення розшуку боржника, мотивуючи тим, що вона (мати) категорично відмовляється від стягнення аліментів на її користь на утримання доньки і сина в розмірі 1/3 частини зі всіх видів його заробітку. З уваги на наведене суд вважає, що оскільки стягувач (позивачка) у справі про стягнення аліментів з боржника категорично відмовилась від аліментів, керуючись ст. 375 ЦПК, ухвалив припинити розшук боржника (Ухвала Городоцького районного суду Львівської області від 19.03.2007 р. у справі № 6-2 2007 р. [115]). На нашу думку, у наведеному прикладі суд неправильно зробив посилання на ст. 375 ЦПК, оскільки у ній не передбачено порядок вирішення питання про припинення оголошеного розшуку боржника. У

наведеному прикладі суд неправильно визначив суб'єктний склад правовідносин, бо стороною (співпозивачами, стягувачами) є діти, а не їхня мати. Вона є їхнім законним представником. Суд мав би ще перевірити, чи не порушують такі її розпорядчі дії права та інтереси дітей.

У законодавстві не врегульовано процедури відшкодування витрат на фактично вже проведені розшукові дії у випадках відмови стягувача від примусового виконання. Пропонуємо ст. 372 ЦПК доповнити нормою про те, що в ухвалі про прийняття відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд має вирішити питання і *про припинення розшуку боржника (у випадку його оголошення) та про відшкодування витрат за фактично проведені розшукові заходи*. Ініціювання наказного провадження в таких випадках, на нашу думку, є додатковою гарантією стягнення витрат на розшук, якщо це питання не було вирішене в ухвалі суду.

Якщо суд постановляє ухвалу про відмову у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини, то вона повинна бути мотивованою. Для цього в ЦПК мають бути чітко виписані підстави для відмови у задоволенні такого клопотання або критерії, якими має керуватися суд під час вирішення цього питання.

Наголосимо, що законодавець розрізняє *порядок* оголошення розшуку боржника та дитини (*за ухвалою суду*) та порядок розшуку майна боржника, зокрема транспортного засобу (*за постановою державного виконавця*).

Розшук фізичної особи-боржника, дитини та розшук транспортних засобів боржника здійснюють органи внутрішніх справ. Постанова про розшук обов'язкова до виконання.

За *ухвалою суду* з боржника стягуються витрати органів внутрішніх справ, пов'язані з розшуком боржника-фізичної особи, дитини за виконавчими документами про відібрання дитини або транспортних засобів боржника (ч. 3 ст. 40 Закону України "Про виконавче провадження").

Як бачимо, у наведеній нормі законодавець не уточнює, у якій саме ухвалі – в *ухвалі про оголошення розшуку* чи у якомусь іншому судовому акті (постановленому пізніше за результатами звернення суб'єкта, який здійснював розшук) – на боржника покладається обов'язок відшкодувати витрати на його розшук. В ухвалі про оголошення розшуку

боржника або дитини чи майна об'єктивно неможливо передбачити наперед усі витрати, пов'язані із проведенням розшуку. Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 96 ЦПК *судовий наказ* може бути видано, у разі якщо заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника. На нашу думку, логічно було б у ч. 3 ст. 40 Закону України "Про виконавче провадження" слова "за ухвалою суду" замінити словами "за судовим наказом".

Ця прогалина у правовому регулюванні на практиці призводить до відмов судом у задоволенні клопотання виконавця щодо відшкодування витрат на розшук, оскільки на момент оголошення розшуку невідомо, скільки становитимуть витрати на здійснення розшуку боржника і сума вказаних витрат ДВС у поданні не зазначається [281].

Отже, чинна нова редакція Закону України "Про виконавче провадження" передбачає дві моделі розшуку та стягнення витрат за його проведення:

1) розшук боржника-фізичної особи, дитини, розшук транспортних засобів боржника здійснюють *органи внутрішніх справ* (ч. 2 ст. 40 Закону), витрати органів внутрішніх справ стягуються з боржника *за ухвалою суду* (ч. 3 ст. 40 Закону);

2) розшук боржника-юридичної особи, а також іншого майна боржника організовує *державний виконавець* (ч. 2 ст. 40 Закону), а витрати на організацію такого розшуку належать до *витрат, пов'язаних із організацією та проведенням виконавчих дій* (п. 4 ч. 4 ст. 41 Закону), та стягуються з боржника у порядку, встановленому цим Законом (ч. 3 ст. 40 Закону), тобто про стягнення з боржника витрат, пов'язаних із організацією та проведенням виконавчих дій, державний виконавець виносить *постанову*, яка затверджується начальником відповідного відділу ДВС (ч. 5 ст. 41 Закону).

Видається, що законодавець не є послідовним щодо питання *розиуку дитини*, що викликає низку питань і різні варіанти тлумачення норм: у ч. 1 ст. 40 Закону України "Про виконавче провадження" конкретизовано, що *за виконавчими документами про відібрання дитини* державний виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини; у ч. 2 цієї ж статті Закону передбачено, що *розиук дитини здійснюють органи внутрішніх справ* без уточнення, за якими виконавчими документами, отже – у *всіх випадках*; у ч. 3 знову є уточнення: витрати органів внутрішніх справ, пов'язані з розшуком дитини *за виконавчими документами про відібрання дитини*, стягуються з

боржника за ухвалою суду; у п. 4 ч. 4 ст. 41 Закону до витрат, пов'язаних із організацією та проведенням виконавчих дій, законодавець відносить кошти, за які здійснено оплату проведення розшуку дитини (без уточнення, у яких справах), і у ч. 5 ст. 41 встановлено процедуру стягнення з боржника цих витрат – за постановою державного виконавця.

З наведених норм у нас виникає питання: який суб'єкт – органи внутрішніх справ чи державний виконавець, за якими виконавчими документами здійснюють розшук дитини та у якому порядку з боржника стягуються витрати, пов'язані з розшуком дитини? З цього приводу слід відшліфувати законодавчу техніку, щоб у процесі правозастосування не виникали проблеми із захистом прав дитини.

Вважаємо редакцію ст. 375 ЦПК недосконалою, оскільки з її змісту неможливо однозначно з'ясувати всі процедурні питання щодо оголошення розшуку. Без одночасного сприйняття ст. 375 ЦПК та ст. 40 Закону України "Про виконавче провадження" проблематично робити висновки про механізм оголошення розшуку боржника або дитини. У цій статті ЦПК не зазначені ні суб'єкти, які мають право на звернення до суду з таким клопотанням, ні форми та вимоги до змісту заяви, ні перелік підстав розшуку, ні вид судового акта за результатами звернення, ні додаткові вимоги до змісту цього судового акта з огляду на специфіку питання судового розгляду. За загальними правилами законодавчої техніки в кодексі має бути чітко окреслено важливі аспекти (перелічені вище) певного інституту, а вже конкретизація процедури щодо різних випадків, щоб не переобтяжувати кодекс, встановлюється у законах. Такий недолік несприятливо впливає на оперативність і результативність розшуку боржника або дитини і, отже, на ефективність виконавчого провадження загалом [47, с. 21–28].

Тому, зважаючи на наведені вище міркування, вважаємо, що ст. 375 ЦПК слід викласти у такій редакції:

"1. Суд розглядає подання державного виконавця або заяву стягувача про постановлення ухвали про розшук боржника або дитини у разі відсутності відомостей про місце проживання (знаходження), реєстрації боржника, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини (зокрема: за виконавчими документами, які містять вимоги про передачу дитини одному з батьків, про відібрання дитини, про визначення

місця проживання або порядку виховання дитини тощо) впродовж 10 днів із дня надходження до суду подання або заяви.

2. Суд для вирішення питання про оголошення розшуку повинен витребувати від державного виконавця всі необхідні документи, які підтверджують вчинення державним виконавцем усіх можливих дій щодо отримання необхідної інформації про боржника, його майно або дитину і які виявилися безрезультатними.

3. За результатами розгляду цього питання суд постановляє мотивовану ухвалу про оголошення розшуку боржника або дитини або ухвалу про відмову у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини.

4. В ухвалі про оголошення розшуку боржника або дитини суд, окрім даних, передбачених ст. 210 ЦПК, зазначає такі відомості: дату і місце народження, місце реєстрації та фактичне місце проживання стягувача; дату і місце народження, місце реєстрації та фактичне місце проживання, останнє місце праці боржника; дату і місце народження, фактичне місце проживання дитини.

5. Розшук боржника або дитини оголошується за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання (перебування) боржника або дитини чи місцезнаходженням їхнього майна, або за місцем проживання (перебування) стягувача.

6. Ухвала суду про оголошення розшуку боржника або дитини та ухвала суду про відмову у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Українське законодавство, яке регулює процедуру розшуку боржника або дитини, на стадії виконавчого провадження потрібно змінювати і доповнювати з уваги на викладені міркування, що, своєю чергою, є запорукою збільшення ефективності виконання судових рішень.

Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи. Гарантією фундаментального права людини на приватність, зокрема на недоторканність житла, у виконавчому провадженні є законодавчо передбачене повноваження суду щодо надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи.

У правовій державі гарантією дотримання принципу законності є те, що суд здійснює функцію контролю за втручанням виконавчої влади (ДВС) у сферу прав осіб (права на територіальну приватність). На відміну від аналогічних повноважень інших органів, судовий контроль передбачає найкращі гарантії незалежності, неупередженості, належної процедури. В порядку попереднього захисту прав осіб суд у кожному конкретному випадку повинен перевіряти, чи викликане таке втручання гострою соціальною необхідністю.

Численні універсальні міжнародні документи проголошують право на приватність та його складову – *територіальну приватність* – як невід’ємні права людини (ст. 12 Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. [120]; ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. [176]; ст. 8 Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [155] тощо).

У ст. 30 Конституції України відображені положення про захист права на територіальну приватність [156]. З конституційної норми випливає, що законодавець надає громадянам ширші гарантії права на територіальну приватність порівняно з нормами міжнародних документів, оскільки забороняє проникнення не лише до житла, а й до іншого володіння особи. Це, своєю чергою, ускладнює роботу суду та державного виконавця, оскільки, на відміну від поняття “житло”, визначення *поняття “інше володіння особи”* немає у вітчизняному законодавстві.

У практиці ЄСПЛ *поняття “житло”* звичайно означає місце, де людина проживає осіло. ЄСПЛ *поняття “житло”* тлумачить як місце, де особа постійно проживає, незалежно від форми чи підстави такого проживання, в тому числі облаштоване особою помешкання, навіть якщо таке облаштування було здійснене з порушенням національного законодавства [243]; приміщення за наявності права власності, де особа мала намір проживати [240]; власність, яку особа щороку займає впродовж значного проміжку часу [241]; деякі приміщення, інша нерухомість, пов’язані з професійною діяльністю особи, зокрема офіси адвокатів, комерційні службові приміщення [242].

Поняття “житло” в українській мові означає приміщення, пристосоване, призначене для життя людей; дім, оселя; взагалі місце для проживання, перебування [257, с. 533].

За законодавством України неможливо однозначно стверджувати, чи *поняття “житло”* тотожне *поняттю “місце проживання”*, окрім того, у різних галузях права джерела вкладають різний зміст у ці поняття (ст.ст. 379 ст. 29, 380–382 ЦК). Окрім того, Верховний Суд дає неоднакові роз’яснення щодо цього поняття (п. 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10 “Про судову практику у справах про злочини проти власності” [221]; п. 11 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 р. № 2 “Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства”).

Як *“інше володіння”* слід розуміти такі об’єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо [210].

Як слушно зауважує В. Т. Маляренко, право особи на недоторканність житла може бути як *законно обмежене*, так і *незаконно порушене* [171].

Наведені міркування науковців отримали нашу підтримку і подальший розвиток, особливо в аспекті надання судом дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи як гарантії права на територіальну приватність [51, с. 35–38].

Під *порушенням недоторканності житла чи іншого володіння особи* слід розуміти протиправне таємне або відкрите проникнення в чуже житло чи інше володіння без згоди власника на такі дії або всупереч закону [171]. Проте, якщо особи, які проживають у житлі, не заперечують проти проникнення в їхнє житло, то в такому випадку рішення суду не потрібне.

У випадку, коли йдеться про *житло*, то відповідно до п. 10 ч. 3 ст. 11 Закону України “Про виконавче провадження” передбачене *право державного виконавця* звертатися до суду з поданням про постановлення вмотивованого *рішення* про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної або іншої особи, в якій перебуває майно

боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, стосовно якої складено виконавчий документ про її відібрання.

Вважаємо, не зовсім правильною позицію законодавця щодо: 1) віднесення повноваження державного виконавця щодо звернення до суду з таким поданням до *прав* державного виконавця. Це його обов'язок; 2) постановлення судом вмотивованого *рішення* за результатами розгляду подання державного виконавця про примусове проникнення до житла чи іншого володіння. На нашу думку, це черговий недолік законодавчої техніки. У справі не можуть бути два рішення, це питання процедурне, ним не вирішується справа по суті, бо судовий розгляд на момент відкриття виконавчого провадження закінчено і на підставі рішення суду воно відкрите. Усі питання, віднесені до компетенції суду на стадії виконання, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал. Тому вважаємо, що і питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння не є винятком і за результатами його вирішення суд має постановляти ухвалу, а не рішення. На підставі наведених аргументів пропонуємо внести зміни до п.п.10 та 15 ч. 3 ст. 11 Закону України "Про виконавче провадження", у яких слова "вмотивованого рішення" замінити словами "вмотивованої ухвали", а також п. 10 ч. 3 ст. 11 перенести до ч. 2 ст. 11, де передбачені обов'язки державного виконавця.

Незважаючи на наведені недоліки норм, вважаємо, що законодавець у такий спосіб передбачає істотну гарантію права на недоторканність, повагу до житла особи, встановлюючи, що питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи за виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

Зазначимо, що у нині чинній редакції ч.1 ст.376 ЦПК встановлено гарантію судового захисту права на повагу до житла боржника-фізичної особи, а не лише прав третіх осіб, у яких знаходяться майно чи кошти або дитина, тобто осіб, які не є учасниками виконавчого провадження, як це було до внесення змін у первісній редакції від 2004 р. (ч. 1 ст. 376 в редакції Закону № 3538-IV від 15.03.2006 р.).

Для вирішення такої категорії справ законодавством встановлена виключна територіальна підсудність. Вважаємо, що це положення дещо обмежує права сторін

виконавчого провадження, у зв'язку з чим пропонуємо закріпити *альтернативну підсудність*.

Суд негайно розглядає подання, зазначене в ч. 1 ст. 376 ЦПК, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця. З цієї норми можна зробити висновок, що судові засідання відбувається в день надходження подання до суду. У випадку неявки державного виконавця судові слід постановляти ухвалу про відкладення розгляду.

Процесуальний порядок судового розгляду цього питання без участі сторін та інших заінтересованих осіб ефективний на практиці, оскільки оперативно забезпечує майнові інтереси стягувача, дитини.

На нашу думку, ст. 376 ЦПК слід доповнити положенням про результат процесуальної діяльності суду у формі відповідної ухвали суду. Також слід передбачити і вказати на можливість апеляційного оскарження як ухвали про надання санкції на проникнення, так і про відмову.

Лише за наявності дозволу (санкції) суду, який ми пропонуємо надавати у формі ухвали суду, державний виконавець має право примусово проникнути до житла чи іншого володіння боржника – фізичної особи або іншої особи, у якої перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб.

Зважаючи на проведений аналіз спеціальної літератури та нормативні джерела, пропонуємо викласти ст. 376 ЦПК у такій редакції:

“Стаття 376. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної особи або особи, у якої знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, під час виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом, який розглянув справу і видав виконавчий документ, або судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

2. Суд негайно розглядає подання, зазначене в частині першій цієї статті, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця.

3. Вирішуючи питання про надання дозволу на примусове проникнення, суд у кожному конкретному випадку має встановлювати: чи на об'єкт, зазначений у поданні державного виконавця, поширюється правовий режим житла чи іншого володіння фізичної особи; які причини необхідності саме примусового проникнення; чи реально існує необхідність у проникненні до житла чи іншого володіння; у зв'язку з чим державний виконавець не може потрапити до житла чи іншого володіння фізичної особи добровільно; чи поінформовані особи, які не є учасниками виконавчого провадження, про звернення стягнення на майно боржника, що знаходиться у них, або про повернення дитини.

4. За результатами розгляду подання державного виконавця суд постановляє мотивовану ухвалу про надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної особи або особи, у якої знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, або ухвалу про відмову у наданні такого дозволу. Ухвали суду можуть бути оскаржені заінтересованими особами в апеляційному порядку відповідно до п. 23 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

За умов досконалого правового врегулювання цих питань ефективно запрацює увесь механізм примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, у яких виникає потреба проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Вирішення судом питання про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Через прогалину у правовому регулюванні в Україні існує неоднозначна судова практика щодо результатів розгляду подань державних виконавців про тимчасове обмеження боржників у праві на виїзд за кордон і вилучення закордонного паспорта. Цю прогалину заповнено 04.11.2010 р. Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про виконавче провадження” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)”, яким доповнено ЦПК ст. 377-1 “Вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України” та відповідним повноваженням наділено державного виконавця – п. 18 ч. 3 ст. 11 Закону України “Про виконавче провадження”.

Проаналізуємо судову практику до 04.11.2010 р. щодо вирішення окресленого

питання. Для зручності сприйняття згрупуємо ухвали суду.

1. Суди обмежували боржників у праві на виїзд за кордон, робивши посилання на ст.ст. 33, 124 Конституції України, ч. 1 ст. 368, ст. 217 ЦПК, п. 5 ч. 1 ст. 6 Закону України “Про порядок виїзду з України та в’їзд в Україну громадян України” [217], п. 8 ст. 19 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” від 03.04.2003 р. № 661-IV [209].

2. Суди відмовляли у задоволенні подання державних виконавців про обмеження права боржника виїжджати за межі України, мотивувавши ненаданням суду доказів, які б стверджували, що у боржника є закордонний паспорт, який перешкоджає виконанню стягнення суми боргу з нього на користь стягувача, та що вилучення закордонного паспорта надасть можливість Відділу ДВС виконати дії, передбачені Законом України “Про виконавче провадження”, з метою виявлення майна боржника для погашення суми боргу (Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 27.08.2008 р. у справі № 6-26/08 [115]; Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 27.08.2008 р. у справі № 6-23/08 [115]; Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 20.08.2008 р. у справі № 6-22/08 [115]; Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 16.12.2008 р. у справі № 6-50/08 [115]), або ненаданням доказів того, що боржник ухиляється від сплати боргу (Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 23.12.2009 р. у справі № 2-3735/08 [115]).

3. Суди порушували правила про юрисдикцію, підсудність і допускали інші порушення.

4. Суди в ухвалях зазначали, що законодавством не передбачено ні відповідних повноважень суду, ні державного виконавця щодо процедури обмеження боржника залишати територію України (Ухвала Кіровоградського районного суду Кіровоградської області від 29.05.2009 р. у справі № 6-42/2009 р. [115]). Ми вважаємо такі дії суду неправомірними, навіть на той час, коли ще ЦПК не було доповнено ст. 377-1. Оскільки питання, поставлене на вирішення суду в поданні виконавця, належить до процесуальних питань, пов’язаних із виконанням судових рішень у цивільних справах, а також відповідно до ч. 4 ст. 6 Закону України “Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України” від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ [217] суд уповноважено здійснювати тимчасове

затримання або вилучення паспорта у випадках, передбачених ч. 1 цієї статті, то суд мав би саме так мотивувати своє рішення. Тобто до законодавчого врегулювання цього питання суди по-різному підходили до його вирішення, іноді постановляючи взаємовиключні ухвали.

Спільним листом Міністерства юстиції України та Адміністрації Державної прикордонної служби України “Щодо запровадження єдиного порядку застосування державними виконавцями деяких норм чинного законодавства” від 27.05.2008 р. № 25-32/463 25-5347 [319] запроваджено механізм взаємодії державного виконавця, суду та прикордонної служби. Так, відповідно до абз. 3 цього Листа наявність в особи невиконаних зобов’язань, покладених на неї судовим рішенням, є підставою для обмеження її у праві виїзду за межі України, причому питання щодо такого обмеження вирішується судом. Виконавець надсилає копію ухвали суду для виконання до Адміністрації Державної прикордонної служби України.

З аналізу абз. 12 та абз. 13 Листа Міністерства юстиції України “Щодо виїзду за кордон осіб, які мають невиконані зобов’язання, в тому числі зі сплати аліментів, покладені на них рішеннями судів” від 06.06.2008 р. № 25-32/507 [318] випливає, що одним із заходів, передбачених ст. 217 ЦПК, може бути тимчасове обмеження особам (боржникам) у праві виїзду за межі України з вилученням паспортного документа чи без такого, причому таке обмеження можливе на підставі судового рішення за поданням державного виконавця.

На нашу думку, в цьому Листі є кілька неузгодженостей з ЦПК, які полягають у тому, що: 1) згідно зі ст. 217 ЦПК суд, який ухвалив рішення, у самому рішенні зазначає, які саме заходи слід ужити для забезпечення виконання рішення суду, обґрунтувавши необхідність застосування відповідних процесуальних заходів з вказівкою на конкретні їх види; 2) державного виконавця на стадії ухвалення рішення ще немає, тому суд не може “за поданням державного виконавця” в рішенні передбачити ті чи інші заходи; 3) якщо у справі вже ухвалене рішення, яким вирішено матеріальні права та обов’язки сторін, то ще одне рішення у цій самій справі бути не може, в такому випадку слід було б постановляти ухвалу (за аналогією з іншими питаннями, які суд вирішує на стадії виконавчого провадження в порядку, передбаченому Розділом VI ЦПК); 4) моменти ухвалення рішення судом і

вирішення ним питання про встановлення обмеження для боржника у праві виїзду за кордон за поданням державного виконавця значно розділені в часі.

Унаслідок прогалини у правовому регулюванні на той час (ЦПК ще не було доповнено ст. 377-1) органи виконавчої влади здійснили невластиву їм функцію – створили у листах норму, якою уповноважили суд розглядати питання про обмеження боржника у праві на виїзд за межі України та державного виконавця – звертатися з відповідним поданням.

Перейдемо до аналізу чинної редакції ст. 377-1 ЦПК та п. 18 ч. 3 ст. 11 Закону України “Про виконавче провадження”. Державний виконавець у процесі здійснення виконавчого провадження має право у разі ухилення боржника від виконання зобов’язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника-фізичної особи або керівника боржника-юридичної особи за межі України до виконання зобов’язань за рішенням. На нашу думку, наведена норма не позбавлена недоліків. Уважаємо, що вона суперечить ст.ст. 30, 35, 36 ЦПК і теоретичним положенням про сторін і третіх осіб.

Підтвердимо свою позицію прикладами із практики. В одній зі справ суд заборонив директорові ПП виїжджати за межі України до виконання зобов’язання щодо виплати заборгованості по заробітній платі, посилаючись на лист Головного управління юстиції у Вінницькій області “Про тимчасове обмеження керівників підприємств-боржників у праві виїзду за межу України до моменту повного розрахунку по заробітній платі” (Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 12.10.2009 у справі № 12 – 30 2009 р. [115]).

В іншій аналогічній справі суд також задовольнив подання виконавця про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України директора ТОВ “Українська геофізична компанія”, оскільки “в ході примусового виконання встановлено, що директором ТОВ не здійснюються заходи з погашення заборгованості по заробітній платі за рішеннями судів, заборгованість тільки зростає” (Ухвала Балаклійського районного суду Харківської області від 02.10.2008 р. у справі № 6-70/2009р. [115]). Вважаємо, що в такому випадку суд вчинив неправомірно, бо неправильно визначив суб’єктний склад цивільного процесуального правовідношення. У цій справі відповідачем (у виконавчому провадженні – боржником) є

не директор, а юридична особа – ТОВ. Окрім того, директор – не обов’язково учасник товариства, він може бути найманим працівником і працювати за трудовим договором. Невиконане зобов’язання щодо виплати зарплат працівникам лежить на юридичній особі. Тому положення про те, що наявність у особи невиконаних зобов’язань, покладених на неї судовим рішенням, є підставою для обмеження її у праві виїзду за межі України, не може бути застосоване до директора, оскільки він у цій справі міг мати лише процесуальний статус третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору на стороні відповідача. І якщо б ця юридична особа подала регресний позов до директора, і якщо б вона виграла процес, лише тоді на стадії виконавчого провадження виконавець міг би звертатися до суду з таким поданням, а суд за наявності підстав – його задовольняти.

Неправильне, на нашу думку, положення про заборону керівникові юридичної особи (боржника) виїжджати за кордон нагадує нам про норму ст. 109 ЦПК УРСР від 18.07.1963 р. про участь третіх осіб у трудових справах, згідно з якою суд виявляв ініціативність, оминаючи обов’язкову зараз процедуру подання і вирішення регресних позовів.

Вважаємо, що доцільніше було б, якби повноваженням щодо вирішення питання про обмеження боржника у праві на виїзд за кордон був наділений суд, який розглянув справу і ухвалив рішення, а не суд за місцезнаходженням ДВС.

На підставі наведеного пропонуємо змінити ст. 377-1 ЦПК, виключивши слова “або керівника боржника-юридичної особи”, змінивши підсудність, і викласти її у такій редакції:

“Суд, який ухвалив рішення, в судовому засіданні розглядає подання державного виконавця про тимчасове обмеження боржника виїжджати за кордон із вилученням паспортного документа чи без такого.

Розгляд заяви відбувається за відсутності заінтересованих осіб. Суд зобов’язаний розглянути подання не пізніше наступного дня із дня його надходження до суду за участю державного виконавця.

За результатами розгляду подання суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення подання державного виконавця і встановлення тимчасової заборони боржникові виїжджати за кордон із вилученням паспортного документа чи без такого або

ухвалу про відмову у задоволенні подання державного виконавця, які можна оскаржити в апеляційному порядку.”

На нашу думку, наведені нами аргументи та запропонована нова редакція ст. 377-1 ЦПК сприятимуть дотриманню законності в процесі захисту прав осіб на стадії виконання рішень.

4.2 Вирішення судом питань, пов'язаних із настанням обставин, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішень

Попередній судовий захист під час примусового виконання рішення виявляється також у вирішенні судом питань, пов'язаних із обставинами, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішення. До цієї групи повноважень суду ми включаємо вирішення судом питань про: відстрочку, розстрочку виконання рішення, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення; про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках, та інше майно; про заміну сторони виконавчого провадження; про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами. Поки суд не вирішить котресь із названих питань, рішення не може бути виконане.

Важлива і відповідальна роль суду в таких випадках полягає в тому, що сторони можуть сподіватися на захист своїх прав, незважаючи на труднощі, які виникають під час примусового виконання рішення. Лише суд наділений повноваженнями оцінювати докази, подані на підтвердження обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його (виконання) неможливим.

Вирішення судом питань про відстрочку, розстрочку виконання рішення, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення. Ефективність правозастосовної практики найпромовистіше виявляється на стадії виконання рішень. До виключної компетенції суду у виконавчому провадженні належить вирішення питань, пов'язаних із настанням обставин, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання

рішення, зокрема про відстрочку, розстрочку виконання рішення, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення. Суд уповноважений в кожній ситуації на власний розсуд оцінювати підстави для зміни перебігу виконання рішення.

Різні аспекти названих інститутів були предметом дослідження у процесуальній літературі. Зокрема, цією проблематикою займалися такі науковці: В. А. Гучинський, Є. В. Дячук, В. В. Захаров, П. Ільїнський, О. В. Ісаєнкова, Н. В. Кожевнікова, А. А. Максуров, Н. Д. Налобін, Є. Новікова, М. Юков, В. Присянко, С. Я. Фурса, С. В. Щербак та інші. Однак, повноваження суду в цьому контексті на стадії виконання вивчено фрагментарно. У нашому дослідженні зроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання цих інститутів і наведені міркування стосовно шляхів вирішення проблем теорії та практики їх застосування.

Згідно зі ст. 373 ЦПК, ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження” за наявності обставин, що утруднюють виконання рішення (хвороба боржника або членів його сім’ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо), за заявою державного виконавця (за його ініціативою або за заявою сторін, поданою державному виконавцеві) або за заявою сторони суд, який видав виконавчий документ, у десятиденний строк розглядає питання про відстрочку або розстрочку виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення в судовому засіданні з викликом сторін і у виняткових випадках може відстрочити або розстрочити виконання, змінити чи встановити спосіб і порядок виконання рішення.

Для того, щоб з’ясувати сутність повноважень суду під час виникнення необхідності вирішення згаданих питань, вважаємо за необхідне насамперед визначити зміст понять “відстрочка виконання рішення”, “розстрочка виконання рішення”, “спосіб виконання рішення”, “порядок виконання рішення”. Зазначимо, що нормативного визначення змісту цих понять поки що не має, незважаючи на нагальну потребу в цьому. Підтвердженням є неоднозначне застосування цих норм у судовій практиці.

З метою уніфікації застосування законодавчих положень про обставини, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають здійснення примусового виконання рішення, вища судова інстанція дає такі роз’яснення названих вище понять які, фактично, зараз є аксіоматичними для різних видів судочинства [212]. Так, *відстрочка* – це

відкладення чи перенесення виконання рішення на новий строк, який визначається судом (наприклад, відстрочка може надаватись за рішенням, у якому судом визначено певний термін звільнення приміщення, повернення майна тощо).

На нашу думку, чіткіше та більш удале визначення поняття “відстрочка” міститься у теорії цивільного процесу. Так, А. Н. Балашов під *відстрочкою виконання* розуміє перенесення органом, який видав виконавчий документ, початку строку виконання на пізнішу дату, ніж передбачено загальними правилами виконавчого провадження; впродовж періоду часу, на який надана відстрочка, виконавчі дії не вчиняються, заходи примусового виконання не застосовуються [201, с. 132].

Наслідки надання судом відстрочки виконання передбачені у: п. 3 ч. 1 ст. 23; ч. 3 ст. 25; п. 5 ч. 1 ст. 26; п. 13 ч. 1 ст. 37, ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження”.

Наведемо приклад надання відстрочки виконання рішення з судової практики. Так, рішенням місцевого суду у справі за позовом К. до інституту (бюджетної установи) про відшкодування шкоди, спричиненої ушкодженням здоров'я під час виконання трудових обов'язків, вирішено стягнути з відповідача на користь позивача заборгованість із відшкодування шкоди та моральну шкоду. Представником боржника було подано до суду заяву про відстрочку виконання судового рішення у зв'язку з тим, що боржник є бюджетною установою з чітко визначеною системою фінансування, бюджетні асигнування для зазначених виплат виділяються на підставі затвердженого кошторису, який складається на один рік. Оскільки сума коштів згідно з рішенням суду не була передбачена в кошторисі на поточний рік, виконання рішення нині утруднено, тому представник боржника просить суд відстрочити виконання судового рішення на півроку для внесення вказаної суми у кошторис на наступний рік і виплати стягувачеві. Суд задовольнив заяву [226, с. 406–407].

Прикладами обставин, які ускладнюють виконання рішення суду і є підставами для надання відстрочки, можуть бути і такі, як хвороба дитини у справі про виселення відповідачів із неповнолітньою дитиною; ініціювання оформлення самочинного будівництва у справі з вимогою знести самочинно зведену будівлю тощо.

Одним із чотирьох інститутів, передбачених ст. 373 ЦПК, відповідно – повноважень суду, є вирішення судом питання про наявність підстав для надання розстрочки виконання рішення. *Розстрочка* означає виконання рішення частками, встановленими судом, із

певним інтервалом у часі. Строки виконання кожної частки також повинні визначатися судом. Водночас слід зважати на те, що розстрочка можлива за виконання рішення, яке стосується предметів, що діляться (гроші; майно, не визначене індивідуальними ознаками; декілька індивідуально визначених речей тощо) (п. 1.2 Роз'яснення Вищого арбітражного суду України “Про деякі питання практики застосування статті 121 Господарського процесуального Кодексу України”).

Без сумніву, розстрочка надається у виняткових випадках і *в розумних межах*. Однак, на практиці судді неоднозначно сприймають поняття “розумна межа”. У судовій практиці є справа, у якій боржник просив суд надати йому розстрочку для виконання рішення строком на **540 місяців (45 років)** у зв'язку зі скрутним фінансовим становищем. Місцевий суд надав розстрочку виконання рішення строком на **48 місяців (4 роки)**, апеляційний суд змінив рішення суду першої інстанції: строк розстрочки збільшено до **480 місяців (40 років)**. Верховний Суд рішення суду першої інстанції залишив у силі [85, с. 1, 20].

Отже, *розстрочкою* виконання рішення є надання судом боржникові можливості здійснювати виконання юрисдикційного акта частинами впродовж визначеного періоду часу, тобто приписи виконавчого документа мають бути виконані боржником у частині та впродовж строку, які встановлені в акті про надання розстрочки.

Слід бути особливо пильним, коли контрагент-боржник за умови надання йому відстрочки чи розстрочки платежу першим звертається з пропозицією укласти мирову угоду, визнає заборгованість, погоджується сплатити штрафні санкції, інфляційні збитки, річні тощо. Такий боржник, зазвичай, може мати на меті отримати прибутки від неодноразового використання в товарно-грошовому обігу значних сум, які він заборгував стягувачеві, а мирову угоду та заяву про відстрочку чи розстрочку виконання використати як тактичний прийом, щоб відтермінувати в часі момент примусового стягнення.

Перш ніж давати визначення зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення, слід з'ясувати, що означає спосіб виконання рішення і порядок виконання рішення, адже спосіб і порядок виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів визначають межі реалізації прав осіб на стадії виконавчого провадження. Саме зміст рішення суду чи інших юрисдикційних органів, яке підлягає примусовому виконанню, визначає застосування конкретних засобів примусу.

Зміст поняття “*порядок*” полягає в тому, що це стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил і т. ін.; упорядкованість, лад; певна послідовність, черговість чого-небудь [260, с. 302–304].

Поняття “порядок виконання рішення” науковці визначають так: це визначена законодавством послідовність і зміст вчинення виконавчих дій державним виконавцем, а також права і обов’язки суб’єктів виконавчого провадження під час їх вчинення [278, с. 349].

На нашу думку, зважаючи на зміст поняття “порядок”, до змісту терміна “порядок виконання рішення” не можуть входити зміст виконавчих дій та права і обов’язки суб’єктів. Уважаємо, що *порядок виконання рішення* – це певна послідовність вчинення виконавчих дій суб’єктами виконавчого провадження, передбачена законодавством.

Наприклад, за надання судом відстрочки або розстрочки виконання рішення загальний порядок виконання рішення змінюється і рішення виконується в особливому порядку. Погоджуємося з позицією науковців про те, що відстрочка і розстрочка виконання рішення є похідними, вужчими поняттями, ніж порядок виконання рішення [278, с. 349].

Поняття “*спосіб*” означає певну дію, прийом або систему прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям, засобом і т. ін. в якій-небудь справі, дії [261, с. 578–579].

Наша позиція щодо визначення поняття “*спосіб виконання рішення*” полягає в тому, що це передбачені законом дії і прийоми, які застосовують суб’єкти виконавчого провадження, і які спрямовані на примусове виконання рішення без згоди боржника. Так, ст. 32 Закону України “Про виконавче провадження” передбачає заходи примусового виконання рішень.

Під зміною способу і порядку виконання рішення згідно з п. 7.1.3 Постанови Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України” слід розуміти прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими (наприклад, зміна способу виконання рішення можлива шляхом видозмінення зазначеної у рішенні форми (грошової чи майнової) виконання, тобто за

відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості).

Зауважимо, що суд, постановляючи ухвалу про зміну способу виконання рішення, не може змінювати зміст цього рішення.

У ст. 373 ЦПК не передбачено вичерпний перелік підстав для надання судом відстрочки або розстрочки виконання, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення. В чинній редакції цієї статті доволі нечітко окреслено ці підстави фразою “обставини, що утруднюють виконання рішення” і в дужках подано примірний перелік таких обставин, зокрема: хвороба боржника або членів його сім’ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо.

Верховний Суд України у п. 10 Постанови “Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження” [218] вказує, що суду під час вирішення заяв державного виконавця чи сторони про відстрочку або розстрочку виконання рішення, встановлення або зміну способу й порядку його виконання потрібно мати на увазі, що їх задоволення можливе лише *у виняткових випадках*, які суд визначає, зважаючи на *особливий характер обставин, що ускладнюють або виключають виконання рішення* (хвороба боржника або членів його сім’ї, відсутність у нього майна, яке за рішенням суду має бути передане стягувачу, стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо). Тобто Верховний Суд України не дає чіткі роз’яснення щодо цих підстав, підкреслюючи роль судового угляду в оцінці цих обставин, що, своєю чергою, не сприяє забезпеченню правильного й однакового застосування відповідного законодавства.

Зазначимо, що в ЦПК важко передбачити виключно всі підстави, оскільки вони мають оціночний характер і їх дуже багато, з огляду на безкінечність кількості життєвих ситуацій.

Підставою для відстрочки, розстрочки, зміни способу та порядку виконання рішення згідно з п. 7.2 Постанови Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України” можуть бути *конкретні обставини, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим у строк або встановленим судом способом*. При цьому згода сторін на вжиття цих заходів

не вимагається, і суд законодавчо не обмежений будь-якими конкретними термінами відстрочки чи розстрочки виконання рішення. Проте, вирішуючи питання про відстрочку чи розстрочку виконання рішення, зміну способу і порядку виконання рішення, *суд повинен урахувати*: матеріальні інтереси сторін, їх фінансовий стан, ступінь вини відповідача у виникненні спору, наявність інфляційних процесів у економіці держави та інші обставини справи.

В літературі наводяться певні критерії обставин, що ускладнюють чи унеможлиблюють виконання. Погоджуємося з позицією Ю. В. Білоусова, що суд під час вирішення цих питань повинен зважати на те, що обставини, які утруднюють виконання рішення, повинні існувати насправді, в реальності та безпосередньо не дозволяти виконувати рішення суду в строки, в обсязі та в порядку, визначених у рішенні. Відповідно суд не може вважати підставами для надання відстрочки або розстрочки виконання рішення, зміни чи встановлення способу і порядку його виконання обставини, які зумовлені суб'єктивним фактором і неправомірною поведінкою з боку сторін. Наприклад, у випадку несвоєчасного одержання сторонами документів виконавчого провадження, внаслідок чого вони були позбавлені можливості використати надані їм законом права, державний виконавець відкладає виконавчі дії відповідно до ст. 35 Закону України «Про виконавче провадження». У цій ситуації не застосовується інститут відстрочки виконання рішення [289, с. 718–719].

Оскарження рішення суду стороною не перешкоджає та не ускладнює реальне виконання такого рішення і тому не може бути підставою для надання відстрочки. У випадку скасування рішення суду вищою судовою інстанцією для захисту прав боржника є інститут повороту виконання (ст.ст. 380 – 382 ЦПК).

Поділяємо позицію В. Просянка, згідно з якою відстрочка чи розстрочка виконання рішення не може бути надана щодо рішень, негайне виконання яких допущене судом (п. 7 ч. 1 ст. 214, ст. 367 ЦПК); а також щодо рішень у справах, які виникли з особистих немайнових правовідносин, – через специфіку способів захисту у таких категоріях справ [223, с. 8].

М. Й. Штефан, Г. С. Волосатий обґрунтовують позицію про те, що для *відстрочки, розстрочки* виконання рішення є підстави, які *ускладнюють* його виконання, а для *зміни*

способу і порядку виконання – обставини, які унеможливають виконання рішення [184, с. 572; 306, с. 540–541]. Ми погоджуємося з точкою зору науковців, проте, з огляду на обґрунтовану нами позицію щодо відстрочки та розстрочки виконання рішення як похідних від порядку виконання, уточнюємо, що, на нашу думку, для зміни порядку виконання необхідна наявність обставин, які ускладнюють виконання рішення.

Вважаємо необхідним у контексті обсягу повноважень суду щодо надання відстрочки, розстрочки виконання, зміни, встановлення способу і порядку виконання рішення на стадії виконавчого провадження зважити на *межі таких повноважень*. Суд, вирішуючи ці питання, на нашу думку, не має права змінювати чи ухвалювати фактично нове рішення, маскуючи такі дії постановленням ухвали про відстрочку, розстрочку, зміну, встановлення способу і порядку виконання рішення. З огляду на принцип диспозитивності, вважаємо, що суд не може ініціювати вирішення цих питань. Відповідне клопотання має подаватися сторонами.

Зі змісту норми ст. 373 ЦПК очевидно, що суд не зобов'язаний задовольняти звернення заявника, оскільки відстрочка, розстрочка виконання рішення, зміна, встановлення способу, порядку його виконання допускаються у виняткових випадках і залежно від обставин справи та обґрунтованості їх доказами.

На нашу думку, ст. 373 ЦПК, ч. 3 ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження”, які імперативно передбачають положення про те, що за іншими рішеннями (окрім судових) відстрочка або розстрочка виконання, встановлення чи зміна способу і порядку виконання не допускаються, безпідставно звужують повноваження суду всупереч конституційному положенню про те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Як під час ухвалення рішення (ст. 217 ЦПК), так і на стадії його виконання (ст. 373 ЦПК) суд наділений повноваженнями щодо надання відстрочки чи розстрочки виконання, визначення порядку і строку його виконання. Хоч це два різні процесуальні інститути, проте вони не виключають один одного в одній і тій самій справі. Наприклад, за ухвалення рішення суд може, мотивуючи і враховуючи думки сторін, надати розстрочку виконання рішення, вказавши конкретні строки виконання (сплати грошових сум), а на стадії

виконавчого провадження можуть змінитися обставини і виникає потреба у зміні способу виконання рішення.

З огляду на викладені аргументи, аналіз судової практики та спеціальної літератури з окресленої проблематики, здійснений нами [48, с. 106–117], пропонуємо викласти ст. 373 ЦПК у такій редакції:

“Стаття 373. Відстрочка і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання

1. У цій статті терміни вживаються у такому значенні:

Відстрочка – це перенесення судом початку строку виконання на іншу дату, визначену судом, пізнішу, ніж передбачено загальними правилами виконавчого провадження; впродовж періоду часу, на який надана відстрочка, виконавчі дії не вчиняються, заходи примусового виконання не застосовуються.

Розстрочка – це виконання рішення частинами та впродовж розумного строку, які встановлені судом в ухвалі про надання розстрочки; розстрочка виконання надається у виняткових випадках і в розумних межах; розстрочка можлива під час виконання рішення, яке стосується предметів, що діляться (гроші; майно, не визначене індивідуальними ознаками; декілька індивідуально визначених речей тощо).

Порядок виконання рішення – це певна послідовність вчинення виконавчих дій суб'єктами виконавчого провадження, передбачена законодавством.

Спосіб виконання рішення – це передбачені законом дії і прийоми, які застосовують суб'єкти виконавчого провадження, і які спрямовані на примусове виконання рішення без згоди боржника.

Зміна способу та/або порядку виконання рішення – це прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими (наприклад, зміна способу виконання рішення можлива шляхом видозмінення зазначеної у рішенні форми (грошової чи майнової) виконання, тобто за відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості).

2. За наявності обставин, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішення суду або іншого юрисдикційного органу (наприклад, хвороба боржника

або членів його сім'ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо), за заявою державного виконавця або за заявою сторони суду, який видав виконавчий документ, розглядає питання про відстрочку або розстрочку виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення в судовому засіданні і у виняткових випадках може відстрочити або розстрочити виконання, змінити чи встановити спосіб і порядок виконання рішення.

3. Заява повинна подаватися у письмовій формі та містити: найменування суду, до якого подається заява; ім'я (найменування) сторін, а також ім'я представника заявника, якщо заява подається представником, їх місце проживання або місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такий відомий; зазначення, у якій справі подається заява; виклад обставин, які ускладнюють або унеможливають виконання рішення, обґрунтування їх поважності, докази на підтвердження цих обставин, зазначення клопотання заявника – відстрочити, розстрочити виконання рішення, змінити, встановити спосіб, порядок його виконання; дата подання заяви; підпис особи, яка її подає.

4. Судове засідання має бути проведене впродовж десяти днів із моменту надходження заяви до суду з викликом сторін. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб у судове засідання не є перешкодою для розгляду і вирішення питання судом.

5. За результатами розгляду заяви суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення або ухвалу про відмову у задоволенні відповідної заяви.

Суд, постановляючи ухвалу, не може змінювати зміст цього рішення і повинен ураховувати: матеріальні інтереси сторін, їх фінансовий стан, ступінь вини відповідача у виникненні спору, наявність інфляційних процесів у економіці держави та інші обставини справи. Підставою для відстрочки, розстрочки, зміни способу та порядку виконання рішення можуть бути конкретні обставини, які існують насправді, у реальності та ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим у строк або встановленим судом способом. При цьому згода сторін на вжиття цих заходів не вимагається, і суд не обмежений будь-якими конкретними термінами відстрочки чи розстрочки виконання рішення. Суд не може вважати підставами для надання відстрочки або розстрочки

виконання рішення, зміни чи встановлення способу і порядку його виконання обставини, які зумовлені суб'єктивним фактором і неправомірною поведінкою з боку сторін.

Оскарження рішення суду не перешкоджає та не ускладнює виконання такого рішення і тому не може бути підставою для надання відстрочки чи розстрочки.

Відстрочка чи розстрочка виконання рішення не може бути надана судом щодо рішень, допущених до негайного виконання, а також щодо рішень у справах, які виникли з особистих немайнових правовідносин.

6. Ухвали суду, передбачені ч. 5 цієї статті, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

7. Ухвала суду, постановлена за результатами судового розгляду, невідкладно надсилається сторонам та відповідному органіві державної виконавчої служби за місцем виконання рішення”.

Повноваження суду щодо вирішення питання про звернення стягнення на належні боржникові грошові кошти, що знаходяться на рахунках, та інше майно. Під час виконання рішень у майновій сфері, зокрема, коли виникає необхідність звернення стягнення на належне боржникові від інших осіб майно, зокрема грошові кошти, що знаходяться на рахунках, суд наділений важливими повноваженнями щодо надання дозволу на вчинення таких виконавчих дій.

Так, згідно з новою редакцією ч. 1 ст. 377 ЦПК (ч. 1 ст. 377 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2677-VI від 04.11.2010 р.), а також новою редакцією Закону України “Про виконавче провадження” (ч. 4 ст. 55) за поданням державного виконавця, погодженим із начальником відділу ДВС, суд вирішує питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках цих осіб в установах банків та інших фінансових установах, під час виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб).

Для порівняння, за раніше чинною редакцією ЦПК і Закону законодавець передбачав два випадки, коли суд постановляв ухвалу, якою санкціонував проведення стягнення на грошові кошти з рахунків у банках чи інших фінансових установах: 1) *коли необхідно було звернути стягнення за виконавчими документами, виданими як судом, так і за рішеннями*

інших юрисдикційних органів та осіб на належні боржникові від інших осіб грошові кошти, які перебували на рахунках цих осіб; 2) суд постановляє ухвалу, коли стягнення зверталось на грошові кошти боржника, що були на його рахунках, але за несудовим виконавчим документом, наприклад, виконавчим написом нотаріуса, постановою державного виконавця про стягнення виконавчого збору тощо.

Відповідно до чинної нової редакції Закону (п. 6 ч. 3 ст. 11) та ЦПК на стадії виконання не потрібно звертатися до суду за дозволом звернути стягнення на кошти, що знаходяться на рахунках боржника. Для таких дій державного виконавця достатньо рішення юрисдикційного органу, яким вирішено спір.

У разі звернення до суду державного виконавця з поданням без погодження цього подання начальником відповідного органу державної виконавчої служби суд постановляє ухвалу про залишення подання державного виконавця без руху.

Відповідно до ч. 2 ст. 377 ЦПК суд негайно розглядає подання державного виконавця без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця. Тобто судове засідання повинно бути проведене у день надходження подання державного виконавця. У випадку неявки державного виконавця суд постановляє ухвалу про відкладення судового розгляду. Згідно зі ст. 211 ЦПК, якщо немає поважних причин неявки державного виконавця у судові засідання, суд може постановити окрему ухвалу і надіслати її для реагування до відповідного органу ДВС.

Негативно впливає на рівень ефективності виконавчого провадження за такими категоріями справ відсутність належного правового регулювання, зокрема питань, які має вирішувати суд, постановляючи ухвалу.

Для логічності змісту норми ст. 377 ЦПК її слід доповнити положенням про результати судової діяльності. Законодавцві необхідно встановити, що за результатами вирішення питання про звернення стягнення на належні боржникові від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках, судом постановляється ухвала про задоволення подання державного виконавця або ухвала про відмову у задоволенні подання державного виконавця. В ухвалі про задоволення подання державного виконавця у резолютивній частині суд указує вид стягнення, номери рахунків, з яких може бути звернуто стягнення. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (п. 24 ч. 1 ст. 293 ЦПК). Копія

ухвали надсилається відповідному органів ДВС, сторонам та іншим заінтересованим особам, зокрема особам, які мають рахунки у банках та інших фінансових установах, на які передбачається звернення стягнення, а також банкам та іншим фінансово-кредитним установам.

У контексті повноважень суду на стадії виконання рішень поряд з вирішенням питання про звернення стягнення на належні боржникові від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках цих осіб в установах банків та інших фінансових установах, суд за Законом України “Про виконавче провадження” наділений повноваженням вирішувати питання за поданням державного виконавця під час звернення стягнення на майно боржника, яке знаходиться в інших осіб, незважаючи на те, що у ст. 377 ЦПК не передбачене таке повноваження суду. Це чергова законодавча прогалина. Так, відповідно до ч. 3 ст. 55 Закону України “Про виконавче провадження” готівкові кошти та майно, що належать боржнику від інших осіб, вилучаються державним виконавцем у таких осіб у присутності понятих на підставі ухвали суду. Пропонуємо доповнити ЦПК відповідним повноваженням суду за аналогією зі ст. 377 ЦПК: “Суд негайно розглядає подання державного виконавця про звернення стягнення на майно та кошти, що належать боржнику від інших осіб, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб, за участю державного виконавця”.

Зазначимо, що суд під час вирішення питання про надання дозволу на вилучення державним виконавцем у осіб готівкових коштів і майна, що належать боржникові від них, повинен установити: на яких підставах це майно чи кошти знаходиться у інших осіб, чи право боржника на майно має безспірний характер, чи є документи, які це підтверджують.

У випадку спірності прав боржника на конкретне майно чи спірності питання про те, що майно знаходиться у певної третьої особи, вказаної у поданні державного виконавця, суд не може винести ухвалу про задоволення такого подання. Боржник у такій ситуації має право звернутися до таких володільців майна (орендарів тощо) з відповідним позовом або в передбачених законом випадках може уступити право вимоги кредиторів [12, с. 589; 278, с. 507].

Згідно з позицією А. Ю. Бородая правовідносини, які виникають під час звернення до суду з поданням про звернення стягнення на майно боржника, що знаходиться у інших осіб,

подібні до правовідносин, які виникають за звернення до суду із заявою про зміну порядку і способу виконання рішення суду. Спільною рисою є те, що в обох випадках учасники виконавчого провадження звертаються до суду за наявності обставин, які ускладнюють чи унеможливають вчинення виконавчих дій, спрямованих на виконання рішення суду [185, с. 246–247]. Тому процедуру вирішення цього питання можна за аналогією закону запозичити зі ст. 373 ЦПК.

У зв'язку із наведеним вважаємо доцільним викласти ст. 377 ЦПК у новій редакції:

“Стаття 377. Вирішення питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках, та на готівкові кошти та майно, що належать боржнику від інших осіб

1. Питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках цих осіб в установах банків та інших фінансових установах, або на готівкові кошти чи майно, що належать боржнику від інших осіб, під час виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) вирішуються судом за поданням державного виконавця, погодженим із начальником відділу державної виконавчої служби.

2. Суд негайно розглядає подання державного виконавця без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця.

3. Якщо вирішується питання про стягнення на належні боржникові від інших осіб грошові кошти, які знаходяться на рахунках, суд повинен установити:

- 1) про який рахунок йдеться;
- 2) перевірити наявність документів, які підтверджують належність конкретній особі відповідного рахунку у банку чи іншій фінансовій установі;
- 3) чи належно обґрунтована необхідність звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунку;
- 4) достовірність факту належності боржникові коштів від власників рахунків і чи відповідають документи, що це підтверджують, вимогам закону;
- 5) чи особи, на рахунках яких знаходяться грошові кошти, що належать боржникові, повідомлені про необхідність перерахунку цієї суми для подальшого звернення стягнення на них;

б) причини небажання таких осіб виконувати відповідні розпорядження державного виконавця.

Суд за вирішення питання про надання дозволу на вилучення державним виконавцем у осіб готівкових коштів і майна, що належать боржникові від них, повинен установити:

- 1) на яких підставах це майно чи кошти знаходиться у інших осіб;
- 2) чи право боржника на майно має безспірний характер;
- 3) чи є документи, які це підтверджують.

У випадку спірності прав боржника на конкретне майно чи спірності питання про те, що майно знаходиться у певної третьої особи, вказаної у поданні державного виконавця, суд відмовляє у задоволенні подання.

4. За результатами розгляду подання судом постановляється ухвала про задоволення подання або ухвала про відмову у задоволенні подання державного виконавця. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (п. 24 ч. 1 ст. 293 ЦПК). Копія ухвали невідкладно надсилається відповідному органу ДВС, сторонам та іншим заінтересованим особам” [46, с. 387–391].

Заміна сторони виконавчого провадження. Суд на стадії виконавчого провадження наділений повноваженнями вирішувати питання, пов’язані зі обставинами, за яких відбувається вибуття якоїсь із сторін. Роль суду у цьому випадку дуже важлива, оскільки суд постановляє ухвалу щодо заміни сторони виконавчого провадження, без якої виконавче провадження не може здійснюватися. Державний виконавець самостійно не має права приймати рішення про заміну вибулої сторони її правонаступником.

Інститут правонаступництва у цивільному процесі став об’єктом дослідження таких науковців: С. В. Аносова, Г. Д. Васильєва, А. Л. Грось, І. І. Добролюбов, Ю. В. Кайзер, А. І. Приходько, Д. В. Таріканов, С. В. Тетерін, А. Р. Тубась, Т. Д. Чепіга, у виконавчому провадженні його досліджували такі науковці: І. А. Аксенов, Є. С. Богдан, І. Брусов, Д. Х. Валєєв, Л. А. Ванєєва, К. Каращук, Г. М. Тітова.

У процесуальній літературі практично немає розбіжностей щодо визначення змісту поняття “правонаступництво”. правонаступництво на стадії виконання – це перехід

процесуальних прав та обов'язків у виконавчому провадженні від правопопередника (сторони, яка вибула із виконавчого провадження) до правонаступника (особи, яка замінює стягувача або боржника, нової сторони), в силу правонаступництва у матеріальних правовідносинах, які виступають предметом виконання [278, с. 233; 288, с. 591; 289, с. 729]. До юридичних фактів правонаступництва належать такі, які є підставами виникнення правонаступництва у матеріально-правових відносинах, наприклад, смерть фізичної особи, яка була стороною у правовідносинах, в яких допускається правонаступництво, реорганізація юридичної особи, уступка вимоги, перевід боргу та інші форми переходу прав та обов'язків від однієї особи до іншої.

Так, за загальним правилом суд зобов'язаний відмовити у задоволенні заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні у випадку, якщо її ліквідовано без правонаступництва (виключено з Єдиного державного реєстру, проведено усі заходи з ліквідації – знято з обліку в органах статистики, державної податкової служби, пенсійному фонді, фондах соціального страхування, закрито рахунки в банках) (Ухвала Красноперекопського міськрайонного суду АР Крим від 07.05.2009 р. у справі № 6-36/09 [115]). Проте в правозастосовній практиці трапляються випадки, коли суд в порядку ст. 378 ЦПК здійснює заміну сторони виконавчого провадження навіть тоді, коли правопопередника ліквідовано без правонаступника (Ухвала Верховного Суду України від 16.05.2007 р. [115]).

Відповідно до ч. 1 ст. 378 ЦПК України, ч. 5 ст. 8 Закону України “Про виконавче провадження” у разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження державний виконавець із власної ініціативи або за заявою сторони, а також сама заінтересована сторона мають право звернутися до суду з заявою про заміну сторони її правонаступником.

У випадку звернення до суду із заявою про заміну вибулої сторони правонаступником (наприклад, у випадку смерті стягувача або боржника, оголошення померлим чи визнання безвісно відсутнім стягувача або боржника, припинення існування сторони-юридичної особи) виконавче провадження підлягає обов'язковому зупиненню до розгляду питання по суті вмотивованою постановою про зупинення виконавчого провадження державного виконавця, затвердженою начальником відповідного відділу

державної виконавчої служби, згідно з п. 12 ч. 1 ст. 37, ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження”.

Погоджуємося із твердженням Л. Г. Лічмана та С. О. Погрібного про те, що матеріальне правонаступництво для кредитора не є автоматично підставою для процесуального правонаступництва, яке можливе лише в тому випадку, якщо правонаступник забажає взяти участь у виконавчому провадженні замість вибулого стягувача [288, с. 591]. Тобто суд має враховувати і роз’яснити правонаступникові стягувача, що через дію принципу диспозитивності він може розпорядитися своїм правом на продовження процесу. Якщо правонаступник стягувача відмовиться від участі у виконавчому провадженні, то воно підлягає закінченню на підставі п. 1 ч. 1 ст. 49 Закону України “Про виконавче провадження”. правонаступник боржника такого права не має.

Для правонаступника наслідками заміни сторони у процесі виконання є те, що усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, обов’язкові тією мірою, в якій вони були б обов’язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

Вважаємо, що оскільки чинна редакція ст. 378 ЦПК не встановлює компетентного суду (не містить правила про підсудність), то її слід доповнити відповідним уточненням. З такою категорією звернень слід звертатися до місцевого суду, який розглянув справу і видав виконавчий документ, а у випадку виконання рішень інших органів – до суду за місцем виконання рішення.

У судовій практиці трапляються випадки грубого порушення судом процедури розгляду такої категорії звернень. Так, в одній із справ суддя одноособово без судового засідання вирішив питання про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником; подання було розглянуто без виклику сторін і заінтересованих осіб у день його надходження. Апеляційним судом таку ухвалу було скасовано і передано питання на новий розгляд до суду першої інстанції (Ухвала Апеляційного суду Луганської області від 29.11.2006 р. у справі № 22ц-2418 [115]).

Суд повинен дотримуватися вимоги ч. 2 ст. 378 ЦПК щодо належного своєчасного повідомлення сторін і заінтересованих осіб про час і місце судового засідання, незважаючи на те, що їхня неявка не перешкоджає судовому розглядові (Ухвала Апеляційного суду

Донецької області від 05.06.2006 р. у справі № 22-4940\2006 рік [115]; Ухвала Апеляційного суду Луганської області від 17.01.2007 р. у справі № 22ц-16/07 [115]).

Суд може вирішити питання про заміну сторони виконавчого провадження, як зазначає Ю. В. Білоусов, тільки у тому випадку, коли відома особа правонаступника. Якщо ж така особа невідома, у ході виконання можуть виникнути ускладнення, зокрема вибуття сторони і відсутність відомостей про її правонаступника може призвести до негативних наслідків для протилежної сторони. Так, відповідно до ч. 4 ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження” впродовж строку, на який виконавче провадження зупинено, виконавчі дії не провадяться, накладений державним виконавцем арешт на майно боржника, у тому числі на кошти на рахунках і вкладах боржника в установах банків та інших фінансових установах, не знімається. Тобто у разі неможливості замінити стягувача впродовж тривалого часу боржник залишатиметься обмеженим у реалізації своїх суб’єктивних прав [289, с. 730].

У кожній конкретній ситуації за вирішення питання можливості правонаступництва суд зобов’язаний проаналізувати наведені заінтересованою особою фактичні обставини та зіставити їх із нормами матеріального права (зокрема: ст.ст. 104, 512, 513, 514, 515, 520, 758, 770, 814, 995, 1027, 1205 ЦК України та інші).

Суди під час постановлення ухвали про заміну сторони повинні зважати на *єдину підставу* для цього, передбачену ст. 378 ЦПК, – *вибуття сторони виконавчого провадження*. Відсутність майна у заміненій сторони не є підставою для чергової її заміни судом. В одній справі суд правильно обґрунтував свою позицію так: “посилання апелянта на те, що у даної військової частини відсутні в даний час кошти на рахунку є підставою для повторного звернення рішення до виконання або встановлення іншого порядку виконання даного рішення, що передбачено ст. 373 ЦПК” (Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 03.05.2007 р. у справі № 22-ц-569/2007р. [115]; Ухвала Уманського міськрайонного суду Черкаської області від 23.01.2007 р. у справі № 6-2-2007 [115]). В іншій справі суд помилково замінив боржника-юридичну особу на її засновників, які не є її правонаступниками (Ухвала апеляційного суду Херсонської області від 26.12.2006 р. у справі № 22ц-3035 2006 р. [115]).

У судовій практиці трапилася чергова судова помилка щодо правозастосування. Так, суд задовольнив заяву боржника про заміну його (боржника) як сторону виконавчого провадження у справі про стягнення з нього заборгованості на іншу особу, яка за іншим рішенням суду заборгувала йому (боржникові) грошові кошти. Тобто в інших правовідносинах боржник є кредитором (Ухвала Первомайського міськрайонного суду Харківської області від 05.01.2007 р. у справі № 6-5/2007 р. [115]). У цьому випадку суд не врахував відмінності між інститутом *заміни сторони виконавчого провадження* (ст. 378 ЦПК) та інститутом *звернення стягнення на грошові кошти, належні боржнику від інших осіб* (ст. 377 ЦПК). Суд не мав підстав для заміни сторони. Боржник, який одночасно є кредитором в інших правовідносинах за іншим рішенням суду, не може бути замінений своїм боржником, адже він не вибув із виконавчого провадження і його боржник не є його правонаступником. Суб'єктом права на звернення до суду з поданням про звернення стягнення на грошові кошти, належні боржникові від інших осіб, є виключно державний виконавець, а в наведеному прикладі до суду із заявою звернувся боржник.

Слід чітко розмежовувати два процесуальні інститути: *“внесення виправлення до виконавчого листа”* (ст. 369 ЦПК) та *“заміна сторони”* (ст. 378 ЦПК). Вважаємо, що, коли сторона під час виконавчого провадження змінює прізвище (Ухвала Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 04.06.2007 р. у справі № 2-4630/2003р. [115]) або у виконавчих документах неповно чи неправильно зазначено назву юридичної особи (Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 27.04.2007 р. у справі № 6-46(07 [115]), суд має внести виправлення до виконавчого листа в порядку ст. 369 ЦПК. На нашу думку, застосування судом у цьому випадку інституту заміни сторони (ст. 378 ЦПК) безпідставне, бо сторона не вибула, немає жодного правонаступника, сторона залишилася тією ж самою, лише з іншим прізвищем, тому таку судову практику вважаємо помилковою.

У випадку смерті сторони суд зобов'язаний встановити правову природу відносин, тобто чи спірні правовідносини допускають правонаступництво, визначити правонаступників, перевірити, чи спадкоємці надали суду свідоцтво про право на спадщину, свідоцтво про смерть (Ухвала Кременецького районного суду Тернопільської області від 31.10.2007 р. у справі № 2-544/2006р. [115]).

На практиці є чимало справ, пов'язаних із заміною боржника у зв'язку з реорганізацією юридичних осіб-роботодавців, наприклад, шахт (Ухвала Харцизького міського суду Донецької області від 07.05.2006 р. у справі № 6-115\2007 [115]), військових частин (Ухвала Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 06.02.2007 р. у справі № 6-13/2007р. [115]) та ін. Завдання суду – перевірити засоби доказування, які підтверджують правонаступництво. Часто трапляються випадки, коли суд помилково постановляє ухвалу про заміну сторони у виконавчому провадженні, не встановивши, що юридичну особу не знято з Єдиного державного реєстру (Ухвала апеляційного суду Житомирської області від 25.05.2007 р. у справі № 22ц/1436 [115]). Тобто суд необґрунтовано зробив висновок про вибуття сторони з виконавчого провадження та її заміну.

У судовій практиці доволі часто трапляються випадки заміни стягувача (“одержувача аліментів”) у виконавчому провадженні у справах про стягнення аліментів, наприклад, коли опікун або один із батьків (який отримував аліменти на дитину) помер, а дітям призначено іншого опікуна (Ухвала Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 19.02.2007 р. у справі № 6-20 2007 р. [115]), або коли одного з батьків позбавлено батьківських прав і дитині призначено опікуна (Ухвала Ватутінського міського суду Черкаської області від 28.04.2007 р. у справі № 2-0-13/07 р. [115]; Ухвала Снігурівського районного суду Миколаївської області від 12.11.2007 р. у справі № 6-51/2007 року [115]); одного з батьків позбавлено батьківських прав і дитину скеровано до школи-інтернату для дітей-сиріт (Ухвала Полтавського районного суду Полтавської області від 23.07.2007 р. у справі № 6-61/2007 р. [115]) тощо.

На підставі аналізу та узагальнення судової практики стосовно заміни судом сторони виконавчого провадження подаємо пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання цього інституту [81, с. 22–24].

Статтю 378 ЦПК слід доповнити положенням про результат завершення судового розгляду цього питання і викласти у такій редакції:

“1. У разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження за поданням державного виконавця або за заявою сторони суд, який розглянув справу і видав виконавчий документ,

а у випадку виконання рішень інших органів – суд за місцем виконання рішення замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником.

2. Суд у десятиденний строк розглядає це питання у судовому засіданні з повідомленням сторони та заінтересованих осіб. Неявка сторін та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження.

3. За результатами розгляду питання про заміну сторони виконавчого провадження суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення подання державного виконавця /заяви сторони про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником або ухвалу про відмову у задоволенні такого звернення. Ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 293 ЦПК України. Така ухвала після набрання нею законної сили надсилається державному виконавцю, сторонам виконавчого провадження та іншим заінтересованим особам, її копія має бути надіслана до органу (особи), який видав виконавчий документ”.

Державний виконавець на підставі рішення суду виносить постанову про заміну сторони її правонаступником, визначеним відповідно до чинного законодавства.

Отже, суд на стадії виконавчого провадження наділений повноваженнями вирішувати питання, пов’язані із обставинами, за яких відбувається заміна вибулої сторони. Роль суду в такому випадку дуже важлива, оскільки без сторони виконавче провадження не може здійснюватися. До повноважень державного виконавця не входить право приймати рішення про заміну вибулої сторони її правонаступником.

Визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами. Функція попереднього судового захисту у виконавчому провадженні виявляється зокрема через таке повноваження суду, як визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Питаннями виділу частки, визначення частки у майні тощо у різному контексті займалися такі науковці різних періодів: А. Н. Ахмедшина, Т. В. Краснова, О. Беліков, Б. Г. Гончікнімасва, А. А. Іванов, С. Капустін, Н. Толчєєв, Ф. Котік, І. В. Кормцикова, М. В. Ланцов, В. М. Ланцов, А. Е. Устінов, О. Н. Нізамієва, Г. Осокіна, Б. Хаскельберг, Ю. С. Соловійова, М. К. Умуркулов, М. Ушева та інші.

Проте немає детальних теоретичних розробок проблеми визначення частки майна боржника на стадії виконання рішень. Саме це питання намагатимемося дослідити через призму повноважень суду.

Відповідно до ч. 1 ст. 379 ЦПК, ч. 6 ст. 52 Закону України ‘Про виконавче провадження’, якщо боржник володіє майном спільно з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням державного виконавця.

За чинним законодавством ухвала суду про відмову у задоволенні подання державного виконавця про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, не підлягає апеляційному оскарженню на підставі п. 26 ч. 1 ст. 293 ЦПК, оскільки згідно з цією нормою окремо від рішення суду в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції щодо визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами. Такі ситуації виникають у судовій практиці, що, на нашу думку, безпідставно звужує права осіб (Ухвала колегії суддів Судової палати з цивільних справ Верховного суду України від 13.06.2007 р. у справі № 6-3624св07 [115]).

Суд повинен урахувати, що відповідно до ст. 379 ЦПК правом на звернення до суду з поданням про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, наділено лише державного виконавця. Стягувач в цьому випадку не є суб’єктом права на звернення до суду. Це положення відображено і в судовій практиці (Ухвала апеляційного суду Миколаївської області від 15.10.2009 р. у справі № 22ц-2130/09 [115]). У літературі з цього приводу є протилежна позиція, яку висловлюють С. В. Щербак [279, с. 37–38], С. Я. Фурса, Є. І. Фурса [278, с. 484–485]. Згідно з цією позицією норма ст. 369 ЦПК не узгоджується із нормами ст.ст. 366 та 371 ЦК і ст. 73 СК, за якими до суду з позовом може звернутися лише кредитор співвласника. На нашу думку, під час виконавчого провадження ініціювати новий позов недоцільно та неефективно, тому, що існуюча процедура є оптимальною, незважаючи на те, що інтерес виконавця (державного службовця) – процесуальний, а стягувача (кредитора) – матеріально- і процесуально-правовий.

Слід розрізняти поняття “*визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами*” та “*виділення в натурі частки майна боржника*”, а також відповідно поняття “*ідеальна частка*” та “*реальна частка*”.

На стадії виконання рішення виконавець може звернутися до суду з поданням про *визначення* частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами. *Визначення* частки боржника у майні передує її виділу у натурі та зверненню стягнення на цю частку. Якщо ж він звертається з поданням про *виділення в натурі* частини, яка належить боржникові з метою подальшого звернення стягнення на його майно, то суд зобов'язаний відмовити у його задоволенні. Наведемо приклад із судової практики. Суд мотивував свою відмову так: “звернення державного виконавця з таким поданням про *виділення частки майна боржника і визнання права власності на цю частку за ним у спільній сумісній власності до суду чинним законодавством узагалі не передбачено, а питання про виділ частки боржника із спільного майна в натурі для звернення стягнення на вказане майно повинно вирішуватися судом у позовному провадженні за позовом стягувача до боржника*” (Ухвала Валківського районного суду Харківської області від 14.06.2010 р. у справі № 6-1/2010 року [115]) (за ст.ст. 370, 371 ЦК; п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 14 “Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження” [218], п. 14 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20 “Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності” [220]). Відповідно до ст. 379 ЦПК суд має право лише визначити частку у спільному майні боржника, і не вирішує питання про виділ частки у натурі за поданням державного виконавця, тому суд вважає необхідним відмовити в задоволенні подання, в якому державний виконавець просить суд не визначити частку боржника, а виділити таку частку, оскільки відповідно до ст. 11 ЦПК суд розглядає справу лише в межах заявлених вимог (Ухвала Харківського районного суду Харківської області від 25.01.2010 р. у справі № 6-6 [115]; Ухвала Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 07.07.2009 р. у справі № 5-83/2009 року [115]). Здійснення реального розподілу спільного майна боржника із іншими особами в процесі виконання рішень судів до компетенції суду згідно з Розділом VI ЦПК не належить, тому що така категорія справ є

цивільно-правовим спором, який стосується прав не тільки сторін виконавчого провадження, а й третіх осіб, тому підлягає вирішенню судом у порядку позовного провадження за позовами співвласників майна (Ухвала Ленінського районного суду міста Севастополя від 24.12.2009 р. у справі № 6-28/2009 р. [115]).

Співвласники майна, які вважають, що ухвалою суду про визначення частки боржника у майні, яким він володіє спільно з ними, порушено їхні права, можуть згідно зі ст. 60 Закону України “Про виконавче провадження” подати позов до суду про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту.

Суди апеляційної інстанції часом виправляють помилки судів першої інстанції щодо виділу у натурі частки майна боржника (замість визначення частки), скасовуючи рішення, зазначають: “питання про виділ частки боржника із спільного майна в натурі повинно вирішуватися виключно в порядку позовного провадження за позовом кредитора (стягувача) із залученням до участі в справі усіх співвласників. Однак, суди першої інстанції, розглядаючи справи, на зазначені норми права уваги не звернули, а тому безпідставно, пославшись на ст. 379 ЦПК, задовольнили подання начальника ВДВС про виділ в натурі частки боржника у житловому будинку” (Ухвала апеляційного суду Харківської області від 11.05.2010 р. у справі № 22-ц-3066/2009 р. [115]; Ухвала апеляційного суду Запорізької області від 14.01.2010 р. у справі № 22-309 2010 рік [115]).

На практиці трапляються і судові помилки, коли суди задовольняють подання виконавця про *виділ* частки в квартирі, яка перебуває на праві спільної сумісної власності боржника та інших осіб. Іноді у поданнях йдеться про виділ у натурі частки, а суди в ухвалах визначають вже визначену і зареєстровану частку в майні (Ухвала Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 01.04.2010 р. у справі № 2-581/97 [115]) або суди просто не розрізняють понять “визначення ідеальної частки” та “виділення в натурі частки майна” і в ухвалах, посиляючись на ст. 379 ЦПК, виділяють частку (Ухвала Іршавського районного суду Закарпатської області від 02.02.2010 р. у справі № 2-1042/03 [115]; Ухвала Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 03.03.2009 р. у справі № 6-35/09 [115]) або визначають частку, хоч в поданнях йшлося про виділ (Ухвала Центрально-міського районного суду м. Макіївки Донецької області від 19.01.2010 р. у справі № 6-72/09 [115]). Є випадки, коли виконавці зверталися до суду із поданнями визначити частку

боржника в майні, а суди відмовляли у виділі в натурі частки (Ухвала Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 16.04.2009 р. у справі № 6-128/09 [115]; Ухвала Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 16.04.2009 р. у справі № 6-127/09 [115]).

Суди відмовляють у задоволенні подань про визначення частки у спільній сумісній власності на нерухоме майно, якщо встановлять, що, наприклад, боржник добровільно виконав рішення суду, тобто подання виконавця вже не є актуальним (Ухвала Ужгородського міськрайонного суду від 29.08.2008 р. у справі № 6-159/08 [115]); боржник є одноосібним власником майна (Ухвала Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 07.12.2009 р. у справі № 6-50/2009 [115]); майно (квартира) належить особам на праві спільної часткової власності, тобто частка вже визначена та зареєстрована в БТІ, а тому додаткового визначення її судом не потребує (Ухвала Місцевого суду Червонозаводського району м. Харкова від 22.06.2010 р. у справі № 6-27/10 [115]); у майні взагалі немає частки боржника, тобто, боржник не є співвласником (наприклад, квартиру придбала колишня дружина боржника після розлучення за гроші, які їй дав її брат, і право власності вона оформила на себе) (Ухвала Долинського районного суду Кіровоградської області від 20.05.2010 р. у справі № 2-423 2010 рік [115]); в матеріалах подання відсутні документи, які б підтверджували право власності боржника на зазначене майно, також відсутні будь-які документи, що можуть підтвердити спільне володіння боржника майном разом з іншими особами (Ухвала Єланецького районного суду Миколаївської області від 06.04.2010 р. у справі № 6-2/10 [115]); не додано документи, які б підтверджували факт перебування боржника та особи, у майні якої просять визначити частку боржника, у шлюбних відносинах (Ухвала Єланецького районного суду Миколаївської області від 11.02.2010 р. у справі № 6-1/10 [115]).

Суд повинен перевіряти: які дії проведені державним виконавцем з метою встановлення майнового стану боржника, а саме – наявності у нього коштів у гривнях та іноземній валюті, інших цінностей, в тому числі на рахунках у банківських установах, нерухомого майна, на яке може бути звернено стягнення (Ухвала Московського районного суду м. Харкова від 07.04.2010 р. у справі № 6-23/10 [115]), та чи складено про це відповідні акти (Ухвала Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 10.03.2010 р. у справі № 6-19/10 [115]); чи надсилав виконавець запити до МРЕВ, БТІ, центру державного

земельного кадастру щодо реєстрації за боржником відповідного майна (Ухвала Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 05.10.2009 р. у справі № 2-н-802/09 [115]); чи є докази того, що виконавець повідомив боржника про звернення стягнення на його майно, щоб не було порушено право боржника вказати види майна, на які потрібно звернути стягнення в першу чергу (Ухвала Новоушицького районного суду від 19.10.2009 р. у справі № 6-21 [115]); чи виконавець надав докази того, що майно, у якому просять визначити частку, належить боржникові як співвласникові; чи подані відомості про усіх заінтересованих осіб – співвласників майна, щоб їх належно повідомити про час і місце судового засідання [320] (Ухвала апеляційного суду Харківської області від 21.04.2010 р. [115]), тобто чи чітко зазначені прізвища, імена, по батькові, місце проживання співвласників майна, а також чи долучені правовстановлювальні документи на це майно (Ухвала місцевого суду Жовківського району Львівської області від 26.03.2010 р. [115]; Ухвала Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 09.12.2008 р. у справі № 6-305/08 [115]); чи зазначено у поданні склад спільного майна і його індивідуалізація (Ухвала апеляційного суду Херсонської області від 10.03.2010 р. у справі № 22ц-678,2010р. [115]); чи подання з додатками оформлене в необхідній кількості примірників, що дало б можливість реалізувати суду конституційне право учасників процесу на своєчасну підготовку до судового засідання (Ухвала Броварського міськрайонного суду Київської області від 11.11.2009 р. [115]); чи розрахована виконавцем частка майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами [320]; чи коректно сформульована прохальна частина подання виконавцем (“визначити частку”, а не “визнати”, “виділити” тощо) (Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21.05.2009 р. у справі № 6-76/09 [115]).

Якщо подання виконавця має істотні недоліки, тобто якщо судовий розгляд такого подання стане безрезультатним, то суд залишає його без руху, надаючи час для виправлення недоліків, або повертає виконавцеві.

Додатково наголосимо, що обов'язком суду перед розглядом подання про визначення частки майна боржника є повідомлення усіх заінтересованих осіб про місце, дату і час судового засідання. Незважаючи на те, що неявка цих осіб не є перешкодою для вирішення питання, проте в матеріалах справи повинні бути докази того, що суд установив

усіх заінтересованих осіб і що їх повідомлено про судовий розгляд цього подання. Більшість ухвал суду скасовуються апеляційною інстанцією саме через порушення судом вимоги ч. 2 ст. 379 ЦПК щодо повідомлення судом сторін і заінтересованих осіб про судові засідання (Ухвала Апеляційного суду Київської області від 21.01.2010 р. у справі № 22Ц-5746/09 [115]).

Для вищого рівня виконуваності рішень ст. 379 ЦПК слід доповнити ч. 3, яку викласти в такій редакції:

“За результатами розгляду подання державного виконавця про визначення частки майна боржника, яким він володіє спільно з іншими особами, суд постановляє ухвалу про задоволення або про відмову у задоволенні подання державного виконавця про визначення частки майна боржника, яким він володіє спільно з іншими особами. В ухвалі про задоволення подання суд повинен указати частку майна боржника. Ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 26 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Отже, повноваження суду щодо визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, є гарантією захисту прав сторін та інших осіб на стадії виконання рішення.

Висновки до четвертого розділу

1. Є необхідність удосконалення правового регулювання процедури та корегування повноважень суду під час примусового виконання рішень у немайнових спорах, а саме – про відібрання дитини. Ми пропонуємо нову редакцію ст. 374 ЦПК, в якій: розширити коло суб'єктів права на звернення до суду із таким питанням (зараз лише державний виконавець може звернутися до суду із поданням); установити альтернативну підсудність; скоротити строк судового розгляду; передбачити, що за результатами розгляду звернення суд постановляє відповідну мотивовану ухвалу, яку можна оскаржити в апеляційному порядку.

2. Роль суду надзвичайно важлива під час вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини. За законодавством України саме суд, а не державний виконавець, наділений повноваженнями вирішувати питання про оголошення розшуку

боржника чи дитини. В Україні завдяки судовому розглядові цього питання сторони, без сумніву, мають значно більше гарантій для поновлення їхніх прав. Для вдосконалення цього правового інституту ми пропонуємо змінити ст. 375 ЦПК у такому контексті: розширити коло осіб, які можуть звертатися до суду (окрім державного виконавця, таким правом наділити і стягувача); установити момент, із якого розпочинає спливати строк для судового розгляду і вирішення питання про оголошення розшуку; передбачити, що за результатами розгляду цього питання суд має постановити відповідну ухвалу, та її зміст, можливість апеляційного оскарження.

У ст. 372-1 ЦПК вважаємо необхідним передбачити, що в ухвалі про прийняття відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження суд повинен вирішити питання про припинення розшуку боржника (у випадку його оголошення) та про відшкодування витрат за фактично проведені розшукові заходи.

3. Участь суду у вирішенні питання про надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 376 ЦПК) є гарантією захисту прав осіб у виконавчому провадженні та відповідає сучасним європейським стандартам захисту права на приватність, зокрема такого її компоненту, як територіальна приватність. Суд контролює в цьому випадку діяльність державного виконавця, що унеможлиблює безпідставне втручання у приватне життя особи.

Законодавцєві неодмінно слід уніфікувати свої підходи до змісту таких ключових понять, як “житло”, “інше володіння особи”, “примусове проникнення”, передбачити чіткі підстави для примусового проникнення до житла і в єдиному нормативному акті системно та комплексно дати їх визначення. Пропонуємо вдосконалити чинну редакцію ст. 376 ЦПК, передбачивши у ній: право суду, який ухвалив рішення, надавати дозвіл на проникнення; уточнити строки судового розгляду; встановити положення про те, що в результаті розгляду подання суд постановляє ухвалу, а не рішення; надати заінтересованим особам право апеляційного оскарження ухвали (і про позитивне, і про негативне вирішення питання). Вирішуючи питання про надання дозволу на примусове проникнення, суд у кожному конкретному випадку має встановлювати: чи на об’єкт, зазначений у поданні державного виконавця, поширюється правовий режим житла чи іншого володіння фізичної особи; які причини необхідності саме примусового проникнення; чи реально є необхідність

у проникненні до житла чи іншого володіння; у зв'язку з чим державний виконавець не може потрапити до житла чи іншого володіння фізичної особи добровільно; чи поінформовані особи, які не є учасниками виконавчого провадження, про звернення стягнення на майно боржника, що знаходиться у них, або про повернення дитини.

4. Через прогалину в ЦПК, яка існувала до 04.11.2010 р., щодо вирішення питання про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України в нашій державі сформувалася неоднозначна, суперечлива, взаємовиключна судова практика.

За вирішення питання про обмеження права боржника виїжджати за кордон під час примусового виконання рішення суд повинен керуватися відповідною нормою Розділу VI ЦПК – ст. 377-1 ЦПК, а не розширювально тлумачити ст. 217 ЦПК. Щодо змісту норм ст. 217 ЦПК зауважимо: 1) згідно зі ст. 217 ЦПК суд, який ухвалив рішення, у *самому рішенні зазначає*, які саме заходи слід вжити для забезпечення виконання рішення суду. Зазначена стаття *не регламентує порядок розгляду процесуальних питань, які пов'язані з виконанням рішення*; 2) державного виконавця на стадії ухвалення рішення ще немає, тому суд не може “за поданням державного виконавця” в рішенні передбачити ті чи інші заходи; 3) якщо у справі вже ухвалене рішення, яким вирішено про матеріальні права та обов'язки сторін, то ще одне рішення у цій самій справі бути не може, в цьому випадку слід було б постановляти ухвалу (за аналогією з іншими питаннями, які суд вирішує на стадії виконавчого провадження в порядку, передбаченому Розділом VI ЦПК); 4) моменти ухвалення рішення судом та вирішення ним питання про встановлення обмеження для боржника у праві виїзду за кордон за поданням державного виконавця значно розділені в часі.

Новела ЦПК – ст. 377-1 суперечить ст.ст. 30, 35, 36 ЦПК і теоретичним положенням про сторін і третіх осіб. Керівник юридичної особи не є стороною, боржником є сама юридична особа. Керівник – не обов'язково учасник юридичної особи, він може працювати за трудовим договором. Носієм невиконаного обов'язку у правовідношенні є юридична особа, а не її керівник. Тому положення про те, що наявність у особи невиконаних зобов'язань, покладених на неї судовим рішенням, є підставою для обмеження її у праві виїзду за межі України, не може бути застосоване до керівника, оскільки він у цій справі міг би мати лише процесуальний статус третьої особи, яка не заявляє самостійні вимоги щодо

предмета спору на стороні відповідача. Пропонуємо у новій редакції ст. 377-1 ЦПК урахувати наведені зауваження.

5. До компетенції суду в процесі примусового виконання рішення належить повноваження у виняткових випадках надавати стороні, яка програла процес, можливість відстрочення або розстрочення виконання рішення, зміни порядку чи способу виконання (ст. 373 ЦПК). Ці інститути ефективні для поновлення прав лише у випадку, коли боржник добросовісний і не діє за принципом поповнення оборотних засобів за рахунок стягувача. Незважаючи на відсутність вичерпного законодавчого переліку підстав для застосування ст. 373 ЦПК, суд, керуючись критерієм – настанням обставин, які ускладнюють або унеможливають виконання рішення – у кожній конкретній справі з урахуванням всіх особливостей ситуації вирішує питання про їх наявність чи відсутність.

Для ефективного захисту прав осіб пропонуємо вдосконалити ст. 373 ЦПК і викласти її у новій редакції, передбачивши у ній: зміст понять “відстрочка”, “розстрочка”, “порядок виконання рішення”, “спосіб виконання рішення”, “зміна способу та/або порядку виконання рішення”; поняття “обставини, які утруднюють виконання рішення” (яке законодавець застосовує у чинній редакції ст. 373 ЦПК) замінити на чіткіше та коректніше у філологічному аспекті “обставини, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішення”; повноваження суду вирішувати питання про надання відстрочки, розстрочки, зміни чи встановлення способу та/або порядку виконання рішення не лише щодо рішень суду, а й щодо рішень усіх інших юрисдикційних органів; зміст заяви; критерії, які повинен ураховувати суд, оцінюючи винятковість обставин; межі повноважень суду.

6. Суд згідно із законодавством в якості вияву функції попереднього судового захисту на стадії виконання наділений компетенцією надавати дозвіл на стягнення *належних боржникові від інших осіб*: 1) грошових коштів, що знаходяться на рахунках цих осіб, та 2) майна чи готівкових коштів, що знаходяться у цих осіб. Пропонуємо вдосконалити ст. 377 ЦПК, виклавши її у новій редакції та передбачивши у ній: повноваження суду постановляти ухвалу не лише щодо належних боржникові від інших осіб грошових коштів, що знаходяться на рахунках цих осіб, а й щодо належних боржникові від інших осіб майна чи готівкових коштів, що знаходяться у цих осіб (бо у

Законі передбачена підстава для стягнення такого майна чи готівки лише на підставі відповідної ухвали суду, а в чинній редакції ст. 377 ЦПК не встановлено механізм її постановлення); питання, які повинен з'ясувати суд щодо рахунків, майна, готівки; положення про процесуальний результат судового розгляду подання – ухвалу суду та вимоги до її змісту; заборону вирішення питання у порядку ст. 377 ЦПК у випадку спірності прав боржника на кошти чи інше майно; можливість оскарження ухвал в апеляційному порядку.

7. До компетенції суду на стадії виконання рішення належить повноваження вирішувати питання щодо заміни вибулої сторони (ст. 378 ЦПК). Суд не може замінити сторону виконавчого провадження у відносинах, що не допускають правонаступництва. Суд має враховувати і роз'яснити правонаступникові стягувача, що через дію принципу диспозитивності він може розпорядитися своїм правом на продовження процесу і відмовитися від участі у виконавчому провадженні.

За розгляду та вирішення питання про заміну сторони суд повинен діяти в межах цивільної процесуальної форми. Недотримання судом строків, непроведення судового засідання, неповідомлення заінтересованих осіб про час і місце судового розгляду питання тощо призводить до негативних наслідків у вигляді скасування судових ухвал, що, своє чергою негативно впливає на поновлення прав осіб, оскільки значно відтерміновує його у часі або ставить його під сумнів.

Вирішуючи питання про заміну сторони, суд повинен зважати на теїдставою для цього, передбаченою ст. 378 ЦПК, є вибуття сторони виконавчого провадження. Відсутність майна не є підставою для заміни сторони судом. На практиці виникає чималов, пов'язаних із заміною боржника у зв'язку із реорганізацією юридичних осіб, заміни стягувача (“одержувача аліментів”) і т. ін. Завдання суду – перевірити засоби доказування, які підтверджують правонаступництво.

Дві пари процесуальних інститутів: “заміна сторони виконавчого провадження” (ст. 378 ЦПК) та “звернення стягнення на грошові кошти належні боржнику від інших осіб” (ст. 377 ЦПК), а також “внесення виправлення до виконавчого листа” (ст. 369 ЦПК) та “заміна сторони” (ст. 378 ЦПК) слід чітко розмежовувати саме в контексті підстав.

8. У випадках, коли виникає необхідність під час примусового виконання рішення звернення стягнення на частку майна боржника, яким він володіє разом і іншими співвласниками, суд виконутково важливу роль, оскільки державному виконавцеві закон не надає правосамостійно на власний розсуд вирішувати питання про визначення частки майна боржника (ст. 379 ЦПК).

Суб'єктом права на звернення до суду з поданням про **визначення** частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, (визначення ідеальної частки) в ході примусового виконання рішення є державний виконавець. Визначення частки боржника у майні передує її виділу у натурі (реальна частка) та зверненню стягнення на цю частку. У випадку звернення виконавця з поданням про **виділення в натурі** частини, яка належить боржникові з метою подальшого звернення стягнення на його майно, суд зобов'язаний відмовити у його задоволенні.

До обов'язків суду належить перевірити подання виконавця. Якщо ж подання має істотні недоліки, тобто якщо судовий розгляд такого подання стане безрезультатним, то суд залишає його без руху, надаючи час для виправлення недоліків, або повертає виконавцеві. Також суд повинен повідомити усіх заінтересованих осіб про судовий розгляд подання. Апеляційному оскарженню мають підлягати і хвали суду першої інстанції щодо задоволення, і щодо відмови у задоволенні подання державного виконавця про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, щоб права усіх заінтересованих осіб були захищені

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, яка полягає у з'ясуванні сутності правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні та має істотне значення для науки цивільного процесуального права.

Основні наукові результати роботи такі.

1. Правова природа виконавчого провадження полягає в тому, що за місцем у системі права воно є комплексним міжгалузевим інститутом. За місцем у юридичному процесі виконання рішення є завершальною стадією процесу (цивільного, господарського, адміністративного). Зокрема, виконання судових рішень у цивільних справах є стадією цивільного процесу.

У теорії цивільного процесу стадію виконання рішень не можна відокремлювати від процесу судочинства, інакше сама діяльність суду буде безрезультатною, а його рішення – суто декларативними. Адже особа, яка звернулася до суду задля захисту свого права, має на меті реально поновити це право.

2. Передбачена законом потенційна можливість участі суду у виконавчому провадженні є важливою гарантією законності у процесі поновлення прав осіб, оскільки суд приймає найважливіші процесуальні рішення, наділений контрольними повноваженнями щодо діянь державного виконавця, діє в межах цивільної процесуальної форми.

Без участі суду рішення неможливо звернути до виконання, з огляду на що суд є ключовим суб'єктом цього етапу процесу. Суд шляхом видачі виконавчого листа дає змогу стороні продовжити процес захисту свого порушеного права і домогтися його ефективного поновлення.

3. Правосуб'єктність суду має дуалістичний характер. Це виявляється в тому, що суд наділений правосуб'єктністю:

1) як орган державної влади (його діяльність є складовою діяльності держави в частині здійснення функцій правосуддя. Суд володіє особистою та предметною правосуб'єктністю. Остання визначається через його компетенцію – сукупність владних повноважень, які надані судові державою як органів здійснення правосуддя. Утворення певного суду

означає наділення його певним обсягом прав і обов'язків, які реалізуються ним у кожному конкретному випадку під час розгляду справ) та

2) як юридична особа публічного права, яка бере участь у приватноправових відносинах (тобто суд як юридична особа має цивільну правоздатність, дієздатність і цивільно-правовий статус. Цей вид правосуб'єктності суду не виявляється в його процесуальній діяльності під час здійснення правосуддя, оскільки в процесі здійснення останньої для суду головне – реалізація владних повноважень, його компетенції).

4. Правосуб'єктність суду на стадії виконання судових рішень має два елементи: а) загальна юридична здатність суду до набуття і реалізації повноважень у виконавчому провадженні та б) здатність суду до набуття і реалізації його повноважень у конкретній справі на стадії виконання судових рішень.

Щодо суду зміст поняття “компетенція” (повноваження, встановлені законом, для органу судової влади, які він може реалізовувати під час здійснення судочинства) та поняття “правовий статус” (права та обов'язки суду як юридичної особи, які він може реалізовувати як учасник приватних правовідносин) не збігаються.

5. Аналіз повноважень суду щодо здійснення ним попереднього захисту на стадії виконання рішень у цивільних справах дозволяє запропонувати таку їх класифікацію: а) компетенція суду пов'язана із зверненням рішення до виконання; б) компетенція суду пов'язана із вирішенням питань, які виникають під час примусового виконання рішення.

6. За результатами аналізу норм, які регулюють повноваження суду, пов'язані із здійсненням попереднього захисту на стадії виконання рішень у цивільних справах, розроблено авторський Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження”, у якому запропоновано:

– нову редакцію ч. 2 ст. 368 ЦПК, у якій конкретизовано перелік випадків видачі кількох виконавчих листів, а також зроблено цей перелік невичерпним;

– наділити суд повноваженням допускати негайне виконання рішень не лише у передбачених ч. 1 ст. 367 ЦПК випадках, а в інших випадках, якщо внаслідок особливих обставин сповільнення виконання рішення може спричинити значну шкоду стягувачеві або зробити виконання неможливим. При цьому умовою допуску негайного виконання рішень

судом є надання стягувачем забезпечення повороту виконання на випадок скасування рішення суду (зустрічного забезпечення);

– у ст. 369 ЦПК використовувати узагальнювальне поняття “виконавчий документ, виданий судом”; установити, що виконавчі документи, у яких є недоліки, які згодом виправлено ухвалою суду, або виконавчі документи, які визнано такими, що не підлягають виконанню, є нечинними і замість них видаються нові виконавчі документи; виправлення чи зміни до виконавчого документа не можуть змінювати зміст судового рішення, на виконання якого видано виконавчий документ;

– у випадках установлення кількох місць роботи чи кількох місць отримання доходів боржником видавати не дублікат виконавчого листа, а кілька виконавчих листів; відповідно, це положення внести у ч. 2 ст. 368 ЦПК, виключивши його з ч. 1 ст. 370 ЦПК;

– у ст. 370 ЦПК передбачити право особи на звернення до суду в межах строку виконавчої давності, а в разі пропуску цього строку з поважних причин – можливість його поновлення; обставини, які повинен з’ясувати суд для поновлення строку; положення про те, що після видачі дубліката виконавчого документа первісний виконавчий документ втрачає свою силу і не може бути пред’явленим до виконання стягувачем, а виконавчі дії вчиняються на підставі його дубліката;

– виключити частини 2, 3 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження”, згідно з якими неможливо поновити пропущений строк виконавчої давності щодо несудових виконавчих документів, як такі, що позбавляють особу можливості захистити свої права і суперечать ст. 124 Конституції України;

– у ст. 371 ЦПК доповнення у вигляді переліку поважних причин пропуску строку виконавчої давності, а також положення щодо встановлення обов’язку суду зазначити в ухвалі, впродовж якого часу з моменту набрання нею законної сили стягувач може пред’явити виконавчий документ до виконання;

– внести зміни до ч. 3 ст. 12 Закону України “Про виконавче провадження”, виклавши її у такій редакції: “сторони мають право укласти мирову угоду, яка визнається судом,..”;

– передбачити у ст. 372 ЦПК право сторін подавати заяву про визнання мирової угоди безпосередньо до суду, а не виключно через державного виконавця; можливість сторони примусово виконати мирову угоду у випадку невиконання її добровільно; процедуру

розгляду судом заяви сторони про видачу виконавчого листа за ухвалою про визнання мирової угоди.

– у ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” встановити положення про те, що підставою для звернення державного виконавця до суду з метою оголошення розшуку боржника або дитини є не лише відсутність відомостей про їх місце проживання чи перебування, а й зафіксований в акті факт безрезультатності усіх ужитих державним виконавцем заходів для отримання потрібної інформації (подання запитів, перевірки баз даних, реєстрів, інших офіційних і неофіційних джерел тощо);

– внесення у ст. 375 ЦПК змін щодо: розширення кола осіб, які можуть звертатися до суду (окрім державного виконавця, таким правом необхідно наділити також стягувача); доповнення вказаної статті переліком виконавчих документів, за якими суд зобов’язаний оголосити розшук дитини у випадку відсутності відомостей про місце її перебування; встановлення моменту, з якого розпочинає спливати строк для судового розгляду і вирішення питання про оголошення розшуку;

– у ст. 372-1 ЦПК передбачити, що в ухвалі про прийняття відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження суд повинен вирішити питання про припинення розшуку боржника (у випадку оголошення такого розшуку) та про відшкодування витрат за фактично проведені розшукові заходи;

– оскільки в ухвалі про оголошення розшуку боржника, дитини чи майна об’єктивно неможливо передбачити наперед усі витрати, пов’язані із проведенням такого розшуку, у ч. 3 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” слова “за ухвалою суду” замінити словами “за судовим наказом”;

– у ст. 376 ЦПК передбачити положення про те, що за результатами розгляду подання суд постановляє не рішення, а ухвалу;

– внести зміни до п.п.10 та 15 ч.3 ст.11 Закону України “Про виконавче провадження”, у яких слова “вмотивованого рішення” замінити словами “вмотивованої ухвали”, а також п.10 ч.3 ст.11 перенести до ч.2 ст.11, де передбачені обов’язки державного виконавця;

– нову редакцію ст. 377-1 ЦПК, зважаючи на те, що обмеження у праві виїзду за межі України не може бути застосоване до керівника юридичної особи, оскільки він у цій справі

міг би займати лише процесуальний статус третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача; також запропоновано змінити підсудність цієї категорії справ (віднісши її до повноважень суду, який ухвалив рішення у справі);

– у ст. 373 ЦПК поняття “обставини, які утруднюють виконання рішення” (яке законодавець застосовує у чинній редакції ст. 373 ЦПК) замінити на поняття “обставини, які перешкоджають, ускладнюють або унеможлиблюють виконання рішення”;

– у ст. 377 ЦПК передбачити повноваження суду постановляти ухвалу не лише щодо належних боржникові від інших осіб грошових коштів, що знаходяться на рахунках цих осіб, а й щодо належних боржникові від інших осіб майна чи готівкових коштів, що знаходяться у цих осіб; заборону вирішення питання у порядку ст. 377 ЦПК у випадку спірності прав боржника на кошти чи інше майно.

7. З уваги на спільність кінцевої мети судочинства і виконання рішення як його стадії, а також передбачені законом обставини, які вимагають безпосередньої участі суду у вирішенні певних питань на цій стадії, норми, які регулюють виконавче провадження у цивільних справах, не можна виключати зі структури цивільного процесуального права. З огляду на це запропоновано внести до ЦПК всі основні нормативні положення, насамперед ті, які стосуються повноважень суду на цій стадії, а технічні моменти їх реалізації закріпити у підзаконних нормативно-правових актах. Окрім цього, необхідно також усунути плутанину та дублювання положень ЦПК, Закону України “Про виконавче провадження” та підзаконних нормативних актів.

У додатку до дисертації містяться законодавчі пропозиції автора (Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження”), спрямовані на вдосконалення правового регулювання механізму виконання рішень у цивільних справах.

У більшості норм статей Розділу VI ЦПК запропоновано: встановити чіткі правила про визначення підсудності; скоротити строки для звернення до суду та судового розгляду; розширити коло суб’єктів права на звернення до суду; право сторін подавати заяву безпосередньо до суду, а не через державного виконавця; зміст заяви; обставини, які повинен урахувати суд; межі повноважень суду; процесуальний результат розгляду звернення – відповідну ухвалу та її зміст; можливість реалізації особами права на

апеляційне оскарження усіх без винятку ухвал суду (і про позитивне, і про негативне вирішення питання).

Виконане дослідження також свідчить про те, що проблема правосуб'єктності суду перспективна для подальших наукових розвідок стосовно інших видів юридичного процесу (не лише цивільного, а й господарського та адміністративного), і не тільки на стадії виконання рішень, але й на інших стадіях судочинства.

ДОДАТОК А

Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України “Про виконавче провадження”

П 8 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “визнання мирової угоди, а також щодо відмови у визнанні мирової угоди”.

Ч 1 ст. 293 ЦПК доповнити пунктом 8-1: “видачі виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, або щодо відмови у видачі виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно”.

П 18 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу або ухвали щодо відмови у задоволенні заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу”.

П 19 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення заяви стягувача про поновлення пропущеного строку для пред’явлення виконавчого документа до виконання або ухвалу щодо відмови у задоволенні заяви про поновлення пропущеного строку для пред’явлення виконавчого документа до виконання”.

Ч. 1 ст. 293 ЦПК доповнити п. 19-1, який викласти у такій редакції: “визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження або щодо відмови у задоволенні заяви про визнання відмови стягувача від примусового виконання”.

П 20 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення або відмови у задоволенні заяви про відстрочку, розстрочку виконання рішення, зміну, встановлення способу, порядку його виконання”.

П 21 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення заяви чи подання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу або щодо відмови у задоволенні заяви чи подання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу”.

П 22 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “оголошення розшуку відповідача (боржника) або дитини або ухвалу щодо відмови у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини”.

П. 23 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, або ухвалу щодо відмови у наданні такого дозволу”.

П. 25 ч. 1 ст. 293 ЦПК України викласти у такій редакції: “задоволення подання державного виконавця /заяви сторони про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником або щодо відмови у задоволенні такого звернення”.

П. 26 ч. 1 ст. 293 ЦПК України викласти у такій редакції: “задоволення або відмови у задоволенні подання державного виконавця про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами”.

П. 27 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення скарги чи відмови у задоволенні скарги на діяння державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби”.

П. 28-1 ч. 1 ст. 293 ЦПК викласти у такій редакції: “задоволення заяви або щодо відмови в задоволенні заяви про виправлення помилки у виконавчому документі чи внесення змін до виконавчого документа або визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню”.

Ст. 367 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. Суд допускає негайне виконання рішень у справах про:

- 1) стягнення аліментів – у межах суми платежу за один місяць;
- 2) присудження працівникові виплати заробітної плати, але не більше ніж за один місяць;
- 3) відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, – у межах суми стягнення за один місяць;
- 4) поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника;
- 5) відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала;

б) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб;

7) примусову госпіталізацію чи продовження строку примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу.

2. Суд може допустити негайне виконання рішення у разі стягнення всієї суми боргу під час присудження платежів, визначених пунктами 1, 2 і 3 частини першої цієї статті.

3. Суд за заявою стягувача має право допустити рішення до негайного виконання також і в інших випадках, ніж ті, що передбачені ч. 1 цієї статті, якщо внаслідок особливих обставин сповільнення його виконання може спричинити значну шкоду стягувачеві або зробити виконання неможливим. Негайне виконання рішення в таких випадках допускається за надання стягувачем забезпечення повороту виконання на випадок скасування рішення суду (зустрічного забезпечення) шляхом унесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі присудженої суми або надання банківської гарантії, поруки або іншого фінансового забезпечення на цю ж суму.

4. Допущене до негайного виконання рішення суду має бути виконане, а за неможливості його виконати в повному обсязі відразу – фактично розпочати вчинення виконавчих дій в наступний робочий день після дня звернення стягувача до державного виконавця.”

Ч. 2 ст. 368 ЦПК викласти у такій редакції:

“2. За актом суду, який підлягає примусовому виконанню (про присудження) за заявою заінтересованої особи, видається один виконавчий лист, якщо інше не передбачено законодавством. Виконавчий лист видається за актом суду, який набрав законної сили. Якщо рішення допущене до негайного виконання, то виконавчий лист видається в день ухвалення рішення.

Суд за заявою стягувачів видає кілька виконавчих листів, точно зазначивши, яку частину рішення треба виконати за кожним виконавчим листом, у випадках:

1) якщо на підставі ухваленого рішення належить передати майно, що перебуває в кількох місцях;

- 2) якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів чи проти кількох відповідачів;
- 3) якщо у рішенні суду передбачене звернення стягнення на різні види виплат чи періодичних платежів, які отримує боржник (зарплата, стипендія, пенсія, різні види допомог тощо);
- 4) якщо встановлено кілька місць роботи чи отримання доходів боржника у справах про стягнення аліментів;
- 5) якщо у рішенні суду передбачене стягнення з усіх видів доходів боржника і виконавчий лист видано та подано до якогось одного органу для виконання, а потім з'ясується, що у боржника є ще інші види доходів, на які теж слід звертати стягнення, але це неможливо здійснити, бо було видано лише один виконавчий лист;
- б) в усіх інших випадках, коли за одним виконавчим листом неможливо в повному обсязі виконати рішення суду”.

Ст. 369 ЦПК викласти у такій редакції:

“Стаття 369. Оформлення виконавчого документа, виправлення недоліків у ньому, внесення змін до нього та визнання його таким, що не підлягає виконанню

1. Виконавчий документ має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України “Про виконавче провадження”.

2. Суд, який видав виконавчий документ, може за заявою стягувача або боржника виправити недоліки, допущені під час його оформлення або видачі, внести зміни до виконавчого документа чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню, та стягнути на користь боржника безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом.

Виконавчі документи, у яких є недоліки, які згодом ухвалою виправлено, або виконавчі документи, до яких ухвалою суду внесено зміни, а також виконавчі документи, які визнано такими, що не підлягають виконанню, є нечинними і замість них у випадку необхідності суд видає нові виконавчі листи, про що суд зазначає у відповідній ухвалі.

Виправлення чи зміни до виконавчого документа не можуть змінювати зміст судового рішення, на виконання якого видано цей виконавчий документ.

3. Суд розглядає заяву в десятиденний строк з моменту надходження заяви до суду у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу. Невявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви. До розгляду заяви суд має право своєю ухвалою зупинити стягнення за виконавчим документом, а також витребувати виконавчий документ.

4. Суд ухвалою усуває недоліки виконавчого документа чи вносить до нього зміни, а у разі якщо його було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин, суд визнає виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково. Якщо стягнення за таким виконавчим документом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом”.

Ст. 370 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. Замість утраченого оригіналу виконавчого документа, виданого судом, суд, який його видав, має право за заявою стягувача або поданням державного виконавця до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання видати його дублікат.

Заява про видачу дубліката виконавчого документа залишається без розгляду, якщо особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення строку виконавчої давності, а також якщо в поновленні цього строку відмовлено.

Заява про видачу дубліката виконавчого документа повинна містити: – найменування суду, до якого подається заява (подання); – найменування органу державної виконавчої служби, ім'я, найменування осіб – сторін у справі, їх місце знаходження, проживання, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такі відомі; – зміст вимог; – виклад обставин, якими обґрунтовуються вимоги; – зазначення доказів, що підтверджують кожну обставину; – перелік документів, що додаються до заяви (подання). Заява (подання) підписується суб'єктом звернення із зазначенням дати її подання. За видачу стягувачу дубліката

виконавчого листа або судового наказу справляється судовий збір у розмірі, встановленому законом.

2. Заява про видачу дубліката виконавчого документа, виданого судом, розглядається в судовому засіданні з викликом сторін і заінтересованих осіб. Їхня неявка не є перешкодою для вирішення питання про видачу дубліката. Суд зобов'язаний вирішити питання упродовж десяти днів із дня надходження звернення до суду.

3. Суд під час судового засідання з розгляду заяви про видачу дубліката виконавчого документа, виданого судом, має встановити: чи державним виконавцем не було вчинено якісь виконавчі дії за первісним виконавчим документом, чи не було звернено стягнення за цим виконавчим документом, чи рішення повністю не виконане, які причини втрати виконавчого документа.

Суд за клопотанням заінтересованої особи поновлює строк пред'явлення виконавчого документа до виконання, якщо його пропущено з поважних причин.

За результатами розгляду заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу суд постановляє ухвалу про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу і видає дублікат виконавчого листа або судового наказу або ухвалу про відмову у задоволенні заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу.

4. Якщо судом встановлено, що судові рішення повністю виконане, то суд постановляє ухвалу про відмову у задоволенні заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу.

Якщо судом встановлено, що судові рішення виконане частково, то суд в ухвалі про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу зазначає повний обсяг стягнення, а також указує, яку частину рішення виконано і яка ще підлягає виконанню державним виконавцем.

5. Суд в ухвалі про задоволення заяви про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу вказує, що після видачі дубліката виконавчого документа первісний виконавчий документ утрачає свою силу і не може бути пред'явленим до виконання стягувачем, виконавчі дії вчиняються на підставі дубліката.

6. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку”.

Доповнити ст. 371 такими частинами:

“3. Поважними є такі причини: смерть заявника і розшук його правонаступників і встановлення їх прав на спадкування; розгляд справи про визнання стягувача недієздатним; проходження стягувачем строкової військової служби в Збройних Силах України або інших військових формуваннях; перебування стягувача у тривалому службовому відрядженні; знаходження стягувача на лікуванні у стаціонарному лікувальному закладі; оскарження в апеляційному (у разі поновлення строку на апеляційне оскарження) чи касаційному порядку рішення суду; інші причини, через які стягувач не мав можливості вчасно пред’явити виконавчий документ до виконання.

4. За результатами розгляду заяви суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення заяви стягувача про поновлення пропущеного строку для пред’явлення виконавчого документа до виконання або – про відмову у задоволенні заяви про поновлення пропущеного строку для пред’явлення виконавчого документа до виконання.

5. У випадку поновлення судом пропущеного строку для пред’явлення виконавчого документа до виконання суд в ухвалі зазначає, впродовж якого періоду часу з моменту набрання законної сили ухвалою стягувач може пред’явити виконавчий документ до виконання. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 293 ЦПК України”.

Ст. 372 ЦПК викласти у такій редакції:

“Стаття 372. Мирова угода в процесі виконання рішення

1. Мирова угода, укладена між сторонами, в процесі виконання рішення подається в письмовій формі до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для визнання. Сторони мають право подати мирову угоду державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для визнання.

Сторони в процесі примусового виконання можуть укласти і подати для визнання судові мирову угоду щодо частини предмета стягнення і про закінчення виконавчого

провадження в цій частині. Щодо іншої частини предмета стягнення, відповідно, виконавче провадження продовжується.

2. Суд зобов'язаний повідомити сторін виконавчого провадження та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви. У судовому засіданні суд повинен роз'яснити сторонам процесуальні та матеріальні наслідки визнання мирової угоди. Суд має право перевірити і не визнати мирову угоду, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. Провести судове засідання і постановити відповідну ухвалу суд зобов'язаний впродовж десяти днів із дня надходження в суд мирової угоди сторін.

3. За результатами розгляду мирової угоди суд постановляє ухвалу відповідно до положень цього Кодексу. Окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд в описовій частині має навести умови мирової угоди, поданої суду сторонами, в мотивувальній частині суд повинен оцінити ці умови і навести мотиви, з яких він відхиляє ту чи іншу умову, а в резолютивній частині суд має викласти умови мирової угоди, на яких вона затверджується. Умови мирової угоди вносяться до журналу судового засідання. Ухвала про визнання мирової угоди повинна обов'язково містити вказівку про те, що рішення суду, ухвалене перед визнанням мирової угоди, за яким видано виконавчий документ і відкрито виконавче провадження, вже не підлягає виконанню, а також втрачає чинність цей виконавчий документ. Після визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження сторони не можуть повторно ініціювати процес примусового виконання рішення суду, ухваленого судом до укладення сторонами мирової угоди.

Судова ухвала про відмову у визнанні мирової угоди має бути мотивованою, суд має обов'язок навести підстави відмови у визнанні мирової угоди, зокрема, які конкретно порушення закону було допущено сторонами, які положення угоди порушують права чи свободи осіб.

Ухвала про визнання мирової угоди, а також ухвала про відмову у визнанні мирової угоди можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

4. Мирова угода виконується добровільно особами, які її уклали, в порядку і строки, передбачені мировою угодою.

У разі фактичного виконання мирової угоди виконавче провадження підлягає закінченню, про що державний виконавець виносить відповідну постанову.

5. У випадку невиконання мирової угоди добровільно вона підлягає примусовому виконанню після спливу строку на добровільне її виконання, встановленого сторонами, за правилами цього Кодексу та Закону України “Про виконавче провадження” на підставі виконавчого листа, виданого судом за ухвалою суду про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно.

6. Заява сторони про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, подається до суду, який постановив ухвалу про визнання мирової угоди, у письмовій формі.

У заяві зазначаються: – найменування суду, якому адресується заява; – ім'я (найменування) осіб, які є сторонами мирової угоди, а також ім'я представника сторони, що подає заяву, якщо заява подається представником, їх місце проживання або місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такий відомий; – дата визнання судом мирової угоди, а також строк добровільного її виконання; – докази добровільного невиконання однією із сторін умов мирової угоди; – зміст клопотання; – перелік документів, що додаються до заяви; – підпис сторони або її представника; – дата подання заяви.

До заяви про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, додаються: копія ухвали суду про визнання мирової угоди; документи, що підтверджують невиконання або часткове невиконання мирової угоди.

7. Суд розглядає заяву про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, в судовому засіданні впродовж десяти днів із дня надходження її до суду з повідомленням стягувача та боржника про час і місце судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви.

8. За результатами розгляду заяви про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, суд постановляє мотивовану ухвалу про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, або ухвалу про відмову у видачі виконавчого листа для примусового

виконання мирової угоди, не виконаної добровільно. Кожна з цих ухвал може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Суд на підставі ухвали про видачу виконавчого листа для примусового виконання мирової угоди, не виконаної добровільно, видає виконавчий лист”.

“Стаття 372-1. Відмова стягувача від примусового виконання рішення

1. Письмова заява стягувача про відмову від примусового виконання рішення подається до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для прийняття. Стягувач має право на свій розсуд подати таку заяву державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду, який розглядав справу і видав виконавчий документ, або до суду за місцем виконання рішення для прийняття.

2. Суд зобов’язаний повідомити сторін виконавчого провадження, державного виконавця та інших заінтересованих осіб про час і місце проведення судового засідання. Неявка цих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду заяви. У судовому засіданні суд повинен роз’яснити сторонам процесуальні та матеріальні наслідки прийняття відмови. Суд має право перевірити і не прийняти відмову стягувача від примусового виконання рішення, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. Провести судові засідання і постановити відповідну ухвалу суд зобов’язаний впродовж десяти днів із дня надходження до суду заяви.

3. До журналу судового засідання обов’язково вноситься заява стягувача про відмову від примусового виконання, мотиви, якими він керується, розпоряджаючись своїм правом, підпис стягувача, який засвідчує те, що його ознайомлено судом і що він усвідомлює матеріально-правові та процесуально-правові наслідки вчинюваної ним процесуальної дії.

4. Під час вирішення питання про прийняття відмови стягувача суд повинен вирішити такі питання: – чи дотриманий стягувачем процедурний порядок звернення; – чи можлива у конкретному випадку відмова цим суб’єктом від примусового виконання; – чи особа, яка відмовляється від примусового виконання рішення суду, не порушує права, свободи, інтереси інших осіб (наприклад, чи може особа розпоряджатися цими об’єктами,

правами, чи є в неї правопідтверджувальні документи); – чи не обмежений представник сторони, який висловив намір вчинити ці дії, у повноваженнях на їх вчинення; – чи вільне волевиявлення стягувача; – чи наявна єдність волі та волевиявлення; – чи усвідомлює стягувач умови і наслідки прийняття відмови від примусового виконання.

5. За результатами розгляду заяви стягувача суд постановляє ухвалу або про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, або ухвалу про відмову у визнанні відмови стягувача від примусового виконання відповідно до положень цього Кодексу. В ухвалі про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження, окрім загальних вимог, передбачених ст. 210 ЦПК, суд в описовій частині має навести мотиви такої відмови, факт повідомлення судом та усвідомлення стягувачем наслідків його відмови від стягнення, в мотивувальній частині – суд повинен викласти свою оцінку законності відмови стягувача від примусового виконання та встановлення, чи нема порушень прав чи свобод інших осіб і, якщо вони є, то навести мотиви, з яких суд не приймає відмови стягувача від примусового виконання, зокрема суд повинен указати, які конкретно порушення закону допущено стороною, які права чи свободи і яких осіб порушуються (у випадку негативного вирішення звернення стягувача), а в резолютивній частині суд має викласти свою резолюцію, визнати відмову стягувача від примусового виконання та закінчити виконавче провадження або відмовити у задоволенні заяви стягувача про відмову від примусового виконання, а також повідомити сторін про можливість і процедуру апеляційного оскарження ухвали. В ухвалі про прийняття відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження суд також має вирішити питання про припинення розшуку боржника (у випадку його оголошення) та про відшкодування витрат за фактично проведені розшукові заходи.

6. У випадку, коли вимога стягувача подільна, він може подати судові для перевірки і вирішення питання про прийняття заяви про відмову від частини предмета стягнення і про закінчення виконавчого провадження в цій частині. Суд за результатами розгляду заяви стягувача про відмову від частини предмета стягнення постановляє мотивовану ухвалу про прийняття відмови стягувача від примусового виконання частини предмета стягнення або ухвалу про відмову у задоволенні заяви стягувача про відмову від частини предмета

стягнення. Щодо іншої частини предмета стягнення за умови прийняття судом відмови стягувача від частини предмета стягнення, відповідно, виконавче провадження продовжує тривати. Сторони виконавчого провадження мають право оскаржити постановлену ухвалу суду в апеляційному порядку.

7. Ухвала про визнання відмови стягувача від примусового виконання та закінчення виконавчого провадження або ухвала про відмову у визнанні відмови стягувача від примусового виконання можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 19-1 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Ст. 373 ЦПК викласти у такій редакції:

“Стаття 373. Відстрочка і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання

1. У цій статті терміни вживаються у такому значенні:

Відстрочка – це перенесення судом початку строку виконання на іншу дату, визначену судом, пізнішу, ніж передбачено загальними правилами виконавчого провадження; впродовж періоду часу, на який надана відстрочка, виконавчі дії не вчиняються, заходи примусового виконання не застосовуються.

Розстрочка – це виконання рішення частинами та впродовж розумного строку, які встановлені судом в ухвалі про надання розстрочки; розстрочка виконання надається у виняткових випадках і в розумних межах; розстрочка можлива під час виконання рішення, яке стосується предметів, що діляться (гроші; майно, не визначене індивідуальними ознаками; декілька індивідуально визначених речей тощо).

Порядок виконання рішення – це певна послідовність вчинення виконавчих дій суб’єктами виконавчого провадження, передбачена законодавством.

Спосіб виконання рішення – це передбачені законом дії і прийоми, які застосовують суб’єкти виконавчого провадження, і які спрямовані на примусове виконання рішення без згоди боржника.

Зміна способу та/або порядку виконання рішення – це прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими (наприклад, зміна способу виконання рішення можлива шляхом

видозмінення зазначеної у рішенні форми (грошової чи майнової) виконання, тобто за відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості).

2. За наявності обставин, які перешкоджають, ускладнюють або унеможливають виконання рішення суду або іншого юрисдикційного органу (наприклад, хвороба боржника або членів його сім'ї, відсутність присудженого майна в натурі, стихійне лихо тощо), за заявою державного виконавця або за заявою сторони суду, який видав виконавчий документ, розглядає питання про відстрочку або розстрочку виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення в судовому засіданні і у виняткових випадках може відстрочити або розстрочити виконання, змінити чи встановити спосіб і порядок виконання рішення.

3. Заява повинна подаватися у письмовій формі та містити: найменування суду, до якого подається заява; ім'я (найменування) сторін, а також ім'я представника заявника, якщо заява подається представником, їх місце проживання або місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв'язку, якщо такий відомий; зазначення, у якій справі подається заява; виклад обставин, які ускладнюють або унеможливають виконання рішення, обґрунтування їх поважності, докази на підтвердження цих обставин, зазначення клопотання заявника – відстрочити, розстрочити виконання рішення, змінити, встановити спосіб, порядок його виконання; дата подання заяви; підпис особи, яка її подає.

4. Судове засідання має бути проведене впродовж десяти днів із моменту надходження заяви до суду з викликом сторін. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб у судове засідання не є перешкодою для розгляду і вирішення питання судом.

5. За результатами розгляду заяви суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення або ухвалу про відмову у задоволенні відповідної заяви.

Суд, постановляючи ухвалу, не може змінювати зміст цього рішення і повинен урахувати: матеріальні інтереси сторін, їх фінансовий стан, ступінь вини відповідача у виникненні спору, наявність інфляційних процесів у економіці держави та інші обставини справи. Підставою для відстрочки, розстрочки, зміни способу та порядку виконання рішення можуть бути конкретні обставини, які існують насправді, в реальності та

ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим у строк або встановленим судом способом. При цьому згода сторін на вжиття цих заходів не вимагається, і суд не обмежений будь-якими конкретними термінами відстрочки чи розстрочки виконання рішення. Суд не може вважати підставами для надання відстрочки або розстрочки виконання рішення, зміни чи встановлення способу і порядку його виконання обставини, які зумовлені суб'єктивним фактором і неправомірною поведінкою з боку сторін.

Оскарження рішення суду не перешкоджає та не ускладнює виконання такого рішення і тому не може бути підставою для надання відстрочки чи розстрочки.

Відстрочка чи розстрочка виконання рішення не може бути надана судом щодо рішень, допущених до негайного виконання, а також щодо рішень у справах, які виникли з особистих немайнових правовідносин.

6. Ухвали суду, передбачені ч. 5 цієї статті, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

7. Ухвала суду, постановлена за результатами судового розгляду, невідкладно надсилається сторонам і відповідному органу державної виконавчої служби за місцем виконання рішення”.

Ст. 374 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. Питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу вирішується судом, який ухвалив рішення про відібрання дитини, або судом за місцем виконання рішення за заявою особи, яка захищає права дитини (батьки, інші родичі, усиновителі, піклувальники, органи опіки та піклування тощо) або за поданням державного виконавця.

2. Суд не пізніше, ніж на наступний робочий день із дня отримання заяви чи подання розглядає це питання в судовому засіданні з викликом заінтересованих осіб і за обов'язковою участю представників органів опіки та піклування. Неявка сторін не є перешкодою для вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу.

3. За результатами розгляду заяви заінтересованої особи або подання державного виконавця суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення заяви чи подання про

тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу або ухвалу про відмову у задоволенні заяви чи подання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Ухвали можуть бути оскаржені заінтересованими особами в апеляційному порядку відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Ст. 375 ЦПК слід викласти у такій редакції:

“1. Суд розглядає подання державного виконавця або заяву стягувача про постановлення ухвали про розшук боржника або дитини у разі відсутності відомостей про місце проживання (знаходження), реєстрації боржника, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини (зокрема, за виконавчими документами, які містять вимоги про передачу дитини одному з батьків, про відібрання дитини, про визначення місця проживання або порядку виховання дитини тощо) впродовж 10 днів із дня надходження до суду подання або заяви.

2. Суд для вирішення питання про оголошення розшуку повинен витребувати від державного виконавця всі необхідні документи, які підтверджують вчинення державним виконавцем усіх можливих дій щодо отримання необхідної інформації про боржника, його майно або дитину і які виявилися безрезультатними.

3. За результатами розгляду цього питання суд постановляє мотивовану ухвалу про оголошення розшуку боржника або дитини або ухвалу про відмову у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини.

4. В ухвалі про оголошення розшуку боржника або дитини суд, окрім даних, передбачених ст. 210 ЦПК, зазначає такі відомості: дату і місце народження, місце реєстрації та фактичне місце проживання стягувача; дату і місце народження, місце реєстрації та фактичне місце проживання, останнє місце роботи боржника; дату і місце народження, фактичне місце проживання дитини.

5. Розшук боржника або дитини оголошується за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання (перебування) боржника або дитини чи місцезнаходженням їхнього майна, або за місцем проживання (перебування) стягувача.

6. Ухвала суду про оголошення розшуку боржника або дитини та ухвала суду про відмову у задоволенні подання або заяви про оголошення розшуку боржника або дитини можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Викласти ст. 376 ЦПК у такій редакції:

“Стаття 376. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, під час виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом, який розглянув справу і видав виконавчий документ, або судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця.

2. Суд негайно розглядає подання, зазначене в частині першій цієї статті, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця.

3. Вирішуючи питання про надання дозволу на примусове проникнення, суд у кожному конкретному випадку має встановлювати: чи на об’єкт, зазначений у поданні державного виконавця, поширюється правовий режим житла чи іншого володіння фізичної особи; які причини необхідності саме примусового проникнення; чи реально існує необхідність у проникненні до житла чи іншого володіння; у зв’язку з чим державний виконавець не може потрапити до житла чи іншого володіння фізичної особи добровільно; чи поінформовані особи, які не є учасниками виконавчого провадження, про звернення стягнення на майно боржника, що знаходиться у них, або про повернення дитини.

4. За результатами розгляду подання державного виконавця суд постановляє мотивовану ухвалу про надання дозволу на примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника-фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, або ухвалу про відмову у наданні такого дозволу. Ухвали суду можуть бути оскаржені заінтересованими особами в апеляційному порядку відповідно до п. 23 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Ст. 377 викласти у такій редакції:

“Стаття 377. Вирішення питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках, та на готівкові кошти та майно, що належать боржнику від інших осіб

1. Питання про звернення стягнення на належні боржнику від інших осіб грошові кошти, що знаходяться на рахунках цих осіб в установах банків та інших фінансових установах, або на готівкові кошти чи майно, що належать боржнику від інших осіб, під час виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) вирішуються судом за поданням державного виконавця, погодженим із начальником відділу державної виконавчої служби.

2. Суд негайно розглядає подання державного виконавця без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця.

3. Якщо вирішується питання про стягнення на належні боржникові від інших осіб грошові кошти, які знаходяться на рахунках, суд повинен установити:

- 1) про який рахунок йдеться;
- 2) перевірити наявність документів, які підтверджують належність конкретній особі відповідного рахунка у банку чи іншій фінансовій установі;
- 3) чи належно обґрунтована необхідність звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунку;
- 4) достовірність факту належності боржникові коштів від власників рахунків та чи відповідають документи, що це підтверджують, вимогам закону;
- 5) чи особи, на рахунках яких знаходяться грошові кошти, що належать боржникові, повідомлені про необхідність перерахунку цієї суми для подальшого звернення стягнення на них;
- 6) причини небажання таких осіб виконувати відповідні розпорядження державного виконавця.

Суд під час вирішення питання про надання дозволу на вилучення державним виконавцем у осіб готівкових коштів і майна, що належать боржникові від них, повинен установити:

- 4) на яких підставах це майно чи кошти знаходиться у інших осіб;
- 5) чи право боржника на майно має безспірний характер;
- б) чи є документи, які це підтверджують.

У випадку спірності прав боржника на конкретне майно чи спірності питання про те, що майно знаходиться у певної третьої особи, вказаної у поданні державного виконавця, суд відмовляє у задоволенні подання.

4. За результатами розгляду подання судом постановляється ухвала про задоволення подання або ухвала про відмову у задоволенні подання державного виконавця. Ухвали суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (п. 24 ч. 1 ст. 293 ЦПК). Копія ухвали невідкладно надсилається відповідному органу ДВС, сторонам та іншим заінтересованим особам”.

Ст. 377-1 ЦПК викласти у такій редакції:

“Суд, який ухвалив рішення, в судовому засіданні розглядає подання державного виконавця про тимчасове обмеження боржника виїжджати за кордон із вилученням паспортного документа чи без такого.

Розгляд заяви відбувається за відсутності заінтересованих осіб. Суд зобов’язаний розглянути подання не пізніше наступного дня із дня його надходження до суду за участю державного виконавця.

За результатами розгляду подання суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення подання державного виконавця і встановлення тимчасової заборони боржникові виїжджати за кордон із вилученням паспортного документа чи без такого або ухвалу про відмову у задоволенні подання державного виконавця, які можна оскаржити в апеляційному порядку.”

Ст. 378 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. У разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження за поданням державного виконавця або за заявою сторони суд, який розглянув справу і видав виконавчий документ,

а у випадку виконання рішень інших органів – суд за місцем виконання рішення замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником.

2. Суд у десятиденний строк розглядає це питання у судовому засіданні з повідомленням сторони та заінтересованих осіб. Неявка сторін та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження.

3. За результатами розгляду питання про заміну сторони виконавчого провадження суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення подання державного виконавця /заяви сторони про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником або ухвалу про відмову у задоволенні такого звернення. Ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 293 ЦПК України. Така ухвала після набрання нею законної сили надсилається державному виконавцю, сторонам виконавчого провадження та іншим заінтересованим особам, її копія має бути надіслана до органу (особи), які видали виконавчий документ”.

Ст. 379 ЦПК слід доповнити ч. 3, яку викласти в такій редакції: “За результатами розгляду подання державного виконавця про визначення частки майна боржника, яким він володіє спільно з іншими особами, суд постановляє мотивовану ухвалу про задоволення або про відмову у задоволенні подання державного виконавця про визначення частки майна боржника, яким він володіє спільно з іншими особами. В ухвалі про задоволення подання суд повинен указати частку майна боржника. Ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 26 ч. 1 ст. 293 ЦПК України”.

У назвах та у тексті норм ст.ст. 380–382 ЦПК словосполучення “вирішення питання про поворот виконання” доповнити таким словосполученням: “актів судів та інших юрисдикційних органів”.

Ч. 1 ст. 380 ЦПК доповнити першим реченням:

“1. Повернення стягнутого, або отриманого за скасованим рішенням (поворот виконання) – це повернення сторін виконавчого провадження в первісне становище (повернення безпідставно отриманих благ стягувачем боржникові) у зв’язку із скасуванням

виконаного рішення суду або акта іншого юрисдикційного органу (правової підстави виконання) з метою поновлення їхніх прав”.

Ч. 3 ст. 380 ЦПК викласти у такій редакції: “Суд у рішенні або в ухвалі щодо повороту виконання у разі неможливості повернути майно в натурі передбачає відшкодування вартості майна в розмірі грошових коштів за експертною оцінкою цього майна станом на момент ухвалення рішення або постановлення ухвали. Якщо на момент ухвалення рішення або постановлення ухвали щодо повороту виконання суд не має можливості встановити, чи наявне майно в натурі, і чи може воно бути повернене боржникові, боржник може звернутися до суду з відповідною заявою в майбутньому – під час виконання рішення або ухвали про поворот виконання”.

Назву ст. 381 ЦПК, яка звучить: “Строк подання заяв про поворот виконання”, викласти у такій редакції: “Вирішення питання про поворот виконання за окремою заявою боржника”.

У ч. 2 ст. 380, ч. 1 ст. 381, ст. 382 ЦПК замінити слова “позивач” і “відповідач” відповідно словами “первісний стягувач” і “первісний боржник” у відповідних відмінках.

Останнє речення ч. 1 ст. 381 ЦПК викласти у такій редакції: “Заяву про поворот виконання можна подати у межах позовної давності, тривалість якої залежить від тих матеріальних правовідносин, що були предметом судового розгляду, і яка розпочинає спливати з дня набрання чинності нового рішення про відмову у задоволенні позову в повному обсязі або в певній частині чи ухвали суду про закриття провадження у справі або про залишення позову без розгляду”.

Ч. 1 ст. 381 ЦПК доповнити другим абзацом такого змісту: “Заява боржника про поворот виконання повинна містити: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) ім’я (найменування сторін), представника, якщо заяву подає представник, їх місце проживання або місцезнаходження, поштовий індекс, номер засобів зв’язку, якщо такий

відомий; 3) реквізити справи (її номер та дату розгляду); 4) зміст рішення у справі; 5) обґрунтування вимоги про поворот виконання; 6) зазначення засобів доказування, які підтверджують цю вимогу; 7) перелік документів, що додаються до заяви”.

Ч. 3 ст. 381 ЦПК викласти у такій редакції: “Суд розглядає заяву боржника про поворот виконання впродовж десяти днів із дня отримання заяви в судовому засіданні з повідомленням сторін, неявка яких не перешкоджає розглядові заяви.

Суд не має права під час вирішення питання про поворот виконання розглядати додаткові вимоги боржника, які не охоплюються стягненим із нього за скасованим чи зміненим рішенням, а також вимоги, які не розглядалися судом першої інстанції. У таких випадках боржник може звертатися з новим позовом. Суд під час вирішення питання про поворот виконання має також вирішити питання про повернення боржникові безпідставно стягненого з нього виконавчого збору та витрат, пов’язаних із виконанням рішення. Якщо боржник зазнав ще й інших збитків у зв’язку із виконанням первісного рішення та збитків, завданих особами, які не брали участі у справі, вирішення питання про їх відшкодування вирішується на загальних підставах шляхом звернення із новою позовною заявою.

За результатами розгляду постановляє ухвалу про задоволення заяви про поворот виконання або про відмову у задоволенні такої заяви.

У резолютивній частині нового рішення чи ухвали суду щодо повороту виконання суд має чітко вказати, які дії зобов’язаний вчинити стягувач (звільнити приміщення, у яке він вселився за скасованим рішенням) або яку саме грошову суму чи майно передати на користь боржника.

Рішення чи ухвалу суду про поворот виконання суд надсилає до того відділу ДВС, який виконував первісне рішення, і в якому зберігаються матеріали виконавчого провадження за пред’явленим первісним виконавчим документом.

Ухвали суду щодо повороту виконання можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 293 ЦПК”.

Ч. 4 ст. 380 ЦПК виключити.

Ст. 381 ЦПК доповнити ч. 4 такого змісту: “У випадку добровільного невиконання рішення або ухвали суду, у яких вирішено питання про поворот виконання, після набрання ними законної сили за заявою осіб, на користь яких воно ухвалено, суд видає виконавчий лист і особи можуть ініціювати відкриття виконавчого провадження у загальному порядку”.

Назву ст. 382 ЦПК змінити на: “Обмеження повороту виконання в окремих категоріях справ”.

Ст. 383 ЦПК викласти у такій редакції:

“Учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що діями державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їх права чи свободи”.

Ч. 3 ст. 384 ЦПК викласти у такій редакції: “В день надходження скарги на дії державного виконавця до суду суд зобов’язаний постановити ухвалу про прийняття її до розгляду або про відмову у її прийнятті, якщо вона за формою і змістом не відповідає встановленим законодавством вимогам. У випадку прийняття скарги суд повідомляє про це відповідний відділ ДВС не пізніше наступного дня після постановлення такої ухвали шляхом надіслання йому копії ухвали про прийняття скарги до розгляду, у якій повідомляє про явку до суду для проведення підготовчих дій, і копію скарги.

Державний виконавець упродовж установленого судом строку з дня отримання копії ухвали суду про прийняття скарги до розгляду зобов’язаний подати суду усі необхідні документи та пояснення щодо скарги.

Суд зобов’язаний провести усі підготовчі дії до розгляду скарги впродовж 10 днів із моменту постановлення ухвали про прийняття скарги до розгляду, і постановити ухвалу про призначення скарги до розгляду, вказавши, які підготовчі дії проведено, дату і місце розгляду скарги”.

Ст. 385 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. Скаргу може бути подано до суду:

у десятиденний строк із дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод;

у триденний строк із дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій;

у десятиденний строк із дня надходження постанови про відмову у відкритті виконавчого провадження;

у десятиденний строк із дня отримання відповідного повідомлення про оцінку майна, визначену за результатами рецензування.

Законом можуть бути встановлені й інші моменти початку спливу строку.

2. Пропущений з поважних причин строк для подання скарги може бути поновлено судом. Зокрема, у випадку оскарження діянь виконавця спочатку в порядку підвідомчості суд має вважати таку причину пропуску строку поважною і поновити його”.

Ч. 1 ст. 386 ЦПК викласти у такій редакції:

“1. Скарга розглядається у десятиденний строк із моменту постановлення ухвали про призначення скарги до розгляду у судовому засіданні за участю заявника і державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржуються”.

Викласти ст. 387 ЦПК у такій редакції:

“Стаття 387. Зміст ухвали суду за результатами розгляду скарги

1. Суд за результатами розгляду скарги постановляє ухвалу, зміст якої має відповідати вимогам ст. 210 ЦПК.

2. У мотивувальній частині ухвали про задоволення скарги та про визнання оскаржуваного діяння неправомірним суд має навести нормативне обґрунтування своїх висновків щодо скарги: якщо виконавець вчинив порушення норм, то яких саме і в чому вони полягають. У резолютивній частині ухвали у разі встановлення обґрунтованості

скарги суд визнає оскаржувані діяння неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу ДВС задовольнити вимогу заявника та усунути порушення або іншим шляхом поновлює його порушені права чи свободи. В ухвалі про задоволення скарги суд має чітко встановити, яким чином слід поновити права особи.

Під час задоволення скарги суд може допустити негайне виконання ухвали.

3. В ухвалі про відмову у задоволенні скарги, якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи ДВС і права чи свободи заявника не було порушено, суд повинен констатувати наявність сукупності таких обставин: оскаржувані діяння відповідають законодавству, виконавець не вийшов за межі своїх повноважень, права заявника не порушені.

4. Якщо під час судового розгляду скарги на діяння виконавця певні дії, які вимагає вчинити скаржник, були вчинені виконавцем, або постанови – винесені, а заявник не відмовляється від скарги, то суд постановляє ухвалу, в якій визнає діяння виконавця неправомірними без зобов'язання виконавця поновити права (бо права вже фактично поновлені).

5. Ухвали можуть бути оскаржені в апеляційному порядку відповідно до п. 27 ч. 1 ст. 293 ЦПК.

Ст. 389 ЦПК викласти у такій редакції:

1. Ухвала суду за скаргою надсилається не пізніше десяти днів після набрання нею законної сили до відповідного відділу державної виконавчої служби для виконання, а також особі, яка подала скаргу.

2. Про виконання ухвали відповідний орган державної виконавчої служби повідомляє суд і заявника не пізніше ніж у місячний строк з дня одержання ухвали суду.

3. У випадку невиконання, неналежного виконання ухвали чи неповідомлення суду про результати виконання ухвали суд постановляє окрему ухвалу в порядку ст. 211 цього Кодексу.

Доповнити п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК і викласти його у такій редакції: “ухвали суду першої інстанції, вказані у пунктах 1, 3, 4, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 28-1, 29 частини першої статті 293 цього Кодексу...”.

Внести зміни до п.п.10 та 15 ч. 3 ст. 11 Закону України “Про виконавче провадження”, у яких слова “вмотивованого рішення” замінити словами “вмотивованої ухвали”, а також п. 10 ч. 3 ст. 11 перенести до ч. 2 ст. 11, де передбачені обов’язки державного виконавця.

Внести зміни до ч. 3 ст. 12 Закону України “Про виконавче провадження”, виклавши її у такій редакції: “сторони мають право укласти мирову угоду, яка визнається судом, ...”.

Ч. 1 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” викласти у такій редакції: “У разі відсутності відомостей про місце проживання або перебування чи місцезнаходження боржника, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини державний виконавець після вчинення усіх можливих дій щодо отримання відповідної необхідної інформації (наприклад, подання запитів), які виявилися безрезультатними, та задокументувавши факт цієї безрезультатності в акті, звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини.”

У ч. 3 ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” слова “за ухвалою суду” замінити словами “за судовим наказом”.

У ч. 3 ст. 6 та ч. 1 ст. 12 Закону України “Про виконавче провадження” замінити слова “рішення, дії або бездіяльність” словом “діяння”.

Ч. 1 ст. 82 Закону України “Про виконавче провадження” викласти у такій редакції:

“1. Діяння державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби можуть бути оскаржені учасниками виконавчого провадження та особами, які залучаються до проведення виконавчих дій, до начальника відділу, якому безпосередньо

підпорядкований державний виконавець, або до керівника відповідного органу державної виконавчої служби вищого рівня чи до суду”.

Ч. 2 ст. 82 Закону України “Про виконавче провадження” виключити.

Ч. 4 ст. 82 Закону України “Про виконавче провадження” викласти у такій редакції:

“4. Діяння державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені до суду, який видав виконавчий документ”.

Із ч. 6 ст. 82 Закону України “Про виконавче провадження” виключити слова “якщо їх оскарження передбачено цим Законом”.

ДОДАТОК Б

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдюков М. Г. Исполнение судебных решений / Михаил Григорьевич Авдюков. – М. : Гос. изд-во юридической лит., 1960. – 118, [1] с.
2. Агарков М. М. Предмет и система советского гражданского права / Михаил Михайлович Агарков // Советское государство и право. – 1940. – № 8–9. – С. 4–5.
3. Азаревич Д. И. Судоустройство и судопроизводство по гражданским делам. Университетский курс / Дмитрий Иванович Азаревич. – Том 3. Судопроизводство. – Варшава : Типография Варшавского учебного округа, 1900. – [2], IV. – 295 с.
4. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе / Н. Г. Александров. – М. : Госюриздат, 1955. – 174 с.
5. Алексеев С. С. Об отраслях права / Сергей Сергеевич Алексеев // Советское государство и право. – М. : Наука, 1972. – № 3. – С. 10–17.
6. Алексеев С. С. Общая теория социалистического права. Нормы права и правоотношения (курс лекций) : учебное пособие / Сергей Сергеевич Алексеев. – Вып. второй. – Свердловск, 1964. – 226 с.
7. Алексеев С. С. Общетеоретические принципы исследования структуры права / Сергей Сергеевич Алексеев // Советское государство и право. – М. : Наука, 1971. – № 3. – С. 41–47.
8. Алексеев С. С. Общие теоретические проблемы системы советского права / Сергей Сергеевич Алексеев. – М. : Госюриздат, 1961. – 187 с.
9. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Основные вопросы общей теории социалистического права : курс лекций в двух томах / Сергей Сергеевич Алексеев. – Т. 1. – Свердловск, 1972. – 396 с.
10. Алексеев С. С. Структура советского права / Сергей Сергеевич Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1975. – 264 с.
11. Анохин В. С. Квалификация правоотношений по исполнительному производству / Виктор Стефанович Анохин // Хозяйство и право. – 2000. – № 4. – С. 85–93.

12. Балюк М. І. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях) : коментарії, рекомендації, пропозиції. Серія “Судова практика” / М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник. – Х. : Харків юридичний, 2008. – 708 с.

13. Баумова М. Г. Гражданский процесс и исполнительное производство / М. Г. Баумова, Е. Я. Мотовиловкер // Проблемы совершенствования правосудия по гражданским делам : сборник научных трудов ; отв. ред. В. В. Бутнев. – Ярославль : ЯрГУ, 1991. – 99 с. – С. 86–96.

14. Бахрах Д. Н. Административное право России : краткий учебный курс / Демьян Николаевич Бахрах. – М. : Норма-Инфра-М, 2000. – 640 с.

15. Бегичев Б. К. Трудовая правоспособность советских граждан / Б. К. Бегичев. – М. : Юрид. лит., 1972. – 244 с.

16. Белоусов Ю. В. Вопросы взаимодействия суда и государственного исполнителя по законодательству Украины / Юрий Валериевич Белоусов // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 20–23.

17. Беляневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України : (із змінами і допов. станом на 1 серпня 2007 р.) : наук.-практ. комент. / Вадим Едуардович Беляневич. – Видання третє. – К. : Юстініан, 2008. – 872 с.

18. Бенедик И. В. Стадии в юридическом процессе : общетеоретические исследования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Иван Васильевич Бенедик. – Х., 1986. – 191 с.

19. Березий А. Е. О практике применения статьи 90 Закона Российской Федерации “Об исполнительном производстве” в арбитражном процессе / А. Е. Березий, И. О. Подвальный // Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – М. : ЮРИТ-Вестник, 1999. – № 9. – С. 66–75.

20. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : монографія / Світлана Сергіївна Бичкова. – К. : Атіка, 2011. – 420 с.

21. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження : навч. посіб. / Юрій Валерійович Білоусов. – К. : Прецедент, 2005. – 192 с.

22. Білоусов Ю. В. До питання про місце правових норм, що регулюють виконавче провадження в системі права України / Юрій Валерійович Білоусов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2000. – № 3. – С. 54–59.

23. Білоусов Ю. В. Цивільне виконавче право як самостійна галузь права / Юрій Валерійович Білоусов // Закон і бізнес. – 3–9 лютого 2001. – № 5. – С. 27.

24. Бобылев А. И. Современное толкование системы права и системы законодательства / Анатолий Иванович Бобылев // Государство и право. – 1998. – № 2. – С. 22–27.

25. Богдан И. И. Участие органов финансового управления в советском гражданском процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Иосиф Игнатьевич Богдан. – К. : Киевский ун-т им. Т. Г. Шевченко, 1984. – 210 с.

26. Боннер А. Т. Исполнительное производство: отрасль российского права или стадия процесса? / Александр Тимофеевич Боннер // Избранные труды по гражданскому процессу : приложение к Российскому ежегоднику гражданского и арбитражного процесса. – СПб. : Издат. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2005 (Тип. Береста). – 990, [1] с. – С. 108–129.

27. Боннер А. Т. Нужно ли принимать Исполнительный кодекс? / Александр Тимофеевич Боннер // Заметки о современном гражданском и арбитражном процессуальном праве ; под ред. М. К. Треушникова. – М. : ОАО “Издательский Дом “Городец,””, 2004. – 352 с. – С. 291–304.

28. Бочарова С. Н. Совершенствование прокурорского надзора в исполнительном производстве: проблемы теории и практики : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Светлана Николаевна Бочарова. – М., 2002. – 25 с.

29. Братусь С. Н. О соотношении гражданской правоспособности и субъективных гражданских прав / Сергей Никитич Братусь // Советское государство и право. – 1949. – № 8. – С. 30–37.

30. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права / Сергей Никитич Братусь. – М. : Госюриздат, 1950. – 367 с.

31. Бряндин С. П. Место исполнительного производства в системе Российского права / С. П. Бряндин. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://t-off.chat.ru/ftzf.html>.

32. Бузникова Н. Е. Исполнительное производство по делам об административных правонарушениях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Наталья Евгеньевна Бузникова. – М., 2001. – 170 с.

33. Бурмаков И. Ю. Проблемы организации исполнительного производства в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Игорь Юрьевич Бурмаков. – М., 2001. – 148 с.

34. Валеев Д. Х. Исполнительное производство : учебник для вузов / Дамир Хамитович Валеев. – СПб. : Питер, 2008. – 400 с. : ил.

35. Валеев Д. Х. Лица, участвующие в исполнительном производстве : монография / Дамир Хамитович Валеев ; Каз. гос. ун-т. Юрид. фак. – Казань : Унипресс, 2000. – 123, [1] с. – С. 13, 15.

36. Валеев Д. Х. Процессуальное положение лиц, участвующих в исполнительном производстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Дамир Хамитович Валеев. – Казань, 1999. – 26 с.

37. Валеев Д. Х. Процессуальное положение лиц, участвующих в исполнительном производстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Дамир Хамитович Валеев. – Казань, 1999. – 166 с.

38. Валеев Д. Х. Система процессуальных гарантий прав граждан и организаций в исполнительном производстве / Дамир Хамитович Валеев. – М. : Статут, 2009. – 351 с.

39. Валеева Р. Х. Органы исполнения судебных решений по советскому гражданскому процессуальному праву : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” ; Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова / Рашида Хусаиновна Валеева ; Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. – Л., 1961. – 18 с.

40. Валеева Р. Х. Органы исполнения судебных решений по советскому гражданскому процессуальному праву : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Рашида Хусаиновна Валеева. – Л., 1961. – с.

41. Ващенко І. В. Державний фінансовий контроль та його вдосконалення у трансформаційній економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / Ірина Василівна Ващенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/34009.html>
42. Веберс Я. Р. Правосуб'єктність громадян в радянському громадянському і сімейному праві / Яніс Робертівч Веберс ; Латвійський гос. ун-т ім. П. Стучки. – Рига : ЗИНАТНЕ, 1976. – 231 с.
43. Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность / Анатолий Васильевич Венедиктов. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1948. – 839 с.
44. Венедиктов А. В. О субъектах социалистических правоотношений / Анатолий Васильевич Венедиктов // Советское государство и право. – 1955. – № 6. – С. 17–28.
45. Венедиктов А. В. Органы управления государственной социалистической собственностью / Анатолий Васильевич Венедиктов // Советское государство и право. – 1940. – № 5–6. – С. 24–51.
46. Верба О. Б. Вирішення судом питань про звернення стягнення на грошові кошти та на майно / О. Б. Верба // Развитие государственности и права в Украине : реалии и перспективы: сборник научных трудов. Часть 1 : материалы I Международной научно-практической конференции (24 апреля 2009 года). – Симферополь : КРП “Издательство “Крымучпедгиз”, 2009. – 648 с. – На украинском и русском языках. – С. 387–391.
47. Верба О. Б. Вирішення судом питань про розшук боржника або дитини як реалізація функції попереднього захисту на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба // Юриспруденція : теорія і практика. – 2009. – № 12 (62). – С. 21–28.
48. Верба О. Б. Вирішення судом питань, пов'язаних із настанням обставин, які ускладнюють або унеможливають примусове виконання рішення / О. Б. Верба // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2009. – Випуск 49. – 290 с. – С. 106–117.
49. Верба О. Б. Доктринальне визначення правової природи виконавчого провадження в Україні / О. Б. Верба // Розвиток підприємництва в Україні : економіко-правове забезпечення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 13–14

грудня 2007 р.) ; відп. ред. д.е.н., проф. О. Є. Кузьмін. – Львів : НВФ “Українські технології”, 2007. – 364 с. – С. 52–57.

50. Верба О. Б. Інститут повороту виконання в цивільному судочинстві : компетенція суду / О. Б. Верба // Юриспруденція : теорія і практика. – 2010. – № 6 (68). – 64 с. – С. 2–8.

51. Верба О. Б. Компетенція суду щодо вирішення питання про примусове проникнення до житла на стадії виконавчого провадження як гарантія права особи на територіальну приватність / О. Б. Верба // Право на приватність : тенденції і перспективи : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 248 с. – С. 35–38.

52. Верба О. Б. Компетенція суду щодо прийняття відмови стягувача від примусового виконання / О. Б. Верба // Юриспруденція : теорія і практика. – 2009. – № 1 (51). – С. 14–23.

53. Верба О. Б. Особенности утверждения судом и принудительного исполнения мирового соглашения на стадии исполнительного производства по законодательству Республики Польша / О. Б. Верба // Правовые отношения в контексте развития современного законодательства и правоприменения : материалы Международной научно-практической конференции (г. Иваново, 3–4 октября 2008 г.) ; отв. ред. О. В. Кузьмина. – Иваново : Изд-во Иван. гос. ун-та, 2009. – 512 с. – С. 215–219.

54. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : збірник наукових праць. – Львів : ЛьвДУВС, 2008. – № 3. – С. 102–113.

55. Верба О. Б. Повноваження суду на стадії виконання рішень про виселення / О. Б. Верба // Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку сучасної економіки України : збірник доповідей та тез повідомлень учасників цивільно-правової секції всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 27 листопада 2009 р.) ; ред. кол. С. Г. Кузьменко, Є. В. Петров. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 166 с. – С. 91–93.

56. Верба О. Б. Повноваження суду та інших органів на стадії примусового виконання рішень за законодавством Німеччини / О. Б. Верба // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2008. – Випуск 46. – С. 103–112.

57. Верба О. Б. Повноваження суду у випадках добровільного невиконання мирової угоди, укладеної на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба // Юриспруденція : теорія і практика. – 2008. – № 7 (45). – С. 35–44.

58. Верба О. Б. Повноваження суду щодо захисту прав дитини на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба // Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах : тези Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 277 с. – С. 91–94.

59. Верба О. Б. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання: компетенція суду / О. Б. Верба // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XV регіональної науково-практичної конференції (4–5 лютого 2009 р.). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2009. – 412 с. – С. 172–175.

60. Верба О. Б. Поняття правосуб'єктності суду у виконавчому провадженні / О. Б. Верба // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2007. – Випуск 44. – С. 183–191.

61. Верба О. Б. Попередній та подальший судовий захист у виконавчому провадженні за законодавством України та Польщі / О. Б. Верба // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : збірник наукових праць ; головний редактор В. Л. Ортинський. – Львів : ЛьвДУВС, 2008. – Вип. 1. – С. 111–119.

62. Верба О. Б. Правова природа компетенції суду у виконавчому провадженні / О. Б. Верба // Правове життя : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доповідей за матеріалами III Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 23–24 березня 2007 р.) ; уклад. М. Л. Марченко, Н. М. Гончарова, В. В. Мачіха, С. С. Савич, І. Ф. Урина. – Луцьк, 2007. – 392 с. – С. 148–150.

63. Верба О. Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : деякі аспекти / О. Б. Верба // Правове життя : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та аспірантів (17–18 березня 2006 р.). – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 446 с. – С. 98–100.

64. Верба О. Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : поняття та структура / О. Б. Верба // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XII регіональної науково-практичної конференції (8–9 лютого 2007 р.). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 629 с. – С. 263–266.

65. Верба О. Б. Роль суду у виконавчому провадженні за законодавством України та зарубіжних країн / О. Б. Верба // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XII регіональної науково-практичної конференції (9–10 лютого 2006 р.). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. – 512 с. – С. 467–469.

66. Верба О. Б. Суд як суб'єкт правовідносин у виконавчому провадженні: деякі аспекти / О. Б. Верба // Молодь у юридичній науці : збірник тез Міжнародної наукової конференції “П'яті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2006 року). У 5-ти частинах. Ч. Четверта : “Цивільне процесуальне право. Трудове право; право соціального забезпечення. Земельне право; аграрне право; екологічне право”. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. – 207 с. – С. 16–19.

67. Верба-Сидор О. Вирішення судом питання про поворот виконання в цивільному процесі / О. Верба-Сидор // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Випуск 52. – 405 с. – С. 180–189.

68. Верба-Сидор О. Б. Аналіз судової практики щодо визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, та щодо виправлення помилки в ньому (ст. 369 ЦПК) / О. Б. Верба-Сидор // Верховенство права та права людини : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11–12 серпня 2010 року). – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2010. – 120 с. – С. 47–50.

69. Верба-Сидор О. Б. Вдосконалення процедури виконавчого провадження на виконання приписів Європейського суду з прав людини в Україні та Російській Федерації / О. Б. Верба-Сидор // Порівняльне правознавство : філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти : матеріали II Всеукраїнського круглого столу. – Львів : ЛьвДУВС, 2010. – 464 с. – С. 318–323.

70. Верба-Сидор О. Б. Взаємовідносини суду та державного виконавця на стадії примусового виконання судових рішень / О. Б. Верба-Сидор // Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів : збірник наукових праць за результатами Другої науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 4 березня 2011 року). – Хмельницький університет управління та права, 2011. – 348 с. – С. 86–91.

71. Верба-Сидор О. Б. Вирішення судом питання про видачу дубліката виконавчого листа або судового наказу / О. Б. Верба-Сидор // Цивілістична процесуальна думка : збірник наукових статей ; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Паливода А. В., 2012. – 528 с. – С. 109–116.

72. Верба-Сидор О. Б. Класифікація повноважень суду на стадії виконання рішень / О. Б. Верба-Сидор // Інтеграційні економіко-правові напрями розвитку України та країн близького зарубіжжя. I міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. – 2012. – С. 26–29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lac.lviv.ua>.

73. Верба-Сидор О. Б. Компетенція суду щодо вирішення питання про поворот виконання у певних категоріях справ за ст. 382 ЦПК України / О. Б. Верба-Сидор // Актуальні питання сучасних державотворчих і правотворчих процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28 квітня 2010 року) : у 3-х частинах. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2010. – Ч. 1. – 136 с. – С. 50–51.

74. Верба-Сидор О. Б. Обмеження повороту виконання у справах про стягнення аліментів / О. Б. Верба-Сидор // Тези доповідей учасників звітної науково-практичної конференції юридичного факультету (19 лютого 2010 р.). – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 168 с. – С. 84–87.

75. Верба-Сидор О. Б. Оптимізація процедури судового розгляду скарг на діяння державного виконавця на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба-Сидор // Проблеми оптимізації цивільного процесу в сучасних умовах судової реформи : збірник наукових матеріалів круглого столу (с. Залізний Порт, Херсонська обл., 28–29 травня 2010 р.) ; за заг. ред. О. Д. Крупчана, В. І. Бобрика. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – 143 с. – С. 85–88.

76. Верба-Сидор О. Б. Повноваження суду щодо видавання виконавчого листа за рішенням третейського суду / О. Б. Верба-Сидор // Законодавче регулювання

альтернативних способів вирішення спорів. Світова та національна практика ADR : матеріали Третього львівського міжнародного форуму (м. Львів, 27–28 травня 2010 року) ; відп. за вип. І. І. Дутка. – Львів : Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2010. – 256 с. – С. 94–119.

77. Верба-Сидор О. Б. Повноваження суду щодо видачі виконавчого листа за законодавством Польщі та України : порівняльний аналіз / О. Б. Верба-Сидор // Порівняльне правознавство : сучасний стан і перспективи розвитку : збірник наукових праць ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 620 с. – С. 546–549.

78. Верба-Сидор О. Б. Правова природа інституту розгляду судом скарг на діяння державного виконавця / О. Б. Верба-Сидор // Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 27–28 травня 2010 року) : у 3-х частинах. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2010. – Ч. 2. – 120 с. – С. 12–14.

79. Верба-Сидор О. Б. Реформування правового регулювання розгляду судом питань про поворот виконання / О. Б. Верба-Сидор // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 13 березня 2010 року) : у 2-х частинах. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2010. – Ч. 1. – 168 с. – С. 13–133.

80. Верба-Сидор О. Б. Системи примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів: порівняльний аспект / О. Б. Верба-Сидор // Проблеми порівняльного правознавства : збірник тез наукових доповідей III міжнародної наукової конференції “Компаративістські читання” ; за ред. Ю. С. Шемшученка, О. К. Маріна, І. С. Гриценка ; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. – К. ; Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 300 с. – С. 283–288.

81. Верба-Сидор О. Б. Узагальнення судової практики щодо заміни судом сторони виконавчого провадження (ст. 378 ЦПК) / О. Б. Верба-Сидор // Сучасне міжнародне та вітчизняне право як регулятор суспільних відносин : матеріали Міжнародної науково-

практичної конференції (м. Одеса, 7–8 жовтня 2010 р.) : у 3-х частинах. – Одеса : ГО “Причорноморська фундація права”, 2010. – Ч. 2. – 120 с. – С. 22–24.

82. Викут М. А. Еще раз о правовой природе исполнительного производства / Маргарита Андреевна Викут // Актуальные проблемы процессуальной цивилистической науки : материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию профессора М. А. Викут ; редкол. : Афанасьев С. Ф., Власов А. А., Захаров В. Н., Исаенкова О. В., Клеандров М. И., Кузнецов Н. В. (отв. ред.), Осокина Г. Л., Туманова Л. В., Цихоцкий А. В. – Саратов : Изд-во Саратов. гос. акад. права, 2003. – 176 с. – С. 50–53.

83. Викут М. А. Исполнительное производство : учебник : практикум / М. А. Викут, О. В. Исаенкова. – М. : Юристъ, 2001. – 254 с. – С. 57–58.

84. Власов А. Заключение мирового соглашения в гражданском судопроизводстве. О некоторых аспектах заключения мирового соглашения как одном из способов разрешения гражданско-правовых споров / Александр Власов // Юридическая практика. – 2007. – № 34 (504). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10007845> (дата звернення 05.06.2008 г.).

85. Власов А. Полувековая рассрочка. О некоторых аспектах предоставления хозяйственными судами рассрочки исполнения судебного решения / Александр Власов // Юридическая практика. – 2008. – № 14 (536). – С. 1, 20. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10009353> (дата звернення 05.06.2008 г.).

86. Воскобитова Л. А. Сущностные характеристики судебной власти : монография [для аспирантов, науч. и практ. работников, интересующихся проблемами становления в России самостоятельной и независимой судеб. власти, для преподавателей юрид. вузов и студентов] / Лидия Алексеевна Воскобитова. – Ставрополь : Сервисшкола, 2003 (ФГУП ИПФ Ставрополье). – 159 с.

87. Вставская И. М. Исполнительное производство : учебное пособие / И. М. Вставская, С. А. Савченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2010. – 232 с.

88. Галесник Л. С. О проблемах системы советского права / Л. С. Галесник // Советское государство и право. – М. : Наука, 1957. – № 2. – С. 108–115.

89. Гепп Ю. В. Участники исполнительного производства : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Юлия Владимировна Гепп. – Саратов, 2002. – 30 с.

90. Гепп Ю. В. Участники исполнительного производства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Юлия Владимировна Гепп. – Саратов, 2002. – 182 с.

91. Гладышев С. И. Исполнительное производство в английском и российском праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Сергей Иванович Гладышев. – М., 2001. – 187 с.

92. Гладышев С. И. Исполнительное производство в английском и российском праве : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Сергей Иванович Гладышев ; Ин-т государства и права РАН. – М., 2001. – 26 с.

93. Голосніченко Д. Поняття повноважень, їх владна природа та походження від суверенітету Українського народу / Дмитро Голосніченко // Право України. – 2007. – № 2. – С. 123–127.

94. Гольмстен А. Шимановский В. М. О некоторых недостатках, встречающихся на практике при проведении решений в исполнение по уставам 20 ноября 1864 года. – Казань, 1881 / Адольф Гольмстен. – СПб. : Тип. Правительствующего Сената, 1881. – С. 134–148.

95. Гольмстен А. Х. Учебник русского гражданского судопроизводства / Соч. Адольфа Христиановича Гольмстена, засл. проф. – 5-е изд., испр. и доп. – СПб. : тип. М. Меркушева, 1913. – XX, 411 с.

96. Горшунов Д. Н. Частноправовые основы исполнительного производства / Д. Н. Горшунов // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) ; Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Статут, 2009. – 334 с. – С. 231–239. – С. 237.

97. Гражданский процесс : учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлению 521400 “Юриспруденция” и по специальности 021100 “Юриспруденция” / [Абушенко Д. Б. и др.] ; отв. ред. В. В. Ярков. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – XXXI, 702, [2] с.

98. Гражданский процессуальный закон Латвии, принятый Сеймом 14 октября 1998 года и обнародованный Президентом государства 3 ноября 1998 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravo.lv/content/007_sdz_gpz.html (дата обращения: 01.08.2012 г.).

99. Гражданское исполнительное право : учебник / под ред. А. А. Власова. – М. : Экзамен, 2004. – 352 с.

100. Гражданское процессуальное право : учебник / С. А. Алехина, В. В. Блажеев и др. ; под ред. М. С. Шакарян. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 580 с.

101. Гражданско-правовая охрана интересов личности : научное издание / О. С. Иоффе, Ю. К. Толстой и др. ; отв. ред. Б. Б. Черепахин. – М. : Юридическая литература, 1969. – 255 с.

102. Грицай О. В. Исполнительное производство в Российской Федерации : учеб. пособие / Ольга Валентиновна Грицай ; М-во образования Рос. Федерации. Сам. гос. ун-т., каф. гражд. процессуал. и предпринимат. права. – Самара : Сам. ун-т, 2001. – 92 с.

103. Гуреев В. А. Исполнительное производство : учебник / В. А. Гуреев, В. В. Гуштин. – М. : Эксмо, 2009. – 352 с.

104. Гусаров К. В. Гражданская процессуальная правосубъектность как научная проблема / К. В. Гусаров // Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. ; відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1998. – 201 с. – С. 155–159.

105. Гусаров К. В. Правосубъектность органов судебной власти / К. В. Гусаров // Проблемы науки гражданского процессуального права / В. В. Комаров, В. А. Бигун, В. В. Баранкова ; под ред. проф. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2002. – 440 с.

106. Гусаров К. В. Проблеми цивільної процесуальної правосуб'єктності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Костянтин Володимирович Гусаров ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2000. – 19 с.

107. Гусаров К. В. Проблемы гражданской процессуальной правосубъектности : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Константин Владимирович Гусаров ; Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 201 с.

108. Гусев В. Г. Гражданская процессуальная правоспособность : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Владимир Геннадьевич Гусев ; Саратовская Академия права. – Саратов, 1996. – 161 с.

109. Давыденко Д. Л. Мировое соглашение как средство внесудебного урегулирования частноправовых споров : по праву России и некоторых зарубежных стран : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Дмитрий Леонидович Давыденко. – М., 2004. – 257 с.

110. Дарькина М. М. Актуальные вопросы исполнения судебных актов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Мария Михайловна Дарькина. – М., 2002. – 188 с.

111. Донцов Е. М. Исполнение судебных актов, актов других органов и должностных лиц в отношении имущества физических лиц : научно-практическое пособие / Е. М. Донцов, Т. К. Донцова. – М. : Волтерс Клувер, 2010. – 656 с.

112. Европейский гражданский процесс и исполнительное производство : сборник материалов Международной научно-практической конференции (г. Казань, Казанский (Приволжский) федеральный университет, 25 марта 2011 г.) ; отв. ред. Д. Х. Валеев. – М. : Статут, 2012. – 335 с.

113. Елисейкин П. Ф. Гражданские процессуальные правоотношения / Петр Федорович Елисейкин. – Ярославль : Ярославский государственный университет, 1975. – 93 с.

114. Ем В. С. Понятие, содержание и виды гражданских правоотношений / Владимир Саурсеевич Ем // Гражданское право: В 4 т. – Т. 1. Общая часть : учебник ; отв. ред. проф. Е. А. Суханов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 720 с. – С. 117–136.

115. Єдиний державний реєстр судових рішень (сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

116. Жилин Г. А. Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции / Геннадий Александрович Жилин. – М. : Городец, 2000. – 320 с.

117. Завадская Л. Н. Реализация судебных решений. Теоретические аспекты / Людмила Николаевна Завадская ; отв. ред. : М. С. Шакарян. – М. : Наука, 1982. – 141 с.

118. Заворотько П. П. Процессуальные гарантии исполнения судебного решения / Павел Петрович Заворотько. – М. : Юридическая литература, 1974. – 359 с.

119. Заворотько П. П. Судове виконання / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. – К. : Видавництво Київського університету, 1967. – 263 с.

120. Загальна декларація прав людини : ООН ; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 р. (Док. ООН/PES/217 А) // Голос України від 10.12.2008 р. – № 236. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.

121. Зайцев И. М. О функциях гражданского судопроизводства / Игорь Михайлович Зайцев // Проблемы применения норм гражданского процессуального права : межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск, 1986. – С. 14–19.

122. Зайцев И. М. Процессуальные функции гражданского судопроизводства / Игорь Михайлович Зайцев ; под ред. А. Г. Коваленко. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1990. – 139 с.

123. Заметки о современном гражданском и арбитражном процессуальном праве / под ред. М. К. Треушников. – М. : ОАО “Издательский дом “Городец””, 2004. – 352 с.

124. Захаров В. В. Суд и институт исполнения судебных решений по гражданским делам в Российской империи первой половины XIX столетия : законодательные основы и проблемы их практической реализации. Историко-правовое исследование / Владимир Викторович Захаров. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 400 с.

125. Зейдер Н. Б. Гражданские процессуальные правоотношения / Николай Борисович Зейдер. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1965. – 74 с.

126. Зейдер Н. Б. Судебное решение по гражданскому делу / Николай Борисович Зейдер. – М. : Юридическая литература, 1966. – 192 с.

127. Зейкан Я. П. Захист у цивільній справі. Науково-практичний коментар (2-е вид., стереотип.) / Ярослав Павлович Зейкан. – К. : КНТ, 2008. – 488 с.

128. Иоффе О. С. Общая часть и систематизация хозяйственного законодательства / Олимпиад Соломонович Иоффе // Советское государство и право. – М. : Наука, 1974. – № 10. – С. 82–87.

129. Иоффе О. С. Понятие и система хозяйственного законодательства / Олимпиад Соломонович Иоффе // Систематизация хозяйственного законодательства / Л. В. Бричко, О. С. Иоффе, Н. И. Клейн, К. Е. Колибаб и др. ; отв. ред. С. Н. Братусь. – М. : Юрид. лит., 1971. – 264 с. – С. 48–87.

130. Иоффе О. С. Советское гражданское право : курс лекций : отдельные виды обязательств : учебное пособие / Олимпиад Соломонович Иоффе ; отв. ред. А. К. Юрченко. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1961. – 531 с.

131. Иоффе О. С. Вопросы теории права / О. С. Иоффе, М. Д. Шаргородский. – М. : Госюриздат, 1961. – 381 с.

132. Исаева Е. В. Процессуальные сроки в гражданском и арбитражном процессе : учеб.-практ. пособие / Елена Владимировна Исаева ; Рос. акад. наук. Ин-т государства и права. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 224 с.

133. Исаенкова О. В. Исполнительное право в Российской Федерации : особенности становления и перспективы развития / Оксана Владимировна Исаенкова ; под ред. докт. юрид. наук, проф. А. А. Демичева. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 296 с.

134. Исаенкова О. В. Проблемы исполнительного права в гражданской юрисдикции : автореф. дис. на соискание учен. степ. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Оксана Владимировна Исаенкова ; Саратов. гос. акад. права. – Саратов, 2003. – 46 с.

135. Исаенкова О. В. Проблемы исполнительного права в гражданской юрисдикции / Оксана Владимировна Исаенкова ; под ред. М. А. Вихут. – Саратов : Изд-во Саратов. гос. акад. права, 2002. – 240 с.

136. Исаенкова О. В. Проблемы исполнительного права в гражданской юрисдикции : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.15 / Оксана Владимировна Исаенкова. – Саратов, 2003. – 380 с.

137. Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : монография / Д. Х. Валеев, М. Р. Загидуллин, Е. К. Костюшин, М. Ю. Чельшев ; под ред. Д. Х. Валеева и М. Ю. Чельшева. – М. : Статут, 2007. – 137, [2] с.

138. Исполнительное производство : традиции и реформы = Enforcement and Enforceability – Tradition and Reform ; пер. с англ. / под ред. Р. Ван Рее [и др.]. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 416 с.

139. Исполнительное производство. 3-е изд., доп. и перераб. / под ред. Я. Ф. Фархтдинова. – СПб. : Питер, 2004. – 367 с.

140. Исполнительное производство. Практикум / под ред. В. В. Яркова. – СПб. : Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петерб. гос. ун-та, 2006. – 224 с.

141. Інструкція з діловодства в місцевому загальному суді, затверджена Наказом Державної судової адміністрації України від 27.06.2006 р. № 68, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24.07.2006 р. за № 860/12734 // Офіційний вісник України. – 16.08.2006. – № 31; 2007. – № 78. – стор. – 207, стор. 273. – стаття 2266. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-06>.

142. Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 02.04.2012 р. за № 489/20802 // Офіційний вісник України. – 17.04.2012. – № 27. – стор. 23. – стаття 1018. – код акта 61049/2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12>.

143. Канкишева Н. У. Место исполнительного производства в системе гражданского процесса / Н. У. Канкишева // Бюллетень Министерства юстиции Российской Федерации. – М. : Спарк, 1999. – № 6. – С. 5–10.

144. Каращук Е. Как надо исполнять судебные решения. Проблемы осуществления исполнительного производства и добровольного выполнения требований исполнительных документов / Екатерина Каращук // Юридическая практика. – 2006. – № 10 (428). – С. 17.

145. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.

146. Керимов Д. А. Философские проблемы права / Джангир Абасович Керимов. – М. : Мысль, 1972. – 472 с.

147. Кечекьян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе / Степан Федорович Кечекьян. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 187 с.

148. Класифікатор галузей законодавства України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 02.06.2004 р. № 43/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v43_5323-04.

149. Козлов А. Ф. Суд первой инстанции как субъект советского гражданского процессуального права : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора юрид. наук /

Александр Фролович Козлов ; Министерство высшего и среднего специального образования РСФСР. Свердловский юридический институт. – Свердловск, 1970. – 39 с.

150. Колісник О. В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Олена Вікторівна Колісник ; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.

151. Комаров В. В. Окреме провадження : монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 312 с.

152. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / Вячеслав Васильович Комаров. – Х. : Право, 2012. – 624 с.

153. Комаров В. В. Цивільне процесуальне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вузів / В. В. Комаров (ред.), В. В. Баранкова, В. І. Тертишніков, Є. Г. Пушкар, В. А. Бігун. – Х. : Право, 1999. – 592 с.

154. Комментарий к федеральному закону Российской Федерации “Об исполнительном производстве” / Т. К. Андреева, Л. В. Белоусов, В. К. Егоров, В. В. Мартынова, В. М. Шерстюк ; под ред. В. М. Шерстюк, М. К. Юков. – М. : Городец, Статут, 1998. – 240 с.

155. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. // Офіційний вісник України від 16.04.1998 р. – № 13. – стор. 270; від 23.08.2006 р. – № 32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004&zahyst=4/UMfPEGznhhMXz.ZiizVA94HI4tgs80msh8Ie6

156. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

157. Корецкий В. И. Гражданское право и гражданские правоотношения в СССР : научное издание / Виталий Ильич Корецкий. – Душанбе : Ирфон, 1967. – 127 с.

158. Коршунов Н. М. Исполнительное производство, гражданский процесс и субъективное гражданское право : схема взаимодействия / Николай Михайлович Коршунов

// Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. : Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 261–264.

159. Красавчиков О. А. Система права и система законодательства (гражданско-правовой аспект) / Октябрь Алексеевич Красавчиков // Правоведение. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1975. – № 2. – С. 62–71.

160. Красавчиков О. А. Советская наука гражданского права. Понятие, предмет, состав и система : ученые труды / Октябрь Алексеевич Красавчиков. – Учен. труды Свердловского юрид. ин-та, т. 6. – Свердловск, 1961. – 371 с.

161. Кузнецов В. Ф. Система исполнительного производства : монография / Валерий Федорович Кузнецов ; М-во образования Рос. Федерации. Челябин. гос. ун-т. – Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2001. – 126 с.

162. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості / Єлизавета Кулакова // Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. госп.-правов. журн. ; Спілка юристів України, Ін-т держави і права НАН України. – К., 1996. – № 3. – С. 11–14.

163. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.

164. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / Сергій Леонідович Лисенков. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 355 с.

165. Малешин Д. Я. Исполнительное производство (функции суда) = Enforcement proceedings (court functions) / Дмитрий Ярославович Малешин ; Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, юридический фак., каф. гражданского процесса. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ОАО "Издательский дом "Городец"", 2005. – 237 с.

166. Малешин Д. Я. Процессуальная природа исполнительного производства: деятельностный анализ / Дмитрий Ярославович Малешин // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. : Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 87–105.

167. Малешин Д. Я. Суд в процессе исполнения судебных постановлений : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Дмитрий Ярославович Малешин ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2002. – 23 с.

168. Малешин Д. Я. Суд в процессе исполнения судебных постановлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Дмитрий Ярославович Малешин. – М., 2002. – 230 с.

169. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности. Теоретические вопросы / Г. В. Мальцев. – М. : Юрид. лит., 1968. – 143 с.

170. Малюшин К. А. Принципы гражданского исполнительного права : проблемы понятия и системы / Кирилл Алексеевич Малюшин. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с.

171. Маляренко В. Т. Про недоторканність житла та іншого володіння особи як засаду кримінального судочинства / Василь Тимофійович Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=13&d=565>.

172. Марданов Д. А. Влияние постановлений Европейского суда на исполнение в России / Д. А. Марданов // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. : Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 83–86.

173. Марченко М. Н. Теория государства и права : учеб. / Михаил Николаевич Марченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 640 с.

174. Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР / Николай Игнатьевич Матузов. – Саратов : Приволжское книжное изд-во, 1966. – 190 с.

175. Мицкевич А. В. Субъекты советского права / Алексей Валентинович Мицкевич. – М. : Госюриздат, 1962. – 213 с.

176. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Генеральна Асамблея ООН ; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 р. (Док. ООН A/RES/2200 A (XXI)).

[Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043.

177. Морозова И. Б. Некоторые вопросы судебного контроля за деятельностью судебного пристава-исполнителя / Ирина Борисовна Морозова // Исполнительное производство: процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Статут, 2009. – 334 с. – С. 105–110. – С. 106.

178. Морозова И. Б. Субъекты исполнительного производства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01, 12.00.03 / Ирина Борисовна Морозова. – М., 1999. – 225 с.

179. Морозова И. Б. Исполнительное производство / И. Б. Морозова, А. М. Треушников. – М. : ОАО “Издательский дом “Городец””, 2004. – 528 с.

180. Настольная книга судебного пристава-исполнителя : справочно-методическое пособие / авт. кол. : Л. В. Белоусов, В. В. Мартынова, М. В. Мешков и др. ; отв. ред. В. В. Ярков ; Министерство юстиции Российской Федерации. Служба судебных приставов. – М. : Изд-во БЕК, 2000. – 710 с., [XLIV].

181. Настольная книга судебного пристава-исполнителя : учебно-практическое пособие / под ред. В. А. Гуреева. – М. : Статут, 2012. – 888 с.

182. Натахина Е. Г. Исполнение решений арбитражных судов об имущественных взысканиях : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03, 12.00.04 / Елена Геннадьевна Натахина ; Моск. гос. юридич. акад. – М., 1999. – 25 с.

183. Натахина Е. Г. Исполнение решений арбитражных судов об имущественных взысканиях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Елена Геннадьевна Натахина. – М., 1999. – 206 с.

184. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України ; пер. з рос. / С. В. Ківалов, Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий та ін. ; за ред. Ю. С. Червоного. – К. ; О. : Юрінком Інтер, 2008. – 656 с.

185. Научно-практический комментарий к Федеральному Закону “Об исполнительном производстве” от 2 октября 2007 года № 229-ФЗ / отв. ред. Н. А. Винниченко ; науч. ред.

А. Ф. Смирнов ; ФССП России ; ГОУ ВПО РПА Минюста России. – М. : Издательство Юрайт ; ГОУ ВПО РПА Минюста России, 2008. – 456 с.

186. Нейсалова А. А. “Отменительные” полномочия суда первой инстанции в исполнительном производстве / А. А. Нейсалова // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Статут, 2009. – 334 с. – С. 110–114.

187. Нечаева А. М. Правоспособность и дееспособность физических лиц как субъектов гражданских прав / Александра Матвеевна Нечаева // Субъекты гражданского права ; отв. ред. Т. Е. Абова. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 2000. – 125 с. – С. 6–17.

188. Об исполнительном производстве : Федеральный Закон от 02.10.2007 г. № 229-ФЗ, принят Государственной Думой 14.09.2007 г., одобрен Советом Федерации 19.09.2007 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/popular/ispolproisv/69_1.html.

189. Окреме провадження в цивільному процесі України : навч. посіб. / під ред. Р. М. Мінченко. – О. : Фенікс, 2010. – 224 с.

190. Оніщук М. Державна виконавча служба: на шляху до реформ та ефективності / Микола Оніщук // Дзеркало тижня. – 08 березня 2008. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dt.ua/articles/53036>.

191. Павлов И. В. О системе советского социалистического права / И. В. Павлов // Советское государство и право. – М. : Наука, 1958. – № 11. – С. 3–18.

192. Павлушина А. А. Исполнение как стадия юридического процесса : монография / Алла Александровна Павлушина, Андрей Евгеньевич Мурзин. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 168 с.

193. Пастухов В. П. История законодательства об исполнении судебных решений в Украинской ССР : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : спец. № 712 / Владимир Павлович Пастухов ; Киевский госуд. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – К., 1970. – 20 с.

194. Перепелиця А. І. Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07

“Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Анатолій Іванович Перепелиця ; Нац. акад. Держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2005. – 19 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2005/05paivsu.zip>.

195. Погребной И. М. Общетеоретические проблемы производств в юридическом процессе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / Игорь Митрофанович Погребной. – Х., 1982. – 16 с.

196. Погребной И. М. Общетеоретические проблемы производств в юридическом процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Игорь Митрофанович Погребной. – Х., 1982. – 214 с.

197. Поленина С. В. Взаимодействие системы права и системы законодательства в современной России / Светлана Васильевна Поленина // Государство и право. – 1999. – № 9. – С. 6–8.

198. Поленина С. В. Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права / Светлана Васильевна Поленина // Правоведение, 1975. – № 3. – С. 71–79.

199. Попова Ю. А. Защита публично-правовых интересов граждан в судах общей юрисдикции / Юлия Александровна Попова ; Куб. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2001. – 296 с.

200. Попова Ю. А. Теоретические проблемы судопроизводства по делам, возникающим из публично-правовых отношений : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.15 / Юлия Александровна Попова. – Краснодар, 2002. – 364 с. – С. 75.

201. Порядок розшуку боржника-фізичної особи, затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27.08.2008 р. № 408, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 05.11.2008 р. за № 1078/15769 // Офіційний вісник України. – 21.11.2008. – № 86. – стор. 126. – стаття 2899. – код акта 44871/2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1078-08>.

202. Постатейный комментарий к Федеральному Закону от 2 октября 2007 г. № 229-ФЗ “Об исполнительном производстве” / под ред. О. В. Исаенковой. – Саратов : Ай Пи Эр Медиа ; М. : СПС ГАРАНТ, 2009. – 432 с. + электрон. опт. диск (CD-ROM) : [Текст+табл.]. – (Комментируют специалисты).

203. Потюков А. Г. Правоспособность и дееспособность граждан по советскому гражданскому праву : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Александр Георгиевич Потюков ; Ленинградский юридический институт им. М. И. Калинина. – Л., 1954. – 22 с.

204. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – ст. 207. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=606-14>.

205. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – ст. 440. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

206. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо примусового проникнення до житла, виїмки та вилучення документів виконавчого провадження : Закон України від 15.03.2006 р. № 3538-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 35. – ст. 295. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3538-15>.

207. Про внесення змін до Закону України “Про виконавче провадження” та деяких інших законодавчих актів щодо виконання судових рішень : Закон України від 15.03.2006 р. № 3541-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 35. – ст. 296. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3541-15>.

208. Про внесення змін до Закону України “Про виконавче провадження” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) : Закон України від 04.11.2010 р. № 2677-VI // Голос України від 08.12.2010. – № 232. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2677-17>.

209. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – ст. 208. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=661-15>.

210. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час

здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.03.2008 р. № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/EC7A776906EDFD5DC225742F003D4548>.

211. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України : Роз'яснення Вищого господарського суду України від 28.03.2002 р. № 04-5/365 (Роз'яснення втратило чинність на підставі Постанови Вищого господарського суду від 17.10.2012 р. № 9). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_365600-02.

212. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України : Постанова Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009600-12>.

213. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України : Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 18.09.1997 р. № 02-5/289 (Роз'яснення втратило чинність на підставі Постанови Вищого господарського суду від 26.12.2011 р. № 18). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_289800-97.

214. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції : Постанова Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11>.

215. Про деякі питання практики застосування статті 121 Господарського процесуального кодексу України : Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 12.09.1996 р. № 02-5/333 (Роз'яснення втратило чинність на підставі Постанови Вищого господарського суду від 17.10.2012 № 9). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_333800-96.

216. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – ст. 140. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>.

217. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – ст. 101.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3857-12>.

218. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0014700-03>.

219. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – ст. 263. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=475%2F97-%E2%F0>.

220. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0020700-95>.

221. Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

222. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45. – ст. 529. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2453-17>.

223. Просяню В. Отсрочка и рассрочка исполнения решения, изменения способа и порядка его исполнения / В. Просяню // Советская юстиция. № 21. – М. : Юрид. лит., 1980. – С. 7–8.

224. Протасов В. Н. Что и как регулирует право : учеб. пособие по общ. теории права / Валерий Николаевич Протасов. – М. : Юристь, 1995. – 96 с.

225. Протасов В. Н. Юридическая процедура / Валерий Николаевич Протасов. – М. : Юрид. лит., 1991. – 79 с.

226. Процесуальні документи у цивільних справах (теорія, методика, практика) : науково-практичний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – 1088 с.

227. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами : навчальний посібник / Петро Мойсейович Рабінович. – К. : Атіка, 2001. – 176 с.

228. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования / Владимир Константинович Райхер ; отв. ред. М. М. Агарков. – М., Л. : Изд-во АН СССР, 1947. – 282 с.

229. Рассахатская Н. А. Гражданская процессуальная форма и исполнительное производство / Н. А. Рассахатская // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 141–145.

230. Рего А. В. Правоотношения в исполнительном производстве : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.15 / Андрей Викторович Рего ; Российская правовая академия Министерства юстиции Российской Федерации. – М., 2004. – 191 с.

231. Решетникова И. В. Гражданское право и гражданский процесс в современной России / И. В. Решетникова, В. В. Ярков ; редкол. : С. С. Алексеев, В. С. Белых, А. В. Казаков, Г. Г. Пиликин, В. А. Плетнев, Г. Я. Стоякин, В. С. Якушев, В. В. Ярков. – М., Екатеринбург : НОРМА, 1999. – 312 с.

232. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі “Імобільяре Саффі” проти Італії від 28.07.1999 р. (Case of Immobiliare Saffi v. Italy). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart55/inx55462.htm>.

233. Рішення Європейського суду з прав людини у справі “Реджент Компані” проти України від 03.04.2008 р. (Case of Regent Company v. Ukraine). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://judgment.leschishin.org/jud046.php>.

234. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Бурдов проти Росії від 07.05.2002 р. (Case of Burdov v. Russia). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sutyajnik.ru/rus/echr/judgments/burdov.htm>.

235. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Горнсбі проти Греції від 19.03.1997 р. (Case of Hornsby v. Greece). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/spart83/inx83637.htm>.

236. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Іванов проти України від 15.10.2009 р. (Case of Ivanov v. Ukraine). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.menschenrechte.ac.at/orig/09_5/Nikolayevich.pdf.

237. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Ромашов проти України від 27.07.2004 р. (Case of Romashov v. Ukraine). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=980_227.

238. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Шестаков проти Росії від 18.06.2002 р. (Case of Shestakov v. Russia). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.worldcourts.com/echr/rus/decisions/2002.06.18_Shestakov_rus.htm.

239. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Шмалько проти України від 20.07.2004 р. (Case of Shmalko v. Ukraine). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=980_226.

240. Рішення у справі Гіллоу проти Великобританії (Case of Gillow v. the United Kingdom) від 1986 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.synigoros.gr/resources/roma/die8nehs-nomo8etikes-katey8iyneis/echr-desicions/16case-of-buckley-v-1-the-united-kingdom.txt>.

241. Рішення у справі Ментес та інші проти Туреччини (Case of Mentés and Others v. Turkey) від 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,ECHR,,TUR,3ae6b6fe0,0.html>.

242. Рішення у справі Німець проти Німеччини (Case of Niemietz v. Germany) від 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1992/80.html>.

243. Рішення у справі у справі Баклі проти Великобританії (Case of Buckley v. the United Kingdom) від 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.srji.org/resources/search/41/>.

244. Рогожин Н. А. Судебная практика по спорам в сфере исполнительного производства : сборник судебных актов с комментариями / Николай Александрович Рогожин. – М. : ЗАО Юстицинформ, 2007. – 488 с.

245. Рожкова М. А. Применение в коммерческом обороте мировой сделки. – Подготовлен для Системы КонсультантПлюс, 2004 / Марина Александровна Рожкова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forum.yurclub.ru/index.php?download=616> (дата звернення: 05.06.2008 р.).

246. Савельева Т. А. Судебная власть в гражданском процессе : учебное пособие / Татьяна Алексеевна Савельева. – Саратов : СГАП, 1997. – 72 с.

247. Сарычев А. Н. Исполнительное производство как вид административного производства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Алексей Николаевич Сарычев. – Саратов, 1998. – 184 с.

248. Саггарова З. З. Участие суда в исполнительном производстве : учеб. пособие / Зульфия Зульфатовна Саггарова ; Моск. гос. юрид. акад., Оренбург. ин-т (фил.). – Оренбург : Пресса, 2005. – 144 с.

249. Саггарова З. З. Участие суда в исполнительном производстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Зульфия Зульфатовна Саггарова ; Моск. гос. юрид. акад. – М., 2004. – 29 с.

250. Святогор О. Застосування мирової угоди в господарському процесі та виконавчому провадженні : окремі аспекти / Олексій Святогор // Право України. – 2003. – № 1. – С. 78–83. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/22/731>.

251. Селезнев В. А. Исполнительное производство : учебно-методический комплекс / В. А. Селезнев, А. Д. Пронякин. – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 216 с.

252. Сергун А. К. Принудительное исполнение судебных решений в общем процессе реализации норм права / Алла Константиновна Сергун // Теоретические вопросы реализации норм права. Труды ВЮЗИ. Т. 61 ; отв. ред. М. С. Шакарян. – М. : РИО ВЮЗИ, 1978. – 176 с. – С. 70–148.

253. Сергун А. К. Процессуальная правоспособность и правосубъектность (в литературе и в ГПК) / Алла Константиновна Сергун // Вопросы науки советского гражданского процессуального права. Труды ВЮЗИ. Т. 38 ; отв. ред. М. С. Шакарян. – М. : РИО ВЮЗИ, 1975. – 246 с. – С. 72–102.

254. Сергун А. К. Проблемы исполнительного производства в советском гражданском процессе : автореф. дис. на соиск. учен. степени доктора юрид. наук : 12.00.03 / Алла Константиновна Сергун. – М., 1980. – 33 с.

255. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

256. Слепченко Е. В. Гражданское судопроизводство : проблемы единства и дифференциации / Елена Владимировна Слепченко. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2011. – 499 с.

257. Словник української мови. – Т. 2. Г–Ж. – К. : Наукова думка, 1971. – 549 с.

258. Словник української мови. – Т. 3. З. – К. : Наукова думка, 1972. – 744 с.

259. Словник української мови. – Т. 5. Н–О. – К. : Наукова думка, 1974. – 840 с. – С. 275.

260. Словник української мови. – Т. 7. – Поїхати – Приробляти. – К. : Наукова думка, 1976. – 723 с.

261. Словник української мови. – Т. 9. – К. : Наукова думка, 1978. – 916 с.

262. Советский гражданский процесс : учебник / А. Т. Боннер, М. К. Воробьев, М. А. Гурвич, С. В. Курьлев, и др. ; под ред. М. А. Гурвич. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. шк., 1975. – 399 с.

263. Советское гражданское право : в 2 т. : учеб. для студентов юридических ин-тов и фак. / под ред. О. А. Красавчикова. – М. : Высш. шк., 1968–1969. – Т. 1 ; [О. А. Красавчиков и др.], – 1968. – 518, [1] с.

264. Стасюк Ю. Як працюють структурні підрозділи Державної виконавчої служби у Львові? / Юлія Стасюк // Громадський портал Львова (сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/293>.

265. Талан Л. Виконавче провадження в структурі цивільного процесу / Л. Талан // Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць. – 2009. – № 2. – С. 96–

102. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/vapnu/2009_2/Talan.pdf.

266. Тарасенко Т. Г. Судебная власть в Российской Федерации : теоретико-правовой и институциональный анализ : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория права и государства; история права и государства; история политических и правовых учений” / Татьяна Григорьевна Тарасенко ; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2000. – 30 с.

267. Тарасова М. Р. Исполнительное производство Российской Федерации как административный процесс : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 “Административное право, финансовое право, информационное право” / Мария Романовна Тарасова. – М., 2003. – 252 с.

268. Терехин В. А. Судебная власть в государственно-правовом механизме обеспечения прав и свобод граждан : вопросы теории и практики : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Виктор Александрович Терехин ; Саратов. гос. акад. права. – Саратов, 2001. – 26 с.

269. Терехова Л. А. Контроль и самоконтроль суда в исполнительном производстве / Л. А. Терехова // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Статут, 2009. – 334 с. – С. 173–177.

270. Тертишников В. І. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. – Х. : Інформаційно-правовий центр “Ксилон”, 2006. – 448 с.

271. Толстой Ю. К. К теории правоотношения / Юрий (Георгий) Кириллович Толстой. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 87 с.

272. Толстой Ю. К. О теоретических основах кодификации гражданского законодательства / Юрий Кириллович Толстой // Правоведение. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1957. – № 1. – С. 42–55.

273. Толстой Ю. К. Система советского права и перспективы ее развития (обзор) / Юрий Кириллович Толстой // Советское государство и право. – М. : Наука, 1982. – № 6. – С. 80–110.

274. Улетова Г. Д. Производство по делам, связанным с исполнением судебных актов и актов других органов: сравнительный анализ норм ГПК и АПК РФ / Галина Дмитриевна Улетова // Арбитражный и гражданский процесс. – М. : Юрист, 2004. – № 9. – С. 39–46.

275. Федоренко Н. В. Исполнение решений арбитражного суда о взыскании денежных средств / Наталья Владимировна Федоренко. – Приор : Эксперт. бюро, 1999. – 144 с.

276. Филиппов П. М. Проблемы теории судебной защиты : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора юридических наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Петр Мартынович Филиппов ; ЛГУ. – Л., 1988. – 16 с.

277. Финансовый словарь. Словари и энциклопедии на Академике. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/13210.

278. Фурса С. Я. Закони України “Про державну виконавчу службу”, “Про виконавче провадження”, “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” : науково-практичний коментар / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНГ, 2008. – 1172 с.

279. Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар : У 2 т. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак ; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНГ, 2006. – Т. 2. – 800 с.

280. Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / С. Я. Фурса, С. В. Щербак ; Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.

281. Хорова С. В. Питання / С. В. Хорова // Безкоштовна допомога професійних юристів. Інтернет-адвокат [сайт]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ia.org.ua/questions/view/11299> (дата звернення 08.10.2012).

282. Худенко В. Інститут представництва в исполнительном производстве / Василий Худенко // Российская юстиция. – М. : Юрид. лит., 1996. – № 1. – С. 16–18.

283. Худенко В. В. Участники исполнительного производства : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Василий Васильевич Худенко ; Саратовский юрид. ин-т. – Саратов, 1992. – 22 с.

284. Худенко В. В. Участники исполнительного производства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Василий Васильевич Худенко. – Саратов, 1992. – 158 с.

285. Цивільне процесуальне право України : підруч. / С. С. Бичкова, І. І. Бірюков, В. І. Бобрик та ін. ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2009. – 760 с.

286. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

287. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1618-15>.

288. Цивільний процесуальний кодекс України. Станом на 22.06.2010 р. : науково-практичний коментар / за ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 648 с.

289. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов та ін. ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2008. – 840 с.

290. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін. ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : Атіка, 2010. – 896 с.

291. Чекмарева А. В. Защита прав участников исполнительного производства / Анастасия Валериевна Чекмарева. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 160 с.

292. Чельшев М. Ю. О цивилистической природе исполнительного производства / М. Ю. Чельшев // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Статут, 2009. – 334 с. – С. 309–317.

293. Ченцов Н. В. Защита государственных интересов в гражданском судопроизводстве. Теоретические проблемы : автореф. дис. на соискание учен. степ. доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Николай Васильевич Ченцов ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 1990. – 25 с.
294. Червонюк В. И. Теория государства и права : учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 “Юриспруденция” / Владимир Иванович Червонюк. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 704 с.
295. Чечина Н. А. Гражданские процессуальные отношения / Надежда Александровна Чечина. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1962. – 68 с.
296. Чечот Д. М. Субъективное право и формы его защиты / Дмитрий Михайлович Чечот ; Ленинградский гос. ун-т им. А. А. Жданова. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1968. – 72 с.
297. Чухвичев Д. В. Исполнительное производство : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности 030501 “Юриспруденция” / Даниил Викторович Чухвичев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2008. – 303 с.
298. Шакарян М. С. О некоторых недостатках и противоречиях в процессуальном законодательстве и их причинах / Мария Сумбатовна Шакарян // Проблемы защиты прав и законных интересов граждан и организаций : материалы международной научно-практической конференции (Краснодар–Сочи, 23–26 мая 2002 г.). – Краснодар : Кубанский гос. ун-т. – 2002. – С. 276–287.
299. Шакарян М. С. Субъекты советского гражданского процессуального права / Мария Сумбатовна Шакарян. – М. : Изд-во ВЮЗИ, 1970. – 214 с.
300. Шакитько Т. В. Процессуальный порядок рассмотрения судом дел, возникающих из исполнительных правоотношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Татьяна Васильевна Шакитько. – М. : РГБ, 2003. – 173 с.
301. Шакитько Т. В. Процессуальный порядок рассмотрения судом дел, возникающих из исполнительных правоотношений : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Татьяна Васильевна Шакитько ; Сарат. гос. акад. права. – Саратов, 2004. – 22 с.

302. Шерстюк В. М. Основные проблемы системы гражданского процессуального права : автореф. дис. на соискание учен. степ. доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Владимир Михайлович Шерстюк. – М., 1989. – 44 с.

303. Шицький І. Б. Місцеві господарські суди як юридичні особи публічного права / Іван Богданович Шицький // Право України. – 2005. – № 4. – С. 96–100.

304. Шицький І. Б. Правовий статус місцевих господарських судів в Україні : становлення і розвиток : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.10 / Іван Богданович Шицький ; Академія адвокатури України. – К., 2006. – 20 с.

305. Шицький І. Б. Правосуб’єктність місцевого господарського суду як органу судової влади / Іван Богданович Шицький // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 2. – С. 145–150.

306. Шгефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Шгефан. – К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2005. – 624 с.

307. Шгефан М. Й. Цивільний процес : підручник для юрид. спец. вищих закладів освіти / Михайло Йосипович Шгефан. – К. : Ін Юре, 1997. – 608 с.

308. Шгефан М. Й. Виконання судових рішень : навч. посібник / М. Й. Шгефан, М. П. Омельченко, С. М. Шгефан ; шеф-ред. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.

309. Шумилов Ю. И. Исполнительное производство в период становления правового государства в России : понятие, содержание, динамика развития : монография / Юрий Иванович Шумилов. – М. : Манускрипт, 2008. – 160 с.

310. Шурхало Д. Мін’юст обіцяє поліпшити дисципліну виконання судових рішень / Дмитро Шурхало. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1815121.html>.

311. Щеглов В. Н. Гражданское процессуальное правоотношение / Виктор Нифонтович Щеглов. – М. : Юрид. лит., 1966. – 168 с.

312. Щеглов В. Н. Субъекты судебного гражданского процесса : лекции для студентов / Виктор Нифонтович Щеглов. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1979. – 129 с.

313. Щепалов С. В. Природа и характер правоотношений в исполнительном производстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Станислав Владимирович Щепалов. – М., 2005. – 197 с.

314. Щепалов С. В. Природа и характер правоотношений в исполнительном производстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 “Гражданский процесс; арбитражный процесс” / Станислав Владимирович Щепалов ; Моск. гос. юрид. акад. – М., 2005. – 28 с.

315. Щербак С. Виконавче провадження як одна з правозахисних функцій держави / Світлана Щербак // Право України. – 2001. – № 11. – С. 108–111.

316. Щербак С. Сущность исполнительного производства. Ошибочное законодательное определение исполнительного производства / Светлана Щербак // Юридическая практика. – 9 мая 2006 года. – № 19 (437). – С. 14–15.

317. Щербак С. В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Світлана Володимирівна Щербак ; НАН України ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2002. – 16 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02csvvpu.zip>.

318. Щодо виїзду за кордон осіб, які мають невиконані зобов'язання, в тому числі зі сплати аліментів, покладені на них рішеннями судів : Лист Міністерства юстиції України від 06.06.2008 р. № 25-32/507 // Баланс. – від 23.06.2008. – 2008. – № 50. – стор. 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v25-3323-08>.

319. Щодо запровадження єдиного порядку застосування державними виконавцями деяких норм чинного законодавства : Лист Міністерства юстиції України, Адміністрації державної прикордонної служби від 27.05.2008 р. № 25-32/463 25-5347 // Баланс. – від 23.06.2008. – 2008. – № 50. – стор. 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v5-32323-08>.

320. Щодо порядку підготовки та надіслання державними виконавцями до суду подань і заяв : Лист, Рекомендації Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції

України від 18.12.2006 р. № 25-1/899/7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v99_7323-06.

321. Энгельман И. Е. Курс русского гражданского судопроизводства / Иван Егорович Энгельман, заслуж. проф., почет. чл. Ун-тов св. Владимира и Юрьевского. – 3-е изд. учебника русского гражданского судопроизводства, испр. и доп. – Юрьев : тип. К. Магтисена, 1912. – XVI, 632 с.

322. Эффективность принудительного исполнения судебных решений и актов других органов = Efficiency of enforcement proceedings of court judgments and acts of other official authorities : сборник материалов Международной научно-практической конференции (г. Казань Казанский (Приволжский) федеральный университет, 8–11 июня 2011 г.) / отв. ред. А. О. Парфенчиков и Д. Х. Валеев. – М. : Статут, 2011. – 430 с.

323. Юков М. К. Самостоятельность норм, регулирующих исполнительное производство / Михаил Кузьмич Юков // Проблемы совершенствования Гражданского процессуального кодекса РСФСР. – Научные труды. – Выпуск 40. – Свердловск : Министерство высшего и среднего специального образования РСФСР, Свердловский юридический институт, 1975. – С. 91–97.

324. Юков М. К. Теоретические проблемы системы гражданского процессуального права : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Юков Михаил Кузьмич. – Свердловск, 1982. – 344 с.

325. Юридична енциклопедія : довідк. вид. В 6 т. Т. 1. А–Г [подано 1659 ст., карт та іл.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана ; редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. – 670 с.

326. Юридична енциклопедія : довідк. вид. В 6 т. Т. 2. Д–Й [подано 1595 ст., карт та іл.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана ; редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999. – 744 с.

327. Юридична енциклопедія : довідк. вид. В 6 т. Т. 3. К–М [подано 1767 ст., карт та іл.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во “Укр.

енцикл.” ім. М. П. Бажана ; редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. – 792 с.

328. Юридична енциклопедія : довідк. вид. В 6 т. Т. 5. П–С [подано 1668 ст., карт та іл.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана ; редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003. – 736 с.

329. Юркевич Н. Г. Правоспособность гражданина СССР по советскому гражданскому праву : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Николай Григорьевич Юркевич. – Мн., 1955. – 18 с.

330. Ющик О. І. Галузі та інститути правової системи (міфи і реальність) : критичний нарис / О. І. Ющик. – К. : Оріяни, 2002. – 112 с.

331. Явич Л. С. Право развитого социалистического общества (сущность и принципы) / Лев Самойлович Явич. – М. : Юрид. лит., 1978. – 224 с.

332. Яковлев В. Ф. Отраслевая дифференциация и межотраслевая интеграция как основы системы законодательства / Вениамин Фёдорович Яковлев // Правоведение. – 1975. – № 1. – С. 16–23.

333. Якубов С. А. Субъекты советского гражданского процессуального права / Санджар Ахмеджанович Якубов. – Ташкент : Изд-во “ФАН” Узбекской ССР, 1973. – 260 с.

334. Ямпольская Ц. А. Субъекты советского административного права : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора юрид. наук / Цецилия Абрамовна Ямпольская. – М., 1958. – 38 с.

335. Янюк Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Наталія Володимирівна Янюк ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – 17 с.

336. Янков В. В. Гражданский (арбитражный) процесс и исполнительное производство: проблемы соотношения (к постановке проблемы) / Владимир Владимирович Янков // Арбитражный и гражданский процесс. – М. : Юрист, 2004. – № 1. – С. 47–48.

337. Янков В. В. Комментарий к Федеральному закону “Об исполнительном производстве” (постатейный) и к Федеральному закону “О судебных приставах” / Владимир Владимирович Янков. – М. : Юрист, 1999. – 384 с.

338. Ярков В. В. Концепция реформы принудительного исполнения в сфере гражданской юрисдикции / Владимир Владимирович Ярков // Российский юридический журнал. – 1996. – № 2. – С. 30–47. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ruzh.org/?q=node/4&kodart=778>.

339. Ярков В. В. Некоторые принципы гражданского исполнительного права (в связи с постановлением Конституционного Суда России № 10-П от 12.07.2007 г. и новым Федеральным законом “Об исполнительном производстве”) / Владимир Владимирович Ярков // Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.) / Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина ; отв. ред. Д. Х. Валеев, М. Ю. Чельшев. – М. : Стаут, 2009. – 334 с. – С. 198–210.

340. Ярков В. В. Юридические факты в цивилистическом процессе / Владимир Владимирович Ярков. – М. : Инфотропик Медиа, 2012. – 608 с.

341. Banaszak B. Kontrola // Mała Encyklopedia Prawa / Redaktor prof. dr hab. Urszula Kalina-Prasznic. – Warszawa : Wydawnictwo C. H. Beck, 2005. – 859 s.

342. Ugoda / Wikipedia wolna encyklopedia. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pl.wikipedia.org/wiki/Ugoda>.